

PROVINCIALE STATEN VAN GRONINGEN
VERGADERING VAN 3 JULI 2019

Inhoud

1.	Opening, welkom, mededelingen en beëdiging kandidaat-fractievertegenwoordiger.....	2
2.	Regeling van werkzaamheden en vaststelling agenda	3
3.	Bespreekpunten	4
A.	Voordracht Voorjaarsmonitor 2019 en Kadernota 2019-2023, 11 juni 2019.....	4
4.	Sluiting	92

PROVINCIALE STATEN VAN GRONINGEN VERGADERING VAN 3 JULI 2019

Voorzitter: de heer F.J. Paas

Griffier: mevrouw H. Engels-van Nijen

Aanwezige 42 leden Provinciale Staten: de heer N. Bakker (VVD), de heer E.J. Bennema (VVD), mevrouw S. Bennett (GroenLinks), de heer J. Bergsma (CDA), mevrouw P. Blink (Groninger Belang), de heer B. de Boer (GroenLinks), de heer R.H. van der Born (ChristenUnie), mevrouw T.M. Donker-van der Vinne (ChristenUnie), de heer G. Engelkens (PvdA), de heer C.M. Frenay (SP), de heer F.B. Geijtenbeek (ChristenUnie), de heer P.J.H.M. Gerrits (D66), mevrouw I. den Haring (PvdA), de heer H. Haze (Groninger Belang), de heer H.H. Hensen (SP), mevrouw M.K. van Hoorn-van Dullemen (GroenLinks), de heer J.H. ten Hoove (50PLUS), mevrouw H.G. Horenga (CDA), de heer G. Kamminga (D66), de heer A.J.M. van Kesteren (PVV), de heer E.E. Kuiper (Forum voor Democratie), mevrouw J. Lesman-Veenstra (SP), de heer H.A. Marquart Scholtz (Forum voor Democratie), de heer J.H. Mastenbroek (SP), de heer H.A. Meendering (GroenLinks), de heer M.K.R. Miesen (VVD), de heer A.J. Nolles (GroenLinks), de heer D. Osseweijer (Forum voor Democratie), de heer R.J.E. Pestman (Forum voor Democratie), de heer D. Ram (PVV), de heer P. Roemers (PvdA), mevrouw J.C.M. van Schie (PvdA), de heer A. Schmaal (Groninger Belang), mevrouw H.T. Siersema-Orsel (GroenLinks), de heer G.J. Steenbergen (ChristenUnie), mevrouw M.C.A. Tappel (D66), de heer R. Visser (PvdA), mevrouw J.C. Voerman (PvdD), mevrouw M.J. Vulpes (VVD), de heer B.J. van der Werf (Forum voor Democratie), de heer R.W. de Wit (CDA), de heer A. Zwart (Partij voor het Noorden)

Afwezig: de heer L.E.J. van der Laan (Partij voor het Noorden)

Aanwezige leden Gedeputeerde Staten: de heer P.H.R. Brouns, de heer T.R. van Dekken, mevrouw F.Q. Gräper-van Koolwijk, mevrouw N. Homan-Brinkman, de heer H. Staghouwer, mevrouw E.M. Wulfse

Afwezig: ---

1. Opening, welkom, mededelingen en beëdiging kandidaat-fractievertegenwoordiger

De VOORZITTER: Dames en heren, de stemming is vrolijk, maar dat kan ieder moment veranderen. Nou, niet dat ik dat in de hand wil werken. Ik open deze vergadering.

Hartelijk welkom, in het bijzonder aan de gasten van de Staten. Die zijn natuurlijk gasten van ons allemaal, maar in het bijzonder van Isolde den Haring en Romke Visser van de fractie van de Partij van de Arbeid. Ik wens u een mooi debat toe. Het is democratie van dichtbij en het aangename van als je op de tribune zit, is dat je het een beetje van bovenaf bekijkt. Dat geeft een heel ander gevoel meteen. Dus wij benieuwd naar uw impressies. Die kunnen we ongetwijfeld zo rond de koffie horen en vertelt u dat in ieder geval aan uw gastheer en gastvrouw.

Wij hebben een afwezigheidsmelding van de heer Van der Laan: die is er in ieder geval vanochtend niet bij. En de heer Steenbergen heeft aangegeven dat hij later, waarschijnlijk nog in de ochtend, aanschuift. Verder is de heer Kuiper onderweg naar de vergadering, in verband met wellicht dringende verplichtingen elders.

Tijdens deze Statenvergadering is er ook nieuws vanuit Den Haag. Dan doet de Raad van State namelijk uitspraak in onze beroepszaak en niet alleen die van ons, maar ook tegen het gaswinningsbesluit. Ik verwacht dat we daar rond koffietijd meer over weten.

Maar ook hier in eigen huis is het zeer de moeite waard, met de behandeling van de Voorjaarsmonitor en de Kadernota met de Algemene Beschouwingen. Hoe je het wendt of keert, het is toch een hoogtepunt in ons parlementaire jaar. Het is bovendien de eerste keer dat we dat doen in de nieuwe bezetting, dus dit is wel een mooi moment om de meningsverschillen en de overeenkomsten in de visies eens helder te maken en daarmee richting te geven aan waar we als provincie de komende tijd heen moeten.

We beginnen met iets heel anders. Sommigen van u weten dat het bestaat, want er is door de meesten van u aan meegewerkt. De fractie van de Partij voor de Dieren is daar de uitzondering op, maar we beginnen met een compilatie van de filmpjes van de fractievoorzitters, die op het grote scherm worden vertoond achter mij. [De video wordt vertoond.]

Voordat we echt met de vergadering kunnen beginnen, hebben we eerst de installatie van een fractievertegenwoordiger namens de PVV. Dat is de heer Onnes. Die staat in de startblokken om zijn werk in de Statencommissie te hervatten. Hij was in de vorige periode ook al fractievertegenwoordiger. Nieuw in deze periode is dat we de fractievertegenwoordigers installeren tijdens de Statenvergadering. In het Reglement van Orde zijn dezelfde artikelen van de Provinciewet van toepassing op zowel Statenleden als nieuwe fractievertegenwoordigers, dus daar hoort een officiële installatie bij. Die gelegenheid is er in principe tijdens elke vergadering. Voor de heer Onnes is dat nu. Bij een beëdiging hoort ook nog iets anders. U weet dat: er vindt even een kort onderzoek van de geloofsbrieven plaats en dan moet worden bepaald of de heer Onnes aan de vereisten voldoet. Ik zou mevrouw Blink, mevrouw Horenga en de heer De Boer willen vragen om die taak op zich te nemen en zich daarbij te laten begeleiden door de griffie. Ik schors de vergadering, zodat de commissie haar werk kan doen.

[Schorsing]

De VOORZITTER: Dan kan ik de vergadering heropenen en het woord geven aan de voorzitter van de onderzoekscommissie.

Mevrouw BLINK (voorzitter onderzoekscommissie geloofsbrieven): De commissie heeft het onderzoek naar de geloofsbrieven uitgevoerd van de kandidaat die door de fractie van de PVV is voorgedragen om als fractievertegenwoordiger aan onze Statencommissie te kunnen deelnemen. De commissie heeft het volgende geconstateerd. Uit het uittreksel uit de Basisregistratie Personen blijkt dat de heer Onnes in de provincie Groningen woonachtig is en in bezit is van de Nederlandse nationaliteit. De heer Onnes staat op de kandidatenlijst voor de laatstgehouden verkiezing voor de leden van de Provinciale Staten van Groningen. En de heer Onnes heeft zijn nevenfuncties openbaar gemaakt en hij heeft geen onverenigbare openbare betrekkingen. De commissie is van mening dat niets de benoeming van de heer Onnes tot fractievertegenwoordiger voor de fractie van de PVV in de weg staat.

De VOORZITTER: Ik dank de commissie voor haar onderzoek van de geloofsbrieven en ik zou de bode willen vragen om de heer Onnes naar binnen te leiden. Dan verzoek ik u allen om waar mogelijk te gaan staan.

Meneer Onnes, u hebt aangegeven dat u de verklaring en belofte wilt afleggen. Ik lees u de verklaring en belofte voor en vraag u dan te antwoorden met 'Dat verklaar en belof ik'. [Hierna neemt de voorzitter de verklaring en belofte af bij de heer Onnes, waarna hij is beëdigd als fractievertegenwoordiger.] Dan bent u bij dezen benoemd als fractievertegenwoordiger en ik feliciteer u daarmee als eerste van harte en schors de vergadering, zodat de anderen dat ook kunnen. Van harte gefeliciteerd.

[Schorsing]

De VOORZITTER: Ik heropen de vergadering. Graag wat stiller, alstublieft. Ik snap de opgewonden spanning, maar het gaat sneller als we geconcentreerd zijn.

2. Regeling van werkzaamheden en vaststelling agenda

De VOORZITTER: We hebben een overzichtelijke agenda: de Algemene Politieke Beschouwingen aan de hand van de Kadernota. En dit ook wel echt het moment om uw meest bevlogen bijdrage op de mat te leggen.

We hebben afgesproken in het presidium dat fracties daarbij royaal de tijd zullen krijgen, namelijk twaalf minuten per fractie. En in de koffiepauze houden we een traditie in ere, namelijk nieuwe verse haring zoals elk jaar bij de Algemene Beschouwingen.

Dan in de Statenvergadering van maandagavond 27 mei heeft de heer Zwart – dat herinneren we ons allemaal nog, want dat was een ontroerend moment – de Triple-V Trofee in de wacht gesleept,

vergaderen via de voorzitter. Dat betekent automatisch – want wie kan het beter beoordelen hoe goed het gaat dan de winnaar van de vorige keer – dat de heer Zwart vandaag het enige jurylid is om te beoordelen hoe goed de aanwezigen in de Staten het er hier vandaag vanaf brengen. Dus u hebt een verantwoordelijke taak, meneer Zwart. Ook bij interrupties, zodra het woordje 'u' valt, worden er strafpunten uitgedeeld. En aan het eind van de vergadering maakt de heer Zwart de uitslag bekend.

Dan het enige bespreekpunt vandaag, de Kadernota. Het woord is zometeen als eerste aan de grootste fractie, die van GroenLinks. Dan komen alle fracties in de volgorde die u verwacht, namelijk van groot naar klein. Dat is gewoon een ordentelijk debat – dat hoop ik, althans – in twee termijnen. Dus zodra het College ook in tweede termijn heeft kunnen reageren, sluit ik de beraadslagingen en dan kunnen we stemmen over eventuele amendementen en eventuele moties en ten slotte over de voordracht zelf. Dat is de korte inhoud van het hierna volgende. En zoals altijd vraag ik voor het stemmen ook nog even of er behoefte is aan het afleggen van stemverklaringen. Dus dat over de orde.

3. Bespreekpunten

A. Voordracht Voorjaarsmonitor 2019 en Kadernota 2019-2023, 11 juni 2019

De VOORZITTER: Zal ik de fractie van GroenLinks, bij monde van de heer Meendering, maar gewoon het woord geven? Aan hem is het woord.

De heer MEENDERING (GroenLinks): Voorzitter, ik neem uw Staten even mee terug in de geschiedenis. 347 jaar geleden stond de bisschop van Münster, Bommen Berend, voor de poort van de vesting Bourtange. Hij wilde de vesting innemen, om de weg naar Groningen in handen te krijgen. 200.000 guldens bood hij kapitein Prott om de vesting in handen te krijgen. “200.000 kogels kun je krijgen”, was het antwoord van de kapitein en de bisschop droop af. Zo eenvoudig ging dat destijds. Over drie jaar vierten we 350 jaar Gronings Ontzet naar aanleiding van het rampjaar 1672.

Maar wat zou het mooi zijn, als we binnenkort nog een bevrijding van Groningen kunnen vierten: de bevrijding van het gasdossier. Dossier gesloten, problemen opgelost. Ook dit klinkt heel eenvoudig, maar zo eenvoudig is het niet, dat weten we al jaren. We hoeven niet te twijfelen als we het hebben over onze belangrijkste opgave voor de komende jaren.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Dat klopt. U maakt een mooi bruggetje naar Bommen Berend. Vindt u dan dat nu hetzelfde gedaan wordt met het plaatsen van windmolens? De bewoners wordt wat aangeboden, de bewoners accepteren het niet. Maar ze druipten niet af, ze gaan gewoon bouwen. Wat vindt u daar dan van?

De heer MEENDERING (GroenLinks): Nou, dat vind ik geen goede situatie en dat is ook de reden ervan dat we er nu, ook samen met de coalitie, voor gekozen hebben om dat in de toekomst anders te doen en de windmolens en zonneparken – ik zal dat straks ook benoemen – samen met bewoners te gaan inrichten en de bewoners te laten meeprofiteren.

De belangrijkste opgave voor de komende jaren is zorgen voor een veilig Groningen. Een Groningen zonder aardbevingen en een Groningen klaar voor de toekomst. Natuurlijk is onze provincie groter dan het gaswinningsgebied. Maar die vele tienduizenden mensen die daar wonen, willen duidelijkheid of eigenlijk maar één ding: die willen veiligheid. Daar hebben ze recht op. Volgens GroenLinks is dat wat we hier allemaal willen: 43 Statenleden willen dat iedere Groninger veilig kan werken, wonen en leven. Een onderwerp dat we nog vaak terug zullen zien de komende tijd, met pijn in ons hart maar ook vanuit een positief perspectief.

We moeten namelijk vooruitkijken: ‘Verbinden Versterken Vernieuwen’. Onder die titel hebben we vijf weken geleden een Coalitieakkoord gepresenteerd, samen met de Partij van de Arbeid, de VVD, de ChristenUnie, het CDA en D66. En lossen we met het Coalitieakkoord in één keer alle problemen op? Nee. Maar dan geven we wel de ruimte aan de ambities die deze zes partijen hebben om Groningen klaar te maken voor de toekomst. Het is ook goed om te zien dat met de Kadernota GS aantoonbaar dat de financiële middelen voor deze plannen beschikbaar zijn. Sterker nog, de komende vier jaar is er nog financiële ruimte over. Ruimte waar we als Statenleden gezamenlijk over kunnen besluiten. Dit flexibel budget biedt ruimte voor iedereen in deze Staten om te komen met voorstellen die Groningen vooruit helpen.

We kunnen echter niet altijd vooruitkijken en dat bleek wel weer op 15 juni jongstleden. De uitspraak van de Raad van State over de PAS deed veel stof opwaaien. Er waren enthousiaste reacties, waar de uitbreidingen in de veehouderij opnieuw getoetst moeten worden, maar ook veel vragen in investeringen in de zo gewenste vergroening van de industrie. Wij vragen het College dan ook vol in te zetten de komende tijd op het verkrijgen van duidelijkheid rondom deze PAS-uitspraak zeker waar het gaat om de vergroening van de chemie – een proces dat we graag op stoom willen houden. Kunnen we bijvoorbeeld door meer groen aan te planten, voorafgaand aan de vergunningverlening meer stikstofruimte creëren? GroenLinks gaat namelijk echt voor vergroening en verduurzaming. We willen graag dat iedereen mee gaat doen en dat licht ik ook graag toe.

In het Coalitieakkoord is al een passage opgenomen over diversiteit. Iedereen doet mee en we maken in onze provincie geen onderscheid naar geloof, huidskleur, leeftijd of seksuele geaardheid. Voor GroenLinks een zeer belangrijk thema aan de basis van onze samenleving. We hebben er alle vertrouwen in dat het College hierbij zijn verantwoordelijkheid gaat nemen. In het Coalitieakkoord is hier immers een duidelijke zinsnede over opgenomen, maar wij helpen het College graag een handje door nu de oproep te doen, hiermee actief aan de slag te gaan. We zien graag een gezamenlijk diversiteitsbeleid, ontwikkeld door provincies en gemeenten.

Dan de transities, met als eerste de landbouwtransitie. GroenLinks wil een goede toekomst voor de landbouw en de natuur. Een toekomst met kansen voor ondernemers, die oog hebben voor de natuur als onderdeel voor hun bedrijfsvoering. Maar ook een landbouw met een gezonde financiële basis en werkgelegenheid. Volgens ons is dat mogelijk én noodzakelijk. Met heel droge zomers en met afnemende biodiversiteit is het essentieel dat we investeren in de natuur, landbouw en dieren. Het reeds vastgestelde Actieplan Weidevogels wordt wat ons betreft uitgevoerd. Landelijk worden we gesteund door de plannen voor de kringlooplandbouw.

De heer RAM (PVV): Ik moest even nadenken over het vorige stukje van de heer Meendering, over diversiteitsbeleid. GroenLinks pleit voor dat beleid, maar mijn vraag is: hoe kun je een diversiteitsbeleid vormgeven zonder te selecteren op kenmerken? Dat vind ik een heel lastige, namelijk.

De heer MEENDERING (GroenLinks): Ja, want ons betreft hoeft er dus absoluut niet geselecteerd te worden op kenmerken. Ieder mens is een mens zoals die is en dat is gewoon de uitgangspositie. Dus we gaan niet selecteren op kenmerken. Ik ben dus heel benieuwd wat de heer Ram onder die kenmerken verstaat.

De heer RAM (PVV): Het idee volgens mij is dat er groepen zijn die niet aan bod komen of niet gerepresenteerd worden in de samenstelling van de provincie qua ambtenaren. En dan vraag ik me af hoe je dan die groepen kunt representeren in het diversiteitsbeleid zonder te selecteren. Dat vind ik een heel lastige.

De heer MEENDERING (GroenLinks): Ja, het gaat ook niet hier om het ambtenarenapparaat, het gaat om alle Groningers. Het is provinciebreed waar we daarbij naar kijken, niet expliciet om ambtenaren. Er zijn op dit moment nog steeds groepen die op grond van hun geaardheid achtergesteld worden of niet volwaardig mee kunnen doen in de maatschappij of niet getolereerd worden door iedereen. Daar moeten we gewoon vanaf: Groningen is van ons allemaal en daarbij maken we geen onderscheid, wie het ook is.

De VOORZITTER: De heer Ram, ten slotte.

De heer RAM (PVV): Ik wil toch even terug naar de provincie, want daar hebben we directe invloed op. Heeft de heer Meendering een indicatie dat groepen binnen de provincie niet goed worden gerepresenteerd, zodat er een ander personeelsbeleid gevoerd moet worden?

De heer MEENDERING (GroenLinks): Voor zover wij dat weten, hebben we dat beeld niet en gaat het hier in dit huis goed. Maar uiteraard mag ook in dit huis op geen enkele wijze onderscheid gemaakt worden.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): De heer Meendering had het net over landbouw, veeteelt en kringlooplandbouw. Ik vroeg mij af hoe GroenLinks denkt over het dier *an sich*. Is het dier een product in uw ogen of is het dier een wezen met een intrinsieke waarde? Daar ben ik eigenlijk wel heel benieuwd naar, want dat mis ik wel in het betoeg van GroenLinks.

De heer MEENDERING (GroenLinks): Daar kom ik zo nog op terug, maar dierenwelzijn staat bij ons absoluut voorop als het gaat om de landbouw. Daar moeten heel veel dingen veranderen en het dier is absoluut van waarde voor ons.

Ik was gebleven bij de kringlooplandbouw: de landbouw wordt daarbij gesteund. Wij noemen het liever 'natuurinclusieve landbouw', maar uiteindelijk gaat het om de inhoud van de plannen. We willen duurzaam en lokaal geproduceerde producten, lokaal verwerken en lokaal verkopen. Minder vervoersbewegingen, meer werkgelegenheid en vooral vergroting van de biodiversiteit en meer dierenwelzijn. We kijken met belangstelling uit naar de uitwerking van het College en zijn benieuwd naar de voortgang. Kan het College al een doorkijkje geven? En kunnen duurzame lokale groothandels zoals bijvoorbeeld EkoPlaza een grotere rol gaan spelen? Wij ondersteunen de voedseltransitie en die komt dichterbij wat ons betreft in stads- en dorpsuinen en voedselbossen. We zien graag de groene uitgewerkte plannen tegemoet.

De tweede transitie die we uiteraard benoemen, is de energietransitie – of eigenlijk de klimaattransitie. Vorige week werd het Klimaatakkoord gepresenteerd aan het einde van weer een recordmaand qua warmte. We hebben te dealen met een klimaatcrisis, ondanks dat sommige mensen de ogen ervoor lijken te sluiten. GroenLinks doet dat niet. We willen de afspraken van het Klimaatakkoord halen en laten we eerlijk zijn: we zijn het aan onszelf verplicht. Het is ook niet meer de vraag óf we dit gaan doen, maar de vraag hoe snel en hoe goed we dit gaan doen. Het is keihard nodig om de opwarming van de aarde tegen te gaan. Met energiebesparing en duurzame opwekking moeten we de CO2 uit de lucht weten te houden en wat ons betreft gaan we dat samen doen met onze inwoners. We maken ze mede-eigenaar van windmolens en zonneparken in hun woonomgeving. Iedereen moet profiteren. De energietransitie is een nieuw model dat de kloof tussen arm en rijk veel kleiner kan maken als we het goed doen. We zijn benieuwd welke stappen het College op korte termijn gaat zetten om de ambities waar te maken en de energietransitie betaalbaar te houden.

De heer VAN DER WERF (FvD): Ja, even nog terugkomend op energietransitie of de klimaattransitie, waar de spreker het zojuist over had. Hoeveel CO2 zit er in onze atmosfeer op dit moment?

De heer MEENDERING (GroenLinks): Ja, wat ons betreft veel, maar ik kan u de exacte hoeveelheid niet vertellen. Wellicht dat daar het antwoord op komt.

De heer VAN DER WERF (FvD): 0,04 procent of 400 *parts per million*.

Volgende vraag: van de totale hoeveelheid CO2 in onze atmosfeer, hoeveel procent wordt door de mens uitgestoten en welk deel door de natuur?

De heer MEENDERING (GroenLinks): Ja, dit zijn heel technische vragen waar ik het antwoord schuldig op moet blijven. Maar ik vind het mooi dat de heer Van der Werf zometeen een antwoord op zijn eigen vraag gaat geven.

De heer VAN DER WERF (FvD): Zeker. Daar ben ik hiervoor, inderdaad en dat kunnen we helaas van de GroenLinks-fractie niet verwachten. Dat antwoord is drie procent. De menselijke uitstoot is drie procent van de totale hoeveelheid CO2 in onze atmosfeer.

Ik had nog een vraag en ik moet heel even nadenken daarover.

De VOORZITTER: Het is wat mij betreft ook uw laatste vraag. Het is daarbij wel goed om een politiek punt te maken in die laatste vraag.

De heer VAN DER WERF (FvD): Oké, dan laat ik het hier even bij.

De heer MEENDERING (GroenLinks): Tot slot de mobiliteit. In 1672 was de auto niet het primaire vervoermiddel van de toekomst en wat ons betreft nu ook niet. We streven naar een duurzame en betaalbare mobiliteit, waarbij we ook banen bereikbaar maken en mensen niet hoeven te verhuizen voor een nieuwe baan: we kunnen blijven wonen in de regio. Er staat een aantal mooie projecten op stapel in het openbaar vervoer: snellere treinen naar Winschoten en Leeuwarden en Stadskanaal dat weer per trein bereikbaar is: mooie ontwikkelingen. En met betrekking tot die bereikbaarheid buiten de regio verwachten we veel van de inzet op de Nedersaksenlijn en snelle verbindingen naar de Randstad over een spoorlijn waarvan we de naam nog niet willen vastleggen.

Naast het openbaar vervoer is ook de fiets van groot belang. Uitvoering van de snelfietsroute Groningen-Leek en andere trajecten. De ambities liggen er en de financiële middelen ook. Voor

GroenLinks is de duurzame en innovatieve bereikbaarheid van en in de regio van groot belang. Verbinding dus tussen Stad en Ommeland.

Tot slot terug naar het begin. Uiteraard mag de Friesenbrücke niet ontbreken als we het hebben over bereikbaarheid in onze regio. We zien uit naar de realisatie van de nieuwe brug, ook niet eenvoudig helaas. Maar ook in 1672 lag deze brug er niet. Want had de route van Bommen Berend vast niet via Bourtange gelopen.

De heer MARQUART SCHOLTZ (FvD): Even terugkomend op het puntje mobiliteit waar GroenLinks op tamboereert. Ik zie in de Kadernota, die natuurlijk een raar groen werkstukje is van het hele College, dat met wil testen met zelfrijdend vervoer op het spoor, op het water en in de lucht. Allereerst de vraag – maar goed, die is retorisch: hoe kun je zelfrijdend vervoer op het water en in de lucht hebben? Maar goed, afgezien van deze stuntelende formulering wil men 905.000 euro voor onttrekken aan een ander fonds en dat beschikbaar stellen voor deze experimenten. Waar moet ik dan aan denken? En als ik ergens aan wil denken, wil GroenLinks dan het nut daarvan even toelichten?

De heer MEENDERING (GroenLinks): Ja, concrete plannen heb ik er niet bij. Maar we weten wel dat autonoom vervoer een van de dingen van de toekomst is, met name ook op het platteland. Daar waar op dit moment het openbaar vervoer ook erg duur is en soms niet altijd goed uitvoerbaar, zou autonoom vervoer op een of andere manier daar wel onderdeel van kunnen uitmaken. Dus heel concreet kan ik dat niet zeggen, maar autonoom vervoer is een van de zaken om de bereikbaarheid te stimuleren, bijvoorbeeld op het platteland. Maar het zou ook in binnensteden heel goed kunnen gaan werken.

De heer MARQUART SCHOLTZ (FvD): Ik merk op dat GroenLinks geen idee heeft hoe het moet. Ten tweede wil GroenLinks er wel 905.000 euro's aan spenderen en in mijn optiek weggooien. Hoe kan GroenLinks dat verantwoorden?

De heer MEENDERING (GroenLinks): Nou, dat is niet zo moeilijk. Soms moet je gewoon geld reserveren om plannen uit te werken en dingen uit te proberen en dat gaan we hier ook zeker doen. Wij zien daar een toekomst in, autonoom vervoer, maar op het moment dat je er geen gelden aan beschikbaar stelt, kun je dat ook niet onderzoeken.

De heer MARQUART SCHOLTZ (FvD): Ten slotte, voorzitter. Ik hoor nu de term 'autonoom vervoer'. Misschien is dat zelfsturend vervoer zoals het met een Nederlands woord wordt gezet in de Kadernota. Maar wat is dat dan? Moet ik dan denken aan zelfsturende vliegtuigen, zelfsturende schepen op het Zuidlaardermeer? Wat is dat in hemelsnaam? Het zijn allemaal kreten, het is allemaal leuk, groen en experimenteel.

De VOORZITTER: Uw vraag is helder, meneer Marquart. De heer Meendering.

De heer MEENDERING (GroenLinks): Ja, zelfs in 'mijn' Bourtange wordt hierover gesproken, over autonoom vervoer. Maar ik zou de fractie van Forum voor Democratie willen uitnodigen om bijvoorbeeld eens een keer een kijkje te nemen bij het Ommelander Ziekenhuis in Scheemda, waar op dit moment zelfrijdend vervoer actief is, om mensen te vervoeren van de bushalte naar de ingang van het ziekenhuis. Dat is gewoon een busje dat in principe zonder bestuurder kan rijden.

De heer ZWART (PvV): Ik hoor de afgevaardigde van GroenLinks spreken over een snelle verbinding met het westen en de naam van de lijn nog niet noemen. Misschien kunnen we wel een toelichting krijgen op het tracé, dan hoeft u de naam niet te noemen.

De heer MEENDERING (GroenLinks): Ja, voor ons ligt daar nog geen keihard tracé of naam vast. Het gaat ons gewoon om de regio, dus het noorden via een snelle verbinding te schakelen met de Randstad. Er wordt heel veel gesproken over 'de Lelylijn' – om die naam maar eens te noemen – maar voor ons staat het nog niet vast dat dat de oplossing is. Het gaat gewoon om snelle en goede bereikbaarheid en daar moeten we met z'n allen aan werken en ons niet vastleggen op één lijn, terwijl er misschien alternatieven zijn die gemakkelijker en beter zijn.

De heer ZWART (PvV): Ik hoor de afgevaardigde 'de Lelylijn' zeggen. Betekent dit praktisch dat de Lelylijn zelfs een oplossing voor GroenLinks zou zijn?

De heer MEENDERING (GroenLinks): Ik gaf aan dat alles wat ons betreft mogelijk is. Maar ik wil me nu daar nog niet op vastleggen. Als er een alternatief is dat beter, sneller en op kortere termijn realiseerbaar is, is het voor ons ook prima. Dat hoeft dus niet de Lelylijn te zijn per definitie.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Twee vragen. De eerste: waarom wil GroenLinks dan wel de Lelylijn onderzocht hebben? Want u hebt ook de motie mede ondertekend vorige keer – een afgezwakte versie weliswaar.

En vraag twee: is een bus ook een alternatief voor GroenLinks? Een snelle bus, waar ze in Den Haag aan denken?

De heer MEENDERING (GroenLinks): Om de eerste vraag te beantwoorden: waarom onderzoeken? Omdat we dus alles gaan onderzoeken en we gaan dan voor de beste optie. Dus daar hoort een onderzoek naar de Lelylijn wat ons betreft prima bij.

En als een snelle bus een tijdelijke oplossing is, is dat een tijdelijke oplossing die we best willen. Maar of dat de beste oplossing is, daar twijfel ik aan.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Tot slot wil ik graag weten wat GroenLinks dan vindt van het stemgedrag in de Tweede Kamer. Dat de Lelylijn zelfs niet onderzocht hoeft te worden van veel van de partijen die in dit College zitten en die ook in de regering zitten. Wat vindt GroenLinks hier in de provincie daarvan? In Den Haag weten we hoe GroenLinks daarover denkt.

De heer MEENDERING (GroenLinks): Nou, de mening van GroenLinks hier in de provincie is duidelijk: wij sluiten niets uit en zullen ook een onderzoek naar de Lelylijn vanuit dit huis zeker gaan steunen als mogelijke optie.

De heer ENGELKENS (PvdA): Vorige week zondagmiddag, even na twaalf uur, viel ik binnen bij 'Het Filosofisch Kwintet'. Niet letterlijk natuurlijk, ik denk dat de meesten van ons hier wel weten dat ik het dan heb over een discussieprogramma op tv, op NPO1. Even voor de Netflixers onder ons: NPO1 is een televisiezender en een televisie is dat zwarte beeldscherm dat je ouders achter in de woonkamer hebben staan. Oké, eigenlijk had ik ingeschakeld voor 'Buitenhof', maar daar was de zomervakantie blijkbaar al begonnen. Nou ja, dan maar even blijven hangen bij 'Het Filosofisch Kwintet'. Onderwerp van discussie deze middag: het feit dat het begrip 'vrijheid' in de loop der jaren in betekenis is veranderd en dat het op straat en in de politiek te pas, maar ook te onpas wordt gebruikt. De filosofen aan tafel discussieerden er lustig op los en kwamen al vrij snel tot de conclusie dat vrijheid persoonlijk is en door elk individu weer op zijn of haar manier kan worden ingevuld en worden uitgelegd. Eigenlijk niets nieuws onder de zon, dus. Is vrijheid in tijden van oorlog vooral vrij zijn van onderdrukking en geweld, vrijheid kan ook inhouden: onafhankelijk zijn, zelfontplooiing of het hebben van de vrijheid van meningsuiting, godsdienst of seksuele voorkeur. Waar de heren en dame het unaniem over eens waren: er kan pas sprake zijn van vrijheid als aan elementaire zaken zoals bijvoorbeeld eten, drinken, een dak boven je hoofd en vooral veiligheid is voldaan. Pas dan kan er sprake zijn van vrijheid.

Een sprongetje naar de gaswinning en naar de ellende die dat met zich meebrengt in onze provincie, is dan snel gemaakt. Niet daar aan tafel overigens, wel in mijn hoofd. Zonder veiligheid, zonder een veilige woning geen vrijheid. Want de aardgasproblematiek bepaalt nog steeds het dagelijkse leven van veel Groningers en duizenden Groningers hebben daaraan gerelateerde gezondheidsklachten. Dat blijft absurd en is onverkwikkelijk. Onorthodoxe maatregelen zijn in Den Haag inmiddels aangekondigd richting de schadeafhandeling en versterking: dat geeft weer hoop en perspectief. Maar de gedupeerden – en zeker iemand die al lang in een schadeafhandeling zit – zullen het hunne er wel van denken. Hoe dan ook, er lijken stappen te worden gezet. De praktijk moet echter gaan uitwijzen wanneer de Groningers zich weer veilig en vrij gaan voelen.

Iets heel anders. Tijdens de vorige Algemene Beschouwingen, nu precies een jaar geleden, was ik jarig en zat ik met het probleem dat mijn woordvoering twee minuten te lang was. Als cadeautje kreeg ik toen van u en van de Staten twee minuten extra en daar maakte ik namens mijn fractie dan ook dankbaar en gretig gebruik van. Voorzitter, we zijn nu een jaar verder en u kunt gerust zijn: ik ben nog niet jarig ten eerste. En ten tweede heb ik zeker geen behoefte aan extra zendtijd. Want het zijn in die zin een beetje bijzondere Algemene Beschouwingen. Immers, nog geen vijf weken geleden heeft de coalitie haar Coalitieakkoord gepresenteerd en hebben we in de Staten al uitgebreid met elkaar gesproken over de ambities van deze coalitie en zoals mocht worden verwacht, zijn deze ambities en beleidsvoornemens in hoofdlijnen betaald en uitgewerkt in de Kadernota 2019-2023. In die zin niets

spannends. Het was pas spannend geweest als we van de gemaakte afspraken niets in deze Kadernota hadden teruggezien.

Beschouwend vanuit financieel oogpunt is het goed om te lezen dat het begrotingsbeeld sinds de Begroting 2019 is verbeterd. Dat nogmaals wordt gesteld dat de beleidsvoornemens uit het Coalitieakkoord volledig kunnen worden bekostigd, er 1,4 miljoen vrije begrotingsruimte overblijft en er daarnaast ook nog 2 miljoen aan flexibel budget per jaar beschikbaar is. Bovendien ziet de PvdA-fractie veel van onze ambities en intenties uit ons eigen verkiezingsprogramma terug in deze Kadernota. Van speerpunten zoals werkgelegenheid en de energietransitie wordt door dit College werk gemaakt. Het verbinden van de energietransitie met scholing en onderwijs moet de komende jaren alle aandacht verdienen. Immers, de vraag wordt nu al gesteld of er voor de overgang naar duurzame energie voldoende handen beschikbaar zijn. Het onderwijsproject Gas 2.0, een samenwerkingsverband tussen het noordelijk MBO-onderwijs en 47 regionale bedrijven, moet de komende drie jaar 3.400 vaklieden opleveren voor Noord-Nederland. Een uitstekende zaak dat de provincies Groningen, Drenthe en Friesland dit financieel ondersteunen. Ook op de *mismatch* op de Groningse arbeidsmarkt zal door dit College stevig worden ingezet. De PvdA-fractie heeft hier hoge verwachtingen van, omdat het hebben van een baan in sommige delen van onze provincie geen zekerheid en geen vanzelfsprekendheid is. De PvdA vindt dat de provincie ook niet met de rug naar de samenleving moet staan, maar juist aandacht moet hebben voor die inwoners en voor die gebieden waar het allemaal niet zo gemakkelijk gaat. Het College pakt deze handschoenen op en blijft investeren in vitaliteit en leefbaarheid van wijken, dorpen en steden en blijven de middelen voor armoedebeleid, sport en cultuur beschikbaar. In onze provincie blijft deze provinciale steun hard nodig.

Maar ook op andere terreinen zoals mobiliteit, natuur en landschap passen de aangekondigde beleidsvoornemens in ons straatje. Zo gaat het College op alle mogelijke manieren het gebruik van de fiets als alternatief vervoermiddel nog meer stimuleren en worden ook de knelpunten in het MIRT aangepakt zoals doorstroming bij de Blauwe Roos nabij Winschoten. Dat laatste is echt broodnodig, want nog afgezien van de doorstroming zorgt de verkeersafwikkeling op de Blauwe Roos regelmatig voor ongemakkelijke en zelfs onveilige situaties.

Ten aanzien van klimaatadaptatie worden door het College behoorlijk wat beleidsvoornemens aangekondigd, die er onder andere voor moeten zorgen dat we droge voeten houden, maar aan de andere kant ook water moeten kunnen bergen. De PvdA heeft trouwens in de vorige Statenperiode – GroenLinks zei er ook al iets over – samen met GroenLinks de weidevogel weer op het menu gezet via het Actieplan Weidevogels. Goed dat het College dit oppakt en samen met terreinbeheerders en agrariërs inzet op versteviging van de weidevogelkerngebieden.

Ten slotte: er leven bij onze fractie wel degelijk nog wat zorgen. Allereerst het stikstofdebat ofwel het feit dat we als Nederland een megagroot probleem hebben, nu de Raad van State een streep heeft gezet door het stikstofbeleid. Ik heb een eerste reactie van onze eigen gedeputeerde in de krant gelezen. Volgens is het in de commissie ook al voorbijgekomen, maar dan nog maar een keer: kan het College een inschatting maken wat de gevolgen en consequenties zijn van deze uitspraak voor onze provincie? En welke acties worden mogelijk ondernomen? Graag een reactie van het College.

Tweede punt: de tekorten op de jeugdzorg en de financiële consequenties die dit heeft voor de Groninger gemeenten. Een aantal gemeenten zit al in financieel zwaar weer en moet noodgedwongen putten uit hun laatste reserves of wordt daar menige gemeenteraad gedwongen drastisch te bezuinigen. Coalitieakkoorden kunnen bij wijze van spreken zo weer de prullenbak in. Het College, met de Commissaris voorop, heeft Den Haag er meerdere malen op gewezen dat juist die gemeenten waar veel jeugdzorg is, zoals in bepaalde gedeelten van onze provincie, onevenredig hard worden getroffen. Het kabinet heeft aangegeven, het leed iets – maar dan ook ‘iets’ – te willen verzachten, maar dit is voor veel gemeenten niet genoeg. De Groningse gemeenten staan voor haast onmogelijk bezuinigingskeuzes. Onze vraag namens de PvdA-fractie: hoe staat het met het gezamenlijk optrekken naar Den Haag inzake dit dossier en zijn er nog vervolgstappen te verwachten?

Ten slotte: op 20 maart vonden de verkiezingen plaats en nog geen vijf week geleden was de bespreking van het Coalitieakkoord, is het College geïnstalleerd en hebben de Staten eindelijk een definitieve samenstelling gekregen. Nieuwe politieke verhoudingen, nieuwe fracties, een nieuw College, nieuwe Statenleden en een nieuw Coalitieprogramma. Maar aan de andere kant, gelukkig maar, ook nog steeds veel van het oude en vertrouwde, zoals deze mooie historische Statenzaal, de interrupties, de bekertjes heerlijke koffie, de heren Menger en Muizert en, als baken van rust en behulpzaamheid in hectische politieke tijden, de griffie. We staan de komende tijd in onze provincie voor grote opgaven en hoe verschillend we ook denken, we moeten het met elkaar zien te rooien.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Ik hoor de Partij van de Arbeid helemaal niets zeggen over de windmolens zelf. De Partij van de Arbeid heeft een heel dappere uitspraak gedaan in verkiezingstijd: geen grote windmolenparken meer op land. Staat de Partij van de Arbeid daar nog steeds achter?

De heer ENGELKENS (PvdA): Wij hebben dat niet in verkiezingstijd gezegd.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Dan vraag ik de heer Engelkens om even de uitzending na te kijken van RTV Noord, vast nog ergens te vinden op YouTube. Daar is toen wel degelijk die toezegging gedaan. Maar het feit dat u dat nu al ontkent, zegt genoeg.

De heer ENGELKENS (PvdA): Nou, meneer Schmaal, dan zou ik ons verkiezingsprogramma er even bij gaan pakken en dit weekend alles even gaan doorlezen, dan komt u er vanzelf wel uit.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Ik heb het over de live-uitzending die toen is geweest en waarin de huidige gedeputeerde van de Partij van de Arbeid dit wel degelijk gezegd heeft. Dus kijkt u dat nog rustig maar eens na.

De heer ENGELKENS (PvdA): Ik heb het over ons verkiezingsprogramma, dat inmiddels toe is aan de zevende druk.

De VOORZITTER: Ik denk dat de posities helder zijn, heren. En ik geef het woord voor Forum voor Democratie aan de heer Van der Werf.

De heer VAN DER WERF (FvD): Eindelijk, ik had me al eerder naar de startblokken begeven. Ja, 'de donkere gangen van het provinciehuis': die uitspraak deed ik inderdaad in het filmpje aan het begin van deze vergadering. Eigenlijk was ik van plan een motie te gaan indienen om 1.000-wattlampen in de hele gang op te hangen, maar ik heb me kunnen inhouden. Dat had op zich wel extra banen kunnen opleveren, dat misschien voor het CDA wel weer goed geweest.

Maar goed, we staan hier voor de Kadernota. Het eerste programma begint eigenlijk meteen goed. Blijkbaar wordt hier geen beleid gevoerd, want we zien hier behalve advertentiekosten geen financiële consequenties.

Het tweede programma gaat over milieu en energie. Ik heb eigenlijk direct een aantal vragen. Te beginnen bij het vogeltrekvoorspellingsmodel. Het klinkt zeer intrigerend. Nou ben ik persoonlijk heel erg begaan, hoor, met het lot van de grauwe kiekendief en de tjiptjaf en ook de weidevogels staan op het menu, heb ik zojuist gehoord. Nou, zeker op het menu van de windmolen. Dus ik ben heel erg benieuwd naar dit model: wanneer kunnen we meer verwachten? Want er wordt een aantal ton voor gereserveerd, daar kunnen we volgens mij ook een flinke kristallen bol voor krijgen. Heel erg benieuwd ben ik.

Ja, en dan gaat het natuurlijk verder over de energietransitie en daar hebben we net al wat van meegekregen vanuit GroenLinks. Maar goed, naast dat de overheid de energietransitie gaat vormgeven, wil men ook bepalen wat de burger eet middels een voorgenomen eiwittransitie. Er komt nu ook een warmtetransitiecentrum. Wat is een warmtetransitiecentrum? En komt er een ook eiwittransitiecentrum? Komt er ook een landbouwtransitiecentrum? Een energietransitiecentrum? Een klimaattransitiecentrum? Komt er misschien een hele transitieboulevard misschien wel? Dat is misschien nog een beter idee, om kennis en kunde te willen uitwisselen. Ik zou dan eigenlijk wel willen voorstellen om dat energie- en klimaattransitiecentrum in de buurt van het GroenLinks-fractiekamer te plaatsen, want qua kennis en kunde kunnen ze nog wel wat opsteken.

Goed, de nota gaat verder. *'De energieproductie zal nadrukkelijker in het landschap aanwezig zijn'*, staat er. Terwijl de nota ook spreekt van *'zorgvuldig omgaan met de natuur'* op pagina 16. Nou, dat laatste vinden wij wel erg belangrijk. En hoe rijmt het College dit eigenlijk? Want de twee lijken wat ons betreft wel wat in tegenspraak met elkaar te zijn.

Met betrekking tot de zonnepanelen kunnen zij volgens de gedeputeerde, mevrouw Homan, wel prima aan de markt worden overgelaten. Ze was tevens zo vriendelijk om mij uit te nodigen voor een werkbezoek – waarvoor dank. Het lijkt mij zeer interessant, ik ben ook benieuwd daarnaar en ik heb zojuist te horen gekregen dat er een afspraak wordt gepland – mooi. Toch zijn wij er niet helemaal gerust op en wij vinden het ook vreemd dat er heel veel geld aan subsidies in wordt gestopt als het gaat om het plaatsen van zonnepanelen. Maar als het gaat om het opruimen, kan de markt het ineens

zelfstandig. Hoe ziet de gedeputeerde dit? Ik heb daar tevens een motie over en die kan ik eigenlijk het beste meteen nu maar indienen. Alstublieft, voorzitter.

De VOORZITTER: Als u een motie indient, lees ik het dictum voor. Dit is de motie met nummer 28, Oude zonnepanelen'. Deze motie is ingediend door de fractie van Forum voor Democratie, mede namens de fracties van de Partij voor het Noorden, de PVV en 50PLUS:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 3 juli 2019,

Constaterende dat

- het aantal geplaatste zonnepanelen in de provincie de komende Statenperiode sterk zal toenemen;
- diverse officiële instanties waarschuwen voor de chemische verbindingen en zware metalen in de betreffende panelen;

Overwegende dat

- deze chemische verbindingen en zware metalen eenvoudig kunnen lekken uit zonnepanelen en terecht kunnen komen in de natuur;
- dit risico toeneemt indien de panelen zijn beschadigd door storm, hagel of aardbevingen;
- zware metalen, eenmaal in de natuur, niet of zeer lastig worden afgebroken en kunnen leiden tot zware vergiftiging, DNA-mutaties en geboortefwijkingen over meerdere toekomstige generaties;
- de toename van het aantal geplaatste zonnepanelen kan leiden tot zware milieuvervuiling indien panelen niet op verantwoorde manier worden verwerkt – indien kapot of verouderd;
- afval van zonnepanelen niet mag worden gestort, verscheept naar Derde Wereldlanden of op enige manier terecht mag komen in de natuur;
- er momenteel geen regelgeving bestaat die bedrijven of overheden verplicht, milieubewust met dit zwaar chemisch afval om te gaan;
- het vraagstuk overlaten aan de markt vaak de goedkoopste optie oplevert en niet per definitie de beste optie met betrekking tot zwaar chemisch afval;

Roepen het College van Gedeputeerde Staten op om:

1. ervoor te zorgen dat milieuvervuiling door zonnepanelen te allen tijde wordt voorkomen of tot een minimum wordt beperkt;
2. regelgeving op te stellen danwel een verwerkingsprogramma op te zetten, dat toeziet op een verantwoorde en milieubewuste verwerking van kapotte zonnepanelen en/of afval van zonnepanelen;

En gaan over tot de orde van de dag!

De heer VAN DER WERF (FvD): En dan heb ik meteen ook een tweede motie over het 'Groninger aangezicht'.

De VOORZITTER: Dat is de motie met nummer 29, 'Groninger aangezicht'. Deze motie is ingediend door de fractie van Forum voor Democratie, mede namens de fracties van de PVV, 50PLUS en Groninger Belang:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 3 juli 2019,

Constaterende dat

- het College in programma 2, sub B.6 stelt dat *'nieuwe vormen van energie nadrukkelijk in ons landschap aanwezig zullen zijn'* met *'keuzes voor inrichting van zonne- en windparken'*;
- het College in programma 3, sub B.2 stelt dat het de biodiversiteit wil vergroten, inzet op versteviging van de weidevogel, alsmede recreanten in de Groninger natuur kennis wil laten maken met de schoonheid van de natuur;

Overwegende dat

- biodiversiteit, weidevogels en windparken niet samengaan;
- recreanten de schoonheid van zon- en windparken niet onmiddellijk zullen herkennen;
- het College inzet op onrealistische klimaatdoelen, hoger dan van het College wordt verwacht;

Roepen het College van Gedeputeerde Staten op om:

1. de belangen van programma 3 zwaarder te wegen, zodat de provincie herkenbaar blijft voor de echte Groningers en daarmee de recreanten een zuiver beeld van de provincie krijgen;
2. de budgetten van beide programma's in het voordeel van programma 3 aan te passen;

En gaan over tot de orde van de dag!

De heer VAN DER WERF (FvD): Goed, voorts valt er te lezen dat er wordt ingezet op het wijzigen van landelijke regelgeving om reststoffen te gebruiken als brandstof. Dat klinkt heel onheilsprekend en wat is de reden dat er regelgeving moet worden aangepast?, is dan direct mijn vraag. Nieuwe regelgeving

en energiebesparing mogen blijkbaar dan ook heel veel kosten: de provincie gaat zorgen voor financiering. Om energie te besparen moet de burger middels een krediet van het gas af, een warmtepomp installeren of zonnepanelen aanschaffen. Financieringsproducten en nog meer schulden voor de bevolking: dat vinden wij een bijzonder slecht idee. De private schuld in Nederland bedraagt nu al meer dan 270 procent van het bruto nationaal product en daarmee zitten wij op het niveau van de Grieken in 2008. Dat lijkt mij een slecht idee. Ondanks dat schat het College het risicoprofiel als 'laag': wat wordt hier eigenlijk mee bedoeld? Ik heb daar ook weer een motie bij. Dat is deze: 'Leen je arm'.

De VOORZITTER: Dit is de motie met nummer 30, 'Leen je arm'. Deze motie is ingediend door de fractie van Forum voor Democratie, mede namens de fracties van de PVV en 50PLUS: 'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 3 juli 2019, Constateerend dat

- het College in programma 2, sub B.7 plannen maakt om leningen te verstrekken om zonnepanelen te promoten;
- het College hiervoor 20 miljoen heeft gereserveerd;
- het College al 38 miljoen euro extra heeft moeten vrijmaken voor deze coalitieperiode;

Overwegende dat

- het College hiermee op de stoel van de banken gaat zitten en daarmee een functie aanneemt die het niet betaamt;
- het College inzichten omtrent kredietverstrekking zeer duidelijk moet beschrijven ter bescherming van de inwoners die kredieten aangaan;
- het College op deze manier de armoede stimuleert, daar het ook op de stoel van de deurwaarder zal moeten zitten zodra er niet terugbetaald wordt;
- de schuldhulpverlening al 24 miljard euro per jaar kost;

het een overheid, welke dan ook, niet betaamt om de verwezenlijking van haar doelstellingen te trachten erdoor te drukken;

Roepen het College van Gedeputeerde Staten op om:

1. de ideologische beelden van op elk huis een zonnedak niet te financieren;
2. de gereserveerde 20 miljoen euro terug te boeken naar de reserves waar de extra ruimte is verkregen en dit bedrag niet op enig andere wijze te besteden;

En gaan over tot de orde van de dag!

De heer VAN DER WERF (FvD): Ja, het verarmen van de bevolking, het zich in de schulden laten steken van de bevolking: dat zijn voor ons allerlei zaken waar wij niet aan mee willen doen.

Ik hoorde dat het armoedebeleid zojuist even werd aangehaald in de toespraak van de fractievoorzitter van de PvdA en daar heb ik ook nog een motie over, over de Voedselbanken in Groningen.

De VOORZITTER: Dit is de motie met nummer 31, 'Voedselbank Groningen'. Deze motie is ingediend door de fractie van Forum voor Democratie, mede namens de fracties van de Partij voor het Noorden, de PVV, 50PLUS, Groningen Belang en de SP:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 3 juli 2019, Constateerend dat

- het College in programma 6, sub B.3 'Sociaal Beleid' stelt, de Voedsel- en Kledingbanken te ondersteunen;
- de Collegeonderhandelaars d.d. 9 april 2019 een brief hebben ontvangen van ROP-Groningen (stuk 043), waarin om uitbreiding van de jaarlijkse bijdrage wordt gevraagd;

Overwegende dat

- het een triest feit is dat de provincie niet zonder Voedselbanken kan;
- er een te grote groep de steun van de Voedselbanken nodig heeft;
- de heer U. Molenhuis de benodigde steun uitgebreid heeft omschreven en grondig heeft onderbouwd;

Roepen het College van Gedeputeerde Staten op om:

1. de aanvraag te honoreren en de jaarlijkse bijdrage te verhogen naar 75.000 euro;

En gaan over tot de orde van de dag!

De heer VAN DER WERF (FvD): Goed, we weten dat het College genoeg fondsen aan de reserves van de provincie wil onttrekken en daarbij van zins is de opgelegde klimaatdoelen tot ietwat obsessieve, nog hogere klimaatdoelen op te tillen. En dat enkel om voorop te lopen in klimaatwaan

wat ons betreft. Hierbij zijn wij van mening dat er dus een duidelijke scheiding moet zijn tussen het coalitiebudget en de NPG-gelden. Samenlopende projecten zijn dus uit den boze, vooral daar de NPG-gelden niet voor coalitieprojecten bedoeld zijn, maar uitsluitend om die ten goede te laten komen aan de Groninger bevolking. Ik heb ook daar weer een motie bij en dat is de volgende.

De VOORZITTER: Dit is de motie met nummer 32, 'NPG-gelden strikt gescheiden'. Deze motie is ingediend door de fractie van Forum voor Democratie, mede namens de fractie van Groninger Belang: 'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 3 juli 2019, Constatende dat

- het College genoeg fondsen aan de reserves van de provincie heeft onttrokken;

Overwegende dat

- het College hogere doelen nastreeft dan strikt noodzakelijk;
 - er een dunne scheidslijn is tussen hogere doelen en de belangen van de inwoners;
 - tussen de eerste NPG-projecten meerdere projecten met nul voordeel voor de inwoners staan;
- Roepen het College van Gedeputeerde Staten op om:

1. de NPG-gelden uitsluitend daar aan te wenden waar ze voor bedoeld zijn en geen overloop van gelden of gezamenlijke projecten aan te gaan, die enkel en alleen direct de leefbaarheid van de inwoners, direct meetbaar, verbetert met nieuw beleid;

En gaan over tot de orde van de dag!

De heer VAN DER WERF (FvD): Daarnaast werd het College toe naar zero-emissie OV. Hoe? Dat wordt niet echt duidelijk. Maar wij van Forum voor Democratie willen dat toch wel graag weten. Gaat men elektrificatie van de rails toepassen? Worden het batterijen? Of gaat het toch dat geweldige waterstof worden? Een paar tankjes van 700 bar door de straat: wat kan er nu eenmaal misgaan? Waterstof brandt alleen maar sneller dan het geluid: nou ja, prima toch? In Stockholm werken die bussen op gas toch ook prima? Die waterstoffabrieken moeten natuurlijk wel ergens goed voor zijn. Ze moeten trouwens ook de chemische sector gaan vergroenen. Kan dat eigenlijk wel met al die groene stroom? Dat datacentrum van Google zou dat toch ook al gaan gebruiken? Het begint er een beetje op te lijken dat dezelfde groene stroom drie keer wordt verkocht. Dus het is maar goed dat die fabrieken ook op het gewone stroomnet worden aangesloten, dan kunnen ze in ieder geval doordraaien als het even niet waait en dankzij onze kolen- en gascentrales natuurlijk – emissievrij.

Onder B8 in hetzelfde programma ziet men kansen voor 'een slim plan'. Nou, zet je schrap. Helaas blijft de rest raadselachtig. Misschien slaat dat op A8, want op bladzijde 18 wordt in de Begroting bijna een miljoen opgenomen, 900.000 euro, voor testen met zelfrijdend vervoer – mijn fractiegenoot had het er zojuist ook al even over. Waar gaat die negen ton precies naartoe? Dat was me niet precies helemaal duidelijk, het was een beetje schimmig allemaal. Graag een verdere onderbouwing.

Cultuur: 2,6 miljoen. Jemig, gaat menig Groningen een Concertgebouworkest oprichten? Waar is die smak geld in godsnaam voor?

En dan toch uiteindelijk ook weer die extra gedeputeerde. We zijn gedupeerd door een extra gedeputeerde, met diens volledige staf en hofhouding. Want waarom moet er een fulltime communicatieadviseur worden aangesteld? Waar is die in godsnaam voor nodig? Heeft de gedeputeerde dermate moeite met communiceren dat er een fulltime beleidsmedewerker bij moet komen?

'Lerende organisatie': hiervoor wordt een kwart miljoen gelapt zonder enig concreet beleidsvoornemen. Waar gaat het geld precies naartoe? Kunnen we hiervan misschien leren hoe het niet moet, als het toch gaat om een lerende organisatie?

En tot slot: al even schimmig is de twee ton voor buitenlands reisjes. Die zouden worden aangewend om subsidies binnen te slepen. Hoeveel heeft men dan op het oog? En waar gaan die reisjes dan precies naartoe? Gaat men inderdaad dan leren van Nedersachsen? Of gaan we juist leren hoe het niet moet? En komt er ook meer aan subsidie terug dan dat we uitgeven aan die twee ton? Ik heb daar ook een heel mooie motie over, dat is de volgende.

De VOORZITTER: Dit is de motie met nummer 33, 'Internationale samenwerking'. Deze motie is ingediend door de fractie van Forum voor Democratie, mede namens de fracties van de Partij voor het Noorden, 50PLUS en Groninger Belang:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 3 juli 2019, Constatende dat

- het College in de Kadernota 2019-2023 in programma 5 'Economie' sub B.3 voor internationale samenwerking in de jaren 2020 tot en met 2023 een aanzienlijk bedrag van in totaal 800.000 euro (ofwel 200.000 euro per jaar) beschikbaar wil stellen;
- dit bedrag bestemd is voor het uitvoeren van beleidsvoornemens;

Overwegende dat

- in vermelde paragraaf B.3 geen enkel concreet beleidsvoornemen is vermeld;
- slechts wordt gesteld dat in samenwerking met Nedersachsen veel te winnen is, dat Groningen kan leren van het buitenland en dat de samenwerking met vergelijkbare regio's in Europa zal worden aangehaald om te leren van elkaar;
- het volstrekt onverantwoord is om, zonder enige verdere concretisering van deze algemeenheden tot specifieke beleidsvoornemens, een aanzienlijk bedrag van 800.000 euro ten laste te brengen van de algemene middelen;
- de huidige formulering in B.3 ruimte openlaat voor zogenaamde studie- en lobbyreizen naar prettige oorden in Europa, zonder enig reëel doel of nut;
- de Groninger belastingbetaler niet dient op te draaien voor allerlei reizen van twijfelachtig nut door hun bestuurders;

Roepen het College van Gedeputeerde Staten op om:

1. internationale samenwerking, in het bijzonder met de naaste buurstaat Nedersachsen, te bevorderen en te intensiveren op gebieden waar duidelijk sprake is van een gemeenschappelijk belang en nut;
2. deze vormen van samenwerking te concretiseren in doorwrochte beleidsvoornemens, alvorens ook maar een euro uit te geven aan onbestemde internationale contacten en reizen;

En gaan over tot de orde van de dag!

De heer VAN DER WERF (FvD): Ik ben bijna klaar. Ik heb nog één laatste motie en die gaat over laadpalen voor e-bikes. Daar wil ik graag mee afsluiten.

De VOORZITTER: Dit is de motie met nummer 34, 'Laadpalen voor e-bikes'. Deze motie is ingediend door de fractie van Forum voor Democratie, mede namens de fractie van de PVV:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 3 juli 2019,

Constaterende dat

- het College in de Kadernota 2019-2023 in programma 2 'Milieu en Energie', sub B.8 wil zorgen voor een dekkend netwerk van laadpalen voor e-bikes om (het afleggen van) langere afstanden per fiets te promoten, en daartoe tezamen met het investeren in slim(?) openbaar vervoer in vier jaar een miljoen euro wil uitgeven;
- e-bikes, anders dan elektrisch aangedreven auto's, over een trapmechnisme beschikken dat door spierkracht pleegt te worden aangedreven;
- elk huis, bedrijf, kantoor en school aangesloten is op het elektriciteitsnetwerk en dus kan voorzien in een of meer oplaadpunten voor e-bikes;

Overwegende dat

- het aan gebruikers van e-bikes moet worden overgelaten, met een welgevulde accu op pad te gaan en bij uitputting van die energiebron zelf de benen te gebruiken om op hun plaats van bestemming te komen en aldaar hun accu al dan niet op te laden;
- het geen taak van de provincie is, een zeer kostbaar laadpaalnetwerk aan te leggen en te onderhouden, temeer niet nu voor elektrische auto's laadstations worden aangelegd en geëxploiteerd door commerciële bedrijven, hetgeen door zulke bedrijven ook voor een fietslaadpaalnetwerk zou kunnen worden gedaan;
- eerst als tot aanleg van een landelijk netwerk van laadpalen voor e-bikes is besloten, deelname van de provincie kan worden overwogen;

Roepen het College van Gedeputeerde Staten op om:

1. niet niet over te gaan tot aanleg van een netwerk van laadpalen voor e-bikes en hiervoor geen middelen ter beschikking te stellen;

En gaan over tot de orde van de dag!

De heer DE WIT (CDA): In eerste instantie de complimenten richting de woordvoerder van Forum voor Democratie dat wij net 'de banenpartij' werden genoemd. Dat is altijd mooi om te horen.

Maar ik schrok wel een beetje toen ik de woorden 'tot slot' hoorde. Want ik heb Forum voor Democratie eigenlijk nog helemaal niets horen zeggen over hoe die fractie de toekomst ziet en wat zij wil betekenen voor de provincie. Eigenlijk alleen maar wat ze niet wil. Ik zou het zo jammer vinden dat we hier straks een 'ik-wil-niks-kartel' krijgen.

De heer VAN DER WERF (FvD): Dat is heel duidelijk. Wat wij willen in de provincie, is de macht terug naar de burger. Wij willen bindende referenda, wij willen meer inspraak voor de burger én wij willen minder geld voor de energietransitie wegslijten aan windmolens, zonnepanelen. Van het gas af: dat willen we ook niet. Daar zijn wij voor gekozen, dat is ons idee.

De heer DE WIT (CDA): Een vervolgvraag. Het is duidelijk dat de gaswinning uiteindelijk teruggaat naar nul. En of iemand daar voor of tegen is, dat is even niet aan de orde: dat gaat gewoon gebeuren. En dan ben ik wel heel benieuwd wat Forum voor Democratie dan als een alternatief ziet, waar we echt op de korte termijn iets kunnen.

De heer VAN DER WERF (FvD): Gas uit Rusland, heel simpel. De pijplijn ligt er al, de importtarieven zijn ook niet heel erg hoog uit Rusland. Er is ook een enorm gasveld gevonden in de buurt van Schotland, meen ik. Dus er is voldoende gas de komende tijd om ons in heel Nederland ervan te voorzien.

De heer DE WIT (CDA): Ja, één slotvraag vanuit het CDA. Wat wil Forum voor Democratie dan concreet doen hier in Groningen? Want uit Rusland gas importeren: volgens mij doen we dat vanuit Den Haag en worden daar die beslissingen genomen en doen we dat niet hier vanuit dit huis.

De heer VAN DER WERF (FvD): Dat is juist.

De heer BENNEMA (VVD): Nog even aansluitend op de vraag die de heer De Wit heeft gesteld over de toekomst en waar u dan wel de energie vandaan wilt halen. U hebt het over Rusland, maar betekent dat dat u ook nog steeds wil doorgaan met het winnen van Gronings gas, zoals eerder is aangegeven door Forum voor Democratie?

De heer VAN DER WERF (FvD): Nou, wij zijn principieel niet tegen gaswinning, mits dat veilig is uiteraard. De regering heeft besloten om tot 2030 door te gaan met de gaswinning. Ja, daar zijn wij in principe voor. Als het Groninger gasveld inderdaad dermate problematisch is dat daar niets meer uit gewonnen kan worden, dan zijn wij daar ook voor. Het moet wel veilig zijn. We zijn niet tegen gas.

De heer BENNEMA (VVD): Dus u wilt met doorgaan met het winnen van Gronings gas?

De heer VAN DER WERF (FvD): Uit de velden waarbij dat veilig kan – zeker. Als het maar geen *fracking* betreft.

De heer BENNEMA (VVD): Dan lijkt me dat voldoende beantwoord eerst.

De heer MEENDERING (GroenLinks): Ik hoor Forum voor Democratie zeggen dat het niet wil investeren in cultuur, het wil geen vogelradars, het wil geen autonoom vervoer: allemaal dingen die het niet wil. Als die partij haar zin krijgt, komen er dus heel veel middelen beschikbaar. Wat gaat zij daar dan concreet mee doen naar de Groningers toe? U zegt dat u hun meer macht wilt geven: prima, maar wat gaat u doen voor die Groningers? Waar laat u dan die Groningers over besluiten?

De heer VAN DER WERF (FvD): Een heel typische vraag, want ik heb helemaal niet aangegeven dat ik tegen het vogeltrekvoorspellingsmodel ben. Ik vind het juist heel intrigerend en ik vraag me af wanneer we er meer van kunnen verwachten. En die 2,6 miljoen voor cultuur: ik vind het prima, als het maar onderbouwd is waar het naartoe gaat. Ik vind het nogal een hoog bedrag.

De heer MEENDERING (GroenLinks): Ja, dat is een vrij makkelijk antwoord wat mij betreft. Maar stel dat die 2,6 miljoen euro – om dat voorbeeld maar eens te noemen – dan niet naar cultuur gaat, waar zou u het dan wel aan willen besteden? Waar wilt u met de Groningers over in discussie?

De heer VAN DER WERF (FvD): Ik zou het prima aan cultuur willen besteden. Ik vind de cultuur in Groningen prima.

De heer GEIJTENBEEK (ChristenUnie): In juni was ik twee zaterdagen op het Zerniketerrein – afgelopen zaterdag op een zonovergoten middag – om te spreken over het Nationaal Programma Groningen. Twee weken daarvoor op een regenachtige ochtend bij de Special Olympics, een groot

sportevenement voor mensen met een verstandelijke beperking. Voorzitter, u was bij beide ook aanwezig, dus ik hoef u niet te vertellen waar de sfeer beter was. En ik denk dat uw Staten dat ook wel kunnen raden. De Special Olympics krijgt een bescheiden bijdrage van onze provincie, een bijdrage met een groot effect voor de deelnemers. Zij mochten die dag ervaren hoe het is om mee te doen en een keer niet langs de kant te staan. U mag best weten dat dit mij ontroerde. De fractie van de ChristenUnie kijkt dan ook naar de uitwerking van de plannen in het Coalitieakkoord om als provincie bij te dragen aan het vervoer van kwetsbare groepen sporters.

Er zijn meer voorbeelden: voorbeelden van situaties waarbij een bescheiden bijdrage van de provincie of het Rijk van grote betekenis is voor de mensen die net die ondersteuning nodig hebben. Onze fractie denkt dan ook aan geestelijke hulp voor de mensen in het aardbevingsgebied. De aardbevingen in onze provincie laten muren breken en scheuren stenen dwars door midden. Als dat het gevolg is van de gaswinning, wat zal dat dan doen met onze inwoners? Ze zijn niet van steen, ze ervaren moedeloosheid, uitzichtloosheid, wanhoop. Onderzoek van de universiteit heeft aangetoond dat de gezondheid van die mensen significant achteruitgaat en het gevoel van veiligheid afneemt. Onze fractie is daarom ook teleurgesteld dat minister Wiebes de petitie voor uitbreiding van de Proatbus hulp terzijde schoof. In die petitie werd gevraagd om meer en langere financiering van de geestelijke zorg in het gebied. Het ging niet om veel geld, maar het was wel van wezenlijk belang voor de inwoners die deze hulp nodig hebben. Daarom wil onze fractie van het College weten of het er bij het Rijk op aan wil dringen om meer budget vrij te maken voor de onmisbare geestelijke hulp in dit gebied.

Een derde voorbeeld. Onze provincie geeft jaarlijks miljoenen uit om haar provinciale taken uit te voeren. Maar besteden we daarbij ook aandacht aan eerlijke handel? Ja, een beetje al, getuige dit theezakje dat ik net op tafel zag liggen. Maar de ChristenUnie ziet graag dat onze provincie, in navolging van de provincies Utrecht en Friesland, een FairTrade Provincie wordt. Daarom dienen we samen met de fractie van GroenLinks de volgende motie in.

De VOORZITTER: Dit is de motie met nummer 35, 'FairTrade Provincie'. Deze motie is ingediend door de fractie van de ChristenUnie, mede namens de fractie van GroenLinks:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 3 juli 2019, Constatende dat

- 'FairTrade Provincie' een eervolle titel is, die aangeeft dat een provincie bijzonder veel aandacht besteedt aan eerlijke handel;
- dit een manier is om alle gemeenten, inwoners en bedrijven in de provincie met elkaar te verbinden, om de provincie op de kaart te zetten en om duurzaamheid te stimuleren;
- er in ons land verschillende gemeenten, (hoge)scholen, kerken en restaurants zijn die de titel 'FairTrade' voeren, op grond van het feit dat ze voldoen aan de criteria die daarvoor gelden;
- het mogelijk is om als provincie ook de titel FairTrade te behalen;
- het na de herindeling makkelijker is geworden om voor deze eervolle titel in aanmerking te komen;

Overwegende dat

- er binnen onze provincie reeds FairTrade-gemeenten, (hoge)scholen, kerken, bedrijven en restaurants zijn;
- zich de kans voordoet voor de provincie Groningen de titel FairTrade Provincie te behalen, waarmee nog meer uitvoering wordt gegeven aan het beleid betreffende mondiale bewustwording en aan 'het zomogelijk uitbreiden van de eigen voorbeeldfunctie' in het bijzonder;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om:

1. te onderzoeken aan welke criteria de provincie nog moet voldoen om in aanmerking te komen voor de titel 'FairTrade Provincie';
2. Provinciale Staten binnen een redelijke termijn over het resultaat ervan te informeren, inclusief eventuele kosten die ermee gemoeid zijn om aan de criteria voldoen;

En gaan over tot de orde van de dag!

De heer GEIJTENBEEK (ChristenUnie): Met de Special Olympics, geestelijke hulp in het aardbevingsgebied en onze FairTrade-motie heb ik slechts drie voorbeelden gegeven, waarbij een bescheiden keuze van de overheid voor individuele mensen van grote betekenis kan zijn. Maar er zijn nog talloze voorbeelden denkbaar. Ik zou vanaf hier de Statenleden willen vragen om het zelf te bedenken wat zij in onze provincie waardevol vinden. Aan het begin van deze vergadering hebben we daar al veel van mogen zien hier op het scherm. Onze Staten zullen de komende vier jaar volop spreken over nota's, over kaders, over voordrachten, over begrotingen en over jaarrekeningen. Maar uiteindelijk is dat allemaal maar papier. Voor wie willen de Statenleden vanaf hun plek hier in de Staten van betekenis zijn?

De heer MASTENBROEK (SP): Toen ik advocaat werd, inmiddels ruim veertien jaar geleden, leerde ik al snel dat je van sommige zaken meer plezier kunt beleven dan van andere. Gelukkig is dat heel persoonlijk, maar aan zaken als echtscheidingen, omgangsregelingen met kinderen en honden en verdeling van potten en pannen kan ik geen plezier beleven. Ook optreden in bestuursrechtelijke procedures tegen de overheid was altijd afzien. Steeds kreeg het bestuursorgaan weer gelijk en zeker de Raad van State oordeelde naar mijn zeer subjectieve smaak opvallend vaak in het voordeel van gemeenten, provincies en Rijk. Hoe bijzonder is het dan dat vandaag, net voordat ik mijn spreektekst mag uitspreken, de Raad van State voor de derde keer een gasbesluit van de minister vernietigt? Punten waarop het in feite al eerder misging, zijn nu weer reden voor de Raad om het besluit te vernietigen. Precies dezelfde punten die ook weer onderdeel zijn van het gasbesluit dat nog genomen moet worden voor het komende jaar.

En precies om die reden zal Groningen ook de komende jaren moeten strijden. Sommigen vinden strijd zo radicaal klinken. Maar hoe radicaal is het om op te komen voor bewoners van deze provincie, voor rechtvaardigheid op het werk, op school, in buurten, dorpen en steden? Mijn fractie, wij zijn socialisten. Wij nemen geen genoegen met de wereld zoals die nu is. Wij accepteren niet dat de Groningers de komende tientallen jaren onveiliger wonen dan andere Nederlanders. Wij accepteren niet dat omwonenden van windparken en zonneparken moeten wijken voor energiereuzen en windboeren. Wij accepteren niet dat een bedrijf in deze provincie al veertig jaar lang kankerverwekkende stoffen in de omgeving uitspuwt. Wij accepteren niet dat de gaswinning of zoutwinningen duizenden huizenbezitters en hele dorpsgemeenschappen in de ellende stort. Wij accepteren het helemaal niet als die ellende niet wordt opgelost.

Eerder hebben wij in dit verband al de constructieve samenwerking, die dit College zegt te zoeken met het kabinet, ter discussie gesteld. Geen misverstand: constructief samenwerken? Heel graag. Maar dat lukt natuurlijk alleen als de andere partij ook meedoet. Met onwillige honden is het slecht hazen vangen. Graag horen wij van het College of de uitspraak van vandaag niet opnieuw laat zien dat strijd het enige is wat Groningen kan helpen, onder meer in het gasdossier. Voordat de uitspraak van de rechter kwam, was ik van plan te beginnen met het memoreren van het schandalige stemgedrag vorige week in de Kamer over de moties 'Spoor'. De motie om de Lelylijn, de tweede verbinding met het noorden, als serieuze optie te onderzoeken, werd weggestemd, maar extra spoorcapaciteit naar het circuit in Zandvoort werd wel nodig geacht. Groter kan de kloof tussen de Randstad en het noorden ook letterlijk niet worden. Als de Lelylijn zelf niet een serieuze optie kan zijn, maar reizigers naar die uithoek volgens de minister met de bus moeten, weten we niet meer wat je nog constructief kunt bespreken. Eén dag racen in de duinen is belangrijker dan een heel landsdeel – droevig.

Mijn fractie heeft vragen voor het College over Blauwestad. Dat onderwerp komt in de stukken die wij vandaag bespreken, nauwelijks voor. In de vorige periode is er het nodige te doen geweest over een plan aldaar: geen villa's voor Randstedelijken meer, maar rijtjeshuizen in het havenkwartier. Wat zijn de plannen van dit College voor de komende jaren? Krijgen we meer rijtjeswoningen over twee-onder-een-kaphuizen? Wat is de bedoeling daar? En hoe loopt het overleg met de gemeente Oldambt daarover op dit moment?

Een andere vraag ziet toe op het Vliegveld Eelde. Vorige week werd bekend dat er een vlucht komt van Eelde naar Münster-Osnabrück – u weet wel, dat weiland in Duitsland op 100 minuten rijden van Groningen. Wat vindt het College van die ontwikkeling? Was het streven niet om te stoppen met vliegen op korte trajecten? Hoe past dit daar dan in?

Een ander punt betreft de financiële situatie van de gemeenten in onze provincie. Allemaal hebben die immers te lijden onder de Haagse vernielzucht van de vorige kabinetten op de jeugdzorg en de Wmo. Miljoenentekorten zijn aan de orde van de dag. Alle gemeenten hebben daar last van, maar met name de landelijk gelegen krimp gemeenten dreigen hierdoor onder toezicht van de provincie te komen.

De heer MARQUART SCHOLTZ (FvD): Begrijp ik nu goed dat de SP vluchten van Eelde naar Osnabrück niet wenselijk acht?

De heer MASTENBROEK (SP): Wij vinden dat een absurd idee.

De heer MARQUART SCHOLTZ (FvD): Kijk, dat is duidelijke taal. En wat vindt u van het belang van Vliegveld Eelde en de economische uitstraling voor heel het noorden? Wordt die gediend met het niet laten uitvoeren van vluchten naar Osnabrück?

De heer MASTENBROEK (SP): Nou, ik denk eerlijk gezegd dat de vluchten naar Osnabrück vanaf Eelde een postzegel in de grotere belangen van de provincie. Ik kan me niet voorstellen dat daar iemand echt baat bij heeft. De invloed van die vluchten lijkt mij nihil. Over de invloed van het vliegveld zou je nog positiever kunnen zijn, maar wij hebben altijd gezegd dat als die invloed zo ontzettend positief is, we het bedrijf dat dan ook moeten laten betalen.

De heer MARQUART SCHOLTZ (FvD): Ik proef eindelijk eens wat bescheidenheid bij de SP en bij links in het algemeen: 'een postzegel'. Als we dat nou ook eens van toepassing verklaren op Nederland op de wereldkaart gezien met de CO2-uitstoot, dan kwamen we een eind verder.

De heer MASTENBROEK (SP): Ja, dat is een heel ander onderwerp. Ik hoor daar ook verder geen vraag in, dus ik zal verdergaan.

Wij begrijpen dat sommige gemeenten keihard moeten gaan bezuinigen op de taken die zij hebben. Andere gemeenten hebben een Grieks boekhoudkundig trucje bedacht door alvast de onvermijdelijke maar nog niet-toegezegde compensatie vanuit het Rijk voor dit wanbeleid in te boeken. Hoe gaat het College hier de komende jaren mee om? Gaat het College bijvoorbeeld gemeenten vanwege hun financiële situatie dwingen om te herindelen? Of kan het College dat uitsluiten?

Een kleiner financieel puntje betreft de leesbaarheid van de stukken die wij vandaag bespreken. Het staat buiten kijf dat wij in vergelijking met acht jaar geleden, toen ik deze stukken voor het eerst las, enorm erop vooruitgegaan zijn.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Ik werd even getriggerd op de link die wordt gelegd tussen het financieel niet goed draaien van de gemeenten en de herindeling. Ik neem aan dat de SP op de hoogte is van het feit dat juist de herindelingsgemeenten enorme tekorten hebben?

De heer MASTENBROEK (SP): Absoluut, en ik zou ook helemaal niet willen zeggen dat gemeenten financieel gezien niet goed draaien. De problemen in de gemeenten komen enkel en alleen door de Wmo en door de jeugdzorg.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Kan de SP dan aangeven waarom zij dan de link maakt tussen financieel onder curatele stellen of toezichthouden en de herindeling, juist naar aanleiding van dit onderwerp? Want wij delen dat mening dat het juist de rijksbezuiniging is, die op het bordje ligt van de gemeenten, maar tot nu laat zien dat schaalvergroting niet leidt tot betere begrotingen.

De heer MASTENBROEK (SP): Nou, dat ben ik zeer met u eens. Het aangrijpen van deze financiële problemen voor herindeling zou ook een absolute drogreden zijn. Maar wij zijn toch bang dat dat best eens zou kunnen gebeuren met de mededeling dat deze gemeenten het kennelijk zelf niet kunnen – even vergetend dat dat komt van verschrikkelijke maatregelen vanuit Den Haag, die alle gemeenten treffen.

De VOORZITTER: Ik geloof dat uw positie helder is. Gaat u door.

De heer MASTENBROEK (SP): Dat is altijd fijn.

Ik had het over de leesbaarheid van de stukken. De complimenten over het verbeteren van die leesbaarheid hebben wij al vaak uitgedeeld en die wil ik hier ook graag herhalen. Toch zijn er soms nieuwe ogen die weer iets nieuws zien. Mijn fractiegenoot Kees Frenay vroeg zich hardop af waarom eigenlijk niet een paar A4'tjes zichtbaar gemaakt kunnen worden met wat de verschillen zijn tussen wat het vorige College uitgaf en wat het nieuwe College van plan is. Wat wordt er besteed op de verschillende beleidsterreinen? Wat wordt daarvan gecontinueerd, wat stopt en wat is nieuw? In overleg met de ook hier weer fantastische ambtenaren heeft hij dat vrij gemakkelijk op een rijtje gekregen: een aantal tabellen combineren, de Kaderbrief van 20 mei erbij en daar is het. Mijn fractie pleit ervoor om dat overzicht de volgende keer te verstrekken. Dat zal pas spelen bij een nieuw College – we weten nooit hoelang dat duurt – maar dan kan in een paar tabellen precies de wijziging blootgelegd worden. Daarmee is het dus niet de bedoeling om de Kadernota te vervangen – dat kan niet op drie pagina's – maar om aanvullend een aantal zaken, dat al bekend is, op een rijtje te zetten en vandaar de bijgevoegde motie.

De VOORZITTER: Dit is de motie met nummer 36, 'Aanvullende kaders voor de Kadernota'. Deze motie is ingediend door de fractie van de SP, mede namens de fracties van de Partij voor het Noorden, Forum voor Democratie, de PVV, Groninger Belang en 50PLUS:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 3 juli 2019,

Constaterende dat

- het een van de hoofdtaken van Statenleden is, kaders te stellen voor het door het College van Gedeputeerde State nader uit te werken en uit te voeren beleid;
- het voor Statenleden, althans voor sommigen, niet gemakkelijk is om uit de onlangs gepresenteerde Kadernota 2019-2023 snel een helder beeld te krijgen van de nieuwe beleidsvoornemens van het College;
- in de Kadernota vooral aandacht wordt besteed aan nieuwe uitgaven en veel minder aan de doorlopende en aflopende;
- het een gepuzzel is om in beeld te krijgen wat de verschillen zijn tussen de uitgaven van het vorige en nieuwe College op de diverse beleidsterreinen;
- deze informatie door medewerkers van de afdeling Financiën evenwel vanuit de beschikbare p&c-documenten zonder al te veel bewerkingsslagen verstrekt kan worden;

Overwegende dat

- een goed inzicht in de nieuw gestelde prioriteiten bij het aantreden van een nieuw College voor Statenleden van belang is om hun kaderstellende rol goed uit te kunnen voeren;
- een dergelijk inzicht ook de kwaliteit van het politieke debat zal bevorderen;
- de meeste Statenleden geen of maar weinig ervaring en deskundigheid hebben in het doorgronden van complexe financiële documenten;
- kort na de verkiezingen deze ervaring er uiteraard nog veel minder is;
- Statenleden recht hebben op maximaal toegankelijke informatie;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om:

1. er bij hun opvolgers op aan te dringen, de eerste Kadernota van het nieuwe College te voorzien van een beknopt overzicht van de lopende, doorlopende, aflopende en nieuwe bestedingen op de verschillende beleidsdocumenten, en hiervoor tijdig voorbereidingen te starten;
2. in hetzelfde overzicht ook te vermelden op welke beleidsterreinen koerswijzigingen worden voorgesteld en/of accenten worden verlegd zonder financiële gevolgen;

En gaan over tot de orde van de dag!

De heer MASTENBROEK (SP): Om met moties door te gaan. Vier jaar geleden stonden wij als SP-fractie hier natuurlijk ook anders: twee keer zo groot, trots de grootste partij van deze Staten in het College en met een fractievoorzitter die nu furore maakt in Den Haag. Het was die Sandra Beckerman die los van partijbelangen en los van politiek een motie indiende die zou moeten zorgen voor een hogere opkomst bij de volgende verkiezingen – inmiddels dus de vorige verkiezingen. Die motie zou dus in bredere zin moeten helpen om de kloof tussen politiek en inwoners kleiner te maken. Dankzij de motie die zij toen indiende, hebben wij de afgelopen vier jaar in ieder geval ons best gedaan. We hebben de Meldweek Leefbaarheid gehad, hebben op locatie vergaderd over onderwerpen die mensen op die locatie aangaan en hebben elke vijf week een middag waar iedereen die dat wil, kan komen 'praten met de Staten'. De opkomst bij de verkiezingen was met 56 procent gelukkig net iets hoger dan in 2015 en was met uitzondering van 2011 de hoogte sinds 1991. Het zal niet het enige zijn wat wij kunnen en moeten doen omdat die kloof vooral gedicht door een goed betrouwbaar beleid in het belang van Groningen en de Groningers – iets waar het op dit moment nog al te vaak aan ontbreekt – maar het zal wel opnieuw kunnen helpen. Daarom dien ik graag die motie opnieuw in, die vier jaar geleden vrijwel unaniem werd aanvaard.

De VOORZITTER: Dit is de motie met nummer 37, 'Opkomstbevordering'. Deze motie is ingediend door de fractie van de SP, mede namens de fracties van de PVV, de Partij voor het Noorden, de ChristenUnie, 50PLUS en de Partij voor de Dieren:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 3 juli 2019,

Constaterende dat

- de opkomst bij Provinciale Statenverkiezingen nog maar net boven de 50 procent ligt;
- met name jongeren, vrouwen, laagopgeleiden en mensen met een laag inkomen niet stemmen;
- de opkomst bij de Statenverkiezingen in 2015 in de provincie Groningen 53 procent was;
- de provincie Groningen de afgelopen vier jaar een opkomstbevorderende campagne heeft gevoerd;
- de opkomst bij de Statenverkiezingen in 2019 in de provincie Groningen 56 procent was;

Overwegende dat

- we niet tevreden kunnen zijn met een opkomst van rond de 50 procent;
 - een permanente, opkomstbevorderende campagne kan helpen om meer mensen te betrekken bij het maken van en besluiten over beleid;
 - de komende vier jaar nog explicieter gekeken zou kunnen worden naar het betrekken van jongeren, maar ook overwogen kan worden om bijvoorbeeld op jaarmarkten in de provincie aanwezig te zijn;
 - dit de opkomst bij de (historische) Statenverkiezingen van 2023 positief kan beïnvloeden;
- Roepen de Commissaris van de Koning op om
1. ook voor de Statenperiode 2019-2023 een voorstel te maken over hoe we de komende vier jaar een opkomstbevorderende campagne kunnen voeren en dit voorstel voor te leggen aan Provinciale Staten;
- En gaan over tot de orde van de dag!"

De heer MASTENBROEK (SP): Refererend aan die vrijwel unanimiteit ga ik toch even noemen dat wij vanmorgen hebben kunnen zien dat ook de fractievoorzitters van de VVD en het CDA gretig gebruik hebben gemaakt van deze fantastische voorzieningen, dus ik reken op die fracties bij de stemming.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): De afgelopen verkiezingen hebben wederom laten zien dat dit vooral een verkiezing is voor de Eerste Kamer en niet zozeer voor de Provinciale Staten. Denkt u nou echt dat deze activiteiten die wij uitvoeren, enig verschil gaat maken?

De heer MASTENBROEK (SP): Ja, wij zijn daar wel van overtuigd dat dit verschil kan maken. De provincie is een bestuurslaag op grote afstand van inwoners. Veel mensen in onze provincie wisten in ieder geval niet wat de provincie doet en wij hebben het de afgelopen periode zo ervaren dat juist met zo'n Meldweek Leefbaarheid, maar ook het op locatie vergaderen mensen wel zien dat het de provincie is die heel veel belangrijke beslissingen neemt in deze provincie. De voorzitter heeft de motietekst niet helemaal voorgelezen, want dat is het nieuwe beleid – ook prima. Daarin staat bijvoorbeeld ook dat jongeren nog beter betrokken kunnen worden en ook dat de provincie zelf de boer op kan, vaker dan alleen op locatie vergaderen. Dat zijn suggesties, wij willen helemaal niet zeggen dat je zo moet gaan doen. Maar wij denken dat het de afgelopen vier jaar goed gewerkt heeft en de komende vier jaar nog goed zou kunnen werken. Daarom vinden wij dat dit voortgezet moet worden.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Wilt u de iets hogere opkomst tijdens de afgelopen verkiezingen ten opzichte van vier jaar geleden dan aan dit soort acties?

De heer MASTENBROEK (SP): Nou ja, de reden voor Sandra Beckerman om de motie vier jaar geleden in te dienen, was dat wij dreigden op een lager percentage van 50 uit te komen – want er was een dalende trend. Het causale verband kan ik hier natuurlijk niet aantonen, maar wij zien wel dat de dalende trend doorbroken is dat er een stijging voor het eerst in jaren. Ja goed, als u er niet in gelooft, dan is dat heel erg jammer. Wij zien dat dit relatief ook niet om heel veel geld gaat en dat daar in ieder geval veel aandacht mee gegenereerd wordt voor wat de provincie met mensen doet. Als dat 'niksig' zou zijn, zou dat zonde van het geld zijn, maar wij zien dat de provincie juist een enorme invloed heeft op wat mensen dagelijks meemaken. De dossiers waar u het vaak over hebt, zijn daar een goed voorbeeld van en wij denken dat het goed is om aan mensen uit te leggen wat de provincie doet en wat voor invloed dat heeft op het dagelijks leven van mensen.

De heer MARQUART SCHOLTZ (FvD): Ter inleiding op mijn vraag zou ik een kleine verklaring kunnen geven van die hoge opkomst. Dat is natuurlijk dat Forum voor Democratie verschenen is aan het firmament en veel mensen dachten: eindelijk eens een nieuw fris en verstandig geluid en we hoeven niet meer op die oude kartelpartijen te stemmen. Dus hup, daar ging de opkomst omhoog.

Maar mijn vraag is de volgende. De SP wil het nu weer aan de provincie laten. Typisch weer dat overheidsdenken, altijd moet de overheid ergens voor zorgen. Waarvoor hebben we nou politieke partijen in dit land, met grote organisaties? 'De SP zit in de haarvaten', zegt zij weleens. Nou, laat die partij maar beter haar best doen. Of denkt u dat het misschien met een ander soort filmpje wel beter zal gaan? Misschien moet u dat maar weer doen.

De heer MASTENBROEK (SP): Er zitten allerlei diepere lagen in de opmerkingen met name en niet zozeer in de vraag. Ik weet of niet of ik daar uitgebreid op in moet gaan. Met 'het filmpje' zal de heer Marquart het filmpje van meneer Brusselmans bedoelen. Daar kunnen we het lang over hebben. Ik

vond het zelf een zeer geslaagd filmpje, het laat ook zien dat de SP inderdaad een partij zit die dingen anders doet. En wij staan ook regelmatig buiten verkiezingstijd op markten, op braderieën, gaan huis-aan-huis en deur-aan-deur en organiseren mensen om samen met mensen iets te verbeteren. Ik noemde het al: wij zijn socialisten. Wat wij willen is dat dat vanuit de provincie ook gebeurt en in zoverre past de stijl van de SP goed bij dit plan en dat is ook de reden dat wij deze motie nu weer indienen. Ja goed, verder denk ik dat ik het er maar bij laat. De opkomst is misschien ook wel hoger omdat Forum meedoet. Dat zou kunnen, zo zijn er bij iedere verkiezing nieuwe partijen die vast ook weer mensen aanspreken. Ik zou het graag breder willen zien en volgens mij is een hogere opkomst iets waar iedereen iets aan heeft, omdat dan de democratie goed werkt.

In het filmpje was ik in Oudeschip, zoals u wellicht kon zien, tussen de molens en de industrie. Daar is goed zichtbaar wat de projecten die hier bedacht en vergund worden, voor de inwoners betekenen. Het is daar schitterend, maar door de steeds maar weer oprukkende windmolens en enorme activiteiten in de Eemshaven zijn de huizen in Oudeschip niet te verkopen. Daar moet deze provincie een oplossing voor bieden en daarom zullen wij dat in september dat onderwerp opnieuw agenderen.

Daarom moet ook in de komende periode bij het maken van plannen meer gekeken worden naar de invloed op inwoners. Het Planbureau voor de Leefomgeving concludeerde vorige week heel terecht dat de inpassing van duurzame energie in de dagelijkse leefomgeving van burgers meer beleidsaandacht verdient. In normale mensentaal: niet langer kan deze provincie volgeplempt worden met wind- en zonneparken van astronomische proporties zonder steun van omwonenden. Niet de kapitalistische multinationals of de Chinese investeerders moeten centraal staan, maar de Groningers. Als niet ruim meer dan 80 procent van de direct omwonenden een plan steunt, moet dat plan van tafel en wij zullen daar de komende jaren voor blijven strijden.

Dan de ESD. De rechter heeft uitgemaakt dat dit bedrijf de kans moet krijgen om een vergunning aan te vragen voor de uitstoot van kankerverwekkende stoffen die op de lijst van zeer zorgwekkende stoffen staan. Al veertig jaar lang worden die stoffen tijdens de volstrekt ongecontroleerde blazers uitgestoten. Mijn fractie heeft deze kwestie al vaak geagendeerd en zal dat blijven doen, maar het is ook volstrekt helder dat de provincie ook hier moet blijven ingrijpen. Een vergunning om omwonenden ziek te maken mag niet verleend worden. Intussen gaan de blazers maar door. Klopt het – en dat is een vraag aan het College – dat de blazers van 24 mei jongstleden van de buitencategorie was? En waarom worden dan blazers uit de laagste categorieën 1 en 2 wel meteen op die manier gebagatelliseerd en worden grotere door het bedrijf afgedaan met de tekst: 'ESD-directeur Richard Middel kan de blazer van vrijdag nog niet categoriseren'? Graag een reactie van het College.

Wij vatten de conclusie van het Planbureau voor de Leefomgeving als volgt samen. De dagelijks leefomgeving van inwoners moet centraal staan. De zoutwinning van Nedmag moet stoppen, de schade die daardoor is ontstaan, moet direct vergoed worden. De leefbaarheid in Groningen verdient veel meer aandacht dan dit College eraan geeft. Wat er nog gebeurt op dat vlak de komende vier jaar, moet volgens het College vrijwel geheel uit de ruif van het Nationaal Programma Groningen komen en daarmee wordt de plus voor Groningen dus opgeofferd aan voortzetting van het beleid. Dat moet anders. Deze provincie en dit College moeten veel meer oog hebben voor échte mensen, veel meer oog voor natuur, inzetten op biologische landbouw die leidt tot groei van banen, tot meer financiële ruimte voor boeren, tot een betere sector en een betere leefomgeving. Het rapport van Avalon, dat het College hierover liet maken, moet niet in een la terechtkomen en wij zullen dat er regelmatig uit halen.

Groningen moet strijden waar dat geldt in het algemeen. Waar voor het gas in het bijzonder in Den Haag nog steeds tegen de plinten opklotst, waar 4,5 miljard uit Groningen naar de Betuwelijn ging, 406 miljoen naar de Zuidas in Amsterdam, 370 miljoen naar de Noord-Zuidlijn en 450 miljoen naar andere infrastructuur in de Randstad, is een miljard voor het NPG een fooi, is het niet-aanleggen van de Lelylijn geen optie, is elke gaswinning ongewenst en is een andere norm voor veiligheid in Groningen onacceptabel. Wij moeten als Staten in Groningen goed voor onze inwoners zorgen en met alle inwoners strijden voor wat normaal hoort te zijn. Wij zijn socialisten en vormen een bescheiden groep in dit breed geschakeerd gezelschap. Maar we zijn allemaal Groningers. Wij komen op voor Groningers in de verdrukking. Iedereen die dat ook wil, roep ik op de daad bij het woord te voegen en met ons mee te strijden. Zoals Sandra Beckerman het gisteren in de krant zei: "Doe mee. Eén eisenpakket, één massaal protest, één Groningen, Groningen op één." Fré Meis zei het goed: "Wij vragen niet, wij eisen."

De heer VAN KESTEREN (PVV): Het is prima, het verhaal van de Socialistische Partij – zoals ze zich nu zichzelf noemen, heel expliciet. Alleen, u noemt ook regelmatig Sandra Beckerman en ik vraag mij

het volgende af. Wij hebben hier vaak debatten gehad, maar hoe kunt u nou voor de gewone mensen opkomen, terwijl Sandra Beckerman vooropgaat in het klimaatbeleid, dat totaal niet in het belang van gewone mensen? Hoe verklaart u dat?

De heer MASTENBROEK (SP): Nou ja, ook bij het klimaatbeleid moet je denk ik juist vooropgaan. Kijk, wij zijn van oordeel dat er iets moet gebeuren ten aanzien van het klimaat. Andere partijen hier vinden dat niet. Maar wij zijn met name ook van oordeel dat als je iets gaat doen aan het klimaat, dat niet ten koste moet gaan van gewone inwoners van dit land. Dat daar de lasten en de lusten goed verdeeld worden en dat wat ons betreft bijvoorbeeld de industrie daar heel veel meer aan bij moet dragen dan wat er nu gebeurt. De fractie van de PVV zal straks een motie indienen waarin opgeroepen wordt om in kaart te brengen wat de gevolgen van het Klimaatakkoord voor inwoners van Groningen zijn. Daar zijn wij het zeer mee eens, want wij zijn bang dat die gevolgen enorm zijn. Ook op dat vlak zullen wij dus opkomen voor wat er misgaat en waar de inwoners de dupe van worden. Het is juist ook Sandra Beckerman vanuit Den Haag daarvoor opkomt.

De VOORZITTER: Dank u zeer. Ik stel voor dat wij nu even gaan schorsen voor een kop koffie of thee. Ik schors de vergadering.

[Schorsing]

De VOORZITTER: Dames en heren, ik heropen de vergadering en ik geef voor de VVD het woord aan de heer Bennema.

De heer BENNEMA (VVD): Liberalen hechten van oudsher veel waarde aan inzichtelijke financiën. Met de presentatie van de Kadernota en de Voorjaarsmonitor voldoet het College aan deze verwachting. In de Kadernota zijn de afspraken uit het Coalitieakkoord in een snel tempo op een correcte wijze verwerkt. Een prestatie waarvoor wij het ambtelijk apparaat en het College willen complimenteren. Het zal geen verbazing wekken dat de VVD zich goed kan vinden in de financiële vertaling van het Coalitieakkoord. Alle uitgaven zijn gedekt, er is enige ruimte ingebouwd en, niet onbelangrijk, de provinciale lasten, de opcenten, worden niet verder verhoogd. Geheel passend bij deze tijd is de Voorjaarsmonitor digitaal beschikbaar en zo kan de Groninger zien of afspraken worden nagekomen.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Het provinciebestuur in Drenthe heeft een nullijn afgekondigd bij de opcenten. Vindt u dat een verhoging of een verlaging?

De heer BENNEMA (VVD): Dat is een gelijke lijn.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): 'Gelijke lijn'? Dan is indexering toch een verhoging?

De heer BENNEMA (VVD): Alleen voor inflatie wordt die gecorrigeerd, maar de opcenten zelf niet.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Dus het is een verhoging, de indexering? Want u zegt net op mijn vraag dat Drenthe de nullijn hanteert, dat dat een gelijke lijn is. Maar doet u die index er dan wel bij?

De heer BENNEMA (VVD): Nou, daar wil ik u in tegemoetkomen: dat zal een lichte verlaging zijn.

De VVD hecht veel belang aan open data. En met toegankelijke informatie krijgen onze inwoners een beter inzicht in het beleid van de provincie en is het beter te controleren. Dit komt de kwaliteit van het bestuur ten goede. De overheid is dienstbaar aan de inwoners en de dienstverlening moet optimaal zijn. De VVD heeft in het verleden via moties aangedrongen op de uitwerking van een informatiestrategie, die duidelijk maakt welke maatschappelijke thema's er in Groningen spelen en hoe het provinciebestuur hierin acteert. Graag vernemen wij van het College of deze lijn wordt voortgezet en hoe het College de dienstverlening verder optimaliseert.

Groningen is een prachtige provincie. Er liggen hier vele kansen en het is onze missie om ervoor te zorgen dat zoveel mogelijk Groningers deze kunnen benutten. Maar er hangen ook donkere wolken boven ons gebied. Dan denk ik natuurlijk aan de gevolgen van de gaswinning en alle onzekerheid die dit voor onze inwoners meebrengt. Daarnaast is het aantal mensen dat zonder werk zit, ook hoger dan het landelijk gemiddelde en zijn er zorgen over klimaat en alle veranderingen die ons te wachten staan. Maar met somberen alleen komen we niet vooruit. Als Statenleden moeten we

met de Groninger nuchterheid kijken naar de mogelijkheden en zo zorgen we voor vooruitgang en perspectief. Niet alleen via het Nationaal Programma, maar het gebeuren in het volledige beleid.

De provincie heeft als middenbestuur een beperkt aantal kerntaken, maar speelt daarnaast ook op andere gebieden een meer bemiddelende en verbindende rol. De VVD hecht waarde aan synergie. Die komt echter alleen tot stand wanneer het College niet alleen gezamenlijk optreedt bij de uitvoering van zijn provinciale taak, maar ook zorgdraagt voor de totstandkoming van samenhangend beleid. Verbinding is niet enkel van belang binnen het College en het provinciale beleid, maar ook in de samenwerking met de gemeenten, zeker nu er met de Regionale Energiestrategie veel op het lokaal bestuur afkomt. Het zoeken van verbinding is ook van belang in de schadeafhandeling en versterking.

Economie en werkgelegenheid zijn belangrijk voor de VVD. Werk geeft mensen binding met de samenleving en de mogelijkheid zelf in het bestaan te voorzien en eigen keuzes te maken. Op het gebied van economie zijn er mogelijkheden voor integratie van de grote thema's van deze coalitie, zoals vergroening en klimaatadaptatie. Groningen heeft als voordeel dat het beschikt over goede onderwijs- en kennisinstellingen en daarnaast ook een goede infrastructuur zoals de Eemshaven en op het gebied van energie en data. Waar het elders in Nederland steeds knapper en drukker wordt, heeft Groningen ook letterlijk de ruimte voor de ontwikkeling van bedrijvigheid. Kansrijke sectoren zijn bijvoorbeeld de energiesector, groene chemie en het agrocluster. Waardevolle ontwikkelingen zijn de nieuwe mogelijkheden van waterstof en de grondstoffentransitie waarbij afval wordt opgewaardeerd tot grondstof.

Het is belangrijk om te zorgen dat jong en oud de aansluiting bij de arbeidsmarkt krijgen en behouden. De verbinding tussen scholing en het begeleiden naar arbeidsplaatsen voor vakkrachten binnen ondernemingen moeten verder gestimuleerd worden. Uit de Voorjaarsmonitor blijkt dat het beleid om investeringen aan te trekken, erg succesvol is geweest. De regionale investeringssteun heeft gezorgd voor een vliegwieleffect en wij hopen dat het Nationaal Programma Groningen ook een vergelijkbaar effect zal hebben. Het binnenhalen van bedrijvigheid van elders verloopt eveneens met steeds meer succes. De werkgelegenheid neemt ook sneller toe dan het landelijk gemiddelde.

Toerisme en recreatie brengen kansen die we nog niet goed genoeg weten te verzilveren. Er valt heel wat te beleven in de grote variëteit aan landschappen en monumenten tussen de voormalige Lauwerszee en de Dollard. Ik zou graag een bloemlezing geven van de schoonheid van Groningen, maar volsta hier met de opmerking dat het goed is om ook hier te kiezen voor een meer samenhangende aanpak van alle mogelijkheden die onze provincie biedt. Er zijn heel wat zaken die op elkaar afgestemd kunnen worden, zoals wandelnetwerken, fietsroutes, vaarwegen en informatie over bezienswaardigheden. Horeca, strandpaviljoens en campings worden natuurlijk gedreven door ondernemers, maar zij hebben wel de behoefte aan een overheid die hun ontwikkelingsruimte geeft. Recreatie en toerisme kunnen een belangrijke pijler worden onder de regionale economie, zoals ook het geval is bijvoorbeeld in Friesland en Oost-Friesland. De Voorjaarsmonitor laat mooie groeicijfers zien voor het aantal banen in de recreatieve sector en een flinke groei in het aantal toeristische overnachtingen. Het lijkt de VVD wenselijk de recreatieve mogelijkheden ook door gerichte campagnes onder de aandacht te brengen. Ik ben benieuwd of het College deze visie deelt en toerisme en recreatie ook ziet als een belangrijk onderdeel van het economisch beleid.

Ons erfgoed draagt zeker bij aan de kwaliteit en de beleving van het Groninger landschap. De provincie bewaakt en beschermt ons erfgoed en het is goed dat er een regeling komt om cultureel karakteristieke gebouwen te behouden of deze aan te passen aan de huidige eisen. Op deze manier blijft de Groninger identiteit op een duurzame wijze in het landschap behouden.

De heer MARQUART SCHOLTZ (FvD): Ik hoor de VVD veel mooie woorden zeggen over toerisme, landschap enzovoort. Misschien mag ik dit vragen: wil de VVD ook in het kader van dat hele toerisme bevorderen en zo een molentocht organiseren? En dan bedoel ik een toeristische route langs de N33, langs Delfzijl en al die leuke windparken van 200 meter hoog. Wil de VVD dat doen?

De heer BENNEMA (VVD): Ik denk niet dat het direct de taak is om voor ons hier de routes uit te zetten. Maar ons landschap is zeer veelzijdig, dus daar valt zeer veel te zien.

De heer MARQUART SCHOLTZ (FvD): Dat ben ik met u eens. Maar of het zo aangenaam is om dat allemaal te zien: wat vindt de VVD daar eigenlijk van? Zou het een aanzuigende werking hebben op toeristen, deze gruwelmolens?

De heer BENNEMA (VVD): De mensen moeten zelf weten naar welke hoek van de provincie ze gaan.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Ik vroeg mij af of de VVD ook meer mogelijkheden wil scheppen voor agrariërs, om meer te doen met toerisme als zijtak binnen hun vakgebied, omdat we toch naar een eiwittransitie toemoeten en we minder dieren zullen krijgen in de provincie? Wat denkt de VVD daarvan? Die mensen moeten wel een boterham kunnen verdienen, natuurlijk.

De heer BENNEMA (VVD): De zogenaamde verbrede landbouw is ook al een feit. Ook dat agrariërs daarnaast activiteiten kunnen ontplooien: dat is prima.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Ik heb het verkiezingsprogramma er maar even bijgepakt van de VVD, even aansluitend op de vorige spreker. Dit om te voorkomen dat we dezelfde discussie krijgen als zostraks. Daarin staat letterlijk: *'Met de VVD weet u zeker dat er geen nieuwe grote windparken meer op Groninger grond worden gebouwd.'* Geldt dat nog steeds voor de VVD?

De heer BENNEMA (VVD): Geen grote megaparken op land? Nou ja, als u het Coalitieakkoord bekijkt, dan worden er twee dingen gezegd. We willen geen hagelslag over de hele provincie, als ik het even makkelijk verwoord, op zee komt een heel grote windopgave en beperkte opstellingen zijn wel mogelijk.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Kunt u dat even voor mij samenvatten: ja of nee. Komen er geen grote windparken in Groningen wat de VVD betreft?

De heer BENNEMA (VVD): Niet van die hele grote zoals bij de N33.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Oké, dus wel van 15 meter hoogte, zeg maar? Die windmolens mogen dus wel van u?

De heer BENNEMA (VVD): Dat is sowieso mogelijk. Ja.

Dan zou ik graag willen besluiten met de constatering dat Groningen inderdaad voldoende kansen biedt om wonen, werken en recreëren nog aangenamer te maken en het vestigingsklimaat verder te verbeteren. Onze fractie zet zich er heel graag voor in om het *Grunneger pronkjewail* de komende jaren nog meer te laten schitteren.

De heer DE WIT (CDA): Het is vandaag 3 juli, oftewel de dag van de Algemene Beschouwingen. Het moment waarop wij in deze Staten met elkaar discussiëren over de plannen van het College voor de volgende periode. Als we kijken naar de geschiedenis, is 3 juli een bijzondere dag. Weet u waarom? Misschien dat een van onze historici het weet. Op 3 juli 1946 werd het allereerst naoorlogse Nederlandse kabinet door middel van democratische verkiezingen gekozen. De KVP en de PvdA hadden samen een ruime meerderheid – hoe anders is het tegenwoordig – om een kabinet te vormen. De oppositie had met elkaar 39 zetels. Dat kabinet, onder leiding van minister-president Beel, had een belangrijke taak meegekregen: om Nederland weer op te bouwen na een van de zwaarste periodes uit de Nederlandse geschiedenis. Dat was geen gemakkelijke opgave: er waren moedige mensen nodig om de problemen van toen op te lossen in de samenleving en zeker ook in de politiek. Mensen die gepassioneerd samen aan de slag gingen en niet bang waren om fouten te maken, omdat ze één gemeenschappelijk doel voor ogen hadden: Nederland op een goede manier doorgeven aan volgende generaties.

En hoewel we tegenwoordig in een heel andere tijd leven, blijft dat principe wel overeen in elk politiek gremium. Want hoe zorgen we ervoor dat iedere inwoner nu en in de toekomst op een goede manier aan de start kan verschijnen? Dat brengt mij bij het volgende. Tijdens de koffiepauze heeft de CDA-fractie een papier uitgedeeld met daarop negen stippen. Ik zal u meteen uitleggen waarom we dat gedaan hebben. Wellicht wordt dat in mijn verhaal al iets duidelijker. Ik wil het met u hebben over vijf belangrijke punten die spelen in onze provincie: werkgelegenheid, de energietransitie, landbouw, leefbaarheid in dorpen en wijken en, niet te vergeten, de gaswinning. Onderwerpen die mensen in onze provincie iedere dag bezighouden en die ook de CDA-Statenfractie dagelijks bezighouden.

Ik begin met werkgelegenheid. Want we kunnen vaststellen dat het steeds beter met de economie in Groningen. Mijn collega van de VVD refereerde er net al aan: we lopen zelfs voor op het landelijk gemiddelde. Er zijn steeds meer vacatures, soms zelfs zoveel dat het bedrijven niet lukt om goed geschoold personeel te vinden. Maar daar staat tegenover dat er ook veel mensen zijn die het niet lukt om een baan te vinden of wel een baan hebben, maar niet genoeg geld verdienen om de eindjes aan elkaar te knopen aan het einde van de maand. Het optimisme over de banengroei heeft dan vaak de overhand, maar daarin schuilt wel een gevaar: het gevaar dat mensen die niet mee

kunnen komen, op den duur hun eigen toekomstperspectief uit het oog verliezen. Het CDA is blij dat het College in zijn plannen oog heeft voor deze kwetsbare doelgroepen. Ik noem als voorbeeld maar even plannen als De Kansrijke Leerweg, het Akkoord van Westerlee, het Provinciaal Studiefonds waar alle leeftijden aan deel zouden kunnen nemen en de inzet op kansrijke sectoren in onze provincie. Ik noem als voorbeeld digitalisering, vergroening van de chemie, technische beroepen niet te vergeten. Maar toch ziet de CDA-Statenvructie in de nabije toekomst ook een probleem ontstaan als het aankomt op werkgelegenheid. Met het historische besluit om de gaswinning terug te draaien naar nul verdwijnen er naar schatting 15.000 banen in Noord-Nederland. Het CDA denkt daar een oplossing voor te hebben.

Dat brengt mij bij het volgende thema: duurzame energie. Groningen heeft alles in huis om een succes te maken van de energietransitie: betrokken inwoners, een innovatief bedrijfsleven, diverse kennisinstellingen op alle opleidingsniveaus, volop ontwikkelingen – bijvoorbeeld rondom waterstof – en de absolute wil om van het Gronings gas af te komen. Een faciliterende overheid en de inzet van Europese fondsen kunnen en moeten daar wat het CDA betreft een bijdrage aan leveren, aan zowel de energietransitie als aan het behoud van banen in Groningen, maar natuurlijk ook buiten de grenzen van onze provincie in Noord-Nederland. Wij willen het College door middel van de volgende motie vragen om erop aan te dringen bij het Rijk om geld aan te boren voor Noord-Nederland, om de transitie te maken van de gasbanen naar andere banen, die wel toekomstperspectief hebben.

De VOORZITTER: Dit is de motie met nummer 38, 'Boor Europees geld aan voor aardgasbanen'. Deze motie is ingediend door de fractie van het CDA, mede namens de fracties van de VVD, D66, de Partij van de Arbeid, Groninger Belang, 50PLUS en de Partij voor het Noorden: 'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 3 juli 2019, Constatende dat

- het kabinet in 2018 heeft besloten om de gaswinning uit het Groninger gasveld versneld te beëindigen;
- dit besluit tot gevolg heeft dat er duizenden banen in de gas- en oliewinning verloren gaan;
- deze banen deels kunnen worden opgevangen door nieuwe banen in de ontwikkeling en productie van duurzame energie;
- onze provincie grote ambities heeft als het gaat om de energie- en industrietransitie;

Overwegende dat

- er diverse Europese sociale fondsen beschikbaar zijn waar wij aanspraak op kunnen maken;
- het Europees Transitiefonds, voormalige globaliseringsfondsen, steun biedt aan mensen die hun baan verliezen door structurele veranderingen als gevolg van globalisering;
- het Europees parlement dit fonds breder toegankelijk wil maken voor ondersteuning bij de overgang naar een koolstofarme economie;
- we op deze manier het banenverlies in Groningen en Noord-Nederland kunnen tegengaan;
- de details voor de volgende sociale fondsen, die in 2021 beschikbaar komen, nu worden uitgewerkt;
- het kabinet een belangrijke rol speelt bij de aanvraag van Europese fondsen;

Roepen het College van Gedeputeerde Staten op om:

1. bij de aanvraag van Europese sociale fondsen prioritering te geven aan het banenverlies in Groningen en Noord-Nederland als gevolg van het verdwijnen van banen in de gas- en oliesector;
2. de mogelijkheden die sociale fondsen, zoals het Europees Transitiefonds, kunnen bieden om dit banenverlies op te vangen en om te zetten naar een kans, over te brengen aan het kabinet;

En gaan over tot de orde van de dag!

De heer ENGELKENS (PvdA): Ja, prima motie: mijn handtekening staat er ook onder. Ik heb richting de verkiezingen hier ook een opiniestuk over geschreven met Agnes Jongerius. Die had eigenlijk dezelfde strekking als deze motie, dus wat dat betreft prima. Dit is eigenlijk een eerste stap. Ziet u dat ook zo? Want eigenlijk is de tweede stap, wil je gebruikmaken van Europese fondsen, dat ons eigen kabinet en onze eigen regering ook gaat leveren en eigenlijk ook zorgt voor cofinanciering. Wilt u dan gezamenlijk met uw kameraden in Den Haag ervoor zorgen dat er ook cofinanciering voor deze Europese fondsen is?

De heer DE WIT (CDA): Ik wil eigenlijk niet alleen die samenwerking opzoeken met mijn kameraden – ik noem ze eigenlijk altijd 'partijgenoten' – in Den Haag, maar ook in Brussel om daar werk van te maken. In het verleden, dat klopt, zagen wij dat deze sociale fondsen vooral werden aangewend om projecten in de omgeving van de Randstad te financieren, om kabinetsbeleid uit te voeren. Nou, als er

één ding duidelijk is wat mij betreft, is dat we er ook voor moeten zorgen dat we dat voor Noord-Nederland doen. Hier liggen heel veel kansen voor de toekomst, maar dat betekent wel dat we ze moeten pakken.

De heer ENGELKENS (PvdA): Nou, dan zou mijn oproep zijn, ook richting de andere partijen, om deze motie te steunen. Maar dat we dan ook gezamenlijk die tweede stap gaan zetten, ook het CDA.

De heer DE WIT (CDA): Ja, ik ben het ermee eens dat we die tweede stap moeten zetten. Ik vind het wel belangrijk om eraan te refereren dat we eerst nu inderdaad die eerste stap moeten zetten. Nu wordt in Brussel gepraat over het vormgeven van die nieuwe sociale fondsen. In 2021 komen die fondsen daadwerkelijk beschikbaar. Dus als er één momentum is om hier wat mee te doen, dan is dat nu. Dus daarbij wil ik me volledig aansluiten bij mijn collega van de Partij van de Arbeid.

Goed, het CDA wil vandaag ook expliciet aandacht vragen voor de landbouw. Het lijkt namelijk heel vanzelfsprekend dat wij ons geen zorgen hoeven te maken over ons voedsel. We lopen elke willekeurige supermarkt binnen en er is vlees, vis, brood, groente, fruit. Ik noem dan maar even niet de ongezonde producten, want er kijken waarschijnlijk ook jonge mensen mee die we een positieve *vibe* mee willen geven. En het lijkt heel vanzelfsprekend, maar die rijkdom hebben wij toch echt te danken aan onze boeren die steeds meer met minder – en daarmee bedoel ik: geld, grond, gewasbeschermingsmiddelen – weten te maken. Onze boeren worden echter steeds vaker en onterecht weggezet als criminelen. Het CDA wil dat er gestopt wordt met het verspreiden van onwaarheden. We moeten ons realiseren dat er straks geen boerendochter of boerenzoon meer is die het bedrijf van haar of zijn vader over wil nemen, terwijl we ze zo hard nodig hebben voor de voedselproductie van de toekomst.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Mooi verhaal van het CDA. Ik zou toch het CDA even beleid onder de aandacht willen brengen van het College van Gedeputeerde Staten, waarin met name de intensieve veehouderij op slot werd gezet. Dat was een heel moeilijk verhaal voor het CDA. Men stond wel achter de veehouders, maar in alle redelijkheid en billijkheid wilden zij hun investering terugverdienen door wat meer dieren in hun bedrijf. Maar met name de ChristenUnie en het CDA hebben daar een stokje voor gestoken. Hoe verklaart u dat? Want u houdt een pleidooi voor de boeren, maar handelt daar niet naar.

De heer DE WIT (CDA): Nou, ik ben nog niet klaar met mijn paragraaf over de landbouw en wat het CDA vindt. Maar om even te refereren aan het verhaal van de heer Van Kesteren: het is niet zo dat de ChristenUnie en het CDA dat de nek om hebben gedraaid. Want zelfs als het CDA en de ChristenUnie voor die motie hadden gestemd destijds, was er absoluut geen meerderheid geweest. Dus het was eigenlijk op dat moment gewoon een heel mooi verhaal voor de *bühne*, maar er was niets mogelijk. Waar dit College op in wil zetten, is om samen met de sector te gaan kijken hoe we de toekomst van de landbouw in kunnen richten. Dat geldt dus ook voor de intensieve veehouderij. En ja, het CDA draagt die sector een warm hart toe en we moeten toekomstperspectief creëren voor de landbouw en daar hoort de intensieve veehouderij ook bij.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Nou, het is mooi dat u de sector een warm hart toedraagt, maar de LTO heeft toch te kennen gegeven dat zij zwaar teleurgesteld was in met name CDA en ChristenUnie. Dus dat warme hart is niet de andere kant op, want LTO neemt steeds meer afstand van het beleid dat u praktiseert.

De heer DE WIT (CDA): Ik kan niets zeggen over de woorden van andere mensen: die wil ik ook vooral aan andere mensen laten. Maar de afgelopen periode hebben wij wel intensief contract gehad met LTO en ook met alle andere organisaties die zich aanbemoeien tegen de landbouw, zowel de voorstanders als de tegenstanders. Helaas krijgen we de tegenstanders niet altijd te pakken, ze willen niet altijd de dialoog aangaan. Maar die dialoog moeten we blijven voeren. Dat betekent niet altijd dat je het met elkaar eens bent, maar wij vinden het wel belangrijk om die dialoog met elkaar te blijven voeren voor de toekomst van de landbouw.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): De heer De Wit noemde net het criminaliseren van de landbouw. Ik vraag me af of hij daarmee de acties van bijvoorbeeld de Partij voor de Dieren bedoelt. Vindt u het verkeerd dat dingen die verkeerd gaan in slachterijen en in de intensieve veeteelt, naar buiten komen en dat die dan ook voor de rechter komen? Is dat wat u bedoelt?

De heer DE WIT (CDA): Laat ik heel duidelijk zijn: op het moment dat iemand de wet overtreedt en iets doet wat niet mag, dan moet die persoon daarop worden aangepakt. Gelukkig hebben we in Nederland de rechterlijke macht die dat op een goede manier kan. En we hebben politieke partijen die de gelegenheid hebben om daarover te zeggen of te roepen wat ze willen. Wat wij als CDA belangrijk vinden is dat als je dat doet, dat mag, maar doe dat dan wel gebaseerd op feiten en niet op fictie.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Ja, er is ooit een tijd geweest dat vrouwen achtergesteld werden en er is een partij die nu voor de rechten van dieren opkomt. Ik vind niet dat we als criminelen weggezet moeten worden, want dat proef ik toch wel een beetje uit uw woorden.

De heer DE WIT (CDA): Nou, ik heb geen vraag gehoord maar ik vind het wel belangrijk om hier even op te antwoorden. Want ik wil de Partij voor de Dieren absoluut niet wegzetten als criminele organisatie. Sterker nog, ik heb in mijn hele pleidooi de woorden 'Partij voor de Dieren' niet één keer genoemd.

De heer MARQUART SCHOLTZ (FvD): Ik constateer dat het CDA hier met twee tongen spreekt. Enerzijds worden landbouwproducten de hemel in geprezen: 'Dankzij de boeren kunnen we hier eten'. Anderzijds, in de Tweede Kamer en Eerste Kamer verhoogt het CDA in de coalitie de BTW op voedsel, waaronder landbouwproducten, met 50 procent. Want van 6 procent naar 9 procent is een stijging van 50 procent. Dus dat ten eerste.

Maar ten tweede – dat wilde ik de heer De Wit dan eens vragen: hoe rijmt hij deze opstelling van het CDA met het kennelijk verloren positie die het heeft in het Coalitieakkoord op bladzijde 13, waar het over zonneparken gaat? Dat laatste is overigens een vals woord: dat moet 'zonnewoestijnen' zijn, want daar groeit niets en daar werkt niets in die gebieden. Daar staan alleen maar gruwelijke dingen. Maar op die bladzijde staat: *'Landbouwgronden worden niet uitgesloten, maar genieten niet de eerste voorkeur.'* Dit opent dus wijd de deur naar de mogelijkheid dat overal op landbouwgronden ook van die zonnewoestijnen ontstaan. Hoe staat het CDA daartegenover?

De heer DE WIT (CDA): In eerste instantie hoop ik niet dat we hier woestijnen krijgen, want dat betekent dat het wel heel warm is geworden hier. Dus we moeten misschien ook wel wat doen met het klimaat. De eerste vraag die Forum voor Democratie aan mij stelt, gaat over de veehouderij volgens mij: hoe we daarin staan met de productie van voedsel. Nou, laat ik daar heel duidelijk over zijn: wij moeten daarvoor blijven opkomen. In het Coalitieakkoord staat daar ook heel duidelijk wat over genoemd, ik kom daar zometeen in mijn volgende alinea's – als ik daar de kans voor krijg – nog op terug.

Dan wat betreft de zonneweiden. Kijk, op het moment dat er nieuwe innovatieve initiatieven zijn waarvan wij denken dat je daarbij landbouw kunt combineren met iets anders, we daar altijd naar kunnen kijken. Op het moment dat wij landbouwgronden hebben die op dat moment absoluut niet goed renderen, moet je daar in ieder geval het gesprek met elkaar over kunnen voeren. Dat is voor het CDA heel belangrijk om daar op die manier zo in te staan.

Voor ons voedsel, maar ook voor onze eigen broodwinning besteden boeren veel aandacht aan dierenwelzijn en een duurzame bedrijfsvoering. Ruimte voor duurzame bedrijfsontwikkeling is hierbij wat het CDA betreft noodzakelijk. Samenwerking bevorderen tussen boeren, politiek, handel en inwoners is belangrijk om gebruik te maken van elkaars kennis en kunde, maar vooral ook voor het creëren van meer wederzijds begrip. Op deze manier dragen we bij aan de toekomstbestendige landbouw. Als CDA zien we graag dat de sector zich blijft innoveren en zich kan blijven doorontwikkelen. Maar wij willen ook samen met de sector een actieve, stimulerende ondersteunende rol spelen bij de transitie naar een duurzame natuurinclusieve landbouw.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Is de heer De Wit ermee bekend dat ook het CDA heeft ingestemd met het aangaan van een verdrag met Zuid-Amerika, het Mercosur-verdrag, en dat dat betekent dat er heel veel landbouwproducten vanuit Zuid-Amerika op onze markt terechtkomen waar geen controle op is en waar ook de boeren heel erg op tegen zijn? Kunt u een verklaring geven voor uw keuze?

De heer DE WIT (CDA): Ja, ik denk dat mevrouw Voerman mij kent als iemand die heel graag antwoord geeft op vragen op het moment dat hij het antwoord weet. Ik weet daar inhoudelijk niet voldoende vanaf om daar op dit moment antwoord op te kunnen geven. Ik kom daar graag op een later moment op terug.

Daarbij is het uitgangspunt dat de individuele landbouwer zoveel mogelijk zelf de methode van verduurzaming kan kiezen. Voor de intensieve veehouderij streven we naar een transitie van

toekomstbestendige bedrijven. Zoals ik net al benadrukte, willen we dat ook heel graag samen met die bedrijven doen en natuurlijk ook samen met het College – ik kijk daarbij maar even de woordvoerder landbouw aan.

In de Kadernota staat ook een leefbaarheidsparagraaf. Daar zijn wij als CDA ontzettend blij mee. De leefbaarheid in een aantal delen van onze provincie staat behoorlijk onder druk door de gaswinning, door krimp, door een tekort aan werkgelegenheid of door een tekort aan passende en betaalbare woningen. Dus er is veel werk aan de winkel. Dit College blijft de komende jaren investeren in gemeentelijke regionale projecten en bewonersinitiatieven die de leefbaarheid bevorderen en de krimp verzachten, in het bijzonder in die gebieden waar de sociale en maatschappelijke opgaven het grootst zijn. Op alle plekken in de provincie moet het voor iedereen mogelijk zijn om comfortabel te wonen. Dat betekent dat er passende huisvesting moet zijn voor jong en oud, goede voorzieningen, een breed sport- en cultuuraanbod en bereikbare dorpen en wijken. Ook innovatieve maatregelen zoals zorg op afstand, gebundelde voorzieningen en snel internet vergroten de leefbaarheid op het platteland. En als CDA kunt u van ons verwachten dat wij ons hiervoor in blijven zetten de komende periode.

Bij leefbaarheid hoort wat het CDA betreft ook een veilige leefomgeving, iets waar iedere Nederlander evenveel recht op heeft. Vorige week sprak ik met een meneer in Huizinge en hij heeft al sinds 2012 schades aan zijn huis. De woorden die mij het meeste bijbleven in het gesprek dat ik met hem voerde en die nog steeds bij mij doordreunen, zijn: “Wij hebben niet alleen scheuren in ons huis, maar ook in ons hart.” Woorden die we vaak horen of woorden van een soortgelijke strekking die pijn doen en pijn blijven doen. Veel van de beslissingen met betrekking tot het gasdossier worden genomen in Den Haag. Als provincie hebben we weliswaar weinig bevoegdheden, maar moeten onze inwoners erop kunnen rekenen dat wij ons hier vanuit de provincie inzetten voor hun veiligheid en dat we dat samen met alle politieke partijen met hart en ziel doen.

Ik kom tot een afronding. Ik begon mijn inbreng met de installatie van kabinet-Beel op 3 juli 1946 en het belang van moedige mensen om te kunnen bouwen aan de toekomst. Ik gaf u en de leden van Provinciale Staten ook een papier met daarop negen stippen. Onze opdracht is om deze negen punten door vier rechte lijnen te verbinden zonder de pen van het papier te halen. Sommigen van u kennen deze opdracht al wel misschien en zal u de oplossing verklaren. Ik heb die zelf ook bij me, ik denk niet dat die voor iedereen zichtbaar is vanaf hier. De enige manier om de stippen met elkaar te kunnen verbinden, is om buiten de kaders te denken, dus op deze manier. [Laat het papier met de oplossing van de puzzel zien aan de zaal.] Ik heb nog een aantal voorbeelden op tafel liggen, dus als er mensen nieuwsgierig zijn, kom dan straks vooral even langs, dan heb ik nog wel een exemplaar. In onze provincie zijn moedige mensen nodig die buiten de bestaande denkkaders kunnen denken. Dat is de enige manier om de lastige puzzels die voorliggen, op te lossen. Wij willen ons als CDA-Statenvructie samen met alle partijen inzetten om de voorliggende opgaven op te lossen. Laten we ervoor zorgen dat onze generatie politici de geschiedenisboeken ingaat als de generatie die Groningen het toekomstperspectief gaf dat het verdient.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Een dapper einde. Kan het CDA concreet aangeven met welk onderwerp het CDA vindt dat het echt buiten de lijnen zit te denken?

De heer DE WIT (CDA): Ja hoor, dat kan ik zeer zeker. We hebben net bijvoorbeeld een motie ingediend om in Europa geld aan te vragen. Maar die mogelijkheden zijn er ook wat betreft de gaswinning. Als we kijken naar die onorthodoxe maatregelen, dan willen wij zelf heel graag met voorstellen komen, maar we willen vooral ook horen wat voor voorstellen er leven in deze Staten. Want we doen het als CDA niet alleen.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Oké. Maar wat zijn dan die onorthodoxe maatregelen dan wat het CDA betreft?

De heer DE WIT (CDA): Een aantal van die onorthodoxe maatregelen hebben we in het verleden al genoemd. Als we bijvoorbeeld kijken naar het budget dat naar de inwoners kan en dat ze gewoon rechtstreeks kunnen ontvangen. Als we het hebben over controleren op basis van typologie van woningen bij de gaswinning, waardoor we meer meters kunnen maken.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Dus de interpretatie van ‘onorthodox’ bij het CDA is gewoon een klein beetje opruimen, de regels iets ruimer maken, zodat de bewoners daadwerkelijk een klein beetje recht worden gedaan? Dat is ‘onorthodox’ volgens het CDA?

De heer DE WIT (CDA): Nee, meneer Schmaal vraagt mij om een voorbeeld. Ik geef een voorbeeld en dat voorbeeld is misschien niet bevredigend, maar is wel het voorbeeld dat ik geef.

De heer PESTMAN (FvD): Hartstikke mooi dat u lijntjes trekt en u had het over leefbaarheid en verbindingen en juist op het moment dat u met de lijntjes komt, vraag ik mij af waarom dan de openbaarvervoerstops in die kleine gemeenschappen uit de kern wordt gehaald en aan de drukke wegen wordt aangelegd. Een voorbeeld daarvan is Holwierde, waar de mensen hun kinderen dus eigenlijk onder de weg door moeten sturen naar de bushalte. Wat niet moet gebeuren met kleine kinderen, maar toch is dat voor u acceptabel? En dat noemt u 'verbinden' en 'leefbaarheid'? Of is dat ook weer *out of the box* denken?

De heer DE WIT (CDA): Ja, Forum voor Democratie noemt hier een heel concreet voorbeeld. Wij hebben het erover dat je ervoor zorgt dat die kleine kernen goed bereikbaar blijven. Uiteraard staat de veiligheid daarbij voorop en wij zullen bij alle voorstellen die worden ingediend los van elkaar ook kijken of die veiligheid ook gegarandeerd wordt en of het College op een goede manier zijn werk doet.

De VOORZITTER: Meneer Pestman, als u een vervolgvraag overweegt, dan is het efficiënt om een beetje in de buurt van de microfoon te blijven.

De heer PESTMAN (FvD): Nou ja, ik had niet verwacht dat me nog wat te binnen zou schieten. Maar dit is al een voldongen feit wat er in het voorbeeld gebeurt. Dus is het dan niet zo dat het CDA misschien hier even heeft vergeten om toch een beetje de veiligheid en de bereikbaarheid van de kernen en niet alleen die van de doorgaande weg in de gaten te houden?

De heer DE WIT (CDA): Ja, ik val in herhaling. Wij vinden het belangrijk om bij alle voorstellen die voorliggen, daar kritisch naar te kijken en daar een goede invulling aan te geven. Wat ik nog wel even belangrijk om eraan toe te voegen is het volgende. Ik ben heel blij om te horen dat Forum voor Democratie het belangrijk vindt om die kleine kernen bereikbaar te houden. Nou, een van de voorbeelden om dat te doen en dat in stand en rendabel te houden, is autonoom vervoer.

De VOORZITTER: Wilt u een punt van orde maken, meneer Visser?

De heer VISSER (PvdA): Ja, ik wil een punt van orde maken. Ik geloof toch dat het wel goed is om even te melden dat het behoort tot onze mores dat het netjes is om tijdens een interruptie te blijven staan als de spreker een antwoord geeft.

De VOORZITTER: Dat is overigens een mos die aan slijtage onderhevig is, omdat ik vaak zie dat interruptors weglopen na een vraag te hebben gesteld.

De heer VISSER: Ja, en daarom noem ik het even, voorzitter.

De VOORZITTER: Goed dat u inderdaad als geheugen van de Staten even wijst op een goede gewoonte. Dank u zeer. Dan geef ik nu het woord aan de heer Schmaal voor Groninger Belang.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Hier staan we dan, een paar weken na het Coalitieakkoord. Een paar weken geleden hebben het gehad over het draagvlak, eerlijke communicatie, Zonnepact Finsterwolde, over de gaswinning, over de energietransitie, over Groningen Airport Eelde, over Groningen Doet Mee, over landbouw en visserij, over natuur, landschap en de Wadden en uiteraard over de financiën en het stamkapitaal. Dat gaan we vandaag dus niet doen, anders zouden we dezelfde presentatie als een paar week geleden.

Na de presentatie van het Coalitieakkoord is er nu een doorrekening, weliswaar op hoofdlijnen. Dit nieuwe College heeft in alle hoeken en gaten gekeken of er nog wat geld te vinden was. Er zijn wat afschrijvingsmethodieken veranderd, er zijn wat investeringen vooruitgeschoven en er is zomaar 84 miljoen beschikbaar voor de komende vier jaar. In de tussentijd blijven de opcenten wel stijgen. De VVD noemt het 'gelijkblijven', wij noemen een indexering gewoon 'stijging'. Drenthe staat bovenaan, dat heeft nu de bokaal als duurste provincie van ons land. Wij staan op plek twee. Drenthe heeft aangekondigd om echt de nullijn te gaan doen, dus binnenkort kan dit College de bokaal voor duurste provincie in ontvangst nemen, want de opcenten gaan omhoog. Wat ons betreft is dat een compleet verkeerd signaal, want wij hebben absoluut niet de ambitie op koploper te worden landelijk

gezien qua motorrijtuigenbelasting. Dus daarom dienen wij samen met de Partij voor het Noorden en 50PLUS een motie in.

De VOORZITTER: Dit is de motie met nummer 39, 'Belastingvermindering'. Deze motie is ingediend door de fractie van Groninger Belang, mede namens de fracties van de Partij voor het Noorden en 50PLUS:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 3 juli 2019,
Van mening dat

- de belastingdruk voor inwoners zo laag mogelijk dient te zijn;
- bereikbaarheid van onze provincie, en de mobiliteit en de inwoners, een groot goed is;
- Groningen niet in de top-3 van heffers van opcenten zou moeten staan;

Roepen het College van Gedeputeerde Staten op om:

1. de opcenten na 2020 niet meer te verhogen, maar te streven naar een percentage gelijk aan het landelijk gemiddelde;

En gaan over tot de orde van de dag!

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Wij hebben zonet gekeken waar dit College dan wel het geld aan uit wil geven, waar de prioriteiten liggen. Want heel veel woorden kunnen natuurlijk van alles en nog wat betekenen en inhouden, maar wat is nu daadwerkelijk de weging? Dus wat hebben wij gedaan? Wij hebben even de Begroting 2019 en de verhouding die in die Begroting zit normaal gesproken, erbij gepakt, vergeleken met de ambities van dit College waar die 84 miljoen aan wordt uitgegeven. En dan wordt het een behoorlijk stuk helderder. Want als we kijken in de Begroting, dan wordt voor het programma Milieu en Energie normaal gesproken 6 procent uitgegeven en nu is dat in één keer ruim 23 procent. Kijken we naar Cultuur en Maatschappij, ook zo rond de 6 procent, dan gaat dat naar 28 procent. Ja, waar komt het dan vandaan? Nou, als we dan kijken naar Ruimte en Water: daar komt helemaal niets extra's bij van dit College. Kijken naar wat de ambitie is van dit College bij Mobiliteit en Bereikbaarheid, dat normaal goed is voor ruim 50 procent van de provinciale Begroting, dan is die teruggebracht naar 18 procent. Dus: waar is dit College niet van? Nou, het is dus niet van ruimte en water, het is niet van bereikbaarheid en ook niet van economie en werkgelegenheid, ondanks dat het dat wel vertelt. Want als we kijken naar de percentages, gaat er veel minder naar economie, waar je dat wel zou verwachten als je echte ambitie hebt voor de economie. Het is dus wel duidelijk welke partijen hebben ingeleverd bij deze coalitieonderhandelingen.

Dat de prioriteit niet bij bereikbaarheid ligt, is wat ons betreft wel duidelijk. Want de motie is vorige keer dan wel aangenomen Statenbreed, maar wel door een kleine aanpassing, een iets afzwakkende formulering. Het zegt eigenlijk al genoeg dat dat in deze Staten nodig was, die afzwakking. Maar wat het nog veel meer zegt, is wat er in Den Haag is gebeurd – de collega's van de SP gaven dat al aan. Wel akkoord met extra treincapaciteit naar Zandvoort, niet akkoord met een onderzoek naar de Lelylijn. En het woord 'Lelylijn' komt helemaal niet terug in de hele Kadernota: nul woorden, nul *matches*, geen 'Lelylijn'. Dus zelfs een onderzoek daarnaar wordt niet gesteund in Den Haag. Dat is natuurlijk heel veelzeggend. Dan kijken we naar de gezamenlijkheid. We moeten dit dus samen oppakken in heel Noord-Nederland. Van de Lelylijn zijn bijvoorbeeld voorstander de gemeente Noordoostpolder, VNO-NCW, de stad Groningen is voorstander. De Staten dus nu ook of min of meer: we moeten dus keihard met z'n allen ervoor gaan staan dat we dit wél voor elkaar gaan krijgen. Want deze slappe houding van het College past daar absoluut niet bij.

Kijken we dan naar de samenwerking in het geheel, dan hebben we natuurlijk nog een mooie spoorlijn en dat is de spoorlijn Niedersachsenlijn die via Emmen gaat lopen. Wat zien we dan gebeuren? Groningen is voor, Overijssel is voor, maar Drenthe is tegen. Wat gaat het College nu doen om gedeputeerde Brink in Drenthe zover te krijgen dat hij wél mee gaat werken met deze Niedersachsenlijn? Dus, College, graag vertellen hoe u dat gaat oppakken en laat u zich alstublieft niet afschepen met het verhaal van snelle bussen tussen Groningen en de Randstad. Want dat is niet wat we bedoelen. Als we dit zien in het bereikbaarheidsdossier, dan maken we ons ernstig zorgen over onze infrastructuur en bereikbaarheid, dan vrezen we zelfs voor een uitgekleden versie van de Westelijke Ringweg en enorme financiële tegenvallers voor de Zuidelijke Ringweg.

De windmolens aan de N33 bij Meeden, maar ook bij onze zuiderburen in De Monden zijn een voorbeeld van ongekend ondemocratische maatregelen die door de provincie en de rijksoverheid zijn doorgedrukt. Geen enkel overleg met omwonenden, zonder een fatsoenlijke verdeling tussen de lusten en lasten. Pas nu, na de uitspraak van de Raad van State, gaat de Noordelijke Rekenkamer een onderzoek doen: wat ons betreft mosterd na de maaltijd. De fractie van Groninger Belang staat onverminderd achter de doelstelling dat er geen enkele windmolen hoger dan 15 meter gebouwd mag worden in deze provincie. Ik ben blij dat we de steun daarin hebben van de VVD, trouwens. Dit

College zet de deur wagenwijd open voor meer en grotere windmolens, als je het collegeprogramma leest. Dit terwijl Groningen als een van de weinige provincies de afspraken landelijk wél nakomt en de meeste provincies niet. Nu hebben we gemerkt dat de VVD dus geen voorstander is van grote windparken. We hebben gehoord dat de Partij van de Arbeid primair voor wind op land – ik heb dat goed gelezen. Ik heb gehoord en ook gelezen dat het CDA grote voorstander is van grote windparken. Dus wij willen nu graag van het College weten: komen er nu wel of geen grote windparken op land?

De fractie van Groninger Belang durft een klein beetje vooruit te kijken in het mijnbouwschadedossier. Onder het motto 'eerst zien, dan geloven' zijn er uit het Haagse weer allerlei beloftes gedaan. Maar als Groningers moeten we het eerst zien en dan pas geloven, want wij zijn heel vaak teleurgesteld. Wiebes gaat de winning nu terugdraaien naar 12 miljard kuub per jaar, maar in 2013 was dat natuurlijk al bekend: het SodM zei al dat we terug moesten naar 12 miljard kuub. Maar ja, het kan nu ineens wel. We zijn nu zes jaar verder: waarom is er geen parlementaire enquête over dit onderwerp? Die had allang moeten plaatsvinden wat ons betreft. We zijn van mening dat de onderste steen boven moet. Alle Groningers verdienen evenveel aandacht in dit dossier. De rechtsongelijkheid in het aardbevingsdossier is van ongekende proporties. Net als in de windmolenproblematiek is er tweespalt in de dorpen. Over het bureaucratische geheel van de organisaties zeggen we maar even niets, anders staan we hier vanavond nog. Op naar één schadeloket en geef de regie aan de bewoners zelf terug en de rechtszekerheid. En jawel, de 200.000 euro is weer op tafel, de 200.000 euro om de gedupeerden te ondersteunen bij de juridische procedures. Een punt waar we in de vorige periode diverse moties hebben ingediend. Dat wij als Staten maar eerst even die 200.000 euro zouden gaan voorschieten. Wij in dit huis, de Staten in meerderheid, hadden niet het lef om dat wel te gaan doen. Nou ja, Den Haag wel. Maar het zegt natuurlijk wel wat dat ze in Den Haag meer lef hebben dan de bestuurders in dit provinciehuis over hoe we opkomen voor onze gedupeerden in Groningen.

Dan het volgende. Dat brengt met op het punt 'noga, pepermunt en gombal'. De N van noga: iedereen kent dat wel, met die nootjes. De P van pepermunt bevat ook wat suiker en is ook wat harder en dan het suikerbolletje, dat is de G van gomballetje. Samen staan die drie letters voor 'NPG'. Het is een snoepjespot van elk College, zowel van deze provincie als van de aardbevingsgemeenten, om daar allemaal wat leuke dingen van te gaan doen. Elke keer als er weer een mooi speeltje betaald moet worden en waarbij het er niet concreet om gaat om de bewoners te helpen, spreken wij van een Noga-Pepermuntje-Gomballetje, ofwel een NPG'tje. Dan weet u dat alvast: als wij het hebben over 'een NPG'tje', hebben we het hier dus over: over de snoepjespot.

Wij zien dat er bij gemeenten bewegingen worden gemaakt om NPG-gelden te willen gebruiken voor zogenaamd nieuw beleid. Met name in het sociale domein onder de noemer van de leefbaarheid. En die noemer van de leefbaarheid kun je natuurlijk heel groot maken: alles valt tenslotte onder leefbaarheid. Dit zou zonder goede afstemming met alle gemeenteraden in deze Staten niet mogen gebeuren of er moeten duidelijk dwarsverbanden zichtbaar zijn en met name meetbaar – D66 gaf dat ook al aan in de commissie. Elke eurocent moet uit te leggen zijn. Probeer in ieder geval in te zetten op meetbare toetsingskaders en doelen, bijvoorbeeld verhoging van de CITO-score. Concretiseer het perspectief in de ambitie om Groningen een brede Welvaartsmonitor in 2030 op het landelijk gemiddelde te krijgen en werk concreet aan verlaging van de werkloosheid. Maak het concreet voor onze inwoners: er is reeds 318 miljoen uitgegeven en er is geen gedupeerde die het nog begrijpt. Hun schade is nog niet hersteld. Het geld is voor het verbeteren van de leefbaarheid van alle Groningers en niet om te gebruiken – komt ie weer – als een snoepjespot voor allerlei milieu- en klimaatspeeltjes van dit College, deze Staten of de zeven aardbevingsgemeenten.

Wij zijn dan ook voor de aanbevelingen van Deetman en Pastors. We willen graag dat deze aanbevelingen een-op-een worden overgenomen, namelijk: 1) hanteer het liefst het 'één woning, één plan, één budget'-principe; 2) zorg voor een middellange- en langetermijnagenda tot 2040; 3) toets voor de kortetermijnagenda de ervaringen bij onze inwoners en zorg voor een nulmeting bij alle projecten. Dus niet programma's, maar projecten. Dat zijn wat ons betreft de hoofdlijnen. En bij elke cent die aan het NPG wordt uitgegeven, moeten wij ons allemaal realiseren dat het succes van het NPG valt of staat met de versterkingsopgave en met de schadeafhandeling. Want als dat niet gebeurt, dan kun je uitgeven aan leefbaarheid wat je wilt, maar is het kansloos. Laat de schadeveroorzaker de dupe zijn en laten we zorgen dat het landschap en de rest met rust gelaten worden.

Dit is een financieel kader. Nou, het moge duidelijk zijn dat wij andere keuzes zouden maken dan dit College bij dit financiële kader. Wat ons betreft gaat er veel meer naar de economie en toch meer naar die bereikbaarheid. Dan kun je wel zeggen: dit collegeprogramma is meer dan de Begroting. Ja, maar in verhouding is het gewoon veel te weinig.

De heer ENGELKENS (PvdA): Even terug naar het NPG. Dan denk ik: hè? Wat zegt meneer Schmaal nu? Hij zegt nu al dat het NPG-geld nu al een speeltje is van de aardbevingsgemeenten. Hoe komt u daarbij? Hebt u voorbeelden? Welke gemeenten zijn dit? Graag een reactie.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Het lijkt me bijna een technische vraag. Natuurlijk kan ik even een lijstje opleveren. Er zijn gemeenten in het aardbevingsgebied die inderdaad sociale plannen hebben om uit te voeren en die gedekt hebben vanuit het NPG. En kijk even naar het collegeprogramma: van de 10 miljoen voor leefbaarheid die we hadden, gaan we terug naar 3 miljoen voor leefbaarheid, omdat er nota bene in het Coalitieakkoord staat dat er een NPG is voor de aardbevingsgemeenten.

De heer ENGELKENS (PvdA): Ik begrijp dat u gewoon geen antwoord wilt geven op mijn vraag en ik zal uw verkiezingsprogramma ook even doorlezen. En als ik er niet uitkom, dan graag een schriftelijke reactie. Want, echt waar, dit vind ik echt een verhaal van iets beweren en eigenlijk helemaal niet met argumenten komen van hoe het nu werkelijk in elkaar zit. Eigenlijk moeten we nog beginnen met het NPG-programma. Er is al een aantal zaken op geld gezet. Ik vraag eigenlijk concreet aan u: noem dan een aantal zaken waarvan het eigenlijk speelballetjes van de aardbevingsgemeenten en welke gemeenten zijn dit? Maar oké, ik laat het nu wel even liggen.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Nou, daar wil ik wel even op antwoorden. De gemeente Midden-Groningen heeft een plan om het sociaal gebeuren te dekken uit het NPG. Maar ik kan rustig nog meer voorbeelden noemen en als u dat schriftelijk wilt, dan krijgt u dat schriftelijk van mij – ook goed. Dan kunt u dat nog even nalezen.

Het moge duidelijk zijn dat deze Kadernota niet de goedkeuring van Groninger Belang kan wegdragen. Wij zouden in essentie andere keuzes hebben gemaakt. Wij kunnen wel, instemmen met de Voorjaarsmonitor.

En als we even kijken naar de spoorzone: die is wat ons betreft goed toegelicht in de commissievergadering. We zijn nog niet helemaal overtuigd en er nog niet helemaal gerust op of dat geld, dat nu weggetrokken wordt bij de Wunderline, ook daadwerkelijk weer terugkomt. Maar daarover gaat een andere partij straks een motie indienen die wij steunen. Dus daar maken wij ons wel wat zorgen over, maar toch vinden we dat die spoorzone er moet komen, dus daar zullen wij in mee stemmen.

Nou, resumerend komt het erop neer dat wij niet zullen instemmen met beslispunt 1 en 3 en dat we zullen instemmen met punten 2, 4 en 5.

De heer DE WIT (CDA): Ja, ik heb opzettelijk even gewacht tot het einde van het pleidooi van meneer Schmaal. Ik wil nog even terugkomen op het NPG. Los van dat ik op dit moment niet de inhoud in wil, het NPG is volgende week aan de orde. Meneer Schmaal heeft een aantal dingen gezegd over de rol van de gemeenten en de rol van de provincie. Ik zou het toch wel heel fijn vinden als ook meneer Schmaal – maar dat geldt voor alle partijen – iets aan kan leveren met ‘wat dan wel?’. Wat willen we dan precies doen? Wat verwachten we van de provincie? Wat verwachten we van gemeenten? Dan kunnen we ook uiteindelijk volgende week, als we dat gesprek met elkaar voeren, eenheid creëren en zorgen dat er dus geen spiegeltjes en kraaltjes – de heer Schmaal noemde het ‘noga’ – komen. Dus dat we daar een goed plan voor neer kunnen leggen. Ik zou het heel prettig vinden als dat kan. Ik zou de heer Schmaal willen vragen of die mogelijkheid ook bestaat.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Ja, wat ons betreft zeker. Zeker bestaat die mogelijkheid er om samen ernaar te kijken wat er wel is. Volgens mij hebt u uit mijn betoog gehoord wat wat ons betreft de kernvoorwaarden zijn en dat is dus niet de energietransitie. Ook al is dat onder het motto van leefbaarheid: de energietransitie wat ons betreft niet. Maar heel concrete punten, zodat we de zaak echt sterker krijgen in Groningen.

De heer DE WIT (CDA): Ja, één slotvraag. Ik zou meneer Schmaal willen vragen of het misschien niet handiger zou zijn om niet te veel in te gaan op wat gemeenten allemaal verkeerd doen, maar eerst eens te kijken hoe we die gemeenten in de provincie beter bij elkaar kunnen brengen. Want uiteindelijk hebben we elkaar volgens mij heel hard nodig als het gaat om het NPG.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Voorzitter, mag ik dit beantwoorden met een tegenvraag?

De VOORZITTER: Nou, liever niet, want dat leidt tot een bende. Als u gewoon een antwoord wilt geven, dan heb ik dat liever.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Oké. De opmerking die ik gemaakt heb in het kader van het NPG, wordt onder andere gevoed door de opmerking die ik zonet ook maakte. Als je kijkt naar het reguliere budget, waarbij 10 miljoen van deze provincie naar leefbaarheid ging, is dat nu gekort naar 3 miljoen, met de motivering dat het NPG er is. Dan denk ik dat wij oude wijn in nieuwe zakken zitten te stoppen en we er op een andere manier richting aan geven. Dat moeten wij dus wat ons betreft niet gaan doen, we moeten echt nieuwe, aanvullende dingen c.q. nieuw beleid zijn om te zorgen dat we hier samen sterker uitkomen.

De heer KAMMINGA (D66): Het was een druk en soms zelfs hectisch politiek jaar: de verkiezingen, de formatie, de start van een nieuw College. D66 maakt onderdeel uit van dat nieuwe College en dat is terug te zien in het Collegeakkoord. Er staan belangrijke ambities in als het gaat om duurzaamheid, leefbaarheid en bereikbaarheid. En nu, zo vlak voor het reces, sluiten we dit politieke jaar af met de Algemene Beschouwingen. Ik zal eerlijk zijn: tijdens het voorbereiden van deze beschouwing dwaalden mijn gedachten soms al even af naar de vakantie die voor de deur staat. Over twee weken vertrek ik naar de Italiaanse Dolomieten, om daar de Stelvio, de Gavia en de Mortirolo te beklimmen op de fiets en kijkers van de Giro d'Italia zullen deze namen misschien herkennen. Hoewel velen zich mogelijk niet kunnen voorstellen dat het leuk is om twee uur zwoegend en zwetend een berg op te fietsen, moet ik bekennen dat ik me na een druk politiek jaar mij eigenlijk geen betere ontspanning kan voorstellen.

Ik weet niet hoe het u vergaat, maar ik heb de wat onhebbelijke neiging om als ik aan de vakantie denk, ook meteen weer aan het einde van die vakantie te denken. Zo realiseerde me ook dat als ik terugkom in Groningen, de KEI-week voor de deur staat. Bijna 10.000 nieuwe studenten uit binnen- en buitenland komen kennismaken met onze provincie. Een groot aantal van hen – daar ben ik zeker van – zal hier direct verliefd op worden en nooit meer vertrekken. Hun eerste indruk zal vooral op de Stad gericht zijn. Misschien zullen ze zich verbazen over het ontbreken van sluitingstijden, over de enorme hoeveelheid fietsen en over de eierballen uit de muur. Maar als de introductieperiode voorbij is en de studenten zich hier settelen, wat voor provincie treffen ze dan aan? En misschien een belangrijke vraag voor ons: als zij klaar zijn met studeren – wat ongeveer samenvalt met het eind van deze Collegeperiode – in wat voor provincie kunnen zij dan blijven wonen, werken en leven?

De heer MARQUART SCHOLTZ (FvD): Vergeef me dat ik alweer interrompeer. Maar ik ben toch even nieuwsgierig welke Chinese, Spaanse, Engelse en andere studenten van internationale herkomst in Groningen blijven hangen. Kan D66 dat even uiteenzetten?

De heer KAMMINGA (D66): Dat zijn er een hele hoop. Meer dan de helft van de werknemers bij de universiteit in Groningen is bijvoorbeeld van die komaf. Dat geldt ook voor het UMCG, dat geldt ook voor de grote bedrijven in Drachten en in de Eemshaven, dus dat zijn er een hele hoop.

De heer MARQUART SCHOLTZ (FvD): Kunt u het misschien in percentages uitdrukken van de studenten die hier komen?

De heer KAMMINGA (D66): Dat zal ik graag schriftelijk aanleveren bij de heer Marquart. Is dat goed?

De VOORZITTER: Ik zou willen ontmoedigen dat het hier de *pubquiz* wordt, eerlijk gezegd. Dus feitelijke vragen wel graag scherp geleid naar een politiek doel. De heer Marquart.

De heer MARQUART SCHOLTZ (FvD): Dank u wel, voorzitter.

De heer KAMMINGA (D66): In wat voor provincie kunnen zij dan blijven wonen, werken en leven? Wat D66 betreft is dat een provincie die vooroploopt in de aanpak van de klimaatcrisis. 'Vooroplopen' betekent dan dat Groningen de provincie is die haar inwoners het beste ondersteunt om de energietransitie te realiseren. Bijvoorbeeld door nieuwe vormen van inspraak of door middel van een energiebespaarlening, een lening die helpt om mensen maatregelen te laten treffen in hun eigen woning. Deze lening is er juist ook voor mensen met een kleine beurs. Afgelopen woensdag kregen we al een toezegging van Gedeputeerde Staten dat hiervoor expliciet de mogelijkheden in beeld worden gebracht.

'Vooroplopen' betekent ook dat we hier in Groningen de waterstofeconomie ontwikkelen. Minister Wiebes schreef het de afgelopen week nog in een brief aan de Tweede Kamer: *'Het noorden als Europees centrum voor waterstof, voor nieuw economisch perspectief. Het noorden als inspirerend voorbeeld van samenwerken aan een betere, nieuwe wereld.'*

'Vooroplopen' betekent ook dat hier in Groningen wetenschappers, bedrijven en inwoners ontdekkingen en innovaties doen die nodig zijn om de klimaatcrisis het hoofd te bieden. Dat gebeurt nu al, bijvoorbeeld op de Energy Academy of op Entrance. In allerlei innovatieve samenwerkingsverbanden werken onderzoekers uit de hele wereld aan het oplossen van deze crisis. Zij werken aan innovaties die de transitie verder brengen en waar Groningers hun geld mee verdienen of gaan verdienen.

Als het aan D66 ligt is dat ook een provincie die leefbaar is. En dat begint met een einde maken aan de aardbevingen. Ik heb het hier nog niet zo lang geleden al gezegd en ik herhaal dat hier: als het de komende vier jaar niet lukt om de veiligheid terug te brengen met een goedlopende versterkingsoperatie, als het niet lukt om een menselijkere en ruimhartigere schadeafhandeling en als het niet lukt om het vertrouwen van de gedupeerden terug te winnen, dan zullen we over vier jaar spreken van verloren jaren. We kunnen ons dat niet veroorloven. D66 wil er samen met iedereen die mee wil doen, alles aan doen om dit dossier op te lossen. Vandaag was er dan ook goed nieuws dat de Raad van State opnieuw het gasbesluit heeft vernietigd: het moet naar 12 miljard kuub en daarna zo snel mogelijk naar nul.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Kan D66 uitleggen wat er innovatief is aan windmolens en zonneparken?

De heer KAMMINGA (D66): Gelukkig zijn windmolens en zonneparken niet meer innovatief, maar zijn ze gewoon rendabel en kunnen inwoners en bedrijven die gewoon gebruiken. Maar een paar jaren terug waren ze nog innovatief. En ik moet zeggen, als ik kijk naar het rendement, dan worden daar nog steeds innovaties in gedaan waardoor ze steeds rendabeler worden en voor steeds meer bedrijven en inwoners aantrekkelijk worden.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Vindt u dat zonne-energie en windenergie ook rendabel zijn zonder subsidiestromen? En dat het van meerwaarde is voor het landschap en de Groningers?

De heer KAMMINGA (D66): Op zonnepanelen bij de mensen thuis zit er niet eens subsidie: die verdienen zichzelf binnen enkele jaren terug. Dus zo zijn er heel vormen van duurzame energie die zonder subsidie goed werken. En we hebben zelf laatst gehoord dat ook het eerste windpark op zee zonder subsidie is aanbesteed. Dus het idee dat alles met subsidie wordt gerealiseerd in de energietransitie, is echt een achterhaald idee.

De VOORZITTER: De heer Van Kesteren, ten slotte.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Ja, u hebt het over zonnecollectoren op daken van particulieren. Maar ik heb het over windmolens en ook de zonneparken in het landschap van Groningen. Hoe komt u bij die illusie dat die zonder subsidie kunnen? Dat is toch niet waar?

De heer KAMMINGA (D66): Ook die zonneparken en windmolens kunnen tegenwoordig zonder subsidie. Vooral als je kijkt naar die windmolens van 15 meter hoogte van EAZ: die kunnen gewoon zonder subsidie.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): U hebt zonet in uw betoog genoemd dat er nu ook windparken zonder subsidie aanbesteed zijn om op zee aan te leggen. Vindt D66 dan ook dat we ons vooral dan juist daarop moeten gaan richten: grote zonneparken op zee in plaats van op land?

De heer KAMMINGA (D66): Wij zijn groot voorstander van windparken op zee. Onze Tweede Kamerfractie heeft daar ook meerdere moties voor ingediend, bijvoorbeeld voor meer windparken boven de Wadden, zodat we ook onze waterstofeconomie hier kunnen realiseren. Maar we weten ook dat ze het niet alleen redden met windparken op zee, we hebben ook zon en wind op land nodig.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Tot slot, voorzitter. wat mij betreft. Is er volgens de D66-fractie dan inmiddels voldoende wind op land gerealiseerd in de provincie Groningen? Of vindt u dat wij voor de rest van Nederland dat ook mogen doen?

De heer KAMMINGA (D66): De gemeenten en de provincie zijn momenteel met elkaar in overleg over de Regionale Energiestrategie. Daarin gaan zij zich opstellen hoe zij de doelstellingen van het Klimaatakkoord willen gaan realiseren. Als de gemeenten daarbij kiezen voor windmolens, dan vinden wij dat die ruimte er moet zijn.

Als het aan D66 ligt, is dat ook een provincie die leefbaar is. Die gaswinning moet zo snel mogelijk naar nul en die druk zit daar goed op en dat moeten we zo volhouden. D66 wil dat Groningers er zeker van zijn dat hun huizen veilig zijn, dat ze weten waar ze aan toe zijn en duidelijkheid krijgen over de versterking. De minister van Binnenlandse Zaken kan en moet daarin het verschil maken en ik zal haar daar ook op aanspreken als dat nodig is. D66 vraagt met vele anderen al geruime tijd om een ruimhartige schadeafhandeling. Met de uitvoering van het generaal pardon deze week krijgt een grote groep Groningers het heft weer in eigen handen. Eindelijk! Nu is het zaak dat ingenieurs zich als de wiedeweerga gaan bezighouden met langsepende, complexe gevallen. We zijn er nog lang niet, maar we maken stappen. Laten we dat gezamenlijk blijven doen.

Voor D66 draait leefbaarheid ook om bereikbaarheid: makkelijk en zonder hindernissen bij een school of het werk kunnen komen. Daar investeert deze coalitie dan ook in. Er wordt geïnvesteerd in duurzame laadpunten voor auto's en e-bikes, in publiek vervoer van-deur-tot-deur, in *hubs* waar verschillende vormen van vervoer samenkomen met slimme overstapmogelijkheden op groen vervoer, gecombineerd met pakketpost en oplaadmogelijkheden. En er wordt bijna 30 miljoen geïnvesteerd in fietspaden. Ons vervoerssysteem zal er over tien jaar heel anders uitzien dan nu. Over twintig jaar is het wellicht onherkenbaar veranderd. Onze vraag aan het College is dan ook of het een duurzame mobiliteitsstrategie wil gaan opstellen voor de provincie Groningen, met een doorkijk naar 2030 en met daarin alle eerdergenoemde projecten en ontwikkelingen.

Wat we in ieder geval weten is dat we het Hoofdstation van Groningen een centraal punt zal blijven in het mobiliteitssysteem. Daarvoor wordt het station de komende jaren grondig verbouwd. Het mooiste station van Nederland wordt nog mooier. Door de prima lopende economie valt de aanbesteding van het stationsproject duurder uit. Uitstel van het project is geen optie voor D66 en de extra kosten worden nu uit de spoorlijn Groningen-Bremen gehaald. Hoewel we deze beslissing begrijpen en steunen, willen we wel de ambitie voor de snelle spoorverbinding fier overheid houden. Deze verbinding is een ontbrekende schakel in het Europese spoornetwerk en kan de regionale economie stimuleren. Met een motie in 2012 zetten we die ambitie al op de kaart en vandaag zal de Partij voor het Noorden een motie indienen om die ambitie fier overeind te houden.

Even terug naar die nieuwe Groningers, die in de zomer allemaal naar onze provincie komen, terwijl dit College aan de slag gaat. Al die nieuwe Groningers – en dat zijn er natuurlijk veel meer dan alleen die studenten – zullen onze provincie leren kennen door stages en werken bij onze bedrijven, door festivals en evenementen, door bezoeken aan de Groninger musea, kerken en natuur, door de Ommelanden te verkennen met de fiets of de trein. En ze zullen het vast niet allen doorhebben, maar dat wordt mede mogelijk gemaakt door de provincie. Wat D66 betreft is het perspectief dat wij alle inwoners van Groningen bieden: groen, leefbaar en bereikbaar. Dat zijn voor ons ook de maatstaven waarop wij de verrichtingen van dit College zullen beoordelen. Er ligt veel werk op het College te wachten. We kijken vol verwachting uit naar hoe het College deze taak zal vervullen.

De heer RAM (PVV): Voorzitter, ik wil u en de Staten meenemen op een tocht langs een aantal problemen dat in Groningen leeft aan de hand van een Groningse burger. Zijn naam is Pieter en ik neem u mee in zijn overpeinzingen en waar zijn gezin mee zit. Ik zal u Pieter even voorstellen: Pieter heeft een gezin met twee kinderen, een koophuis in Loppersum met scheuren in de muren die bij elke aardbeving groter worden, terwijl zijn hypotheek wel elke week betaald moet worden.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): We hebben al een keer eerder een algemene beschouwing gehad, ook met een verhaal van u over iemand die naar de bakker ging en de spreker zei toen duidelijk dat het toen een partijstandpunt was. Dus even een vraag vooraf, voordat u verdergaat met uw verhaal: die Pieter van u, kan ik dat zien als een PVV-stemmer?

De heer RAM (PVV): Het is een model-PVV-stemmer.

De heer RAM (PVV): Pieter is al zeven jaar samen met zijn vrouw bezig om de gevolgen van de aardbeving en de gaswinning te bestrijden. Ze zijn niet alleen boos dat hun huis kapot is, maar vooral ook omdat de jeugd van hun zonen in het teken van de aardbevingen staat. Die zeven jaar krijgen zijn zonen nooit meer terug, dat deel van hun jeugd zijn ze kwijt. Daarnaast moet zijn huis gesloopt worden en herbouwd. De laatste taxatie van de waarde van zijn huis is lager, omdat er vijf jaar geen

onderhoud is geweest. En waarom zou je geld steken in een huis dat toch al gesloopt wordt? Maar de taxateur heeft daar geen boodschap aan. Bijzonder, vindt Pieter dat, heel bijzonder. Zijn huis moet worden herbouwd. Ongevraagd wordt zijn gezin geconfronteerd met een nieuw huis dat van het gas moet. Hij krijgt een warmtepomp in zijn huis die qua ruimte een halve kamer afsnoept. Dan moeten zijn zonen toch wat langer in één kamer slapen. Vreemd, denkt hij, dat is toch mijn huis? Heb ik daar dan niks over te vertellen? En tot zijn grote schok ziet hij dat de bijkeuken in het nieuwe ontwerp volledig is verdwenen. Waar moeten zij heen met hun wasmachine en droger? Ook als het gaat om de keuze voor de aannemer heeft Pieter geen keuze. Dit heeft het Centrum voor Veilig Wonen al bepaald: het heeft contracten met groepen aannemers, waardoor andere Groninger aannemers buitenspel staan. Daarvoor dien ik deze motie in.

De VOORZITTER: Dit is de motie met nummer 40, 'Gelijk speelveld voor Groningse aannemers'. Deze motie is ingediend door de fractie van de PVV, mede namens de fracties van de Partij voor de Dieren, Forum voor Democratie, de Partij voor het Noorden, 50PLUS en GroenLinks:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 3 juli 2019,

Constaterende dat

- het Centrum voor Veilig Wonen (CVW) alleen met bepaalde aannemers zaken doet;
- het CVW wordt overgedragen aan het Rijk;

Overwegende dat

- alle Groningse aannemers een gelijke kans moeten krijgen om schadeherstel en versterking uit te voeren;

Roepen het College van Gedeputeerde Staten op om:

1. bij de minister erop aan te dringen om een gelijk speelveld te creëren, waardoor alle Groningse aannemers deel kunnen nemen aan het schadeherstel van de woningen en aan de versterkingsoperatie;

En gaan over tot de orde van de dag!

De heer RAM (PVV): Ondertussen heeft Pieter gelezen dat er weer een miljard naar Groningen komt. Dat gaat niet naar de inwoners, maar naar de omgeving en duurzaamheidsprojecten. Hij denkt bij zichzelf: ik hoop niet dat ik binnenkort door de scheuren van mijn huis naar een mooie nieuwe speeltuin zit te kijken. Voor hem en zijn gezin is versterking en terugbouw geen randvoorwaarde, maar een absolute noodzaak. Hij laat zijn auto af en toe staan, hij heeft die heel vaak nodig voor zijn gezin om zijn kinderen naar school te brengen, boodschappen te doen, naar de sportvereniging te gaan, maar ook zijn werk. Hij gaat af en toe ook met de trein. Een onbeveiligde trein, tot zijn grote verrassing. Onbeveiligd, want Arriva betaalt liever een boete voor geen beveiligers of conducteurs dan deze conducteurs te betalen. Dat is goedkoper, hebben ze berekend. Pieter vraagt zich af hoeveel zwartrijders op deze treinrit zitten.

Daarover heb ik een vraag aan dit College. De PVV krijgt signalen van medewerkers dat er nog nauwelijks beveiligers rondlopen op onze treinen. Komt Arriva de gemaakte afspraken wel na qua bezetting? En zo niet, wat gaat het College hier dan aan doen?

Ondertussen zit Pieter in de trein en hij leest dat er een Klimaatakkoord is gesloten en dat de provincie vol moet inzetten op meer windmolens en meer zonnepanelen. Het is alleen nog de vraag waar die moeten komen en er wordt niet aan hem óf ze er moeten komen. De burger zit namelijk niet aan de Klimaattafel. Hoe democratisch is dit akkoord?, vraag ik aan het College. En of de gasproblemen hiermee worden opgelost en of de aarde hiermee gered wordt, vraagt Pieter zich hardop af. Hij heeft ook gelezen dat de zeespiegel niet harder stijgt en dat de laatste twintig jaar de temperatuur wereldwijd niet gestegen is. Of toch gestegen? Het KNMI heeft laatst zijn data aangepast en dan stijgt de temperatuur in één keer wel. Nederland en Europa zijn te klein om enig invloed uit te oefenen op het klimaat. Het gaat de burgers dan niets kosten, wordt er verteld. Daar gelooft Pieter helemaal niets van. Daarom dien ik deze motie in.

De VOORZITTER: Dit is de motie met nummer 41, 'Doorrekening van het Klimaatakkoord'. Deze motie is ingediend door de fractie van de PVV, mede namens de fracties van de SP, Forum voor Democratie, de Partij voor het Noorden en 50PLUS:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 3 juli 2019,

Constaterende dat

- er een Klimaatakkoord is gesloten waarbij het provinciebestuur bij betrokken is geweest;
- burgers geen enkele inspraak hebben gehad in dit akkoord;

Overwegende dat

- er geen doorrekening is van wat de financiële gevolgen zijn voor onze Groningse burgers en bedrijven en dat geen duidelijkheid wat dit de provincie gaat kosten;

Roepen het College van Gedeputeerde Staten op om:

1. de financiële gevolgen van dit Klimaatakkoord voor burgers en bedrijven in de provincie Groningen te rapporteren;
2. te onderzoeken wat het Klimaatakkoord onze provincie gaat kosten;

En gaan over tot de orde van de dag!

De heer RAM (PVV): Wat Pieter wel weet, is dat zijn motorrijtuigenbelasting steeds hoger wordt en de opcenten mede worden uitgegeven aan dure klimaatmaatregelen door de provincie, waar volgens hem niemand iets aan heeft. En daarom dienen wij deze motie in.

De VOORZITTER: Dit is de motie met nummer 42, 'Geen duurzaamheid, maar realiteit'. Deze motie is ingediend door de fractie van de PVV:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 3 juli 2019,

Van mening dat

- de deelprogramma's Klimaatadaptatie, Energiebesparing en duurzame energieproductie en Duurzame mobiliteit overbodig zijn;

Overwegende dat

- dit een besparing van 11,2 miljoen euro oplevert;

Roepen het College van Gedeputeerde Staten op om:

1. de deelprogramma's Klimaatadaptatie, Energiebesparing en duurzame energieproductie en Duurzame mobiliteit te schrappen en de opcenten vanaf 2020 tot en met 2023 met 11,2 miljoen euro te verlagen;

En gaan over tot de orde van de dag!

De heer RAM (PVV): Pieter ziet ook een windmolenpark of een zonnepark naast zijn nieuwe woning absoluut niet zitten. Hij heeft gelezen hoe de overheid met de burgers is omgegaan als het gaat om Windpark N33: jarenlange procedures tot en met de Raad van State, totdat de omwonenden er helemaal radeloos van werden. Daarom dienen wij deze motie in.

De VOORZITTER: Dit is de motie met nummer 43, 'Schadeloosstelling bij wind- en zonneparken'.

Deze motie is ingediend door de fractie van de PVV, mede namens de fracties van de SP, Forum voor Democratie, de Partij voor het Noorden en 50PLUS:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 3 juli 2019,

Constaterende dat

- burgers planschade oplopen, wanneer er in de buurt van hun woning een wind- of zonnepark wordt aangelegd;

Overwegende dat

- er geen doorrekening is van wat de financiële gevolgen zijn voor onze Groningse burgers en bedrijven en dat geen duidelijkheid wat dit de provincie gaat kosten;
- burgers gevangen zitten in een onverkoopbaar huis, wanneer de overlast groot is;

Roepen het College van Gedeputeerde Staten op om:

1. een nulmeting qua gezondheid uit te laten voeren bij woningen in een straal van twee kilometer van een windpark;
2. burgers te helpen met het verhalen van hun planschade;
3. burgers schadeloos te stellen en een uitkoopregeling te onderzoeken;

En gaan over tot de orde van de dag!

De heer RAM (PVV): Ik wil niet helemaal negatief afsluiten. Enkele maanden geleden kreeg Pieter een cryptische mail, zonder enig begeleidend schrijven van het Centrum voor Veilig Wonen, met de contactgegevens van zijn ingenieur. Wel tekenend hoe het CVW met onze inwoners omgaat, erg bijzonder. Met veel moeite heeft hij met ondersteuning van dit ingenieursbureau, en na twee jaar touwtrekken eerder al, een doorbraak geforceerd. Dit ingenieursbureau heeft gelukkig met kennis van zaken onderbouwd korte metten gemaakt van het ontwerp van het CVW. De bijkeuken is gered, zijn zonen krijgen in ieder geval een eigen kamer en de trap naar de vliering blijkt nu ook mogelijk.

De heer ZWART (PvHn): Het was mooi weer. Het was een koude nacht geweest: 5,6 graden in Nieuw-Beerta. De spanning zat er al in. Vorig jaar op 4 juli tijdens de Algemene Beschouwingen verwees mijn voorgangers, Bé Zwiers, naar het proefschrift uit 1969 van onze oprichter Teun Jan

Zanen, getiteld 'Groningen, de laatste kolonie van Nederland'. 'Kolonie': wat is koloniaal denken? In de Volkskrant van juli 2010 staat: *'doen alsof de voormalige kolonies zich gelukkig mochten prijzen door de overheersing van de Nederlanders.'* Jazeker, kolonisatie leverde profijt op, maar dan wel voor de kolonisator – laat dat duidelijk zijn. Teun Jan had gelijk en er is weinig veranderd. Wij Groningers willen af van het gevoel, een kolonie te zijn. En, zo zei Zwiers, dit alles pleit toch voor meer eigen verantwoordelijkheid voor de noordelijke regio? Meer zeggenschap over je eigen gebied.

Het gasdossier is zonder meer het meest bepalende dossier in de provincie. Echter, in de Jaarrekening is het slechts een onderdeel van het eerste hoofdstuk. Wij, de Partij voor het Noorden, vinden dat te mager en daarom een motie om het gasdossier met ingang van het volgende jaar een apart onderdeel te laten zijn van de Jaarrekening: transparant en duidelijk voor iedereen.

De VOORZITTER: Dit is de motie met nummer 44, 'Apart hoofdstuk gasdossier in Jaarrekening'. Deze motie is ingediend door de fractie van de Partij voor het Noorden, mede namens de fracties van de PVV en 50PLUS:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 3 juli 2019,

Constaterende dat

- het gasdossier het grootste maatschappelijke probleem is in de provincie Groningen sinds een aantal jaren;
- het gasdossier in de Jaarrekening geen apart hoofdstuk vormt, maar slechts in vogelvucht aan bod komt;

Overwegende dat

- ook de Jaarrekening het gasdossier als het probleem van de provincie Groningen tot uitdrukking moet brengen;
- de provincie Groningen steeds meer taken en ambtenaren erbij krijgt als gevolg van het gasdossier, zoals bijvoorbeeld een stuk van de uitvoering van het Nationaal Programma Groningen;

Roepen het College van Gedeputeerde Staten op om:

1. een apart hoofdstuk te wijden in de Jaarrekening 2019 aan het gasdossier, binnen de richtlijnen die het Besluit Begroting en Verantwoording provincie en gemeenten (BBV) stelt;

En gaan over tot de orde van de dag!

De heer ZWART (PvH): Een maand geleden waren daar de excuses van de minister-president. Maar, zoals wij de laatste jaren steeds weer meemaken, verandert er telkens wel weer wat. Het gevoel van belazerd te worden, verdwijnt niet. We zijn het wel gewend, terug bij af. Daar hebben we het in de commissie al over gehad: nu willen we daden. Naar ons idee is nu het moment, College, om de loketfunctie te veranderen en één verantwoordelijke gedeputeerde voor het gasdossier en het NPG aan te wijzen. Het College is immers al met één meer dan in de vorige periode.

Daarover trouwens ook een opmerking. We zien een groei in 2018 van het aantal ambtenaren met 33. Met de extra gedeputeerde komt er ook een extra staf mee en dit kost de provincie over de periode van vier jaar bijna 2 miljoen extra. Is de groei van het aantal ambtenaren wel in verhouding met de hoeveelheid taken in de nabije toekomst van de provincie? Hoe maken we de provincie en de noordelijke samenwerking slagvaardiger? Wij pleiten daarom voor een kerntakenonderzoek naar de rol van de provincie in 2030 en 2040, zeker nu gemeenten groter worden en meer taken krijgen waardoor de rol van de provincie kleiner lijkt te worden. Vandaar een motie, alstublieft.

De VOORZITTER: Dit is de motie met nummer 45, 'Kerntakenonderzoek provincie Groningen'. Deze motie is ingediend door de fractie van de Partij voor het Noorden, mede namens de fracties van de PVV, Forum voor Democratie, Groninger Belang en 50PLUS:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 3 juli 2019,

Constaterende dat

- de provincie Groningen groeit als het gaat om het aantal ambtenaren;
- ook het College van Gedeputeerde Staten is gegroeid van vijf gedeputeerden naar zes gedeputeerden;
- de provincie taken afstoot maar ook taken erbij krijgt, zoals bijvoorbeeld een deel van de uitvoering van het Nationaal Programma Groningen;
- gemeenten als gevolg van herindeling groter worden in de provincie Groningen;

Overwegende dat

- het verstandig is om ook kritisch te kijken naar de eigen rol en ambtelijke inzet van de provincie Groningen;
- de verhoudingen tussen grotere gemeenten en de provincie Groningen veranderen;

- het goed is het takenpakket te onderzoeken van de provincie Groningen in relatie tot grotere gemeenten en de veranderende rol van de provincie Groningen naar de toekomst, juist nu er taken wegvallen en soms ook bijkomen;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om:

1. een onderzoek te laten uitvoeren, tijdens deze Collegeperiode, naar de ideale omvang van de provincie Groningen en haar takenpakket met het oog op minder en grotere gemeenten; En gaan over tot de orde van de dag!

De heer ZWART (PvhN): Laten we werk maken van de kansen die we in handen hebben. Het NPG: samen met de raadsleden van de aardbevingsgemeenten komen tot een plan dat Groningen perspectief biedt de komende decennia. Het vertrouwen van de Groningers moet hersteld worden. Volgens ons is de volgorde waarin zaken plaatsvinden, essentieel. Werk daarom eerst alle bevingsschades weg, dan de versterkingsopgave en gebruik dan de NPG-gelden voor de verbeteringen van woningen en woonomgeving, scholen en opleidingen, economische ontwikkeling en werkgelegenheid. Bied een veilige, welvarende en gezonde leefomgeving na herstel en versterking en zet de NPG-gelden niet politiek in, maar besteed ze vooral daar waar ze voor alle Groningers welvaart gaan bieden.

In het Coalitieakkoord staan heel veel doelen geformuleerd. En wij hebben het al eerder gezegd: nergens staat hoe deze doelen bereikt gaan worden. Geschreven wordt dat de Groningers de regie terugkrijgen. Ha, logisch! Dat vinden wij ook, want Groningen is van ons. Maar de regie waarbij en hoe en hoe dan verder? Graag lezen wij eind dit jaar, College, hoe deze zaken de komende jaren aangepakt gaan worden.

Groningen heeft de mogelijkheid om op de energietransitie voorop te gaan lopen. Van de nood een deugd maken en kennis en kunde commercieel maken. Maak van jarenlange achterstand voor jaren een voorsprong. Tijd om te denken aan waterstof voor huishoudens en daarbij zeker geen nieuwe hoge windmolens op ons land. Niet solo, niet in rijtjes en niet in clusters. Nooit mag Groningen weer het energieafvalputje worden van Nederland.

De heer MEENDERING (GroenLinks): Ja, heel goed om te horen dat de Partij voor het Noorden voorstander is van waterstof. Maar hoe wil zij die waterstof opwekken als zij geen energie wil opwekken c.q. geen stroomproductie wil? In ieder geval niet door middel van windenergie?

De heer ZWART (PvhN): Nou, het antwoord is redelijk simpel, want dat is een aantal vergaderingen geleden al gegeven. Wij zijn voorstander van windmolens op zee: energie willen we gebruiken vanaf de zee om ook misschien de booreilanden die daar liggen en als ze leeg zijn, gebruiken om daar waterstof te gaan maken. Maar geen hoge windmolens op het land. Dat is nooit anders geweest.

De andere uitdaging voor het College is de krimp. Leefbaarheid staat of valt bij de voorzieningen die wij kunnen handhaven of versterken. Ook landelijk wordt er gesteld dat de investeringen in het westen van Nederland ten koste gaan van de randen van Nederland. Dit doortrekkend: vele investeringen in de as Groningen-Assen gaan onzes inziens ten koste van de rest van Groningen. In de investeringen Stad versus Ommeland moet een betere balans komen. Wij verwachten snel een plan van aanpak voor het behouden van voorzieningen qua zorg en openbaar vervoer op plaatsen om de rest van onze provincie bereikbaar te houden en wat betreft scholen, ziekenhuizen, winkels en andere levensbelangrijke zaken. Op 6 juni jongstleden was er een tv-uitzending van het tv-programma 'De Monitor' over de krimp in onder andere Stadskanaal en Wedde. Zeven kilometer rijden naar een supermarkt, 800 leerlingen minder op een school in korte tijd, het ziekenhuis 25 minuten verderop en de hele rand van Groningen is krimpgebied. Krimp is onze volgende crisis: als hier niets of te weinig aan gedaan wordt en de balans niet wordt hersteld, is het beleid mede de oorzaak van het wegtrekken van honderden gezinnen.

Goede infrastructuur is essentieel. Een van de collega-Statensleden wist hierover in het debat over het Coalitieakkoord een treffend voorbeeld van de ontwikkeling van Baflo dankzij het spoor en het station van Baflo. En een ander Statenlid vertelde over de belangrijkheid van de bereikbaarheid van de stad-Groninger opleidingen dankzij het hebben van een spoor en een station. Beide collega's onderschrijven het belang van een halte, maar gunnen het Zuid-Groningen niet. De spoorlijn naar Stadskanaal komt er: dat hebben we afgesproken. De haltes wat ons betreft ook. Overigens, de Commissaris kreeg in dezelfde Monitor-uitzending de vraag of er tweederangs burgers aan het ontstaan zijn. Zijn antwoord was veelbetekenend: "Nee, nog niet." Het is onze taak en die van het College om dat te voorkomen. Wij verwachten dan ook dat het College, al dan niet samen met andere provincies, minimaal de krimpproblematiek op de rijksagenda weet te houden en wij verwachten van het College een actieve inzet en voorjaar 2020 een plan voor het aanpakken van de krimp.

Er wordt besproken over het sneller bereikbaar maken van de Randstad door bijvoorbeeld Assen over te slaan. Dit helpt het noorden niet. Assen willen wij niet overslaan, een stukje solidariteit naar Drenthe toe als noordelijke provincie. We hebben elkaar hard nodig. De geboden snelle busverbinding valt wat ons betreft niet onder de oplossingen. In een motie is onlangs gevraagd om ook eens te denken aan de Lelylijn. Wat ons betreft moet daar de komende periode zeer stevig op ingezet worden. College, heb of maak dit de ambitie en gebruik alle (on)mogelijkheden die er zijn. Zoek de grenzen op – en de buurprovincies. ‘Nee’ moeten we niet nog eens accepteren. Geld schuiven en inzetten voor tekorten elders, zoals nu gebeurt ten bate van het Hoofdstation: daar hebben we best wel moeite mee, temeer omdat het geld weggehaald bij naar ons idee twee belangrijke projecten als het station bij Hoogkerk/Suikerunieterrein en fase 2 van de Wunderline. ‘Tijdelijk’, schrijft het College. Oké, maar wij vragen daarom in een motie actief op zoek te gaan naar financiering van het genoemde station en de Wunderline. Ik heb hier weer een motie, alstublieft.

De VOORZITTER: Dit is de motie met nummer 46, ‘Voorrang Wunderline en treinstation Hoogkerk in vrijval RSP-projecten’. Deze motie is ingediend door de fractie van de Partij voor het Noorden, mede namens de fracties van D66, de Partij van de Arbeid, de ChristenUnie, 50PLUS, de PVV, Groninger Belang, Forum voor Democratie en het CDA:

‘Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 3 juli 2019,
Constaterende dat

- het investeringskrediet met 25,5 miljoen opgehoogd zal moeten worden ten behoeve van de aanbesteding van het stationscontract;
- het College van GS het voornemen heeft, deze verhoging deels te dekken uit het RSP-project Maatregelen reistijdverkortingspoor Groningen-Bremen en de financiering van een treinstation aan de westzijde van de stad Groningen;
- op 27 juni 2012 de motie Groningen-Bremen 123 is aangenomen, waarin opgeroepen is de reistijd tussen Groningen en Bremen te verkorten naar 1 uur en 23 minuten;

Overwegende dat

- de reistijdverkortingspoor van de Wunderline een impuls zal geven aan de economische ontwikkeling en de leefbaarheid van de grensregio;
- er behoefte is aan een treinstation bij Hoogkerk, zeker met het oog op de nog te ontwikkelen woonwijk op het voormalige SuikerUnie-terrein;
- het dekken van de verhoging van het investeringskrediet uit het RSP-project Maatregelen reistijdverkortingspoor Groningen-Bremen niet mag leiden tot verminderde ambities als het gaat om de reistijdverkortingspoor van de Wunderline en het nog te ontwikkelen station aan de westzijde van de stad Groningen;

Spreken uit dat

- de ambitie voor een snelle treinverbinding tussen Groningen en Bremen en het ontwikkelen van een treinstation aan de westzijde van de stad Groningen fier overeind blijft staan;

En roepen het College van Gedeputeerde Staten op om:

1. de Wunderline en het treinstation aan de westzijde van de stad Groningen voorrang te verlenen, door vrijval in de RSP-projecten terug te storten naar de tweede fase van de Wunderline en het nog te ontwikkelen treinstation aan de westzijde van de stad Groningen, voordat deze gelden aan andere projecten worden besteed;

En gaan over tot de orde van de dag!

De heer ZWART (PvdN): Dan met betrekking tot de wegen. Op dit moment is de provincie bezig om van een van de belangrijkste verbindingen van de stad Groningen met haar economisch belangrijke gebied, de haven van Delfzijl, en haar industriegebied, de N360, te verbouwen van een karrenspoor naar... nou ja, wat eigenlijk? Nog meer rotondes maken de weg écht wel dramatisch. Goede verbindingen helpen de Groninger economie en helpen ook tegen de krimp. Het Eemsdeltagebied is voor de provincie beide: economie én krimp. Een weg van 25 kilometer, een fors aantal rotondes: tien. Denk hierbij aan dat vrachtverkeer, dat nauwelijks die bochten kan halen. Regelmatig afwisselende snelheden van 50, 60 en 80 kilometer per uur helpen niet, zij helpen ook niet de veiligheid op de weg. Het wordt tijd om hier eens een verstandige, toekomstgerichte beslissing te nemen en een nieuwe, betere en snellere verbinding aan te leggen tussen Stad en Eemsdelta, bijvoorbeeld langs de zuidzijde van het Eemskanaal, aansluitend op de N33. En intussen: maak uitwijkplaatsen voor landbouwverkeer op de N360 en op soortgelijke Groninger wegen, zodat tijdens de spits het snellere verkeer een landbouwvoertuig of kraan kan passeren. Want u zult het wel meegemaakt hebben: landbouwvoertuigen en sommige kranen rijden niet harder dan 30 en in de spits is het onmogelijk om in te halen op dat soort wegen. Hierover een laatste motie.

De VOORZITTER: Dit is de motie met nummer 47, 'Onderzoek uitwijkplaatsen voor landbouwverkeer'. Deze motie is ingediend door de fractie van de Partij voor het Noorden, mede namens de fracties van de PVV, Groninger Belang, 50PLUS en Forum voor Democratie:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 3 juli 2019,
Constaterende dat

- de N360 een belangrijke verbindingroute is tussen Groningen en Delfzijl;
- ook landbouwverkeer gebruikmaakt van de N360;

Overwegende dat

- de N360 door de vele rotondes en snelheidsbeperkingen al geen snelle route is;
- het landbouwverkeer nog meer vertragingen veroorzaakt op deze route;
- ook andere provinciale wegen in Groningen met name in de spits last hebben van landbouwverkeer;
- goede en snelle autoverbindingen bijdragen aan een goed vestigingsklimaat en daarmee krimp beperken;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om:

1. te onderzoeken in hoeverre uitwijkplaatsen voor landbouwverkeer de doorstroming van verkeer op belangrijke provinciale wegen kunnen bevorderen;

En gaan over tot de orde van de dag!

De heer ZWART (PvhN): Wij blijven de aanleg van een natuurnetwerk steunen. Vorig jaar vroegen wij u al naar een laatste stukje ecologische hoofdstructuur, namelijk het Schildmeer en Oldambstermeer. Hoe staat het daarmee en wat wordt het plan?

Ten slotte: wij zullen het College scherp houden op de plannen en gedachten die gemeld zijn in het Coalitieakkoord. Belofte maakt schuld, College, en bedenk: Groningen is van ons.

De heer ENGELKENS (PvdA): Ja, ik had nog even gewacht. Mijn vraag richting de Partij voor het Noorden gaat over uw inbreng over krimp. Want het verbaast me nogal een beetje: de laatste jaren – niet alleen de laatste vier, maar de laatste tien jaar – is vanuit de provincie heel erg gekeken naar regionale leefbaarheidsprogramma's – vanuit de regio's, dus – en vanuit gemeentelijke plannen, ook richting bijvoorbeeld zorgvoorzieningen. Daar is vaak de provincie faciliterend voor geweest: kijk wat gemeenten willen, kijk wat de inwoners willen en kijk of de provincie hier een steentje aan kan bijdragen. Begrijp ik het nu goed dat de Partij voor het Noorden zegt: nee, de provincie moet zelf een krimpprogramma opstellen?

De heer ZWART (PvhN): Ik denk dat u dat heel goed begrepen hebt, dank u wel. Als je kijkt naar de laatste tien jaren en wat er gebeurt op het platteland, dan is er al eerder gerefereerd aan de buslijnen – Forum voor Democratie kwam daarmee. Die worden verlegd, de centra van dorpen worden overgeslagen, scholen gaan combineren en worden groter, waardoor kinderen verder moeten reizen. We doen op dit moment heel veel aan het uitkleden van het platteland, terwijl naast de stad Groningen het platteland voor Groningen wel wezenlijk van belang is. Die buslijnen tellen mee, die winkels tellen mee, die sportclubs tellen mee en alles telt mee. U zult gelijk hebben dat we er de laatste tien jaar anders op hebben gereageerd. Maar als je kijkt naar wat er feitelijk gebeurt op het platteland, dan gaan mensen daar weg. Dat heeft te maken met de aardbevingsproblematiek, mensen die kapotte huizen hebben die niet goed of niet gerepareerd worden, mensen die uit Groningen weggaan vanwege de werkgelegenheid: krimp is wel degelijk een probleem – absoluut.

De heer ENGELKENS (PvdA): Ja, goed dat Partij voor het Noorden mij als inwoner van een krimpgemeente even uitlegt wat krimp precies inhoudt – dank daarvoor. Mijn vraag is toch eigenlijk gewoon nog precies dezelfde: hebt u gewoon vertrouwen in de regionale uitvoeringsprogramma's qua leefbaarheid, qua krimp en qua zorgvoorzieningen van de verschillende regio's?

De heer ZWART (PvhN): Nou, het zal duidelijk zijn dat als je kijkt naar wat er de laatste tien jaar is gebeurd, de krimp niet afgezwakt is, maar juist sterker is geworden. Vandaar gebieden als Stadskanaal, vandaar gebieden als Wedde. Ik kom ook uit een krimpgemeente, dus fijn dat u het ook weet. Maar dat betekent dat ook dat we er wat aan moeten doen. Dus ik reken op nog meer hulp dan we de laatste jaren gehad hebben.

De VOORZITTER: De heer Engelkens, ten slotte.

De heer ENGELKENS (PvdA): Ja. Nou, dan is mijn conclusie dat er een andere voorganger is van de Partij voor het Noorden, maar er ook andere gedachten waren. Bij deze conclusie laat ik het even.

De heer ZWART (PvH): Op een conclusie hoef ik niet te reageren, dank u wel.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Ik zal regelmatig een paar citaten voorlezen uit 'De onbewoonbare aarde' van David Wallace-Wells. *'Op een dag, die misschien niet zo lang meer op zich laat wachten, vragen de bewoners van een warmere, meer gevaarlijke en biologisch minderwaardigere planeet dan die waarop ik heb geleefd, zich misschien af wat bij u en mij in ons hoofd omging, danwel of we ons hoofd überhaupt wel hebben gebruikt.'*

De klimaatcrisis. Het roer moet wat betreft de Partij voor de Dieren volledig om. Kleine stapjes voldoen niet langer, drastische maatregelen zijn nodig. Ook de provincie moet radicale keuzes en we moeten heel snel een manier vinden om onze bevolking daarin mee te nemen. We leven in een tijd van ecologische ineenstorting. De schrijvers Kingsnorth en Hine schrijven dat de wortel van deze crisis gelegen is in de verhalen die we onszelf vertellen. Met name de mythe over vooruitgang, de mythe dat de mens een centrale plaats inneemt en dat we losstaan van de natuur. Al die mythen zijn des te gevaarlijker omdat de mens vergeten is dat het om mythen gaat. De mens moet weer leren onderdeel van de natuur te zijn, of beter gezegd: accepteren dat zij onderdeel van de natuur is. Een natuur die genadeloos zal toeslaan, als we haar blijven tergen en negeren.

De opwarming van de aarde is een feit. De Noordpool dooit en met het dooien van de permafrost komt er nog meer CO₂ in onze atmosfeer. Hitte en droogte slaan toe aan de ene kant van de wereld, buitengewoon harde stormen met enorme overstromingen slaan op ongekende wijze toe elders op deze planeet. Met de vluchtelingenstroom uit Syrië hebben we een grote stroom klimaatvluchtelingen over ons heen gekregen. Dat zullen er in de toekomst alleen maar meer worden – veel meer.

De heer MARQUART SCHOLTZ (FvD): Het moet niet onzinnig worden. Als ik vluchtelingen uit Syrië hoor aangemerkt worden als 'klimaatvluchtelingen', dan vraag ik me toch werkelijk af of de spreekster van de Partij voor de Dieren de kranten weleens leest. Dit komt uitsluitend door moslims die andere moslims uitmoorden. Daarom komen ze hiernaartoe.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Ik hoorde helemaal geen vraag. Maar goed, het is algemeen bekend dat zo'n anderhalf miljoen vluchtelingen binnen Syrië door de droogte gevlucht zijn naar de grote steden en dat daardoor de spanningen zijn ontstaan. Daarom noem ik ze 'klimaatvluchtelingen'. En ik niet alleen, het is algemeen bekend dat het mede door het veranderen van het klimaat komt dat dit ontstaan is, dit probleem.

De heer MARQUART SCHOLTZ (FvD): Wanneer wil de Partij voor de Dieren de realiteit eens onder ogen zien? Wat ik zojuist al zei: er zijn daar moordpartijen. Komen die mensen daarom of komen ze omdat de zon het daar in plaats van 42 graden 43 graden warm laat zijn?

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Met 'klimaatvluchtelingen' bedoel ik dat de spanningen onder die mensen zijn ontstaan in Syrië, door het veranderen van het klimaat, door de hitte en door de droogte. Verder stel ik voor dat het Forum voor Democratie eens in de spiegel gaat kijken wat er echt aan de hand is in deze wereld.

De VOORZITTER: De heer Marquart Scholtz, ten slotte.

De heer MARQUART SCHOLTZ (FvD): Dat in de spiegel kijken doe ik iedere ochtend met grote zorg. Want ik word iedere dag een dagje ouder. Maar heeft de Partij voor de Dieren nog nooit de achterliggende oorzaak gehoord: sjiïeten en soennieten, die elkaar het liefst de nek afsnijden en dat ook actief doen? Ook met vatbommen enzovoort, waardoor die mensenstroom op gang komt?

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Ik weet alles van soennieten en sjiïeten af. Ik heb er zelfs een studie in gedaan. Ik ben het met u eens dat dat ook het gevolg is van die toestroom. Maar allerlei mensen zijn van het platteland door de droogte naar de stad gegaan, daardoor zijn de spanningen ontstaan juist tussen die twee groepen. Dus het is 'en-en' en die vluchtelingen zijn dus uiteindelijk bij ons terechtgekomen door de oorspronkelijke reden van de droogte en de spanningen die dat binnen dat land teweeggebracht heeft.

Vandaag de dag sterven jaarlijks 200.000 mensen door de droogte in India. Rond 2020 zullen er in dat land 100 miljoen mensen gebrek aan water hebben en rond 2030 600 tot 700 miljoen. Dat is één land en zo zullen er vele zijn. Door de stijging van de zeespiegel zullen als eerste laaggelegen Derde Wereldlanden en eilanden onder het water verdwijnen. Het Westen, hoofdveroorzaker van de klimaatcrisis, zingt het wellicht nog even uit, maar wel alleen als er enorme kosten worden gemaakt om bijvoorbeeld het stijgende water aan de buitenkant van de dijken te houden. Tropische ziektes zullen ook Europa bereiken. Een paar weken geleden hoorden we van een tropische horroorteek aan de grens bij Venlo. Een teek die voor het eerst de zachte winter heeft overleefd en zeer ernstige ziektes kan overbrengen. De oprukkende eikenprocessierups is een ander voorbeeld. Het eerste wat we, ook als provincie, moeten doen is erkennen – écht erkennen – dat er een echte klimaatcrisis is. Roep als provincie, in navolging van Groot-Brittannië, Ierland en een groeiende groep andere landen, regio's en steden – inmiddels al meer dan 100 – de klimaatnoodtoestand uit.

De Partij voor de Dieren beseft dat we door de gaswinning al een noodtoestand hebben in de provincie. Precies als bij de klimaatcrisis veroorzaakt door de fossiele hebzucht van de westerse mens. Net zoals Groningen letterlijk is en wordt leeggezogen en ernstig beschadigd wordt achtergelaten, zo wordt onze planeet leeggezogen en ernstig beschadigd nagelaten aan de volgende generatie. Daarom deze motie.

De VOORZITTER: Dit is de motie met nummer 48, 'Uitroepen klimaatnoodtoestand'. Deze motie is ingediend door de fractie van de Partij voor de Dieren:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 3 juli 2019,
Constaterende dat

- de klimaatcrisis een grote bedreiging vormt voor het leven op aarde;
- wereldwijd 717 jurisdicties en lokale overheden inmiddels de klimaatnoodtoestand hebben uitgeroepen;

Overwegende dat

- het uitroepen van de klimaatnoodtoestand een sterke erkenning is van de gezamenlijke opdracht om een maximale inspanning te leveren om de opwarming van de aarde zoveel als mogelijk te beperken;

Spreken uit dat

1. de provincie Groningen de noodtoestand voor het klimaat uitroept;
En gaan over tot de orde van de dag!

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Het wordt een hele klus. Gelukkig zet dit College een flink aantal stappen in de goede richting. Toch moet het beleid directer en ook scherper worden. We willen als Partij voor de Dieren via een aantal moties een voorzetje doen.

Begin serieus met de eiwittransitie, ook met het oog op het terugfluiten van de PAS door de Raad van State. Milieu, klimaat en het dierenwelzijn zijn daarbij gebaat. De veeteelt is verantwoordelijk voor zo'n 18 procent van de gehele uitstoot van broeikasgassen en heeft door de vele raaigraswoestijnen in onze provincie enorm veel bijgedragen aan het verlies van de biodiversiteit. Het is een grote speler, dus.

De heer MIESEN (VVD): Ja, ik hoor toch wel dingen in het verhaal van de Partij voor de Dieren waarvan ik me afvroeg hoe die partij die wil oplossen. Want u hebt het in een eerdere interruptie over het feit dat u tegen import van voedsel bent, u wilt hier uiteindelijk minder voedsel produceren. De Partij voor de Dieren refereert zelf aan het feit dat wij meer mensen hier verwachten – ik distantieer me daarbij dan van de rest van die discussie. Hoe ziet de Partij voor de Dieren hoe wij hier überhaupt de inwoners van Groningen te eten gaan geven?

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Nou, dat is heel gemakkelijk: door de eiwittransitie. Dus in plaats van al dat eten via een dier naar ons toe te brengen, zullen we rechtstreeks moeten eten. Sojabonen, lupine: dat soort dingen moeten we gaan eten.

De heer MIESEN (VVD): Is de Partij voor het Noorden er bij dat laatste van op de hoogte dat om voldoende voedsel te produceren voor al die monden die gevoed moeten worden, we daar hier simpelweg de ruimte niet voor hebben?

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Als wij allemaal plantaardig zouden eten of in ieder geval veel minder dierlijke eiwitten zouden eten, dan zou er veel ruimte voor voedselproductie wereldwijd komen. Dat zou u overal kunnen nalezen, meneer Miesen.

De VOORZITTER: De heer Miesen, ten slotte

De heer MIESEN (VVD): De Partij voor de Dieren trekt het weer mooi naar het mondiaal niveau door te zeggen dat we dat overal ter wereld kunnen doen. Maar dan komen we toch weer bij uw eigen opmerking dat dat allemaal hierheen moet komen en daar was u tegen, zei u net.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): We zijn voor de lokale productie van voedsel, dat is helemaal waar. Maar we hebben het nu over het voeden van de wereld – tenminste, zo heb ik het begrepen van u – en dat voeden van de wereld kan heel makkelijk als we echt een heel goede eiwittransitie in gang zetten.

Nog even terugkomen op het serieus omgaan met die eiwittransitie. Geef ten eerste zelf het goede voorbeeld, provincie. Daarom gaan wij nu wel de motie 'Carnivoor? Geef het door!' bij dezen overhandigen aan de voorzitter. Mensen die toch vlees willen eten, kunnen dat doorgeven en dan kan er rekening mee gehouden worden.

De VOORZITTER: Dit is de motie met nummer 49, 'Carnivoor? Geef het door!'. Deze motie is ingediend door de fractie van de Partij voor de Dieren:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 3 juli 2019,
Constaterende dat

- het aantal vegetariërs, veganisten en flexitariërs elk jaar toeneemt;
- in het provinciehuis standaard vlees- en visgerechten worden geserveerd;
- voor vegetariërs, laat staan veganisten, er minder keuzevrijheid is;

Overwegende dat

- voedselkeuze in sterke mate wordt bepaald door het aanbod en de sociale norm;
- het concept 'Carnivoor? Geef het door!' van professor Henriëtte Prast hierop inspeelt door plantaardige maaltijden als uitgangspunt te nemen voor de menukaart, met behoud van volledige keuzevrijheid;
- een plantaardig voedingspatroon positief bijdraagt aan het behalen van de klimaatdoelen;
- de provincie een voorbeeldfunctie kan vervullen door het aanmoedigen van een duurzame eetcultuur;
- onder andere het ministerie van OCW, de gemeenten Utrecht en Amsterdam het concept al hebben ingevoerd;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om:

1. standaard vegetarische of plantaardige gerechten te serveren bij provinciale bijeenkomsten, behalve voor die gasten die van tevoren bijzondere eetwensen hebben doorgegeven (zoutarm, glutenvrij, vlees of vis enzovoort);

En gaan over tot de orde van de dag!

De heer GEIJTENBEEK (ChristenUnie): Mijn fractie is benieuwd of mevrouw Voerman ook weet wat de medewerkers van de provincie hiervan vinden, voordat wij hun een dieet gaan voorschrijven.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Het gaat er hier om dat wij een klimaatcrisis moeten aanpakken en dat er dan nog steeds de mogelijkheid blijft voor de medewerkers van de provincie om vlees te eten als ze dat aangeven. Ik ben een planteneter en ik moest doorgeven dat ik planten wil eten. Dat kunnen we ook omkeren ten behoeve van het klimaat.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Onderzoek de mogelijkheden – en voer ze dan ook uit – om de veestapel in onze provincie te laten krimpen. U bent als het goed is op dit moment bezig om de mogelijkheden voor de eiwittransitie te onderzoeken. Wij hopen dat u nadrukkelijk ook onderzoekt of er op korte termijn al lokaal eiwitrijke, plantaardige producten kunnen worden geproduceerd. Vraag de RUG en/of de Hanzehogeschool om mee te denken. Zoek er duurzame *start-ups* bij. Stel een subsidieregeling in.

Ga nog actiever voor het klimaat en de biodiversiteit aan het werk en neem daarin de bevolking mee. Er vinden in Afrika op verschillende locaties prachtige initiatieven plaats. We zien het regelmatig op de televisie terug komen: het heet '*Justdigg*'. Onder het motto 'Als we de aarde kunnen opwarmen, dan kunnen we haar ook weer afkoelen' is men bezig met grootschalige landschapsherstelprojecten. De projecten worden samen met de bevolking gerealiseerd. De provincie heeft aangekondigd bossen te willen planten in de komende jaren. Doe meer: betrek de bevolking hier

actief bij door met hen een klimaatbos aan te planten. Koppel het bijvoorbeeld aan de landelijke Boomplantdag. Daarom dienen wij deze motie in.

De VOORZITTER: Dit is de motie met nummer 50, 'Justdiggitt'. Deze motie is ingediend door de fractie van de Partij voor de Dieren, mede namens de fracties van de SP en de Partij voor het Noorden:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 3 juli 2019,

Constaterende dat

- bomen en ander groen een essentiële bijdrage leveren aan het tegengaan van klimaatopwarming, hittestress, verdroging en biodiversiteitsverlies;

Overwegende dat

- met het planten van een (bio)divers klimaatbos de urgentie van de aanpak van de klimaatcrisis wordt uitgedragen;
- dit een belangrijk signaal kan zijn voor de Groningse samenleving;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om:

1. een dag te organiseren om samen met lokale overheden, maatschappelijke organisaties en burgers een klimaatbos te planten;
2. dit een jaarlijks terugkerende provinciale dag voor het klimaat te laten worden, waarbij er aanvullend geplant gaat worden in het klimaatbos;
3. daarvoor ook nadrukkelijk scholen uit te nodigen;

En gaan over tot de orde van de dag!

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Belangrijk is het dat bewoners weer een gezonde relatie krijgen met de natuur. Allerlei provincies hebben subsidierondes lopen voor groene burgerinitiatieven en groene schoolpleinen. Met name die laatste is een absolute win-winsituatie: goed voor de kinderen, goed voor de onderwijskwaliteit, de natuur en de leefomgeving. Wij roepen het College op om die optie ook nadrukkelijk te creëren en publiek te maken. Daarom deze motie 'Groene schoolpleinen'.

De VOORZITTER: Dit is de motie met nummer 51, 'Subsidieregeling groene schoolpleinen'. Deze motie is ingediend door de fractie van de Partij voor de Dieren, mede namens de fracties van de SP en de Partij voor het Noorden:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 3 juli 2019,

Constaterende dat

- zowel in het Coalitieakkoord als de Kadernota provinciale inzet op het gebied van leefbaarheid, bewegen en natuurbeleving nadrukkelijk worden genoemd;
- de provincie Groningen, in tegenstelling tot veel andere provincies, nog geen ondersteuning biedt bij het vergroenen en toekomstbesteding inrichten van schoolpleinen;

Overwegende dat

- een groen en klimaatbestendig schoolplein op vele fronten positief bijdraagt: kinderen spelen meer buiten, bewegen meer en krijgen bredere lesmogelijkheden, de pleinen verhogen het natuur- en klimaatbewustzijn, dragen bij aan herstel van biodiversiteit en verbeteren de kwaliteit van de openbare ruimte;
- een bedrag van 49.500 euro bestemd voor 'bewegen in de open ruimte' terugvloeit naar de algemene middelen;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om:

1. een subsidie 'Groene schoolpleinen' uit te schrijven;
2. deze subsidie provinciebreed bekend te maken bij de onderwijsinstellingen;

En gaan over tot de orde van de dag!

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Voorzie in een digitaal platform waarop buurten in Groningen hun projecten met elkaar kunnen delen, vragen kunnen stellen, tips kunnen krijgen, ingangen kunnen vinden richting het gemeentelijk en provinciaal bestuur enzovoort. Daarom deze motie.

De VOORZITTER: Dit is de motie met nummer 52, 'Groen platform'. Deze motie is ingediend door de fractie van de Partij voor de Dieren:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 3 juli 2019,

Constaterende dat

- de coalitie aangeeft te willen investeren in innovatie van de dialoog tussen overheid, maatschappelijke partners en inwoners, teneinde kennis te delen, ideeën uit te wisselen en het gesprek aan te gaan;

- de klimaatopgaven alleen aangepakt kunnen worden als er een hechte samenwerking en informatie-uitwisseling mogelijk gemaakt worden tussen alle betrokken partijen;

Overwegende dat

- Groningen veel succesvolle lokale initiatieven kent op het gebied van de energietransitie en lokale vergroening;
- de hierbij opgedane kennis, ervaring en documentatie nuttig zijn voor nieuwe projecten;
- een provinciebreed platform helpt bij het verbeteren, versnellen en verspreiden van initiatieven;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om:

1. de opzet van een provinciebreed digitaal groen platform, bedoeld voor burgers, gemeenten, provincie, bedrijven en maatschappelijke organisaties te faciliteren;

En gaan over tot de orde van de dag!

De heer KAMMINGA (D66): Anderhalf jaar geleden denk ik is er een motie in deze Staten aangenomen om het Natuurplatform op te zetten. Wat voegt deze motie daaraan toe? Volgens mij omvat deze dezelfde wensen als die toen is aangenomen. Die motie is in uitwerking op dit moment, misschien kunnen we aan GS hoe het met de uitwerking daarvan staat? Want volgens mij is deze motie totaal overbodig door die eerdere motie. Of zie ik dat verkeerd?

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Ik wacht graag even het antwoord van de gedeputeerde op deze vraag af. Op alle punten die genoemd staan in deze motie zou ik dat antwoord dan willen hebben. Dan ga ik kijken wat ik met deze motie doe.

De provincie trekt als leningfaciliteit een bedrag van 20 miljoen euro uit voor particulieren voor onder andere het opwekken van zonne-energie. Neem daarbij de bevolking mee. Benader nadrukkelijk en in de eerste plaats de minst draagkrachtigen in onze samenleving en geef ze de mogelijkheid om zonnepanelen te leggen op hun dak. Neem hun zorgen weg en reken hen voor dat de kosten van het terugbetalen van de lening minder zullen zijn dan dat wat men aan de lagere energiekosten in de zak houdt. Minder draagkrachtigen werken dan mee aan de energietransitie en houden iedere maand ook nog een paar tientjes extra over in de *pocket*. Daarom deze motie.

De VOORZITTER: Dit is de motie met nummer 53, 'Lening energiemaatregelen lagere inkomensgroepen'. Deze motie is ingediend door de fractie van de Partij voor de Dieren:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 3 juli 2019,

Constaterende dat

- het College wil investeren in duurzame energieoplossingen en burgers wil stimuleren die zelf een bijdrage willen leveren, met specifieke aandacht voor de betaalbaarheid voor alle inkomensgroepen;
- mensen met lagere inkomens veel minder geneigd zijn energiebesparende maatregelen te treffen;

Overwegende dat

- inzichtelijk gemaakt kan worden dat de besparing op de energiebesparing opweegt tegen de kosten van de aflossing van bijvoorbeeld zonnepanelen;
- het wegnemen van de financiële barrière, gecombineerd met goede voorlichting en rekenvoorbeelden, mensen over de drempel helpt stappen;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om:

1. een leningfaciliteit voor energieopwekking door particulieren in het leven te roepen, die nadrukkelijk ten goede komt aan minder draagkrachtige burgers;
2. dit op overtuigende wijze te communiceren met de doelgroep;

En gaan over tot de orde van de dag!

De heer KAMMINGA (D66): Ja, een heel sympathieke motie, natuurlijk. Maar afgelopen woensdag heb ik aan GS gevraagd naar deze lening. Die staat ook in het Coalitieakkoord, mijn partij heeft zich daar hard voor gemaakt in de onderhandelingen. Deze is in uitvoering. Vanwaar deze motie op dit moment, terwijl het al in de pijplijn zit?

Mevrouw VOERMAN (PvdD): De 20 miljoen, waar we het waarschijnlijk samen over hebben, is een bedrag dat niet alleen naar de minst draagkrachtigen toegaat, maar openstaat voor iedereen. Wij willen juist dat de minst draagkrachtigen daarin meegenomen worden, in de eerste plaats.

De heer KAMMINGA (D66): Ja, die toezegging hebben we ook gekregen afgelopen woensdag. Dat is gewoon afgesproken. Dus wat deze motie daaraan toevoegt, begrijp ik niet. Maar misschien kan mevrouw Voerman dat nog een keer uitleggen.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Ik heb niet begrepen dat het echt alleen maar bedoeld was voor de minst draagkrachtigen. En als daar een duidelijke toezegging op komt, dan zullen we dat ook overwegen. Maar dat heb ik in de commissie op die manier niet zo begrepen.

Doe meer voor alle dieren in onze provincie. Geef de biodiversiteit de ruimte. Wij zijn verheugd over de recente uitspraak inzake de PAS: eindelijk gerechtigheid voor de natuur en de biodiversiteit. Maar tegelijkertijd maken we ons grote zorgen! We zijn bang dat er weer nieuwe trucs uit de doos gehaald worden om de uitspraak te omzeilen en dat er opnieuw, net zoals in de voorbije tien jaar, moedwillig gesjoemeld gaat worden ten koste van onze onvervangbare natuur. Wij vragen het College om zich bij de overleggen tot het uiterste in te spannen om dit te voorkomen. Graag een reactie van de gedeputeerde.

Alle dieren, van de kleinste tot de grootste, hebben hun eigen, uiterst belangrijke plaats binnen het ecosysteem. We moeten af van het idee dat de mens centraal staat, dat is pertinent onjuist. Het ecosysteem is een aaneengesloten systeem, waarbij alle dieren in afhankelijkheid tot elkaar staan. Ook de mens behoort daartoe. Nu de natuur zich tegen ons gedrag keert, gaan we dat hopelijk meer beseffen. Daarom moeten we alles doen om de biodiversiteit te verhogen. We moeten doen wat we maar kunnen bedenken om de dieren die hier ooit leefden, terug te krijgen: insecten, vogels, zoogdieren, maar ook bloemen en planten. Hier liggen legio mogelijkheden, ook voor de provinciale overheid. Zet nog steviger in op kruidenrijke weilanden en bloeiende akkerranden. Zorg bij nieuwe aanplant dat er dan meteen inheemse, bloeiende bomen en struiken geplant worden die de biodiversiteit ondersteunen: vuilboom, gele kornoelje, wilg, wilde appel, meidoorn en lindes om er maar een aantal te noemen. En breng het belang van deze vorm van aanplant breed onder de aandacht. Daarom deze motie.

De VOORZITTER: Dit is de motie met nummer 54, 'Planten voor biodiversiteit'. Deze motie is ingediend door de fractie van de Partij voor de Dieren, mede namens de fracties van de SP, de PVV en de Partij voor het Noorden:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 3 juli 2019,
Constaterende dat

- inheemse bloeiende bomen en struiken als dracht- en waardplant onmisbaar zijn voor het in stand houden van populaties bijen, hommels, vlinders en andere bestuivende insecten;
- deze bomen en struiken een nog veel grotere bijdrage leveren aan biodiversiteitsherstel dan bloemen en kruiden;

Overwegende dat

- het College ambitieuze plannen heeft voor het aanplanten van bos en ander groen;
- gemeenten en particulieren ook aanplantplannen ontwikkelen;
- gericht advies voor zowel provinciale als lokale overheid over nut en noodzaak van inheemse bloeiende bomen kan helpen bij het maken van een keuze die de biodiversiteit zoveel mogelijk ondersteunt;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om:

1. bij aanplant in opdracht van de provincie zoveel als mogelijk inheemse bloeiende bomen en struiken te planten;
2. (gratis) ecologisch advies voor gemeenten en particulieren beschikbaar te stellen om de aanplant van dergelijke bomen en struiken zoveel mogelijk te bevorderen;

En gaan over tot de orde van de dag!

De heer MARQUART SCHOLTZ (FvdD): Deze motie verbaast me. Kijk, de Partij voor de Dieren heeft acht moties – of zelfs nog meer. Die partij is geweldig vlijtig, ook niet gek als je een dierenpartij, want dan zul je wel een secretarissenvogel hebben die ze allemaal opstelt. Maar deze motie spant werkelijk de kroon van alle kolderieke moties die ik langs heb horen komen. Want in plaats van biodiversiteit begrijp ik dat mevrouw Voerman dus alleen maar inheemse planten en bomen laten aanplanten. Klinkt dat niet eens beetje als 'eigen plantenvolk eerst', mevrouw Voerman?

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Een heel leuke opmerking.

De heer MARQUART SCHOLTZ (FvdD): Ja.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Wij willen inheemse bloemen en planten de voorrang geven boven andere planten, omdat zij horen binnen ons klimaat en binnen ons ecosysteem en omdat onze dieren daarop ingesteld zijn. Het zijn vaak waardplanten voor bijvoorbeeld vlinders, voor rupsen en voor

bijen. Het zijn daarvoor heel belangrijke planten, omdat zij gewend zijn aan deze planten in ons klimaat. Nu gaat ons klimaat veranderen, dus dat zal langzamerhand ook overal veranderen. Maar dat gaat automatisch.

De heer MARQUART SCHOLTZ (FvD): Nou, in dit verband wil ik mevrouw Voerman nog vragen toch een uitzondering te maken van die 'eigen-plantenvolk-eerst-toestand' en uitheemse bloeiers niet toe te staan. Wij mogen namelijk steeds minder vlees eten, maar als zij nou vleesetende planten toestaat, dan wordt dit hele probleem toch weer opgelost.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Ja, als daar inheemse planten zijn die vlees eten, dan zijn ze welkom. Er zijn ook dieren die vlees eten, dus prima.

Ik sluit zo af. De Gemeente Geertruidenberg heeft als eis voor de door haar verpachte gronden gesteld dat er geen Roundup meer mag worden gebruikt en dat er verplicht akkerranden moeten worden ingezaaid. Ook de provincie verpacht gronden en daarom deze laatste motie.

De VOORZITTER: Dit is de motie met nummer 55, 'Duurzaam gebruik van eigen gronden'. Deze motie is ingediend door de fractie van de Partij voor de Dieren, mede namens de fractie van de SP: 'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 3 juli 2019, Constatende dat

- dit College zich sterk wil inzetten voor het verhogen van de biodiversiteit en het waarborgen van een schone en veilige leefomgeving;

Overwegende dat

- de provincie hieraan direct kan bijdragen middels haar eigen grondbezit;
- een aantal gemeenten al aanvullende eisen stelt voor het duurzaam gebruik van hun pachtgronden middels een verbod op glyfosaat en het verplicht inzaaien van akkerranden;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om:

1. bij de volgende pachtronde de eis te stellen dat er op de provinciale gronden zonder glyfosaat wordt gewerkt en dat er verplicht een vastgestelde strook bloem- en kruidenrijke akkerrand wordt ingezaaid;
2. te onderzoeken hoe het eigen grondbezit nog meer kan worden ingezet om het milieu te ontzien en de biodiversiteit te vergroten;

En gaan over tot de orde van de dag!

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Dan even een klein maar niet-onbelangrijk zijweggetje. Het tirannieke deel van de mens dat beslist over het wel of niet in leven laten van dieren, moeten we achter ons laten. De dieren moeten zichzelf beheren. Zij weten beter dan wie ook hoe men in balans komt. Een belangrijke speler kan de wolf worden. Ik las laatst een mooi gedichtje over de wolf in Groningen:

'Laat mij rennen, laat mij springen

Laat mij jagen op de akkers

Laat mij janken naar de maan

Laat mij mijn gang maar gaan

Laat de wolf welkom zijn en blijven

Laat haar maar janken naar de maan'

Op de Veluwe woont inmiddels een roedel. Zij eten alleen wild.

Dan ten slotte weer even terug naar de hoofdlijn van mijn betoog. Onze planeet is in grote nood. We kunnen nu nog kiezen welke kant het op gaat. Waar kiezen we als provincie voor? Ik sluit af met twee citaten uit het voornoemde boek 'De onbewoonbare wereld'. *'Pas wanneer we beseffen dat de gezondheid van het bos ook onze gezondheid is, komen we af van hebzucht als de enige factor die ons handelen stuurt.'* En: *'Hoe zal de volgende generatie naar ons terugkijken? Ik hoop niet met de gedachte: 'Ze leefden voor het geld, en daar zijn ze ook voor gestorven'.*

De heer TEN HOOVE (50PLUS): Voor 50PLUS een democratisch feestje hier. De eerste keer dat we erbij zijn, de eerste keer dat we zoiets mogen vertellen hier. Dus voor mij is dit echt een democratisch feestje. Ik wou eigenlijk beginnen om het College hier een compliment te geven. Dat is nog niet gebeurd, dus ik ben de eerste. De Collegeleden zijn een paar week bezig en ik zie hoe voortvarend ze van alles oppakken. Of het allemaal goed is en of het in mijn straatje past, dat weet ik niet. Maar ik zie wel de lijstjes van waar ze heen gaan en wat ze allemaal doen. *Chapeau* daarvoor.

50PLUS wil het eigenlijk vandaag niet hebben over de aardgasellende. Want politiek gezien hebben we het al van vele partijen gehoord dat dat niet mogelijk is. De gaskraan gaat dicht, het gaat langzaam, maar vraag niet hoe. Vandaag is er weer over gesproken: heel langzaam gaat de

gaswinning naar beneden. Als wij in Groningen naar de relatief veilige 12 miljard kuub willen, hebben we altijd wel weer een discussie en een achterdeurtje: 'Zou het niet naar 12,7 miljard kuub moeten?' Dan is er nog een ander achterdeurtje dat ook weer openstaat. Het gas wordt onttrokken in Pieterzijl en dat gaan we nu doen door *fracken*. Dat wordt weer niet meegenomen met de 12 miljard – weer een achterdeurtje. Onze minister-president biedt daar keer op keer zijn excuus voor aan, nog niet zo lang geleden drie keer op één dag. Eerst voor de afgelopen jaren ellende – alsof hij dat nog niet wist. Vervolgens gaat het om de veiligheid – wist hij schijnbaar ook niet. En ten slotte over de juridische benadering van zijn eigen ministers. Een beetje een stroperige benadering – vond hij zelf ook wel na al die jaren. De minister-president was schijnbaar doof – wat zeg ik? Voor mijn gevoel was hij zelfs oostindisch doof. Intussen maakt diezelfde minister-president wel de opmerking dat 'de oudjes in Limburg vooral niet in de kou moeten komen te zitten omdat de gaskraan verder dichtgaat in Groningen'. Echt walgelijk om te horen. Zoiets zou een minister-president niet mogen zeggen. Ik geef ook het College mee om bij de eerstvolgende gesprekken met die minister-president hem erop te wijzen dat hij dat soort bewoordingen voor zich houdt.

Waarom geen eerlijk verhaal? Ik heb al vaker gehoord, vanmorgen hier ook. We weten dat het gas dat wij gebruiken in onze energiecentrale, uit Noorwegen komt. Dat komt niet hier uit Groningen. Dat komt met een pijplijn binnen, dat is geen publiek geheim. Onze energiecentrale in Groningen draait op gas uit Noorwegen. Maar dit gas is niet geschikt voor de kooktoestellen en onze cv's – hoogcalorisch. Andere landen zoals Duitsland doen dat wel. De branders veranderen en je kunt er gewoon gas gebruiken. Ook komt er hier via Nieuweschan een pijpleiding binnen in Nederland: die komt via Duitsland. En waar komt die leiding vandaan? Die leiding komt uit Rusland. Alleen, wij krijgen te horen – tenminste, zo beweert ons kabinet – dat we dat gas niet moeten gebruiken, omdat dat een drukmiddel is vanuit Rusland. Maar de Arabische landen doen dat al jaren met onze olie: daar hoor je het kabinet niet over. Waarom gebruiken we dat goedkope Russische gas niet – het is echt veel goedkoper – om onze eigen gasvelden eindelijk eens een keer weer vol te pompen? We doen het nu met stikstof, maar dan kan net zo goed met dat gas. Daar is al onderzoek naar geweest en dat kan heel gemakkelijk zelfs. Zo hebben we nog jaren extra tijd om het gas in ieder geval te gebruiken voor de grootverbruikers en dat zou echt een oplossing zijn die we daar heel gemakkelijk voor kunnen toepassen.

De gaswinning is veranderd in een nachtmerrie. Dat was hetzelfde als onze premier zei. Hij zei dat bij Wakker Nederland na een aardbeving bij Westerwijrtwerd. Alsof hij daarover niet geslapen had, hij had een nachtmerrie over. Zoveel mensen slapen al lange tijd niet goed in Groningen. Hij moet zich schamen. De bak gasellende die over Groningen heen komt, is nog lang niet afgelopen. We zullen er nog vaak, te vaak, over hebben. Versterkingsprogramma's rammelen nog aan alle kanten en intussen blijft de grond beven. Er gebeurt veel, maar niet om de juiste problemen echt aan te pakken. Ik vraag het me af: kunnen we ons eindelijk nog aan die angstgreep die we met elkaar hebben en waar we elkaar in gevangen houden, ontworstelen? We moeten het doen via de Raad van State en via rechters. Kunnen we die vicieuze cirkel doorbreken? Ik heb het vanmorgen ook gehoord van verschillende partijen. Die cirkel kunnen we inderdaad doorbreken.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Ik vraag me iets af. 50PLUS maakt de complimenten aan het College en hekelt het kabinetsbeleid. Men houdt een pleidooi voor het gebruik van gas. Maar ik hoor geen enkel kritiekpunt over het College, een GroenLinks-college dat gasgebruik afzweert – Gronings gas en gasgebruik sowieso niet. Daar hoor ik u niet over. Waarom hekelt u het kabinet, terwijl het GroenLinks-College er hier verantwoordelijk voor is dat we hier van het gas afmoeten – waar u voor pleit om dat niet te doen?

De heer TEN HOOVE (50PLUS): Ik denk dat het precies andersom is, dat het uiteindelijk het kabinet bepaalt welk gas wij gebruiken. Ik geef aan richting het College om juist die beantwoording mee te nemen naar ons kabinet en aan te geven wat de oplossingen zijn. Want constant wordt er gezegd om eens buiten die lijntjes te kleuren. Nou probeer ik aan te geven hoe we buiten die lijntjes gaan kleuren en dan geef ik dat mee aan dit College, om dat juist te vertellen aan de minister die daarvoor verantwoordelijk is. Dat is mijn verhaal. En natuurlijk, meneer Van Kesteren: ik wil ook van het gas af. Wij willen ook graag naar nul, dat is een ding dat zeker is. Maar als het nu niet kan? Ik wil geen windmolens op land, ik heb ze ook liever op zee. En ik wil de provincie niet volplempen met zonnecollectoren. Dus wij proberen oplossingen te zoeken en die oplossingen liggen er. Er komen twee pijpleidingen binnen, een met Noors gas en een met Russisch gas en die Russische gashoeveelheid is onmetelijk groot. Dus we kunnen er nog vele, vele jaren mee vooruit.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Ja, maar mijn vraag is: wijt u het duurzaamheidsbeleid, dat hier gevoerd wordt, volledig aan het kabinet? En vindt u dat het College van Gedeputeerde Staten hier daar totaal geen enkele inbreng in heeft?

De heer TEN HOOVE (50PLUS): Zal ik het even omdraaien? Hebt u gezien de afgelopen jaren wat het College heeft bereikt bij het kabinet met alle goede voornemens uit Groningen om het op andere gedachten te brengen? Het is iedere keer de minister geweest die bepaalt. De minister bepaalt hoeveel de gaswinning naar beneden gaat. En dat komt alleen omdat de druk hier wordt opgevoerd om die winning naar beneden te brengen. Dat doen we hier samen als leden van deze Staten.

Volgens 50PLUS kan het doorbreken van de eerder genoemde vicieuze cirkel op drie eenvoudige manieren – ik heb ze hier ook gehoord: 1) de ballast uit het verleden moet worden opgeruimd; 2) de schadevoorziening moet veel eenvoudiger en 3) er mag geen onderscheid zijn – want dat krijgen we straks – tussen oude en nieuwe schades.

Wij hebben natuurlijk ook onze stokpaardjes. In onze Algemene Beschouwing wil ik er graag een aantal noemen. 50PLUS wil zich graag inzetten voor meer veilige fietspaden in Groningen. Dan moet er gedacht worden aan het verbreden van een groot netwerk aan fietspaden dat geschikt gemaakt moet worden voor driewielers, speedpedelecs, scootmobielen, elektrische fietsen en zelfs gewone fietsen. Afgelopen week hebben we nog een keer ernstige ongelukken gezien met speedpedelecs gezien op de fietspaden die te smal zijn. Er is een scooter aangereden nog niet eens zo lang geleden. Afgelopen week zijn er drie, vier grote ongelukken geweest: allemaal op te smalle fietspaden. En het is nu één keer zo dat deze vormen van vervoer in rap tempo zullen toenemen. Er zijn ingrijpende maatregelen nodig en er worden ook financiële offers gevraagd. Er wordt al veel voor uitgekeerd: er staat al 28 miljoen voor op de rekening, maar dat is lang niet voldoende om juist die fietspaden goed aan te pakken.

Kleine kernen moeten goed bereikbaar blijven met de bus, met name voor de ouderen die slecht ter been zijn. Het OV-bureau slaat steeds meer kleine kernen over. Het geval is dat de mensen verder moeten lopen naar de dichtstbijzijnde bushalte – daar is net ook al iets over gezegd. Deze achteruitgang is voor 50PLUS niet aanvaardbaar.

Bij de treinverbindingen gaat een aantal dingen heel goed. Er komen nieuwe treinverbindingen bij – gelukkig – maar 50PLUS vindt ook dat kleine stations zoals Sappemeer-Oost in ieder geval bereikbaar moeten blijven. Ook willen we het nog een keer over de Lelylijn hebben – dat willen we ook benadrukken. De provincie Groningen moet goed bereikbaar zijn per trein, per bus en in de auto. En ik noem juist geen vliegveld, omdat we daar op een later tijdstip nog eens op terug willen komen of het economisch belang van dit vliegveld dat we hier in Groningen hebben, nog wel in onze toekomst past.

De Zuidelijke Ringweg geeft ons ook hoofdbrekens. We zijn daar nog lang niet klaar mee. Als het nu gaat om de financiën, als het gaat om de haalbaarheid, als het simpelweg om een tunneltje gaat dat nog gemaakt moet worden: we wachten het af. We zien de schade die ontstaat aan de huizen, op een goede manier wordt afgewend en ook op een goede manier wordt afgehandeld.

50PLUS wil een betere cultuurverankering met de nadruk op theater, dans en muziek. Cultuur snuiven is cultuur doen en is een verrijking van de geest en belangrijk voor de persoonlijke ontwikkeling. Met name voor kinderen om tot een evenwichtig, kritisch mens uit te groeien. In bepaalde dorpsgemeenschappen in deze provincie lijkt cultuur in slaap gevallen te zijn. Nog geen dertig procent van onze bevolking gaat weleens naar het theater en meer dan de helft bezoekt nooit een bibliotheek, leent geen boeken via iBooks, ziet ze gewoon niet. Schrijvende cijfers als je het 50PLUS vraagt. Met name jonge kinderen en senioren willen wij met de cultuur in contact laten brengen: naast elkaar, tegelijk op dezelfde plaats. Kinderen ontwikkelen respect voor de oudere medemens en de oudere mensen voelen er zich weer jong bij. Laatst was er nog een fantastisch programma over op de tv. Een geweldig gezonde kruisbestuiving. Een goed voorbeeld hiervan is het Joop van den Ende-project. 'Meer muziek in de klas' zou een pilot kunnen zijn, juist in deze sociaal zwakkere regio. Hier zou de provincie samen met de gemeenten kunnen optrekken: met anderen muziek maken, zingen, dansen en verhalen tellen is een culturele erfenis die pas echt een goed bindmiddel is voor de saamhorigheid in Groningen. Groningen mist dit: concrete doelen zijn daarvoor echt nodig.

Ik beëindig mijn betoog. Het College wil zich inzetten voor schoon en veilig oppervlaktewater en drinkwater. Maar wat niet genoemd wordt – en ik vind dat echt kwalijk – is de aanwezigheid van medicijnen en chemicaliën in ons afvalwater. De waterschappen klagen daar ook steen en been over. Dit baart 50PLUS enorm veel zorgen. Daar moet iets aan gedaan worden en ik roep het College ook op om daarover zo snel mogelijk contact op te nemen met de waterschappen en ervoor te zorgen dat dat op een goede manier opgelost kan worden.

Natuurlijk, ik kan het nog hebben over het milieu, de windmolenproblematiek, de zoutwinning, de energietransitie, een nieuw 5G-netwerk, het belang van biodiversiteit, het terugdringen van de intensieve bio-industrie. Maar daarvoor is mijn tijd eigenlijk te kort, dus ik sluit het hierbij af.

Ik had nog één motie in te dienen en die is naar aanleiding van mijn betoog over de noodzaak tot bredere fietspaden.

De VOORZITTER: Dit is de motie met nummer 56, 'Behoeftte aan bredere fietspaden'. Deze motie is ingediend door de fractie van 50PLUS, mede namens de fracties van de PVV, de Partij voor het Noorden en Forum voor Democratie:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 3 juli 2019,
Constaterende dat

- het College de fietsmobiliteit in onze provincie wil bevorderen;
- de opmars van de elektrische fiets niet meer te stuiten is;
- als gevolg van de toenemende vergrijzing steeds meer bredere en afwijkende vehikels als scootmobielen en driewielerfietsen gebruikmaken van fietspaden;
- de provincie Groningen een netwerk van ruim 1.600 kilometer fietspadlengte telt, waarvan het gros niet voldoet aan de norm in relatie tot het sterk veranderende aanbod en de verdere toekomstverwachting;

Constaterende dat

- de Beleidsnota Fiets van de provincie Groningen (d.d. 21 maart 2012) alweer is achterhaald, aangezien die uitgaat van de opwaardering van slechts enkele trajecten (*Citaat: 'We willen een aantal trajecten in ons regionale hoofdfietsroutenetwerk opwaarderen tot zogenaamde Fietsroutes Plus. Een Fietsroute Plus is een hoogwaardig fietspad waarbij de fietser extra kwaliteit wordt geboden op de aspecten comfort, breedte en doorstroming.'*);
- het College in zijn akkoord weliswaar een hoog ambitieniveau uitspreekt, maar dit niet met concrete projecten (en aanverwante projecten) onderbouwt;
- het financiële offer ter verwezenlijking van zijn ambities naar alle waarschijnlijkheid veel hoger uitpakt dan de genoemde 28 miljoen euro, uitgesmeerd over de komende vier jaar;

Roepen het College van Gedeputeerde Staten op om:

1. in kaart te brengen welke normen gelden voor fietspaden die 'toekomstbestendig' zijn in het kader van de veiligheid en de verlangde fietsbreedte(s);
2. provinciebreed in kaart te brengen welke fietspaden niet voldoen aan de beoogde norm;
3. de intentie uit te spreken dat stelselmatig het hele netwerk van fietspaden, waar nodig, wordt verbreed om dit geschikt te maken voor het veranderende aanbod van (bredere) vehikels;
4. in ieder geval nieuw aan te leggen fietspaden voorziet van de gewenste normering;
5. vervolgens het budget aan te laten sluiten bij het ambitieniveau;

En gaan over tot de orde van de dag!

Ik zie inderdaad dat de behoefte om hier nog aanvullende vragen over te stellen, gering is. Dat zal vast iets te maken hebben met het feit dat het inmiddels later is dan halftwee. Excuses namens ons allen. Ik denk wel dat het voor de logistiek handig is dat we nu, terwijl het College zijn beantwoording in eerste termijn kan voorbereiden, even drie kwartier nemen om te eten en te voorleggen.

De heer Kamminga: voor de orde?

De heer KAMMINGA (D66): Ja, voorzitter. Is het mogelijk een overzicht te krijgen van alle moties?

De VOORZITTER: Ja, dat is in de maak.

Ik schors de vergadering.

[Schorsing]

De VOORZITTER: Dames heren, ik hoop dat de haringen gesmaakt hebben – voor zover u daar behoefte aan had – en dat u aldus gesterkt toe bent aan de eerste termijn van het College. Daartoe geef ik traditiegetrouw als eerste het woord aan de portefeuillehouder financiën: het woord is aan gedeputeerde Brouns.

De heer BROUNS (gedeputeerde): Er zijn in uw Staten door verschillende partijen lovende woorden gezegd over de wijze waarop het Coalitieakkoord vertaald is in het financieel perspectief en in de Kadernota. Dank daarvoor, wij zullen die complimenten ook zeker overbrengen aan onze ambtelijke collega's die daar heel hard aan gewerkt hebben.

Er is ook een aantal concrete vragen gesteld danwel opmerkingen geplaatst. Van de zijde van GroenLinks is ingegaan op onder andere de ambitie als het gaat om de vergroening van de chemie, het investeringsvolume, de werkgelegenheid die dat oplevert, de transitie die daar plaatsvindt. Maar er is ook de zorg uitgesproken over de PAS en dat is een zorg die ons College deelt en waar collega Staghouwer ook nog wel nader op zal ingaan. Want op dit moment betekent dat wel dat een verwacht investeringsvolume van miljarden in het Eemsdeltagebied onder druk staat door die regelgevingen. Op hoe wij daarmee omgaan, zal collega Staghouwer nog nader ingaan.

U hebt ook vragen gesteld, van de zijde van de Partij van de Arbeid was dat, over de tekorten van de jeugdzorg en de consequenties die dat heeft voor de Groninger gemeenten en eigenlijk in bredere zin de tekorten in het sociaal domein – wat dat is veel breder dan alleen de jeugdzorg, dat zijn ook de Wmo en andere zaken. Door ons College is daar in het recente verleden diverse malen aandacht voor gevraagd. Dat doen we ook via het IPO. Onze Commissaris heeft in zijn rol van Rijksheer daarover nog een brief gezonden. Dus het heeft volop onze aandacht en gisteravond nog heb ik overleg gehad met een gemeente in onze provincie om eens nader te verkennen wat dat voor die gemeente betekent. Toen hebben we ook afgesproken dat wij een aantal kengetallen gaan opstellen om de problematiek breder in onze provincie scherp in beeld te krijgen. Maar die ook vergelijkbaar is: dat we het over dezelfde grootheden hebben, om dan te kijken of we gezamenlijk met de VGG direct na de zomer daar nadere stappen in kunnen zetten richting het Rijk. Dit omdat het evident is dat dit in ieder geval een problematiek is die vele, zoniet alle, gemeenten in onze provincie treft.

In het verlengde daarvan is de vraag gesteld of wij dan als gevolg van dat soort financiële problemen in het sociale domein en de tekorten die er optreden, overgaan tot gedwongen herindeling. Het is zo dat wij bij de herindeling, daar waar dit de financiële situatie betreft, vanzelfsprekend kijken naar de oorzaken. De oorzaken in het sociale domein lijken toch afkomstig te zijn van decentralisaties door het Rijk en niet door eigen gemeentelijk beleid. Het antwoord daarop is vooralsnog dan ook 'nee'.

Er is vanuit Forum voor Democratie een vraag gesteld hoe het zit met het risicoprofiel van het Energiefonds en waarom dat als 'laag' is beoordeeld. Dat is als 'laag' beoordeeld omdat namelijk die lening uiteindelijk afgelost wordt uit een lagere energierekening. Dus de kansen dat die leningen niet terugbetaald gaan worden, zijn klein en derhalve mag het risicoprofiel gehanteerd worden zoals wij dat hanteren.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): U had het over het terugbetalen uit een lagere energierekening. Normaal gesproken zou dat opgaan op het moment dat die energierekening ook gelijk zou blijven. Wat we nu merken is dat de energiebelasting en andere zaken die daaraan worden toegerekend, daar natuurlijk geen invloed op hebben, zoals dit College stelt. Met andere woorden: hoe ga je het dan borgen dat dat ook daadwerkelijk die rekening wat lager blijft zodat de leningen ook terugbetaald kunnen worden? Want daar zit een risico.

De heer BROUNS (gedeputeerde): Op het moment dat er daadwerkelijk eigen opwekking van energie plaatsvindt danwel er besparingsmaatregelen worden getroffen, dan gaat de energierekening omlaag en dan ontstaat dus de financiële draagkracht om de lening af te lossen.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Ja, het energieverbruik gaat achteruit. Maar dat wil nog niet zeggen dat de rekening lager wordt door andere factoren, waar de provincie geen invloed op heeft.

De heer BROUNS (gedeputeerde): Er zijn op dit moment geen aanwijzingen dat dat laatste op dusdanige manier gaat plaatsvinden dat het consequenties heeft voor ons risicoprofiel. Op het moment dat dat zou intreden, dan moeten wij – maar dat zullen we dan altijd in overleg met de accountant doen – vanzelfsprekend het risicoprofiel en dus ook onze reservering aanpassen.

De heer VAN DER WERF (FvD): Is de gedeputeerde ervan op de hoogte dat deze redenering dat de energierekening omlaag zal zijn, door de rechter is afgewezen in Amsterdam, in het kader van het gasloos maken van de huurwoningen daar? Hoe denkt de gedeputeerde daarover in het kader van het terugbetalen van die lening?

De heer BROUNS (gedeputeerde): In ons eerste overleg met de accountant is gebleken dat de redenering die wij op dit moment volgen, gehanteerd kan worden en past binnen de spelregels zoals die zijn afgesproken. Dus vooralsnog houden wij vast aan de reservering zoals die is opgenomen.

De heer VAN DER WERF (FvD): Kan de gedeputeerde dan garanderen dat de energierekening van de huishoudens die het betreft, daadwerkelijk lager zal zijn?

De heer BROUNS (gedeputeerde): Ik kan niks garanderen naar de toekomst toe. Er wordt gerekend met wat er nu bekend is en dan is het antwoord 'ja'.

De heer MASTENBROEK (SP): Wij zijn natuurlijk blij met het antwoord over de herindeling, dat die in ieder geval vooralsnog aan de orde – benieuwd hoelang dat duurt. Wij hadden ook gevraagd hoe het College om zal gaan met de truc – als ik het zo oneerbiedig mag noemen – om een compensatie alvast in te boeken. Concreter gevraagd: vindt het College dat er bezuinigd moet worden of is zo'n boekhoudkundige exercitie ook voldoende om te voldoen aan de eisen van het College?

De heer BROUNS (gedeputeerde): Wij hebben een richtlijn gekregen vanuit het ministerie waarin staat aangegeven hoe wij met het toezicht op de gemeentefinanciën moeten omgaan. Daarin is aangegeven dat voor een periode na de compensatie het bedrag van het laatste jaar, vertaald naar het aandeel daarin van de betreffende gemeenten, ingeboekt mag worden naar toekomstige jaren toe – in afwachting van het onderzoek. Wij zullen die richtlijn, die ons gegeven is, consequent toepassen.

Dan is er verzocht, ook door Forum voor Democratie, om de budgetten tussen programma's te verschuiven. De motie daarover zullen wij ontraden om twee redenen. Ten eerste, als u bedragen tussen budgetten wilt verschuiven, dan kunt u dat doen via een amendement. Dat is uiteraard aan uw Staten en dan zult u ook concreet moeten maken wat u wilt verschuiven. Wij hebben echter daarnaast ook gekozen voor een heel duidelijke prioritering en die prioritering willen wij uitvoeren. Daarvoor hebben wij de budgetten zoals die als noodzakelijk zijn vermeld. Dus wij zullen in ieder geval niet gaan schuiven tussen die budgetten. Vandaar dat wij die motie ontraden.

De VOORZITTER: Misschien is het goed voor de administratie van de Statenleden, als u dat kunt, dat u er het nummer bij noemt.

De heer BROUNS (gedeputeerde): Niet uit mijn hoofd. Dan moet ik de lijst erbij gaan pakken om te kijken welke dat was.

De VOORZITTER: Zullen we dat toch even doen? Dat voorkomt verwarring verderop in het proces.

De heer BROUNS (gedeputeerde): Even zien. Ja, daar moet ik de moties er zelf even bijpakken. Dat is motie 29, waar ik het net over had. Vergeeft u mij dat ik niet de nummers van alle moties uit mijn hoofd ken, want er zijn al aardig wat ingediend.

Dan is door verschillende partijen een opmerking gemaakt over het Nationaal Programma Groningen, over wat daar wel of niet mee zou moeten en is er ook heel specifiek iets gezegd over leefbaarheid. Het College wil de Staten er in ieder geval op wijzen dat leefbaarheid als onderdeel van het Nationaal Programma Groningen expliciet wordt genoemd in de bestuursovereenkomst en die bestuursovereenkomst is niet alleen door uw Staten, maar ook door de raden en het Rijk vastgesteld. Daarnaast vergaderen uw Staten volgende week over de nadere kaderstelling en het geld uitgeven vindt plaats nadat die nadere kaders zijn gesteld. Dus een aantal van de opmerkingen dat nu gemaakt is, verdient denk ik hun plek bij de discussie volgende week.

Vanuit de SP, de Socialistische Partij, is een opmerking gemaakt over de luchthaven en de vlucht naar Münster-Osnabrück. Het hebben van een dergelijke vlucht past binnen het kader van de Toegangspoort tot het Noorden. Tegelijkertijd is dat natuurlijk niet de grote *hub* waarop in eerste instantie gehoopt was. Die ontwikkelingen zullen we volgen. Uw Staten weten dat er een nieuwe Raad van Commissarissen is benoemd: die heeft nadrukkelijk de opdracht gekregen om het in het kader van de door u vastgestelde route en Toegangspoort tot het Noorden te kijken wat de mogelijke ontwikkelingen zijn naar de toekomst toe. De Raad van Commissarissen verwacht daar in het najaar de aandeelhouders nader over te kunnen informeren.

De heer MASTENBROEK (SP): Mijn vraag zag ook specifiek op het vliegen over korte afstanden toe. Groningen-Münster is 105 kilometer, ik heb wat dat betreft de afstand iets tekortgedaan. Maar dat gaat in ieder geval om een heel korte afstand. Breder is er een maatschappelijke wens om niet meer kort te vliegen. Hoe staat het College daarin?

De heer BROUNS (gedeputeerde): Het is niet aan het College om te oordelen of er wel of niet kort gevlogen wordt. Kennelijk is er een luchtvaartmaatschappij die hier een markt in ziet en die vanuit

Eelde wil gaan bedienen. Vooralsnog past dat binnen de kaders zoals die in de Toegangspoort voor het Noorden zijn gesteld. Dus dat is daar het antwoord op.

Dan was ik in de tussentijd alweer op zoek naar het nummer van een motie en dat is motie 36 over de samenvatting van de financiële stukken. Technisch gezien is datgene wat er in de motie gevraagd wordt, mogelijk. Tegelijkertijd – en dat is juist de consequentie die we in de planning- en controlcyclus hebben doorgevoerd – hanteren wij in alle documenten vergelijkbare tabellen. Als u dus de Kaderbrief legt naast de Kadernota en u pakt die twee tabellen die daarin staan, dan ziet u direct de verschillen in uw beleid. Als we dat weer apart eruit gaan lichten, dan zullen wij niet alleen in financiële zin moeten aangeven wat er nieuw is ten opzichte van de vorige Collegeperiode, maar dan zullen we dat ook moeten duiden. Dan zullen we dus concreet moeten gaan aangeven wat binnen een bepaald hoofdstuk in de praktijk veranderd is. Vervolgens zullen we daar ook nog de nuanceverschillen tussen de twee Colleges moeten gaan aangeven. Dan zijn we feitelijk de Kaderbrief aan het herschrijven in een nieuw oplegdocument bij de Kadernota en dat lijkt ons in die zin niet heel erg veel toe te voegen aan de stukken die wij hebben. Dit werkt eerder complicerend, vandaar dat wij deze motie ook ontraden.

Dan is er een heleboel gezegd over werkgelegenheid, grondstoffentransitie, de gevolgen van de afbouw van de aardgaswinning als het gaat om de werkgelegenheid in de provincie in het verlengde daarvan. Dan is er nog een motie ingediend door het CDA over de Europese fondsen: dat is motie 38. Wij lezen deze motie zo dat wij ons moeten gaan inspannen om het Rijk richting de Europese Unie in ieder geval aandacht te laten vragen voor het feit dat onze arbeidsmarkt in transitie is en daar ook ondersteuning voor laten geven. Zo zien wij het woord 'prioritering' ook, want er zijn namelijk nog meer andere Europese fondsen die direct te maken hebben met de economische structuurversterking – om maar even iets te noemen – waar we uiteraard ook nog aanspraak op willen laten maken. Dus wij zien dit als extra aandacht hiervoor vragen en zo lezen wij deze motie ook. Dan is het in die zin een ondersteuning van het beleid dat dit College heeft. Want het is natuurlijk gek dat je Europese gelden inzet op het moment dat iemand werkloos wordt, maar dat je de Europese gelden niet inzet om te voorkómen dat iemand werkloos wordt en wel door te zorgen dat er iemand om- en bijgeschoold en dat hij van de ene na de andere baan kan en zo de ellende van werkloosheid bespaard wordt. Dus we lezen de motie op die manier en we zullen dat ook zeker in onze inspanningen meenemen en zien dat als ondersteuning van ons beleid. We laten het oordeel aan uw Staten.

Dan is er een tweetal moties ingediend dat de provinciale opcenten raken. Ik ga maar even in op degene die het meest vergaand is. Daarmee behandel ik in het verlengde daarvan ook maar direct de andere die iets minder vergaand is. De meest vergaande motie is van Groninger Belang, de iets minder vergaande is ingediend door de PVV. Dat zijn motie 39 'Belastingvermindering' en motie 42 is van de PVV. Wij hebben in onze Meerjarenraming rekening gehouden met een indexering – dat is in uw Staten zojuist ook al aan orde geweest. We verhogen de opcenten sec niet, maar we indexeren ze wel. Dat leidt ertoe dat wij in 2020 en 2021 voorzien dat de opcenten hier 93,2 bedragen. Als wij het gemiddelde van de provincies nemen – we kennen uiteraard alleen het getal over 2019 op dit moment – dan is dat gemiddelde over alle provincies heen 81,4 opcenten. Als wij derhalve de provinciale opcenten verlagen naar het landelijk gemiddelde, dan leidt dat in 2021 tot een inkomstenderving van 7,28 miljoen. Over de gehele Collegeperiode leidt dat tot een inkomstenderving van 24,63 miljoen en als we ook de volgende Collegeperiode erbij betrekken, leidt dat tot een inkomstenderving van 46,24 miljoen. Dat betekent dat er structureel minimaal nog 4 procent extra bezuinigd moet gaan worden in onze provinciale Begroting. Wij begrijpen de opmerking van Groninger Belang dan ook dat onze prioriteiten de zijne niet zijn en dat die fractie daar keuzes in maakt, maar die keuzes betekenen dan wel minder prioriteiten.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Ik snap het rekensommetje en ik weet ook dat er keuzes gemaakt kunnen worden. Maar daar vraag ik niets over. Wat vindt de gedeputeerde ervan dat wij dan de duurste provincie van Nederland gaan worden qua motorrijtuigenbelasting? Waarom moet de inwoner van Groningen dus veel meer betalen dan in andere provincies?

De heer BROUNS (gedeputeerde): De inkomsten uit de motorrijtuigenbelasting zijn, naast de inkomsten die wij hebben uit rente en dividend en de inkomsten die wij krijgen uit het Provinciefonds, de belangrijkste inkomsten van onze provincie. We krijgen ook nog een beetje uit leges. Dat wordt afgezet tegen de ambities en de maatschappelijke uitdagingen die er in onze provincie liggen en wij vinden dat op deze manier in evenwicht: wij indexeren alleen.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Ik hoor dat de gedeputeerde er een beetje omheen draait. Ik vraag sec naar waarom hij vindt dat de Groningers veel meer moeten betalen dan in andere provincies. Ik snap dat u dus een afweging maakt, maar waarom moeten ze op de wegen in Groningen veel meer betalen dan in alle andere provincies straks?

De heer BROUNS (gedeputeerde): Wij hebben een drietal transities benoemd waar wij stevig op willen gaan inzetten. Dat kost geld en dat vinden wij belangrijk. Als Groninger Belang of uw Staten willen dat er 46,24 miljoen minder wordt uitgegeven, dan mogen uw Staten aangeven waar u dat niet aan wilt uitgeven.

De VOORZITTER: De heer Schmaal, ten slotte.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Dat is goed. Nou, dat is niet zo moeilijk. Want de afgelopen periode heb ik gezien met het Coalitieakkoord dat er zomaar 84 miljoen beschikbaar komt. Dus wat dat betreft ga ik die uitdaging graag aan.

De heer BROUNS (gedeputeerde): Dan ga ik ervan uit dat u onderbouwt met andere bestedingsvoorstellen en met bezuinigingsmaatregelen ter hoogte van 46 miljoen.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): En dan gaat u de motie ontraden?

De heer BROUNS (gedeputeerde): Dan zullen wij de motie nog steeds ontraden, want wij vinden de drie transities zoals die geformuleerd zijn, van bijzonder groot belang voor onze provincie.

De VOORZITTER: Ik vind dit genoeg. De kwestie is nu helder, ik gaf zelfs voor het laatste rondje niemand meer het woord.

De heer BROUNS (gedeputeerde): Dat ontraden geldt ook voor de motie van de PVV, die weliswaar om slechts een kwart van dat bedrag gaat, maar ook die motie zullen we met precies dezelfde motivatie ontraden.

Dan is er nog een motie ingediend over een apart hoofdstuk voor het gasdossier: dat is motie 44. Ook die motie zullen wij ontraden. Wij hebben in de commissie hier ook al over gesproken. Daar heeft het College ook al toegezegd dat wij een aparte paragraaf ten aanzien van het Nationaal Programma Groningen zullen opnemen om door de hele linie van onze programma's heen inzichtelijk te maken wat daarin gebeurt. Dat is ook de manier waarop wij dat met andere belangrijke zaken in onze p&c-documenten doen. Op die manier houden we het inzichtelijk en vergelijkbaar binnen de hele documentenstroom die u gedurende een jaar, maar ook gedurende meerdere jaren krijgt. Dus de toezegging om een aparte paragraaf op te stellen, herhaal ik bij dezen en een apart hoofdstuk ontraden wij.

Dan ben ik aan het einde van de beantwoording van de meer financieel georiënteerde vragen en zullen de collega's in detail nader ingaan op de inhoudelijke vragen.

De heer STAGHOUWER (gedeputeerde): Er zijn een paar opmerkingen gemaakt waar ik namens het College graag een antwoord op zou willen geven. Daarna wil ik graag de moties bij langslopen.

De PAS: een drietal fracties heeft die afkorting gebruikt en daar zorgen over geuit. Collega Brouns zei het al: het zijn ook de zorgen die dit College heeft. Want mevrouw Voerman zei wel blij te zijn dat de PAS gesneuveld is, maar dit College is daar niet zo blij mee. Want de PAS was een methodiek om zaken in balans te brengen: natuurontwikkeling en economische ontwikkeling. Daar hebben we een rekenmodel met elkaar voor afgesproken, daar hebben we afspraken over gemaakt wat wel en wat niet kan. Natuurlijk is voor de een de balans van de natuur van meer waarde en voor de ander het balans van de economie van meer waarde. Maar we hebben geprobeerd in Nederland daar een balans in aan te brengen. Door de uitspraak van de Raad van State betekent dat die methodiek van het op voorhand zeggen dat ontwikkelingen gepaard gaan met natuurontwikkeling, een systematiek is gebleken die niet houdbaar is. Daar moeten we nu mee *dealen*.

Dat zorgt ervoor dat een aantal ontwikkelingen nu gewoon stopt en stilstaat. Dat betekent ook dat er ontwikkelingen zijn in de agrarische sector die stilstaan, maar ook ontwikkelingen in het economische speelveld. Dat is waar dit College zich ernstig zorgen over maakt, want dat betekent dat er projecten zijn, waar veel werkgelegenheid mee gemoeid is, die nu *on hold* staan. Daar moeten we een oplossing voor vinden. We moeten ook een oplossing vinden voor de vergunningen die nog niet verleend zijn in de agrarische sector en daarbij zijn we samen met twee ministeries, dat van LNV en

dat van I&W, en de gezamenlijke provincie druk doende om daar oplossingen voor te vinden. Dat dat niet heel gemakkelijk is, wordt maar weer gelardeerd door het voorbeeld van in kaart brengen van al die projecten die nu onder druk staan. Wij hebben met de minister vorige week donderdag afgesproken dat er een prioriteitenlijst komt en op basis daarvan gaan we kijken wat er nu aan mogelijkheden zijn om projecten wél door te laten gaan. Er is een ambtelijk team geformeerd dat dat in kaart moet gaan brengen en dan gaan we ook kijken wat voor antwoorden we kunnen geven op de ontwikkeling van bijvoorbeeld de Eemshaven, van bedrijven, maar ook die van agrarische bedrijven die een vergunning aangevraagd hebben en in eerste instantie te horen hebben gekregen dat ze geen vergunning hoefden aan te vragen en nu dan wel weer onder een vergunning vallen. Het gaat daarbij om 265 gevallen. Dus het is een complexe materie met enorm uitgebreide rekentool – AREAS heet dat ding. Omdat er ook bij uw Staten veel informatiebehoefte is ten aanzien van PAS, stel ik voor dat op het moment dat het allemaal duidelijk is welke kant het opgaat, ik ook in een uitgebreide sessie uw Staten informeer. Ik acht de kans dat dat na de zomer – rond eind september, begin oktober – kan en ik daartoe de gelegenheid zou kunnen bieden.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Ik hoor de gedeputeerde een hoop oplossingen zoeken. Maar wat wordt de oplossing voor de natuur? Want daar gaat het natuurlijk in de eerste plaats om. Dat Natura2000 achteruitgaat, is de reden waarom het teruggefloten is.

De heer STAGHOUWER (gedeputeerde): Ik snap de vraag van mevrouw Voerman. U moet ook beseffen dat er in Groningen twee Natura2000-gebieden zijn: dat is Lieftingsbroek en dat is het Waddengebied. Voor Lieftingsbroek hebben wij vijf jaar geleden al maatregelen genomen om als het ware een voorinvestering te doen op de ontwikkeling die daar plaats zou kunnen vinden. Dus daar hebben we eigenlijk ten aanzien van de PAS-problematiek geen probleem. Maar waar het gaat om de stikstofdepositie in het Waddengebied, is natuurlijk wel een grote vraag te stellen. Maar het gaat ook over ontwikkelingen in de provincie Drenthe of de provincie Friesland. Het is niet alleen maar dat de provincie Groningen hierbij aan zet is, het is een totaalopgave van alle provincies inclusief de ministeries. Daarbij proberen we met elkaar naar een systeem te gaan van hoe we daar een oplossing voor kunnen vinden in enerzijds een goede balans tussen de economische ontwikkeling en anderzijds natuurlijk het natuurherstel. Want het is ons allebei even lief.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): U blijft binnen de grenzen, maar Natura2000 gaat ook de grenzen over: dat geldt ook voor Duitsland. Gaat u daar ook contact mee zoeken?

De heer STAGHOUWER (gedeputeerde): Laten we het niet gecompliceerder maken dan het nu al is. Wij gaan dat eerst voor ons grondgebied goed oplossen en dan zien we wel of we dat in Europees verband nog moeten doen. Want uiteraard is het een Europese opgave.

Dan heb ik ten aanzien van de gasproblematiek een opmerking gekregen van de ChristenUnie over geestelijke bijstand, geestelijke gezondheid en de zorgen die de ChristenUnie daarover uitsprekt. Dat is ook een zorg die dit College heeft. Ik zeg de ChristenUnie dat wij dit gaan betrekken bij de gesprekken die we gaan hebben met de GGD over de besteding van middelen. We hebben een bedrag in het bestuurlijk overleg met de minister afgesproken van 5,4 miljoen en we gaan dit in die discussie inbrengen.

Forum voor Democratie heeft nog een opmerking gemaakt over het eiwittransitiecentrum en plantaardige producten. Ik zou Forum willen aangeven – het is ook een antwoord op mevrouw Voerman – dat er in deze provincie ook al hard gewerkt wordt door AVEBE met name waar het gaat om de eiwittransitie. Er is inmiddels enorm veel kennis opgedaan. Er is op het Zerniketerrein een kenniscentrum van AVEBE gesticht twee jaar geleden en daar wordt heel veel gedaan plantaardige producten en de eiwittransitie. Ik begrijp dat de heer Van der Werf veel interesse heeft in percentages en getallen. Inmiddels is 4 procent van de melkproductie plantaardig.

Dan kom ik bij de SP en die maakt wat opmerkingen over de biologische landbouw. Ik zou er toch graag even op willen reageren. Jazeker, dit College heeft ambities. De afgelopen vier jaar zijn er ook veel ambities ingevuld en wij gaan de komende periode ook de biologische landbouw zeker een positie geven. Wij komen daar nog met een uitwerking over.

Dan heb ik de laatste opmerking en die gaat over het Natuurnetwerk. De heer Zwart vraagt wanneer wij klaar zijn met het Natuurnetwerk rond het Schildmeer en het Oldambtmeer. Het Natuurnetwerk rond het Schildmeer, Haansplassen, is vorig jaar gereedgekomen en bij het Oldambtmeer gaan we met de laatste verwerving aan de gang. Voor 2027 is dat laatste zeker gereed, want dat is de opdracht die uw Staten aan mij hebben gegeven.

Dan ga ik snel even de moties bij langs. Motie nummer 33 gaat over internationale samenwerking. De heer Van der Werf vraagt zich namens Forum voor Democratie af of 200.000 euro niet veel te veel is. Hij stelt dat wij eerst maar eens met een plan moeten komen en dan pas de snoepreijes kunnen maken. Ik wil uw Staten ter overweging meegeven dat er heel hard gewerkt wordt door dit College om met name de internationale verbanden goed te houden. Dan denken wij natuurlijk aan Duitsland, maar dan denken wij ook aan Brussel en andere samenwerkingsverbanden rond de Noordzee waar dit College connecties mee heeft. Wij doen er alles aan om die connecties goed te houden en ook maximaal te gebruiken voor de economische ontwikkeling in Groningen. Dus daarom ontraden wij deze motie.

Dan de motie van de PVV over de Groningse aannemers, motie 40. Ik heb naar uw motie gekeken. Ik zou de Partij voor de Vrijheid willen adviseren om de tekst enigszins aan te passen, omdat met name TCMG in de tekst niet aanwezig is en ook de NCG. Ik heb daar met de heer Ram over gesproken en misschien kan hij dat nader toelichten.

De heer RAM (PVV): Ja, ik wil graag de heer Staghout bedanken voor zijn input. Bij de constatering hebben wij een toevoeging gedaan. De tekst in de constatering is nu als volgt geworden: *'Centrum voor Veilig Wonen (CVW) en de Tijdelijke Commissie Mijnbouwschade Groningen (TCMG) op dit moment alleen met bepaalde aannemers zaken doen'* en *'het CVW en de NCG publieke uitvoeringsorganisaties worden'*. Dat is de toevoeging die gedaan is. Zal ik deze motie direct opnieuw indienen?

De VOORZITTER: Ja, ik heb dat nog niet eerder meegemaakt, indienen bij interruptie. Maar het lijkt me oké. Laten we dat maar eens doen. Ik zal het even uitleggen. Zodra er een tekst verandert in een motie, in dit geval in een overweging daarvan, wordt die motie opnieuw ingediend, krijgt zij een nieuw nummer en is de oude dus ingetrokken. Dus we schrappen en krassen dus niet in moties, er wordt dan een nieuwe motie ingediend. Dus dat is wat hier zonet gebeurde.

De motie die de heer Ram zonet indiende, is dus de nieuwe motie met nummer 57 (gewijzigde versie van motie 40), *'Gelijk speelveld voor Groningse aannemers'*. Deze motie is ingediend door de fractie van de PVV, mede namens de fracties van de Partij voor de Dieren, Forum voor Democratie, de Partij voor het Noorden, 50PLUS en GroenLinks:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 3 juli 2019, Constaterende dat

- *het Centrum voor Veilig Wonen (CVW) en de Tijdelijke Commissie Mijnbouwschade Groningen (TCMG) op dit moment alleen met bepaalde aannemers zaken doen;*
- *het CVW en de NCG publieke uitvoeringsorganisaties worden;*

Overwegende dat

- *alle Groningse aannemers een gelijke kans moeten krijgen om schadeherstel en versterking uit te voeren;*

Roepen het College van Gedeputeerde Staten op om:

1. *bij de minister erop aan te dringen om een gelijk speelveld te creëren, waardoor alle Groningse aannemers deel kunnen nemen aan het schadeherstel van de woningen en aan de versterkingsoperatie;*

En gaan over tot de orde van de dag!'

De heer STAGHOUT (gedeputeerde): Wij kunnen deze motie positief duiden. Dus het is verder aan uw Staten.

Dan wou ik graag nog reageren op motie nummer 50 *'Justdiggit'*. Wij stellen u voor deze motie aan te houden, omdat wij nog bezig zijn met het invulling geven aan het Coalitieakkoord en daarbij ook met een klimaatadaptatieplan komen. Wij doen al een aantal zaken, onder andere de Nationale Boomfeestdag en wij hebben al een Ambitie Bos en Hout. Maar wij stellen voor om deze motie aan te houden en onderdeel te laten zijn van nadere beoordeling.

Dan motie nummer 51: deze gaat over groene schoolpleinen. Deze zouden we willen ontraden, want wij hebben al een subsidiepot beschikbaar van 100.000 euro per jaar voor groene bewonersinitiatieven: daar kan uit geput worden. Ook vanuit de subsidierelatie met de IVN is er een mogelijkheid om groene schoolpleinen in te richten.

Dan motie 52: die gaat over de succesvolle lokale initiatieven op het gebied van de energietransitie. Collega Homan heeft gezegd dat dit al bestaat, dus het is niet nodig om daar een apart platform voor in te richten. Deze motie ontraden wij dan ook.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Ja, de gedeputeerde heeft het over energie-initiatieven. Hierin gaat het echt puur om groene initiatieven in de zin van buurten die iets willen vergroenen in hun wijk, kinderen die iets samen willen doen in het groen. Of gemeenten die speciaal iets willen doen, die elkaar willen laten ontmoeten om ideeën op te doen. Zo'n soort platform praten we dan over.

De heer STAGHOUWER (gedeputeerde): Misschien is het verstandig dat ook deze motie aangehouden wordt. Want wij komen nu met onze uitwerking van de plannen die wij ook met u besproken hebben. Als u op basis daarvan vindt dat dat onvoldoende is, dan kunt u altijd nog aangeven dat u een apart platform wilt hebben. Maar wij zijn ook echt bezig om erover na te denken hoe wij nu zoveel mogelijk burgers kunnen betrekken bij onze ambities. Dus dan is deze motie te vroeg.

Dan heb ik nog twee. De ene gaat over de aanplant van zoveel mogelijk bloeiende inheemse bomen. Dat is motie 54. Ook deze ontraden wij u, want ook dit is al bestaand beleid en daar hebben we geen motie voor nodig.

Dan de laatste motie om aan de volgende pachtronde eisen te stellen. Deze laten wij over aan uw Staten. Want wij zijn naar aanleiding van eerdere opmerkingen al bezig om de gronden die wij hebben, op een wat duurzame manier te verpachten. Dat betekent ook dat natuurinclusieve landbouw en biologische landbouw daar wat ons betreft de voorkeur genieten.

De heer MARQUART SCHOLTZ (FvD): Ja, voordat de gedeputeerde weer zijn stoel inneemt, even een vraagje. Het heeft mij al een beetje bevreemd – en nu in de beantwoording eerlijk gezegd ook in de vorm van commentaar van de gedeputeerde op moties en andere punten. Eerst begon de heer Geijtenbeek van de ChristenUnie in een spreekbeurt en toen heb ik hem maar laten gaan, want hij overviel me een beetje. Hij kwam met het vreemde idee, te spreken over 'geestelijke bijstand' verzorgd door de provincie. Nu zegt de gedeputeerde met dezelfde politieke achtergrond daar ook iets over. Maar waar blijft de scheiding van kerk en staat?, zou ik in dit verband willen vragen. Want beide heren stammen uit een partij die toch een netwerk van dominees en geestelijke verzorgers heeft in deze provincies, dat verdraaid goed raad zou moeten weten met deze geestelijke problemen. Misschien is het wel zo dat zij te veel preken over LHBT'ers en klimaat, maar als zij nou eens naar de mensen met die problemen toe zouden gaan?

De VOORZITTER: Ik denk dat uw vraag helder is. De gedeputeerde.

De heer STAGHOUWER (gedeputeerde): In antwoord op uw vraag, meneer Marquart namens het Forum voor Democratie. Het gaat hier om de geestelijke gezondheid van onze inwoners. Ons is gebleken dat er echt hulp nodig is bij het verwerken van de problematiek zoals die rond hen ontstaan is. Dat betekent niet dat het gaat over iets met kerk of staat, het heeft alles te maken met de geestelijke gezondheid van onze inwoners en de zorgen die wij daarover hebben en het feit dat wij daar ook met de minister afspraken over hebben gemaakt. En ook dat wij in staat zijn om daar op een goede manier een klein beetje proberen te verlichten waar het gaat om ondersteuning.

De heer MARQUART SCHOLTZ (FvD): Ja, maar ik denk dat uw partij en uzelf ook daar toch een geweldige taak in kunnen vervullen vanuit uw achtergrond. Misschien kunt u dat eens overwegen?

De VOORZITTER: Het mag via de voorzitter, dit soort discussies. De gedeputeerde.

De heer STAGHOUWER (gedeputeerde): Volgens mij heeft de heer Marquart geen vraag meer aan mij gesteld.

De VOORZITTER: Dan geef ik het woord aan gedeputeerde Van Dekken. Hij houdt een *maidenspeech*, maar dit is er een met een bijzonder karakter. Het is namelijk een waarbij hij wel geïnterrupteerd mag worden. Het woord is aan hem.

De heer VAN DEKKEN (gedeputeerde): Heel mooi en dan wilde de voorzitter van deze vergadering mij ook nog eens aankondigen als 'Harry' van Dekken als gedeputeerde. Want ik zat gisteravond in het programma 'Klouk' en degene die moest raden wat mijn echte voornaam was, moest een '*peerd*' inzetten en toen zei: "Nee, het is Tjeerd." Dus dat vonden ze bij mij thuis heel erg grappig. Maar ik had nog nooit eerder in 'Klouk' gezeten. Nu wel: gedeputeerde Tjeerd van Dekken ben ik. Het is inderdaad mijn *maidenspeech*, maar u mag mij onderbreken als u dat zou willen.

Ik heb een tweetal vragen en één motie te beantwoorden. De eerste is inzake ESD, een vraag van de SP over een blazer van de vierde categorie bij ESD. Daar kan ik op dit moment nog niet op antwoorden, want ik ben afhankelijk van de rapportage van de Omgevingsdienst Groningen. Dus ik heb die af te wachten. Maar zodra die informatie er is – ik had u ook al gezegd dat we er bovenop zitten – antwoord ik u natuurlijk zo snel mogelijk.

De heer MASTENBROEK (SP): Ja, de vraag die ik gesteld heb, zag nou juist op dit soort onduidelijkheid toe. Want wij hebben helaas vaak blazers bij ESD. Als dat een categorie 1- of 2-blazer is, dan staat dat diezelfde ochtend nog uitgebreid op de RTV Noord-site en overal waar dat maar terecht kan komen. Bij de blazer van 24 mei is het nog steeds – ook nu nog – stil. Hoe kan dat nou?

De heer VAN DEKKEN (gedeputeerde): Ja, het is een terechte vraag van de SP en ik zie het ook als een aanmaning om daar nog eens een keer extra achteraan te gaan. Toen ik die vraag kreeg, heb ik onmiddellijk gezegd hoe dat nou kon en waarom we daar nu nog niets vanaf weten. Ik wil het allemaal zo snel mogelijk weten. De informatie moet ook daadwerkelijk vanuit ESD komen, dus hoe eerder hoe beter. Maar ik neem het natuurlijk bloedserieus, dat lijkt me vanzelfsprekend.

De heer MASTENBROEK (SP): Volgens mij moet ESD inderdaad aan de provincie verslag doen van alle blazers. Dan kan ik me toch niet voorstellen dat ESD daar zo lang de tijd voor nodig heeft dat een blazer van 24 mei nu nog niet gerapporteerd hoeft te zijn.

De heer VAN DEKKEN (gedeputeerde): Dat ben ik eens met de spreker van de SP. ESD heeft een informatieplicht en als het zich daar niet aan zou houden – nogmaals, dat weet ik niet – dan hebben ze daar bij ESD wel een probleem.

De heer MASTENBROEK (SP): Ik zou dan graag van het College toch op heel korte termijn willen horen hoe dit nu zit en ook wat het beleid hier dan over is. Want ik heb begrepen uit de omgeving dat de blazer van 24 mei een vrij heftige is geweest. Dat soort informatie lijkt mij op korte termijn beschikbaar te moeten zijn.

De heer VAN DEKKEN (gedeputeerde): Dat is ook het eerste wat ik zei in mijn zin: ik wil daar zo snel mogelijk opheldering over en daar jaag ik achteraan – logisch.

De heer ZWART (PvvhN): Ik wil hier graag even op voortborduren. Want wij hebben een paar weken geleden met elkaar in meerderheid besloten dat ESD wel degelijk onze aandacht verdient. Het kan naar mijn gevoel ook niet zo zijn – ik zou daar de gedeputeerde om willen vragen – dat het langer dan een week duurt voordat er een uitslag is van een blazer. Als ergens geconstateerd wordt dat er een blazer is, dan zou er verplichting moeten zijn dat ESD binnen een week reageert. Zo niet, dan valt het onder alle gevaarlijke categorieën, tenzij zij aantonen binnen een week dat dat niet zo is.

De heer VAN DEKKEN (gedeputeerde): Ja, ik kan datzelfde antwoord geven: het gaat erom dat we zo snel mogelijk worden geïnformeerd over een blazer, wellicht in dit geval wel in de zwaarste categorie. Ik weet op dit moment feitelijk niet hoe de situatie is. Ik heb zonet tegen u en tegen deze vergadering gezegd dat we daar zo snel mogelijk duidelijkheid over willen hebben. Onze mensen werken eraan, dus zodra we de informatie hebben, sturen we die onmiddellijk door. Maar ik kan nu niet ter plekke zeggen dat het zo was en hoe het ging.

De VOORZITTER: Ik hoorde dezelfde vraag net een paar keer langskomen. Hebt u daar een aanvulling op, meneer Zwart?

De heer ZWART (PvvhN): Nou, in zoverre dat we de volgende week op 10 juli weer bij elkaar zitten en ik het op prijs zou stellen dat we dan weten wat er aan de hand is. Want we hebben het besluit een paar week geleden niet voor niks genomen.

De heer VAN DEKKEN (gedeputeerde): Dat ben ik eens met de vertegenwoordiger van de Partij voor het Noorden en zodra we het kunnen, informeren we erover. Maar ik heb op dit moment nog niet die informatie. Als u zegt dat 10 juli een momentum daarvoor is, dan zal ik kijken wat ik voor u kan doen.

Er lag ook nog een vraag van de Socialistische Partij inzake Blauwestad. In het Coalitieakkoord staat onder het hoofdstuk 'Wonen', paragraaf 5.8 is dat om precies te zijn, dat wij blijven werken aan de verdere ontwikkeling van Blauwestad. En die verdere ontwikkeling van

Blauwestad heeft niet alleen betrekking op de woningbouw, maar staat ook in het teken van de brede gebiedsontwikkeling in dit deel van Oost-Groningen. Dan moet u denken aan werk, recreatie, natuur, mobiliteit en wonen. Volgens hem hebben de vragen van de SP-fractie betrekking op het onderdeel Wonen en dan in het bijzonder op de ontwikkeling in het Havenkwartier. Die ontwikkeling verloopt zeer voorspoedig: de tweede fase wordt momenteel gebouwd en dat is in zijn geheel verkocht – ik ben er een tijdje geleden geweest, het ziet er goed uit. Ook de belangstelling voor de derde fase van het Havenkwartier is groot en de ontwikkeling van het Havenkwartier vindt plaats binnen de met de regio Oost-Groningen gemaakte afspraken. Gedeputeerde Gräper en ikzelf gaan binnenkort weer in gesprek met de gemeente Oldambt om te kijken wat onze verdere ambities voor Blauwestad en de omliggende dorpen zijn en hoe we die gerealiseerd kunnen krijgen.

Dan ga ik door met de motie van Forum voor Democratie, motie 31. Het is denk ik goed om een korte toelichting te geven op hoe het armoedebeleid nou een klein beetje in elkaar zit in de provincie Groningen. De lijn is namelijk dat het armoedebeleid is gericht op preventie en het vinden van echt duurzame oplossingen in de armoedeproblematiek. Dus we ondersteunen Voedsel- en Kledingbanken. We willen liever geen reparatie achteraf, we voorkomen armoede het liefst – dat zal logisch zijn. De redenering vanuit dit College is zoals ik al zei: dat we dit liever niet achteraf willen ondersteunen, maar kijken wat er nodig is om te ondersteunen.

De heer PESTMAN (FvD): Ja, het is het niet zo dat u dan eigenlijk al daarin gefaald hebt als er zoveel mensen naar de Voedselbank moeten en de Voedselbank al bijna uit zijn voegen knapt? De Voedselbank hier in Groningen functioneert als een soort distributiecentrum voor de provincie en de provincie heeft die heel hard nodig. Zij hebben er auto's voor nodig om met gekoeld vervoer de etenswaren wel op de juiste plek te krijgen voor de mensen die het wél nodig hebben. Want over de armoedebestrijding heb ik ook nog wel een idee. Daar komt dan misschien de volgende keer wel een motie over en praten we er dan daar weer verder over. Maar ik vind het wel heel belangrijk dat u weet dat deze mensen eigenlijk in deze situatie verkeren, omdat het beleid gefaald heeft. Laten we blij zijn dat wij het allemaal niet nodig hebben, maar dat in ieder geval wel de Voedselbank blijft bestaan en dat hij kan blijven voortbestaan. Daar hebt u dat geld voor nodig en dat is wat het belangrijk maakt.

De VOORZITTER: Misschien is het goed om in de volgende interruptie ook een vraag te stellen. Dat helpt. De gedeputeerde.

De heer VAN DEKKEN (gedeputeerde): Ja, maar deze oproep van Forum voor Democratie is mij echt uit het hart gegrepen. Ik heb ook nog een andere politieke achtergrond gehad. Misschien weet u dat niet, maar ik heb mij in de Tweede Kamer altijd ongelooflijk druk gemaakt over bijvoorbeeld kinderen uit armere gezinnen. Het is een heel politiek gevecht geweest om heel veel geld te kunnen lostrekken om ervoor te zorgen dat die kinderen ook daadwerkelijk worden geholpen aan bijvoorbeeld sport en spel. Dat is nu lokaal belegd, maar dat is een goede manier om ervoor te zorgen dat kinderen op die manier uit de armoede komen.

De problematiek van de Voedselbank is mij natuurlijk ook bekend. Ik vind het zelf ook een schande dat ze er zijn. Tegelijkertijd zijn ze nodig en hebben we alles op alles gezet om ervoor te zorgen dat wij mensen uit de armoede helpen. Dat is waar u en ik en ik hoop ook deze hele Provinciale Staten gezamenlijk in kunnen optrekken, omdat er een heel belangrijke opdracht ligt richting dit deel van de bewoners van de provincie Groningen. Ik ben natuurlijk ook van plan om in gesprek te gaan met de Voedselbank om te bekijken hoe wij dat armoedebeleid verder vorm en inhoud kunnen geven. Vooral inhoud, omdat het moet gaan om de mensen die in die pijnlijke situaties zitten. Tot die tijd wil ik u voorstellen om deze motie in eerste instantie aan te houden en dan later u met z'n allen te informeren over de precieze aanpak als het gaat om het toekomstige armoedebeleid.

De heer PESTMAN (FvD): Nou, het lijkt me veel beter als u zich afvraagt dat, los van het sport en spel dat aan de kinderen aangeboden wordt, zij veel beter presteren in sport en spel als zij eten in de maag hebben. Dus dat zij daar in elk geval in worden voorzien en niet alleen maar in sport en spel? Steunt alstublieft deze motie.

De heer VAN DEKKEN (gedeputeerde): Ik zie dat als een oproep en ik zie uw motie als een aanmoediging. Maar ik wil echt in eerste instantie met de Voedselbank zelf in gesprek. Ik dank u hartelijk, zeker voor uw gepassioneerde betoog.

Mevrouw WULFSE (gedeputeerde): Gisteren was het College in Arnhem bij een bijeenkomst van het IPO, waar de tien geïnstalleerde Colleges van Provinciale Staten samenkwamen. Daar sprak Kim

Putters van het Sociaal en Cultureel Planbureau sprak een stukje uit naar aanleiding van een onderzoek en dat ging erover hoe mensen zich verhouden tot hun directe omgeving. Hoe belangrijk ze die vinden en dat ze daar identiteit aan ontleen. Het bleek dus dat 75 procent van de Nederlanders, waar men ook woont, die directe verbinding heeft met zijn omgeving en dat erfgoed en zichzelf daaraan relateert, maar het ook als een verbindend element ziet. Dat viel mij natuurlijk op, omdat ik ook deze mooie portefeuille mag vervullen.

Ik was dan ook heel blij met de vragen die over dit onderwerp gingen: over cultuur, muziek in de klas, wat we met die gelden van de verschillende partijen doen. Forum voor Democratie heeft daar een vraag over gesteld, de Partij van de Arbeid relateert het aan leefbaarheid, 50PLUS en de VVD hadden het er ook over.

Al eerder vroeg Groninger Belang, vorige week bij de behandeling van de Kadernota, naar het erfgoed en er kwam nu weer een vraag over. Wij hebben een aantal regelingen voor het erfgoed in de provincie: die gaan over rijks erfgoed, gemeentelijk erfgoed, karakteristieke en beeldbepalende panden – dan niet gerelateerd aan de aardbevingsproblematiek. We zijn op zoek om te kijken of we die goede voorbeelden zoals bijvoorbeeld die pilot-Overschild kunnen optuigen naar nog meer regelingen. We zijn ook aan het kijken hoe we met ons erfgoed überhaupt verder kunnen, even los van de gelden die van het Rijk komen, zoekend ook naar verbindingen met andere portefeuilles om te kijken hoe we daar een grote plus aan kunnen geven. De uitwerking daarvan komt de komende tijd absoluut naar u toe, maar ik heb ook mooi meegenomen dat u dit net zo belangrijk vindt als het College dat vindt.

Er was een vraag over 'Muziek in de Klas'. Er is al een flink aantal scholen dat daaraan bijdraagt en we zijn ook heel erg op zoek binnen kunst en cultuur om te kijken of we daar een vervolg aan kunnen geven en hoe we dat moeten doen.

Betreffende de cultuurgelden had Forum daar een concrete vraag over, namelijk wat we daar nou voor doen. Men noemde daarbij een heel groot bedrag, had het over miljoenen. Nou, even een kleine correctie: we besteden daar misschien enkele miljoenen aan de hele portefeuille cultuur, erfgoed, ruimte en leefbaarheid. Maar de plus die er deze periode is, is 500.000 euro per jaar. Dat is de enige plus. De 2 miljoen waar Forum het over had, gaat gedeeltelijk over het behoud van bestaand beleid en dan kun je ook denken aan culturele instellingen, kleine musea, borgen, amateurkunst: dus ook zeker kunst en cultuur dicht bij de mensen. Wat we met die 500.000 euro willen, is ook een reparatie aanbrengen in het culturele veld. Zoals u wellicht bekend is, hebben we een jaar of tien niet kunnen indexeren, dus er is echt sprake van achterstallig onderhoud. Wij gaan op zoek naar hoe we dat kunnen repareren en hoe we dat moeten doen, ook in relatie tot bijvoorbeeld alle artikelen die u de laatste jaren hebt kunnen lezen over de onderbetaling in het kunst- en cultuurveld. Een goed voorbeeld is musici die gratis spelen. Dus we kijken hoe we dat kunnen repareren en we kijken ook naar de *fair practice code* in die zin: eerlijke betaling en waar voor je geld, ook in de kunst- en cultuursector.

Volgende week komt de concept-Kadernota Cultuur naar u toe, waar we hard aan gewerkt hebben de afgelopen vijf weken. Daarin kunt u de ambities zien en ook de strategie van het College van hoe we tot deze doelen willen komen. We krijgen dan een periode van inspraak en zienswijzen en dan kunnen we in het najaar samen verder daarmee gaan en uiteraard zijn uw Staten dan aan bod om alle input te geven op de zienswijzen en de conceptnota. Dus ik hoop dat we dan verder het gesprek aan kunnen gaan en dat u allen ook aangeeft wat u daar belangrijk in vindt.

Dan had ik nog twee vragen – geen moties. Over de informatiestrategie is nog gesproken: daar zit ook een kleine plus op. Dat is best wel ingewikkeld zoeken, want we hebben natuurlijk Bedrijfsvoering & Beheer, alles wat ondersteunend aan het werk hier binnen de provincie. Maar informatiestrategie gaat ook over hoe we open data en allerlei gegevens die we hebben als provincie, toepassen in ons beleid. Dus hoe we dat efficiënt doen en hoe we het ook aan anderen belenen. Dus dit is maar een heel kleine plus in het geld, dus we moeten hard zoeken wat we waarop inzetten. Maar ook daar komt uiteraard een uitvoeringsagenda over in het najaar. Daar zijn we hard over aan het nadenken.

Tot slot een klein stukje nog over recreatie en toerisme: daar hebben diverse partijen ook iets over gezegd. De vraag was onder andere of het College ook ziet dat recreatie en toerisme de economie ondersteunen en een economische pijler vormen. Dat vindt het College en het is niet voor niets dat we in het Collegeakkoord benoemd hebben dat het een kansrijke sector is. Wat we proberen, is daar echt een plus op te maken. Groningen is een mooie toeristische bestemming, maar vooral bekend bij mensen die Groningen al kennen en wat minder bij mensen die hier nog nooit geweest zijn. Dus daar willen we dat absoluut aan verbinden en we zoeken ook combinaties met onder andere cultuur, we denken aan varen en andere zaken die echt voor een economische plus zorgen.

Ik realiseer me net dat ik één vraag vergeten was. Dat is even nog een verdieping eigenlijk van die informatiestrategie, omdat ook het woord 'dienstverlening' eraan gekoppeld was en dat was ik

even vergeten te benoemen. Uiteraard is dienstverlening naar buiten toe – naar de inwoners maar ook naar gemeenten en naar alle belanghebbende mensen die subsidie aanvragen – echt een essentieel punt. Ik ben er hard voor aan het werk om daar ook een kader voor op te stellen. Vandaag of morgen komt ook het welbekende Paas-rapport uit. Daar kunnen we allen in lezen hoe het met die dienstverlening is en ook dat rapport zullen we gebruiken om te kijken hoe we daar een grote plus op kunnen maken in de komende periode.

Mevrouw HOMAN (gedeputeerde): Laten we beginnen met het onderwerp dat hier vaker in deze zaal wordt besproken en waar een aantal vragen over was, namelijk grote windmolens. En ik zeg specifiek 'grote windmolens', omdat er ergens in de discussie even verwarring was over de kleinere windmolens met een rotorhoogte tot 15 meter. Daarvoor komen we met nieuw beleid: die worden wat ruimer mogelijk in onze provincie. Maar de discussie ging voornamelijk over grotere windmolens. Zoals u weet, zijn er in 2012 in het Energieakkoord afspraken gemaakt op duurzame opwekking van energie op land. Op dat moment is er gekozen voor drie concentratiegebieden: daar hebben we ook in deze Staten over gesproken met elkaar. Wij hebben gezegd dat zoals het toen is gegaan, we dat nooit weer zouden doen. Daar hebben we enorm veel van geleerd, maar we zien ook dat we duurzame opwekking nodig hebben, willen we de doelen van het Klimaatakkoord halen. Daarom gaan we dat op een andere manier organiseren. We kiezen wel voor grotere windmolens, want daarmee zetten we zoden aan de dijk, maar we maken ze van ons. Eigenaarschap is belangrijk, het zijn de windmolens voor en door de Groningers. Daarom kiezen we voor kleinschalige opstellingen, dus kleinschalige park- en lijnopstellingen. Dat kunnen ook grotere parken zijn, maar in al die gevallen hebben de gemeenten daar een heel grote rol in en is draagvlak het sleutelwoord. We moeten dit samen doen. En dat doen we ook, want op dit moment had ik eigenlijk moeten zitten bij een bijeenkomst van de RES, de Regionale Energiestrategie, waarin we juist samen met de gemeenten, waterschappen en ontzettend veel maatschappelijke partners, zoals de Groninger Energiekoepel en de Vereniging van Groninger Dorpen, gaan kijken hoe we uitvoering kunnen gaan geven aan het Klimaatakkoord. Want dat we dat gaan doen, staat vast: we gaan voor 55 procent CO₂-reductie in 2030 en dat is ons streven. Een van de vragen – volgens mij kwam die bij GroenLinks vandaan – was waar wij dan als eerste aan gaan werken. Volgens mij is dit ook waar we met elkaar naar moeten gaan streven.

De heer ZWART (PvH): Ik wil hier toch heel graag op reageren. Want ik hoor eigenlijk bijna alle partijen zeggen dat zij geen grote windmolens op land willen. Kleintjes met een ashoogte tot 15 meter willen we billijken. En nou komt de gedeputeerde met het volgende voorstel aan, waar we het in principe mee eens zijn: 'Als de molen van ons is, mag het wel'. Nee, gedeputeerde, wij willen geen grote windmolens op het land. Daar gaat het om. En verder is het gewoon een onbeperkte discussie.

De VOORZITTER: Kunt u een vraag stellen? Meneer Zwart, meneer Zwart, niet doorpraten als ik u in de rede val, want ik doe dat namens iedereen. U staat een betoog te houden: daar is uw tweede termijn voor, u hebt nog spreektijd. Als u een vraag wilt stellen, dan hebt u daar nu de gelegenheid voor.

De heer ZWART (PvH): En de vraag is – daar was ik precies aan toe, voorzitter – dank u: wat begrijpt de gedeputeerde niet van de wens van de Statenleden hier?

Mevrouw HOMAN (gedeputeerde): Op meerdere momenten hebben we met elkaar gesproken over duurzame energieopwekking op land en over het reduceren van CO₂-reductie en de noodzaak daarvan. Vier jaar geleden hebben we het Programma Energietransitie met elkaar opgesteld en daar zitten we nu nog in. We hebben ondertussen nu natuurlijk in het Coalitieakkoord ook al een vooruitblik opgesteld voor de volgende periode van dat programma. Maar vier jaar geleden hebben we met elkaar gezegd dat bij alle scenario's die je nodig hebt om echt een beetje grote stappen te zetten, je ook grote windmolens nodig zult hebben. En ja, dat moeten we op een andere manier gaan organiseren, dus daarom ben ik het helemaal met u eens. Ik kan me echt voorstellen dat mensen dit zo niet weer willen, omdat ze er geen regie in hebben gehad en ook het gevoel hadden dat ze geen zeggenschap hadden. Daarom gaan wij dat op een andere manier organiseren en op een andere manier doen. Dus met windmolens voor en door de Groningers. En is dat dan overal? We zijn juist ook het proces ingegaan van de maatschappelijke tender en ook het proces ingegaan van de Regionale Energiestrategie, waarbij we juist gezamenlijk – als regio Groningen, moet ik zeggen, dus met de provincie en de gemeenten en waterschappen – een plan gaan maken. Dat komt naar u toe – sterker nog, op korte termijn komt het Startdocument, dus de kaders daarvoor, ter bespreking naar u

toe. Dan kunnen we het inderdaad erover hebben hoe we dat dan moeten doen en wat de kaders zijn om te zorgen dat we die stappen kunnen zetten.

De heer ZWART (PvH): Ik hoor de gedeputeerde ook zeggen dat Groningen 55 procent reductie van CO₂ moet gaan doen, waarbij landelijk 49 procent wordt gevraagd. We hebben het er al moeilijk mee. Maar waarom extra inzet voor Groningen? Die wordt niet gevraagd, die is niet nodig en die drukt u eigenlijk door de strot.

Mevrouw HOMAN (gedeputeerde): Het streven is inderdaad naar de 55 procent CO₂-reductie te gaan. Het Klimaatakkoord gaat in eerste instantie uit van 49 procent. Maar het gaat natuurlijk niet alleen over de windmolens, het gaat over heel veel. Het gaat over de warmtetransitie in de huizen: hoe krijgen we de gebouwde omgeving van het aardgas af? Hoe zorgen dat er in de industrie op een andere manier wordt gewerkt, met andere grondstoffen? Dus het gaat over heel erg veel. En het is heel simpel: als we meer besparen, als we meer zonnepanelen op daken krijgen, dan hebben we minder grotere windmolens nodig. Er zijn inderdaad alternatieven, maar vooralsnog denken we dat we het hele scala nodig hebben.

De VOORZITTER: De heer Zwart, ten slotte.

De heer ZWART (PvH): Ik krijg niet echt antwoord op mijn vraag waarom wij nou ineens zo'n 6 procent meer moeten gaan doen ten opzichte van de rest van Nederland. Ik wil toch wel heel graag dat antwoord hebben. En wat u ook zegt en wat bij mij een vraagteken oproept, is dat het ook met minder hoge windmolens kan. Maar we beginnen met die hele grote. Ik snap het niet, ik begrijp het gewoon niet meer.

Mevrouw HOMAN (gedeputeerde): Ja, het streven naar net dat tandje meer past ook heel erg bij ons als energieregio. Wij hebben natuurlijk al de naam als energieregio, eerder gebaseerd op gasleveranties. Wij hebben gezegd dat wij de banen willen houden, dat wij innovatief aan kop willen blijven en dat maakt ook dat we misschien wel een tandje meer doen. Want wij hebben die kennis, wij hebben de mogelijkheden en dat zou passen bij onze regio. Daar halen wij ook veel uit. En als u dan vraagt waarom dan ook grote windmolens bij horen: we zien gewoon dat als je grotere stappen wilt maken – we zitten nu ongeveer op 18 à 19 procent duurzame energie – je ook grotere opwek nodig hebt. Zijn het dan alleen maar de heel grote windmolens? Nee, absoluut niet. Het kunnen ook kleinschalige parken of lijnopstellingen zijn en dan kunt u ook denken aan bijvoorbeeld molens van 40 of 60 meter. Het gaat niet alleen over de heel grote molens.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Twee concrete vragen – misschien wel drie. De eerste is in ieder geval de volgende. U gaf aan dat de gemeenten een belangrijke rol daarin hebben. Even klip en klaar: als de gemeenteraad niet akkoord is, komen de molens er dan wel of niet?

Mevrouw HOMAN (gedeputeerde): Nee. Inderdaad, zoals we met elkaar hebben afgesproken, is het aan de gemeenteraden om daar een oordeel over te vellen.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Oké. Goed om te horen.

Wat vindt de gedeputeerde ervan dat wij als provincie Groningen redelijk op koers liggen qua doelstellingen die er eerder zijn gesteld met wind op land, en dat andere provincies nog behoorlijk achter liggen? Vindt u dan niet dat dat eens gelijkgetrokken moet worden voordat Groningen fase 2 ingaat en de rest nog onderaan in fase 1 hangt?

Mevrouw HOMAN (gedeputeerde): Nee, dat vinden wij niet. Wij zien enorm veel kansen in de transitie waar we in zitten. Ik zei al dat wij natuurlijk een echte gasprovincie waren: dat heeft ons enorm veel werk en veel geld opgeleverd. Niet genoeg, vinden wij, maar het heeft ons in ieder geval wel een bepaalde economische positie opgeleverd en die moeten we behouden. We willen ook dat die mensen die kennis hebben van energie, ook later die andere takken van energie kunnen gebruiken. Dus wij willen ook heel graag voorloper in die energietransitie zijn, zowel in de vergroening van de chemie als in innovatieve oplossingen. Denk bijvoorbeeld aan *smart grids*. Dus wij kiezen hiervoor en wij zien ook dat dat werkt: het levert ons veel op.

De VOORZITTER: De heer Schmaal, ten slotte.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Vraag drie: dus eigenlijk is de motie van het CDA overbodig? Want het CDA vraagt om bij Europa aan de poort te gaan rammelen om extra geld, omdat we banen verliezen met de hele energieverandering die plaatsvindt. En uw betoog is juist: wij verliezen geen banen, we gaan vol inzetten op al die windmolens en andere zaken. Dus die mensen blijven gewoon aan het werk?

Mevrouw HOMAN (gedeputeerde): Nee, u hebt mij niet horen zeggen dat wij geen banen verliezen. We willen alles op alles zetten om te zorgen dat we daar alternatieven voor hebben en dat we eigenlijk nog meer innovatiekracht deze kant op kunnen halen. Daar past een motie zoals u die aanhaalde, heel goed bij.

De heer RAM (PVV): De PVV ziet de klimaatideologie toch meer als een religie. We hebben al de scheiding tussen kerk en staat, misschien is het een goed idee om een scheiding tussen klimaat en staat in te voeren. Maar dat even terzijde.

Wat mij puzzelt, is het volgende. Er wordt gezegd dat er geen hagelslag moet komen over de provincie, tegelijkertijd moeten alle gemeenten meedoen met die windmolenprojecten. Hoe verhoudt dat zich volgens het College tot elkaar?

Mevrouw HOMAN (gedeputeerde): Ja, die 'hagelslag' slaat inderdaad op de solitaire molens. Het is natuurlijk een begrip dat u ergens aan hangt. Maar we denken inderdaad dat we op meerdere plekken windenergie nodig hebben en we kiezen daarbij niet voor de concentratiegebieden zoals het in het verleden is gedaan. Dat was ook een beetje de vraag die daaraan voorafging bij uw voorganger: waarom doen wij dit nu? Dat is inderdaad omdat wij klimaatverandering tegen willen gaan en vanwege de werkgelegenheid. Dus dan moet je ook echt wel keuzes maken en dan moet je ook het lef hebben om daarvoor te gaan. Dat gaan we op een goede manier doen: we gaan zorgen dat de Groningers meedoen, dat zij er profijt van hebben en dat het geld hier blijft.

De heer RAM (PVV): Ja, ik denk dat de PVV en het College het daar nooit over eens kunnen zijn. Wat dat betreft liggen wij toch te ver uit elkaar. Toch, om nog maar een idee te krijgen van waar het College aan denkt: hoeveel megawatts moeten er geplaatst worden om die 55 procent CO₂-reductie te halen? Dan kunnen we ons ook een beeld vormen van wat het ruimtebeslag wordt en hoe groot de impact gaat worden op onze provincie. Kan het College toezeggen om dat op korte termijn in een overzicht toe te sturen?

Mevrouw HOMAN (gedeputeerde): Nee, helaas zijn wij daar niet toe in staat. Dat komt ook omdat we het eigenlijk in een wat ander proces doen dan dat we dat in het verleden deden. Ik gaf net al aan dat er op dit moment in een kamer hier vlakbij met elkaar wordt gesproken over de Regionale Energiestrategie. Het is dus ook een proces dat we gezamenlijk met de gemeenten ingaan – en ook met de waterschappen. Het is dus ook eigenlijk heel simpel dat als we meer doen aan zonneparken of aan zonnepanelen op daken of aan energiebesparing, er dan ook minder windenergie nodig is en ook minder ruimtebeslag. Dus over hoe we dat met elkaar gaan doen, komen we eigenlijk met twee voorstellen. Aan de ene kant een vergelijkbaar uitvoeringsprogramma voor de energietransitie – hoe het precies gaat heten, weet ik niet, maar daar wordt aan gewerkt in de voorbereidingen – en aan de andere kant de Regionale Energiestrategie. Daar zal echt veel overlap in moeten zijn. Het Startdocument voor de Regionale Energiestrategie komt al heel snel naar u toe.

De VOORZITTER: De heer Ram, ten slotte.

De heer RAM (PVV): Laatste vraag, ook ter verduidelijking van het beleid van dit College. Windparken en zonneparken hebben een enorm ruimtebeslag, dus die gaan ten koste van landbouw, maar ook van natuur. Dit College zegt een groen College te zijn. Hoe verhoudt deze industrie – want het is een industrie die het College wil gaan implementeren – zich tot de doelstelling natuur? Daar ben ik wel heel benieuwd naar.

Mevrouw HOMAN (gedeputeerde): Nou ja, allereerst, als de klimaatverandering heel hard doorzet, dan zullen we ook op een heel andere manier naar de natuur moeten gaan kijken. Al die verdroogde gebieden hebben we natuurlijk vorig jaar al gezien. Maar als u echt vraagt naar de locaties: natuur en windenergie kunnen elkaar versterken. Er moeten gewoon milieueffectenrapportages worden opgesteld, dus de invloed kan echt maar minimaal zijn en daar houden wij ons natuurlijk ook gewoon aan. Dus ja, het moet elkaar versterken en anders kan het dus niet. En dat blijkt straks uit de MER's.

De heer VAN DER WERF (FvD): Nou, ik heb al eerder begrepen dat ik mijn technisch-inhoudelijke vragen vooral niet moet richten tot de GroenLinks-fractie, daar de kennis en kunde ontbeert of ontbreekt – waarvan akte.

Wij hebben nu een Kadernota met allerlei plannen, de burger moet zich in de schulden steken, we moeten de grootste windmolens gaan toestaan, we willen enorme waterstoffabrieken laten verrijzen in de provincie, maar we willen zeker ook ons groene landschap behouden. Mijn vraag is de volgende. We hebben nu de plannen voor de komende vier jaar. Wat is onze CO₂-reductie in het jaar 2023 hier in Groningen?

De VOORZITTER: De gedeputeerde, in de wetenschap dat dit wel weer een variant van de *pubquiz* is. Dus later terugkomen op de vraag is wat mij betreft geoorloofd.

Mevrouw HOMAN (gedeputeerde): Dank u wel, voorzitter. Ik ga wel iets antwoorden. Want ja, het zou natuurlijk mooi zijn als ik daar een cijfer voor kon geven. De CO₂-reductie is gebaseerd op 1990, dus de snelle doorrekening gaat sowieso al niet lineair. We zitten dus echt in een transitiefase, waarbij het er ook over gaat wat de grote bedrijven en de mensen met hun huizen gaan doen om CO₂-uitstoot te reduceren. We kunnen daar niet per jaar een doorkijk voor geven, we moeten wel een streefmoment hebben. Maar we komen zeker in een Programma Energietransitie of iets vergelijkbaars daar bij u op terug.

De heer VAN DER WERF (FvD): Dat is heel verwonderlijk. We hebben een reductiedoel van 55 procent, na 2023 hebben we nog maar zeven jaar om dat te behalen en ik heb nu de indruk dat we eigenlijk geen idee hebben hoe we daar gaan komen. Is het de bedoeling dat we in 2030 toevallig op die 55 procent komen? In de Jaarrekening van 2018 staat op pagina 43 dat de provincie geen sturingsinstrumenten heeft ten aanzien van de CO₂-emissie en dat in 2015 13,9 miljoen ton CO₂ is uitgestoten en in 2016 17,3 miljoen ton. Dat lijkt me een behoorlijke stijging. Ik maak hieruit op dat de uitstoot behoorlijk toeneemt. Hoe gaan wij in 2030 die reductie van 55 procent halen?

Mevrouw HOMAN (gedeputeerde): Nou, zoals u weet, is vorige week het Klimaatakkoord gepresenteerd. Daar staat ook een stukje in over de maatregelen en instrumenten die wij wél krijgen als het gaat om CO₂-reductie. Ook dat moet nog verder worden uitgewerkt. Dus ja, er komen dus heel duidelijke plannen en maatregelen en we hebben altijd gerekend met de energiebesparing. Tegenwoordig praten we veel meer over CO₂-reductie. Dat vereist ook even een omslag voor ons, maar daar komen we zeker bij u op terug. Fijn dat u daar zo in meedenkt.

Een van de andere vragen was van de PVV en die kwam erop neer: waarom doen wij dit eigenlijk? Ik sluit daarbij even aan op de motie van de Partij voor de Dieren over de klimaatnoodtoestand. De Provinciewet kent geen klimaatnoodtoestand, geen noodtoestand in het algemeen en kent eigenlijk ook geen crisis. Maar de symboliek ervan is volgens mij wel heel helder. We hebben in de afgelopen tien jaren de negen warmste jaren gehad in de afgelopen decennia. Juni heeft weer een warmterecord gebroken, met temperaturen van 46 graden in Spanje en Frankrijk, droogte na droogte. Vandaag is weer een droogtere regime door de Veiligheidsregio afgekondigd. Wat we wel zien, is dat je echt zou kunnen spreken van een klimaatcrisis, want dat betekent eigenlijk dat het normale systeem ontregeld is. Dat is wat we hier zien. Wij zien ook wel dat crisis verandering inhoudt en verandering biedt ook kansen. En dat is eigenlijk waar we het net over hadden en dat is ook een van de redenen waarom wij er zo in voorop willen lopen. We zien dat we daar wat aan willen doen, we zien ook dat het kansen biedt. Want het gaat om innovatie, het gaat om die vergroening van de chemie en dat levert ook gewoon enorm veel op. Dat kunnen we al wel zien met Chemport Europe: dat loopt als een trein, mag ik wel zeggen.

De heer MARQUART SCHOLTZ (FvD): Even wat feitelijke informatie wil ik vragen aan de gedeputeerde. U spreekt van 'klimaatcrisis'. Is dit officieel wat het College van Gedeputeerde Staten van Groningen nu over het klimaat zegt? Dat er een klimaatcrisis is? Ik hoor het u zeggen.

Mevrouw HOMAN (gedeputeerde): Dat hoort u mij inderdaad zeggen. Maar nee, dat was een reactie op een vraag over de klimaatnoodtoestand. Daarvan zei ik dat dat niet iets is wat wij kennen in de Provinciewet. Want we wel zien, is dat er echt een verstoring van het systeem is. We hebben te droge landbouw, we hebben te droge natuur, we kunnen niet meer barbecueën in de zomer. Dus een verstoring? Ik zou eerder spreken van een klimaatcrisis.

De VOORZITTER: Ja maar meneer Marquart, ik heb de indruk dat u antwoord hebt gehad op uw vraag. Klopt dat?

De heer MARQUART SCHOLTZ (FvD): Nee voorzitter, want ik hoor nou weer het woord 'klimaatcrisis' uit de mond van een bestuurder van deze provincie. Ik wil weten van deze bestuurder of zij namens het College spreekt en of zij het weer, zoals het nu is, een klimaatcrisis noemt.

De VOORZITTER: Dat kan de gedeputeerde zeggen, maar dat moet ik misschien ook als voorzitter zeggen. Als hier een gedeputeerde het woord neemt en het woord richt tot de Staten, dan spreekt hij of zij namens het College. Dus het antwoord daarop is 'ja'.

De heer MARQUART SCHOLTZ (FvD): Ja, maar zelf ontkent ze het, meneer de voorzitter.

De VOORZITTER: Ik hoorde dat niet gebeuren. Maar het is denk ik goed om toch te proberen om tot de kern te komen. Vindt u het goed als ik mevrouw Voerman de gelegenheid geef een vraag te stellen? Maar voor die tijd nog de heer Visser, want die heeft volgens mij een punt van orde. En dat zou weleens over de mores kunnen gaan.

De heer VISSER (PvdA): Ja, inderdaad. Ik heb al enige tijd geconstateerd dat mijn fractie uitgaat van het mos dat in principe één woordvoerder per fractie bij de Algemene Beschouwingen aan het woord is. Ik zie dat dat door sommige fracties niet wordt gedaan en ik wil daar graag helderheid over.

De VOORZITTER: Van wie wilt u die helderheid?

De heer VISSER (PvdA): Van de voorzitter.

De VOORZITTER: Er is inderdaad sprake van een mos dat je in principe spreekt met één woordvoerder per fractie bij de Algemene Beschouwingen en in het algemeen. Daar hebben we het ook in het presidium te enenmale over gehad. Er zijn situaties waarin we daarvan afwijken, maar dat horen wel uitzonderingen te zijn. Er ontstaat inderdaad wel een patroon nu. Dus één spreker per fractie per onderwerp is wel de beste manier om het debat een beetje beheersbaar te houden. Zullen we eens kijken of we dat kunnen? Mevrouw Voerman.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): 'Klimaatnoodtoestand': dan klinkt het alsof er wat juridische dingetjes achter zitten. 'Klimaatcrisis' ligt denk ik wat gemakkelijker in de mond. Ik hoor van de gedeputeerde dat er sprake is van klimaatcrisis. Op zich vinden we die uitspraak wel fantastisch, natuurlijk. Want dat is een erkenning dat we ook echt met een probleem zitten. Even een vraag aan de gedeputeerde. Er is een Climate Emergency Declaration. Kunnen wij namens de provincie Groningen die ondertekenen? Dan spreek je dus uit dat wij achter dat idee staan dat er een klimaatcrisis is en dat we hard aan het werk moeten.

Mevrouw HOMAN (gedeputeerde): Even een verduidelijkende vraag, want ik hoorde een Engelse term die ik niet herkende.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): In mijn woordvoering heb ik het gehad over 734 landen, regio's en steden die een Climate Emergency Declaration hebben onderschreven – volgens mij de stad Amsterdam inmiddels ook. Dus ik vraag me af of we dat als provincie ook kunnen doen en dan daarmee verklaren dat we er inderdaad ons heel erg van bewust zijn dat we met de klimaatcrisis te maken hebben.

De VOORZITTER: Als ik het goed heb, is dat ook waar u in uw motie op aandringt, hè?

Mevrouw HOMAN (gedeputeerde): Dat is niet helemaal waartoe in de motie wordt opgeroepen. Dus ik wil dat heel graag even laten uitzoeken, als u dat goed vindt. Ja, volgens mij gaf ik inderdaad aan in het begin dat de noodtoestand niet iets is wat wij kennen in de Provinciewet. Dus ik kom er heel even bij u op terug.

Maar waar ik inderdaad even over begon – want daarover ging mijn verhaal – was de vraag waarom wij dit doen, waarom wij inzetten op acties tegen klimaatverandering. Dat is natuurlijk ook vanwege het feit dat we de gaswinning naar beneden willen brengen. Dat brengt mij bij de

beantwoording van de moties. Want in de moties wordt ook vaak gerefereerd aan maatregelen die in huishoudens kunnen worden genomen.

De VOORZITTER: Mag ik ook nog even? Want dit is ook van de orde. Ik zie dat de interruptielijnen zich weer vullen. Wat we proberen, is om in het debat zoveel mogelijk helderheid te krijgen over de posities van verschillende partijen. Dat is waar het debat uiteindelijk voor bedoeld is. Dat geldt ook voor de positie van het College. Het is niet heel moeilijk om met een regen van interrupties ervoor te zorgen dat de lijn totaal verdwijnt uit de woordvoering van het College. Dus ik zou er nu toe willen oproepen dat de gedeputeerde haar betoog afmaakt, inclusief de adviezen op de moties, en dat er dan de gelegenheid is om daar nog een aantal vragen over te stellen. De gedeputeerde.

Mevrouw HOMAN (gedeputeerde): Een aantal dingen ging er inderdaad over welke maatregelen er nou in de huishoudens kunnen worden genomen. En dat ging onder andere over zonnepanelen op daken en energiebesparing. Dan kom ik bij motie 30 van onder andere Forum voor Democratie, die aangeeft de ideologische beelden van elk huis met zonnepanelen op het dak niet te willen financieren. Nou, wij zijn eigenlijk wel voor elk huis met een 'zonnedak'. Daarbij willen wij ook heel graag ondersteuning bieden via het project 'Zon op alle daken', waarbij juist ook mensen met een klein inkomen zonnepanelen op hun dak kunnen krijgen en een korting op de energiebelasting krijgen. Want dat levert wel degelijk dus een enorme korting op de energierekening op. Dus daarom ontraden wij deze motie ook: wij willen namelijk wel op elk dak het liefst zonnepanelen. We willen ook een grootschalige organisatie daarvan.

Dan was er nog een motie over de energiebesparing. Dat is nummer 53. Die gaat over de leningfaciliteit voor de energieopwekking. Ik denk dat het heel erg belangrijk is om te weten dat wij juist willen dat er een brede regeling komt voor iedereen, dus ook voor mensen met een lager inkomen. Maar wij mogen niet aan inkomenspolitiek doen en daarom willen wij een brede regeling die voor iedereen toegankelijk is. Wij willen ook dat die niet alleen toegankelijk is voor energieopwekking, maar juist ook voor energiebesparing. Want daar is vaak een enorme winst te behalen. Dus daarmee ontraden wij ook motie nummer 53.

Dan hebben we nog een motie over de schadeloosstelling bij wind- en zonneparken: dat is nummer 43. Die gaat erover om bij windparken een nulmeting qua gezondheid te doen. Gezondheid is, zoals u wellicht weet, echt een zaak van de GGD's, van de Gemeentelijke Gezondheidsdiensten. En het helpen bij claims voor planschade gaat inderdaad om het invullen van formulieren en daar zijn ook kosten mee gemoeid die zij ook terugkrijgen op het moment dat dat wordt toegekend. Dus volgens mij kunnen de burgers dat prima zelf. Verder gaat het over het schadeloos stellen. Schadeloos stellen is niet aan de orde op het moment dat alle normen worden gehaald en er afspraken zijn gemaakt met grondeigenaren danwel de mensen die wél dichtbij wonen. Over een uitkoopregeling: u hebt een antwoord op de motie 'Moerdijkregeling' van ons ontvangen en ik begreep net van de SP dat die sowieso wordt geagendeerd voor na de zomervakantie. Dus daarmee ontraden wij motie 43 ook.

Dan eigenlijk het overall verhaal: de doorrekening van het Klimaatakkoord. Nou, op zich wel een terechte vraag. Dat is motie nummer 41. We steunen wel de lijn van het informeren van u over het Klimaatakkoord. Dat zullen we ook zeker op de heel korte termijn doen. We kunnen echter niet op detail uitrekenen wat de gevolgen zijn. Heel simpelweg komt dat ook omdat een aantal van de maatregelen ook daadwerkelijk gewoon alleen nog maar wordt aangekondigd in het Klimaatakkoord en dat dat nog verder moet worden uitgewerkt. Dus ja, u wordt op de hoogte gesteld van wat wij denken dat de directe grote gevolgen zijn voor onze provincie en ook wat de kansen en mogelijkheden zijn en die zullen wij u doen toekomen. Maar omdat we niet in heel kleine details de financiële doorrekening kunnen maken, ontraden wij deze motie 41.

Ik ben er bijna. Want er was nog een aantal vragen, onder andere van het Forum voor Democratie over het trekvoorspellingsmodel – als mijn collega daar nog geen antwoord op heeft gegeven. Ook in de commissie heb ik aangegeven dat de resultaten binnen zijn van de eerste metingen bij het trekvoorspellingsmodel. Die worden nu verwerkt door de Universiteit van Amsterdam en zodra we meer weten en die kunnen bundelen, zullen we die u doen toekomen.

Dan was het volgens mij ook nog een vraag van u: wat is een warmtetransitiecentrum? Een warmtetransitiecentrum is een centrum dat de juiste informatie geeft om alle huizen van het aardgas af te krijgen en dus het realiseren van de transitie in de gebouwde omgeving gaat ondersteunen. Dus dat niet iedere gemeente die daarmee bezig is, niet opnieuw het wiel hoeft uit te vinden, maar dat we echt gewoon weten wat wel werkt, wat niet werkt, wat efficiënt is en hoe we dat dan op de beste manier kunnen organiseren.

Dan was de vraag van GroenLinks wat we hier op korte termijn van gaan merken. Nou, daar ben ik volgens mij al op ingegaan met mijn verhaal over de Regionale Energiestrategie.

Er was nog een vraag over de PVV, die het Klimaatakkoord ondemocratisch vond. Dus, wel degelijk niet: ik gaf net al aan dat wij ermee naar u toekomen. U bent natuurlijk wel de volksvertegenwoordigers.

Dan heb ik volgens mij alle vragen beantwoord. En op motie 48 kom ik later nog terug.

De VOORZITTER: Het kan zijn dat ik niet goed heb opgelet, want ik probeer ondertussen de administratie bij te houden om nawerk te voorkomen. Maar is er advies gegeven op motie 28 over oude zonnepanelen?

Mevrouw HOMAN (gedeputeerde): Nee. Die zocht ik aan het begin, toen ik wilde vertellen over de zonnepanelen. Ja, we hebben het hier kort over gehad in de commissie. Het gaat er inderdaad over wat we doen met die oude zonnepanelen en we niet een hele milieucatastrofe over ons heen krijgen door al die dingen toe te staan. Nee, dat doen we niet. Want ten eerste zijn ze echt bijna helemaal te recyclen: dat is echt heel erg belangrijk, dat maakt ook dat er al echt een markt hiervoor op gang is gekomen om die zonnepanelen te recyclen. Ja, en waar kun je ze dan kwijt? Dat is gewoon in een milieustraat. Dus in Groningen, maar ook op andere plekken hier in de provincie hebben we natuurlijk gewoon een milieustraat als inlevercentrum en vanuit daar kunnen ze worden gerecycled. Maar daarbij komt dat eigenlijk de meeste leveranciers en installateurs al een innameproces op gang hebben gebracht. Dus dat betekent dat als u ervanaf wilt, zij ze ook gratis weer innemen. Sterker nog, daar zijn ze toe verplicht als ze zich daaraan verbinden. Dan de regelgeving: ja, die bestaat dus al, want het valt gewoon onder normale milieuactiviteiten en daarom kunnen de panelen ook naar de milieustraat. En daarom ontraden wij deze motie, want nog een extra regeling toepassen lijkt ons niet verstandig.

De heer VAN DER WERF (FvD): Even terugkomend op wat eerder is gezegd, dat men graag de energiepositie die Groningen heeft – doordat we veel gas hebben – willen behouden en daarom gaan inzetten op de energietransitie. Hoe is nog niet helemaal duidelijk, maar ik neem aan dat Gedeputeerde Staten dat via waterstof wil behalen. *Pubquiz* of niet: ik denk dat het kies is om dit soort vragen te stellen, mede gegeven het feit dat er vele miljoenen mee gemoeid zijn en de burger daarvoor opdraait. Nou is de vraag: is de gedeputeerde de mening toegedaan dat wij onze energieleverancierspositie die wij hebben voor Nederland, voor België, Duitsland en ook een deel van Italië, meen ik, kunnen behouden met waterstof? En kunnen wij in Groningen voldoende groene energie opwekken om voldoende waterstof voor al deze landen te produceren?

Mevrouw HOMAN (gedeputeerde): Waterstof is niet de enige oplossing wat ons betreft. Dan even heel specifiek: groene waterstof is zeker wel een van de oplossingen. Wij hebben alles nodig. Wil je je huis verwarmen, dan is de kans dat je dat op een elektrische manier doet en daarmee eigenlijk minder duurzame opwekking nodig heb, veel groter dan wanneer je dat alleen maar op waterstof gaat doen. Dus je zult ook alleen *all-electric* nodig hebben, maar daarnaast hebben we inderdaad bijvoorbeeld ook nog groen gas nodig en daarnaast zullen we inderdaad ook groene waterstof kunnen gebruiken. Dus het is 'en-en'. Kunnen wij dat dan in Groningen op land allemaal gaan opwekken om daar ook echt een grote speler in te worden? Nee. Daar hebben we toch echt ook windenergie op zee voor nodig. Dus we hebben een maximale capaciteit – en daar is onze lobby ook echt op gericht – aan windenergie op zee nodig om groene waterstof te kunnen produceren en daarmee ook bij wijze van spreken het exportproduct groene waterstof te gaan exporteren.

De heer VAN DER WERF (FvD): Dus met wind op zee kunnen we voldoende energie genereren om waterstof te produceren voor Nederland en voor de ons omringende landen. Begrijp ik dat goed?

Mevrouw HOMAN (gedeputeerde): Nee, dat klopt niet. Wij hebben in het Groninger bod – dat is al wat ouder, dus wellicht zijn die cijfers ietwat veranderd – uitgerekend dat, willen we voor de transitie van aardgas naar waterstof duurzame energie in de vorm van wind op zee gebruiken voor Nederland, we dan 2,8 gigawatt aan wind op zee nodig hebben. Dat hebben we doorgerekend. We hebben nog niet uitgerekend, voor zover mij bekend, hoeveel je nodig hebt als je de hele wereld erin zou willen voorzien. Maar ik kan me voorstellen dat dat niet haalbaar is met wind op zee in de Nederlandse wateren.

De heer VAN DER WERF (FvD): Nou, dat ben ik met de gedeputeerde eens.

Dan moet mij toch nog weer uitgelegd worden hoe het dan kan dat wij deze energiepositie als eigenlijk de conclusie is dat we niet voldoende energie kunnen opwekken om voldoende waterstof te genereren.

Mevrouw HOMAN (gedeputeerde): Volgens mij praten wij hier langs elkaar heen. Wij hebben ook niet de intentie om de hele wereld van groene waterstof te voorzien. Wij hebben wel de intentie om een duurzaam alternatief te vinden voor aardgas en wij hebben ook de intentie om *innovator* c.q. voorloper te zijn als provincie. En wij zien dat wij met groene waterstof, de productie en eigenlijk alle innovaties daaromheen, toch echt al het gouden ei te pakken hebben. Daar zetten we vol op in: aan de ene kant draagt het bij aan de acties tegen klimaatverandering, waar de hele wereld mee bezig is – laten we wel zijn – en aan de andere kant merken we ook dat het natuurlijk een oplossing is voor het gebruik van het aardgas. Dat is waar wij op inzetten.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Ik zal u niet aanspreken omdat u hier vandaag zit als voorzitter van de Staten en niet als voorzitter van het College. Maar ik wil van toch van het hele College weten wat bij het College dan de meetlat is voor een klimaatcrisis. Dit soort termen wordt hier gebezigd. Er wordt een voorbeeld genoemd waarbij het even mooi weer is geweest. Nou, vandaag is het ook mooi weer. Ik heb de gedeputeerde niet horen zeggen dat je vorige winter kon schaatsen sinds jaren. Dat soort voorbeelden wordt niet genoemd, dus ik wil wel even heel SMART geformuleerd hebben van het College – dat mag schriftelijk – wanneer we dan volgens het College spreken van een klimaatcrisis.

De VOORZITTER: De gedeputeerde – voor de duidelijkheid: namens het hele College.

Mevrouw HOMAN (gedeputeerde): Ja, ik noemde het woord 'klimaatcrisis', omdat een aantal van de fracties daarover begon. Het lijkt me goed dat ik zometeen even, naar aanleiding van de vragen van de Partij voor de Dieren, daarop terugkomen. De meetlat voor de klimaatcrisis: daar kan ik zo niet op antwoorden, dus dat zouden we dan inderdaad schriftelijk moeten doen.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Het lijkt me toch goed dat we even voorkomen dat er heel grote termen worden gebezigd, terwijl het allemaal niet zo erg is. Dus ik wil toch de bestuurders op die rol aanspreken. Zodat als we het over heel zware dingen hebben, we ook op een goede manier geïnformeerd worden en niet toevallig tijdens een debat horen dat we in een crisis zijn bijvoorbeeld.

Mevrouw HOMAN (gedeputeerde): Mag ik daar nog even op reageren? Want ik besepte dat ik op een deel van de vraag geen antwoord had gegeven. U geeft aan dat ik een aantal voorbeelden noemde. Nou, die waren natuurlijk niet nieuw, die zijn de afgelopen dagen door het KNMI naar buiten gebracht. Dat ging erover dat negen van de tien warmste jaren in de afgelopen twee decennia zijn geweest en dat juni de warmste maand was sinds tijden – sinds de metingen startten. Dus dat is wat ik net aangaf en verder gaf ik aan – misschien maakte ik daar gezien de reacties een foutje in – dat de Veiligheidsregio het droogtere regime had afgekondigd vandaag. Dat waren de dingen die ik noemde.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Over die brede regeling rondom motie 53 wou ik het nog even hebben als het kan. Wat ik in mijn buurt zie, is het volgende. Ik woon in een buurt waar veel mensen met een laag inkomen wonen en dus geen zonnepanelen op hun dak hebben, omdat ze heel bang zijn dat ze in een fuik terechtkomen, dat ze meer kosten krijgen dan dat ze de lusten krijgen van die zonnepanelen. Ik krijg dat er maar niet door als ik met die mensen praat. Dus wat ik eigenlijk ook bedoel met deze motie, is dat ik begrijp dat u geen verschil mag maken in die inkomens. Dat is duidelijk: als dat niet mag, dan mag dat niet. Wat wel heel belangrijk is, is dat dat gecommuniceerd wordt met die mensen dat er als het ware een rekenmodelletje naar die mensen toe gaat waarin geschreven staat dat ze er wel degelijk op vooruitgaan als ze die lening aangaan bij de provincie. Kunt u toezeggen dat u daarmee aan de slag gaat?

Mevrouw HOMAN (gedeputeerde): Ja, de beste manier hoe we zo'n lening gaan invullen, zijn we nog bezig uit te werken. Maar daar zal zeker ook een promotie- en informatiecampagne bij horen. Ik denk dat het goed is voor u om te weten dat we ook werken met energiecoaches, die dus echt daadwerkelijk bij de deuren langsgaan om de mensen te vertellen welke maatregelen ze nu wel of niet in hun huis kunnen nemen. Dat zijn er nog een handjevol, die kunnen niet de hele provincie in één keer beslaan. Maar we hebben er wel degelijk aandacht voor, dus we zullen dat ook in de *awareness* c.q. de bewustwording meenemen.

De VOORZITTER: Mevrouw Voerman, ten slotte.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Ja, misschien is het nog een idee – dat reik ik de gedeputeerde nog even aan – om daar de corporaties daar heel nauw bij te betrekken. Die kennen hun omgeving en hun eigen dorp heel erg goed. Ik dring erop aan dat het echt heel belangrijk is om die mensen onder aan de ladder te bereiken, want dat zijn mensen die vaak niet goed geïnformeerd zijn en die het juist hard nodig hebben.

Mevrouw HOMAN (gedeputeerde): Dat kunnen we toezeggen.

De heer MASTENBROEK (SP): Ja, toch nog even terug naar dat hele klimaatcrisisgebeuren. De gedeputeerde komt daar nog op terug – ik denk later vandaag. Ik zou dan de gedeputeerde ook willen vragen om ons te schetsen wat nou het gevolg is van al die grote woorden. Wat betekent dat nou concreet en wat doen we nou wel of niet anders? Want dat is een beetje de twijfel die wij ook hadden bij deze motie: wat is dit nou?

Mevrouw HOMAN (gedeputeerde): Nou, dat zijn inderdaad de woorden die ik ook had kunnen bezigen. Het gaat denk ik – zo hebben wij de motie een beetje geïnterpreteerd – wel heel erg om de symboliek. Want het is een situatie waar we wat aan moeten doen. Wij zeggen in Groningen ook dat we daar wat aan doen. Dus die handschoen pakken we op.

De heer MASTENBROEK (SP): Ja goed, maar in aansluiting op de vragen die u daar al over kreeg: u zei net wel denk ik dat wij in een klimaatcrisis zijn. Nou, ik vind dat prima. Als u dat zegt, dan zal het wel zo zijn. Maar dan is het toch wel van belang wat de provincie als gevolg daarvan nu wel doet wat ze daarvoor niet deed.

Mevrouw HOMAN (gedeputeerde): Terechte vraag. En hoe ik het net ook formuleerde: als je zegt dat op het moment dat het systeem ontregeld is, dan kunnen we volgens mij met een droogteperiode waar de landbouw en de natuur last van hebben, dat constateren. Dat was inderdaad wat ik aangaf en zo heb ik dus de term 'crisis' net geïnterpreteerd.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Onze motie is ook echt als symboliek bedoeld. Maar wel eentje die gevolgen heeft voor hoe wij aankijken tegen de klimaatproblematiek. Dus ik bedoel daarmee te zeggen dat als wij zo'n convenant ondertekenen – wat al heel veel landen, gebieden en steden hebben gedaan – dan zeggen wij daarmee dat we erkennen dat er een crisis is. Ik weet heel goed dat het College echt al heel erg bezig is met het klimaat – daar dank ik het College ook voor – maar we moeten erkennen dat het echt een crisissituatie is. Het is een symbool en dat zouden we moeten erkennen. Dan heb je een ander startpunt.

De VOORZITTER: De rest van de aanbevelingen van uw eigen moties mag in uw tweede termijn.

Mevrouw GRÄPER (gedeputeerde): Volgens mij zijn er in ieder geval nog vier vragen die gesteld zijn op verschillende onderwerpen van het mobiliteitsbeleid en heb ik nog negen moties – als ik goed geteld heb om van een reactie te voorzien.

Groninger Belang heeft van ons gevraagd hoe Drenthe nu in het Nedersaksendebat en de Nedersaksenlijn zit. Drenthe is een van de partners waarmee wij samen die spoorlijn, de zogenaamde Nedersaksenlijn, op dit moment onderzoeken en zijn daarin ook volwaardige partner zoals ook Groningen en Overijssel zijn. Dus volgens mij zijn zij heel erg aan boord.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Ik weet hoe het proces in elkaar zit en ik weet hoe Drenthe als partner daarin zit. Maar weet ik ook dat de Drentse partner ook in de media roept dat hij geen voorstander van de Lelylijn. Dus mijn vraag was meer hoe u gaat beslechten dat Drenthe wel mee gaat doen en dat er wel een Nedersaksenlijn komt.

Mevrouw GRÄPER (gedeputeerde): Ja, ik heb de gedeputeerde in Drenthe horen zeggen dat hij voorstander is van de Nedersaksenlijn, alleen dat hij zich realiseert dat de realisatie van de Nedersaksenlijn weleens eentje van de lange adem kan zijn. Hij heeft volgens mij ook niet meer of minder gezegd dan dat. Hij is actief deelnemer namens het College, dus als provincie Drenthe, in het

onderzoek dat we nu samen met Overijssel en Groningen doen en daarmee zie je dus een partner waarmee wij samen deze lijn en deze verbinding aan het ontwikkelen zijn.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Denkt u dat deze weifelende houding van Drenthe nog vertraging oplevert of gaat u lekker in een sneltreinvaart door?

Mevrouw GRÄPER (gedeputeerde): Ik denk dat de heer Brink in zijn rol als gedeputeerde van de provincie Drenthe terecht heeft aangegeven dat het niet een eenvoudig proces zal zijn om de Nedersaksenlijn aan te leggen. Ik heb dat hier in de Staten in het debat rondom de spoorlijn naar Stadskanaal ook al met elkaar gedeeld dat het best een complex proces is, omdat anders dan bijvoorbeeld Stadskanaal nergens nog voldoende spoor ligt. We zijn nu bezig met die quick scan, daar is Drenthe gewoon een gelijkwaardige partner in zoals Overijssel en Groningen dat ook zijn. Wij hebben met elkaar de ambitie uitgesproken dat we deze lijn zo snel als maar mogelijk is, willen gaan realiseren. Geen van de drie provincies heeft het geld daarvoor op de plank liggen, dus we weten dat we daar ook een traject voor zullen moeten doorlopen in het BO-MIRT. Daarvoor zijn nu de eerste stappen gezet met het starten van het onderzoek en die quick scan. Zo begint de trein te lopen, maar we weten ook dat we nog een heleboel stations te gaan hebben.

De VOORZITTER: De heer Schmaal, ten slotte.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Kent de gedeputeerde één gemakkelijk infraproces? U zegt dat het een moeilijk traject wordt. Ja uiteraard, ik ken geen simpel traject qua infrastructuur. U wel?

Mevrouw GRÄPER (gedeputeerde): Met de kennis van vandaag constateer ik dat het reactiveren van het personenvervoer richting Veendam eigenlijk een eenvoudig traject is geweest. Maar dat is misschien wel met de kennis van vandaag, zeg ik daar dan ook meteen bij.

Ik kan op de tweede vraag die gesteld is door de PVV-fractie over de bezetting van de controleurs op de Arriva-treinen en of het opleggen van boetes daarbij een effect heeft. Ik heb even de cijfers erbij gepakt om het makkelijker te maken. In 2015 werd de norm niet gehaald, toen was ook geen van de vier Groninger lijnen sprake van verplichte één-op-drie-controles. Wij hebben toen Arriva een waarschuwing gegeven, want dat is de eerste stap die in het huidige contract zit. In 2016 werd de norm opnieuw niet gehaald: toen was er slechts één lijn die voldeed aan de één-op-drie-controles. Toen hebben wij hen formeel in gebreke gesteld. In 2017 was de gemiddelde bezetting inmiddels boven de één-op-drie, maar tegelijkertijd waren er toen ook nog steeds twee lijnen die daar niet aan voldeden. Toen hebben wij een boete opgelegd. In 2018 is voor het eerst op alle lijnen het resultaat dat zij boven de één-op-drie-controlenorm zaten: ze zaten toen gemiddeld op 34,9 procent. En in het eerste kwartaal van 2019 zien we die trend doorgaan, want de controledichtheid daar is op dit moment 42 procent over die vier lijnen. Dus we zien wel degelijk dat die boetes ertoe geleid hebben dat het aantal controles toeneemt. Dat is ook precies wat we beoogden. In het volgende contract, in verband met de concessie die eind dit jaar ingaat, is niet langer een verplichting van controle in een op de drie treinen, maar is er de verplichting van een op de drie kilometers. En het is ook een eis geworden waarmee we niet eerst in gebreke hoeven te stellen, maar waarbij we ook meteen boetes kunnen opleggen op het moment dat daar niet aan voldaan is. Dus op die manier proberen we daarop te sturen, om juist die sociale veiligheid op de treinen te verhogen en daarmee ook het gevoel dat je veilig in die trein kunt zitten en op een goede wijze met de trein kunt reizen, vergroten.

D66 heeft ons gevraagd in hoeverre wij een duurzame mobiliteitsstrategie zouden willen opstellen, om op die manier ook de verduurzaming in het mobiliteitsdomein te kunnen versnellen. In het Klimaatakkoord dat afgelopen vrijdag besloten is, hebben we met elkaar afgesproken dat er Regionale Mobiliteitsstrategieën moeten komen die ook een deel van die vraag moeten gaan beantwoorden. Wij zullen als provincie Groningen, vooruitlopend op ons provinciale MIRT, daar versneld mee aan de slag gaan, zodat we dat mee kunnen nemen in de keuzes die wij in het MIRT met elkaar gaan maken.

De heer RAM (PVV): Ik ben blij om te horen dat er meer bezetting is op de treinen. Toch krijgen wij signalen vanuit de machinisten, maar ook vanuit de politie, dat er nog steeds een veiligheidsissue speelt. Een machinist geeft aan dat als er gedoe is, hij liever doorrijdt. Hij gaat niet stilstaan en hoopt maar dat de zwartrijders dan uitstappen. Dat is wat wij te horen krijgen en dat is een signaal dat ik wil doorgeven aan het College, met het verzoek om dat eens serieus te bekijken. Want wij krijgen die signalen niet voor niets, dus er is wel degelijk nog iets aan de veiligheidsnorm te doen wat de PVV

betreft. Dus het verzoek is aan het College, via de voorzitter, om daar toch de aandacht voor te houden.

Mevrouw GRÄPER (gedeputeerde): Ja, die aandacht is er. Dat is een van de redenen waarom het vorige College, maar ook dit College, boven op Arriva zal blijven zitten om de eis die wij gesteld hebben in het contract. Controles zijn daar een belangrijk meetinstrument in en wij weten dat die controles ook iets zeggen over de daadwerkelijke sociale veiligheid in die treinen. Wij zullen daarop blijven zitten. Wij hebben om die reden ook nadrukkelijk de kwalificatie in de volgende concessie scherper gemaakt, zodat we niet eerst een ingebrekestelling hoeven te doen, maar meteen over kunnen gaan op beboeting. Het is ook een continu gesprek dat wij met Arriva hebben over hoe je daarmee dan omgaat en hoe je daar vorm en invulling aan geeft. Want uiteindelijk is je veilig voelen in de trein, zowel voor het personeel als voor de reizigers, van groot belang. Voor het personeel omdat dat immers zijn arbeidsplek is, de plek waar zij werken. Maar voor de reizigers ook, want op het moment dat jij je niet veilig voelt in het openbaar vervoer, is de kans dat je er gebruik van gaat maken, ook een stuk kleiner. Dus die veiligheidsbeleving is ook essentieel en wij zijn daar continu in gesprek over met Arriva.

De heer RAM (PVV): Nou, ik ben blij dat het College het signaal dat ik afgeef, wel serieus beantwoordt en serieus neemt en dat het College daarbovenop zit. Maar die veiligheidsissues die spelen bij een trein, zijn wel heel specifiek. Want als op een spoorlijn iets gebeurt, de trein rijdt en die ineens stilstaat, dan is er niet zomaar ineens een politiewagen. Die moet ook beschikbaar zijn en er rijden er maar twee of drie 's avonds en 's nachts in Groningen rond. Dus dat is heel erg lastig. Het pleidooi is daarom toch: neem het signaal mee dat ik heb afgegeven namens de PVV en kijk er nog eens naar. Ik wil best de gedeputeerde met de bewuste machinist in contact brengen om dat signaal toch goed over te laten brengen.

Mevrouw GRÄPER (gedeputeerde): Ja, ik denk dat de machinist natuurlijk ook zijn eigen interne organisatietrajecten heeft om signalen af te geven als het gaat om de veiligheid en het gevoel van veiligheid op zijn trein. Wij constateren op basis van de cijfers dat het aantal controles toeneemt, dat Arriva daarmee voor het eerst nu ook echt volledig voldoet aan de eis die wij daaraan hebben gesteld. Nou, dat is goed nieuws. We komen van ver, maar we zijn er nu wel. We hebben de eis verder aangescherpt richting de nieuwe concessie. Daarmee hebben we een instrument waarmee we ook echt kunnen ingrijpen als het nodig is en we hebben op basis van de afgelopen vier jaren ook gezien dat dat ingrijpen wel degelijk effect heeft. Ondertussen denk ik dat het iets is waarover we altijd in gesprek moeten blijven. Want de cijfers geven misschien iets anders aan, maar dat gevoel van veiligheid bij individuele burgers is wel van belang om ervoor te zorgen dat het gebruik van het openbaar vervoer natuurlijk overeind blijft. Maar ik ben bang dat het altijd zo is dat je ongewenste situaties in het leven tegenkomt. Dat gebeurt soms ook op de fiets, dat gebeurt soms ook in de bus en dat gebeurt soms ook op het moment dat je ergens op straat loopt. Alles helemaal veilig: die samenleving zouden we met z'n allen wel willen, maar die is er helaas nou eenmaal niet.

Ten slotte als het gaat om de vragen die gesteld zijn, is er een vraag door de Forum-fractie gesteld over hoe het nou zit met die zelfrijdende voertuigen, waar we daarbij aan moeten denken en wat voor soort toepassingen dat dan heeft. Laat ik er twee noemen. Wij doen experimenten met onze zogenaamde *automatic train operating systeem*, dus het automatische treinsysteem. Die hebben voor ons als doel dat op het moment dat dat goed kan werken en wanneer treinen dus door middel van data op een betere manier met elkaar communiceren en de besturing van die treinen daarop afgesteld is, treinen dan dichter op elkaar kunnen rijden. Dat betekent dat er gewoon meer treinen kunnen rijden op de bestaande hoeveelheid spoor. Daarmee kunnen wij capaciteit toevoegen aan ons netwerk zonder dat we daar dure uitbreidingen van de infrastructuur voor nodig hebben. Hetzelfde van dat soort type toepassingen kan ook ons gaan helpen op bijvoorbeeld drukke plekken als het gaat om autonoom rijden.

Om een ander voorbeeld te noemen: dat is het experiment dat wij doen als het gaat om automatisch vliegen door de lucht. Dat doen wij door middel van drones en die helpen ons om bijvoorbeeld ervoor te zorgen dat er medicijnen naar de Waddeneilanden kunnen op het moment dat daar iets van een noodtoestand plaatsvindt. Dat kan veel sneller, veel goedkoper, veel eenvoudiger dan bijvoorbeeld wanneer er daar met een traumaheli heen gegaan moet worden. Op die manier kunnen wij meer dienstverlening bieden dan dat we dat op een andere manier zouden kunnen doen. In Groningen zijn we samen met Drenthe en Friesland met dat soort type experimenten bezig om juist in een gebied als het onze, waarbij nou eenmaal nu niet elke hulpverlening of andere voorziening in deze dunbevolkte omgeving snel aanwezig kan zijn, toch dingen voor elkaar te krijgen die je anders

niet voor elkaar krijgt. Dit even als achterliggende reden waarom wij met dit soort experimenten bezig zijn.

Dan kom ik bij de moties. Ik kom bij motie 34 over de oplaadpunten voor fietsen.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Ik ga er dan vanuit dat de rest van de vragen al beantwoord is, want dat bracht mij in de benen. Dat is namelijk het antwoord op de Lelylijn. Hoe gaat u om met de Lelylijn? Hoe gaat u die motie ten uitvoer brengen, nu de Kamer dat niet wil – waar uw partij ook onderdeel van is?

Mevrouw GRÄPER (gedeputeerde): Ja, ik heb een hoop statements gehoord over de Lelylijn in het debat, maar ik heb helemaal geen vragen over de Lelylijn gehoord. Maar als u mij vraagt wat wij van de Lelylijn vinden, dan heb ik daar volgens mij ook in de commissie u een antwoord op gegeven. Daar heb ik u aangegeven dat u in de Kadernota kunt zien dat wij inzetten op een snelle verbinding met zowel de Randstad als Duitsland. Als u wilt weten hoe wij dat nou precies doen, heb ik toen aangegeven dat u daar in de vorige Statenvergadering een motie over aangenomen hebt en het gebruik is in onze Staten dat als wij als College uitvoering geven aan een motie.

De VOORZITTER: Dat brengt ons denk bij motie 34. De gedeputeerde vervolgt haar betoog.

Mevrouw GRÄPER (gedeputeerde): Motie 34 inderdaad, 'Laadpalen voor e-bikes'. Wij stimuleren actieve mobiliteit door middel van fietsen. We zien dat elektrisch fietsen het mogelijk maakt om twee dingen te doen: aan de ene kant grotere afstanden per fiets te overbruggen en aan de andere kant ook met name de ouderen in onze provincie de mogelijkheid te geven om op hogere leeftijd te kunnen blijven doorfietsen. Beide ontwikkelingen vinden wij van groot belang. Ten eerste omdat we daarmee een vervoermiddel in onze provincie hebben dat relatief duurzaam is en aan de andere kant we ook bewegen in onze provincie, ook op oudere leeftijd, kunnen blijven stimuleren. Ten slotte zien wij dat de e-bike ook een belangrijk vervoermiddel is als het gaat om toerisme en recreatie. Ook dat is een vorm waarvan we zeggen dat het goed is dat dat gestimuleerd wordt. Daar kan soms voor sommige gebruikers dat extra steuntje in de vorm van elektriciteit voor de fiets enorm bij helpen. Een van de angsten die er is om geen gebruik te maken van de elektrische fiets, is de angst dat je fiets leeg komt te staan. Zeker voor de oudere gebruiker is dat meteen ook een groot probleem, want dat zijn vaak de wat zwaardere fietsen. Dus je kunt dan niet zomaar die fiets op spierkracht weer terug op de startlocatie brengen. Die angst om leeg te komen staan kun je voor een deel als overheid verhelpen door te zorgen dat er veel publieke oplaadpunten zijn. Ik neem dus de suggestie die in de motie staat dat wij ook moeten kijken of er een koppeling te maken is met elektrische oplaadpunten voor de auto, graag en van harte mee. Want ik denk dat dat een goede en terechte suggestie is om daar inderdaad combinaties in te maken. Maar de motie in haar geheel ontraden wij toch, omdat wij ervan overtuigd zijn dat die aanwezigheid van publieke oplaadpunten voor het stimuleren van deze vorm van vervoer van groot belang is.

De heer MARQUART SCHOLTZ (FvD): Ik denk dat de gedeputeerde de motie met andere ogen heeft gelezen dan de versie die uit mijn computer vloeide. Er staat namelijk geen enkele verbinding in met oplaadpunten voor elektrische auto's. Er staat alleen in dat oplaadpunten voor elektrische auto's commercieel worden georganiseerd en uitgebaat en niet dat het gecombineerd zou worden met wat dan ook door de provincie georganiseerd, gefinancierd of geregeld zou moeten worden.

De VOORZITTER: Ik dacht dat u een vraag ging stellen. Maar dat gebeurt niet, begrijp ik?

De heer MARQUART SCHOLTZ (FvD): Nou ja, heeft de gedeputeerde die motie dus goed lezen? Laten we die vraag eerst maar eens stellen, dat lijkt me wel nodig.

Mevrouw GRÄPER (gedeputeerde): Misschien ben ik inderdaad wat creatiever bij het lezen geweest dan u bedoeld hebt. Tegelijkertijd komen lang niet alle oplaadpunten puur commercieel tot stand. Wij hebben onlangs een aanbesteding gedaan samen met de gemeenten om duizend openbare laadpunten in onze provincie te creëren en daar zit wel degelijk ook overheidsgeld bij. Dus als je die voortgang van elektrisch vervoer in Nederland wilt stimuleren, dan is de aanwezigheid van ook openbare laadpunten van groot belang. Want daarmee maak je het ook toegankelijk voor iedereen en ja, daar staat dit College ook graag voor.

De VOORZITTER: De heer Marquart. Zullen we zeggen: ten slotte?

De heer MARQUART SCHOLTZ (FvD): Moet dat, voorzitter?

De VOORZITTER: Ik denk het wel.

De heer MARQUART SCHOLTZ (FvD): Ja? Nou, dat is jammer.

Ten tweede wil ik dan vragen aan de gedeputeerde of zij het verschil ziet tussen de elektrische auto en de elektrische fiets. Want een elektrische fiets heeft over het algemeen minstens 300 kilowattuur aan boord in het accuutje, goed voor 35 tot 40 kilometer en bij matig gebruik van het accuutje 90 kilometer. Je kunt dus rustig thuiskomen: vanwaar die angst? Is er een meting van de angst onder de ouderen? Die twee vragen zou ik ook graag beantwoord zien.

Mevrouw GRÄPER (gedeputeerde): Wij weten van de informatie die ons gegeven is door de Fietzersbond dat de aanwezigheid van laadpalen mensen helpt ervan te overtuigen dat het gebruik van de elektrische fiets een goed vervoermiddel is. Die angst van leegstand is een van de redenen waarom mensen de elektrische fiets niet gebruiken, terwijl het voor hun beweging goed zou zijn. Op de fiets is 35 kilometer niet heel veel. Dat is afhankelijk van de snelheid en als je een beetje een rondtocht door Groningen wilt maken, is die afstand onvoldoende om die ook daadwerkelijk te maken. Ik heb u net ook aangegeven dat de elektrische fiets een wat zwaardere fiets is en ook zeker niet voor alle gebruikers zo is dat als de accu leeg is, ze ook zomaar thuis kunnen komen. Deze vorm van bewegen is een vorm van bewegen die wij graag stimuleren, zowel vanuit bewegen als het hebben van een goed alternatief vervoer. En om die reden kiezen wij ervoor om inderdaad ook te investeren in laadpunten voor fietsers. Maar ja, uiteindelijk is dat inderdaad een politieke keus.

De VOORZITTER: Ik heb de indruk dat de posities helder zijn. En over de procesgang: ik weet hoeveel moties de gedeputeerde nog voor de boeg heeft. Ik zou haar ook willen oproepen om de adviseringen een tikje beknopter te houden dan ze deed bij dit punt.

Mevrouw GRÄPER (gedeputeerde): Ik kom bij motie 35 'FairTrade Provincie', ik denk een terechte motie, omdat die ook een bredere kijk heeft dan alleen maar verantwoordelijkheid voor ons in de provincie, maar ook wat wij hier in de provincie doen als effect voor de rest van de wereld. Een eerste korte inventarisatie heeft ons in ieder geval geleerd dat wij er nog niet zijn, als wij zo'n titel zouden willen aanvragen. Want wij weten ook bijvoorbeeld dat een provincie pas een FairTrade Provincie kan zijn als 45 procent van de gemeenten ook FairTrade Gemeente is. Zover zijn we in onze provincie nog lang niet. Het is iets wat het onderzoeken misschien wel waard is en om die reden laten wij het oordeel van deze motie graag over aan de Staten.

Motie 45 gaat over het wel of niet een kerntakenonderzoek doen in de provincie Groningen. In het Coalitieakkoord hebben wij aangegeven dat wij samen met de gemeenten het gesprek aan willen gaan om te kijken hoe wij ons verhouden ten opzichte van elkaar en wat dat dan ook betekent voor de taken en onderlinge verhoudingen. We hebben daarbij ook met elkaar afgesproken te zullen kijken hoe wij nou ook met de gemeenten onze krachten kunnen bundelen en onze kennis delen en bijvoorbeeld door netwerkpools te kijken of we de juiste mensen op de juiste plek met de juiste dingen aan het werk kunnen hebben. We hebben met elkaar de afspraak gemaakt over het verder flexibiliseren van het AGP en over het in gang zetten van de organisatieontwikkeling. Nou, met al die bewegingen vragen wij ons af of een kerntakenonderzoek daar iets aan toevoegt, of dat op dit moment wel verstandig is en of het niet beter is om eerst de processen met elkaar te doorlopen. Om die reden ontraden wij deze motie.

Dan kom ik op motie 46, de motie over de Wunderline. Deze motie is volgens het College in lijn met de discussie die we met elkaar gevoerd hebben in de commissie om daar een hardere uitspraak te doen over wat dat nou betekent voor de voortdurende zoektocht naar de middelen die er zijn. Ik hoop niet dat ik de motie zo moet lezen dat we alleen maar bij het RSP moeten kijken als het gaat om het aanvullen van de middelen, maar juist ook breder moeten blijven kijken. Maar in ieder geval, voor de bedragen die we er nu uit nemen, stel ik voor dat we dit als een soort van vangnetconstructie hanteren voor de toekomst. Ik zou het oordeel daarover dan ook graag aan de Staten overlaten.

Dan kom ik bij motie 47 over het landbouwverkeer. Deze motie zou ik toch – met uw toestemming, voorzitter – iets breder willen bespreken dan de andere moties. Want hier is wel iets meer aan de hand. Ik denk dat de Partij voor het Noorden dat landbouwverkeer op provinciale wegen voor de doorstroming daarop een hinder is. Dat is ook een van de redenen waarom wij op dit moment de regel hanteren 'nee, tenzij...'. Dus nee, landbouwvoertuigen mogen niet op provinciale wegen,

tenzij er geen alternatieven of geen andere mogelijkheden zijn. Wij zien dat dat in de verschillende dorpen in onze provincie soms ook wel tot problemen leidt. Soms moeten die grote machines als gevolg daarvan door dorpjes heen waar soms er niet altijd de ruimte voor is en waar je soms ook met schoolkinderen te maken hebt die op dat moment naar school gaan. Dus er zijn nadrukkelijk meer problemen die spelen. We staan aan de vooravond van de introductie van een kenteken voor landbouwvoertuigen. Dat maakt dat het mogelijk is om eigenaren van landbouwvoertuigen ook veel beter aan te spreken en ook te beboeten op het moment dat ze zich onkies gedragen in het verkeer. Dat is een van de redenen waarom wij als College graag zouden willen kijken hoe wij nou met die landbouwvoertuigen willen omgaan naar de toekomst en wat dat dan betekent voor hoe je aan de ene kant omgaat met die landbouwvoertuigen in de bebouwde kom van die dorpen en aan de andere kant ook wel wat dat dan betekent voor onze provinciale wegen en hoe zij zich daartoe verhouden. Die zoektocht willen wij eigenlijk met de introductie van het kenteken nu met elkaar starten, samen met de gemeenten dat gesprek voeren en ook samen met de landbouwsector. Daar zouden uitwijkplaatsen een goed onderdeel in kunnen zijn en of dat een van de instrumenten is. We weten uit het verleden dat dat niet altijd effectief is omdat landbouwvoertuigen daar vaak toch aan voorbijrijden omdat ze er én moeilijk in komen en dan vaak daarna ook weer moeilijk uit komen – zeker als het druk is op de weg. Dus dan kiezen ze er toch voor om door te rijden. Maar als u de motie ziet zoals ik haar net omschreven heb in een breder onderzoek naar hoe wij nou op een goede, verkeersveilige manier met landbouwvoertuigen aan de ene kant, maar wij ook tegelijkertijd de doorstroming op onze provinciale wegen serieus nemen, dan is dat misschien meer een toezegging dan een positief oordeel van de motie. Maar zo zouden wij deze graag willen aanpakken.

De heer ZWART (PvH): Nou, ik ben grotendeels blij met het antwoord. De vraag is: juist in de spijtijden is het landbouwverkeer met name op die provinciale wegen een regelrechte blokkade. Het snelheidsverschil is ongeveer 50 kilometer per uur. Dat maakt uit. De bedoeling van de motie is om het landbouwverkeer in de spijtijden – dus van halfacht tot negen uur 's morgens en 's middags van vier tot zes, ik noem maar wat tijden – de mogelijkheid te geven om met hun bredere voertuigen goed aan de kant te gaan zonder echt van de weg af te komen. Ik zou heel graag willen dat de gedeputeerde de motie op deze manier kan interpreteren.

Mevrouw GRÄPER (gedeputeerde): Ja, wij hebben echter in Noord-Holland bij een onderzoek gezien dat op dat moment bestuurders van landbouwvoertuigen in de spij van die mogelijkheid weinig gebruikmaken, omdat ze gezien de breedte van hun voertuigen daarna moeilijk weer terug in het verkeer kunnen inschuiven. Dat maakt dat ze dan, als ze niet uitkijken, anderhalf uur stilstaan langs de kant van de weg. Dat is over het algemeen in bedrijfseconomische zin ook niet helemaal wat ze willen. We willen ze vaak op dat soort tijdstippen ook de dorpen niet in hebben, want dat zijn vaak de tijdstippen waarop scholen bijvoorbeeld opengaan. En de combinatie van grote landbouwvoertuigen en schoolgaande kinderen is ook niet heel erg fijn. Dus we zijn met de sector in gesprek. Het grote voordeel van de kentekenregistratie is dat je ook het verschil kunt maken in de snelheid van het ene voertuig en het andere voertuig. Want je kunt ze daarop ook monitoren omdat je een kenteken hebt waaraan je kunt zien met welke snelheid een voertuig mag rijden. We zien dat landbouwvoertuigen over het algemeen ook steeds sneller kunnen rijden – dat niet altijd doen, maar wel kunnen. Nou, dat zou bijvoorbeeld een reden kunnen zijn om de voertuigen die inderdaad goed met het overige verkeer mee kunnen rijden, op dat moment wel toe te staan en daar waar dat niet het geval is, dat bijvoorbeeld niet te doen. Daarover is een goed gesprek – weet ik uit ervaring – mogelijk met de landbouwsector, want die ziet dit probleem voor een deel ook zelf en wil daar ook zelf over nadenken. Maar het lijkt mij verstandig dat we dat in de bredere context van hoe je nou met landbouwvoertuigen in onze provincie omgaat, beschouwen. De kentekenregistratie is een goede aanleiding en een goed moment, omdat je dat onderscheid dan ook kunt maken. Dat valt in deze periode en de toezegging die ik vanuit het College doe is dat we daarmee aan de slag gaan. Wij zullen uitwijkplekken als onderdeel in die zoektocht meenemen. Daarmee wordt het een duidelijk breder onderzoek dan dat in de motie staat, maar zo zouden wij het graag willen uitvoeren. Deze motie is *an sich* denk ik iets te smal voor wat wij beogen, maar volgens mij is de intentie dezelfde.

De heer ZWART (PvH): Ja, ik denk dat de intentie dezelfde is, ik ben blij met uw aanvulling. Ik hoop dat wij dat op korte termijn – en dan bedoel ik voor 1 januari 2020 – geregeld zouden kunnen hebben. Want het wordt met name op de N360 echt wel een blok aan het been.

Mevrouw GRÄPER (gedeputeerde): Ja, die toezegging kan ik niet doen. Wat ik net al aangaf: dit vraagt echt het nodige overleg met de gemeenten en ook met de sector zelf. Ik denk niet dat het reëel

is om dan op 1 januari al een doorwrocht plan hier te hebben liggen. Maar dat heeft onze inzet om zo snel mogelijk een goede oplossing te vinden, hebt u net van mij namens het College gehoord.

Dan kom ik op motie 49 'Carnivoor? Geef het door!'. Een motie waar denk ik veel emotie en tegelijkertijd ook wel een duidelijke boodschap in zit als het gaat om dat als wij klimaatverandering willen, je daar soms een keuze moet doen voor systeemveranderingen. Wij laten het oordeel over deze motie graag over aan de Staten om eenieder zijn of haar eigen afwegingen in te kunnen laten maken.

Dan komt ik bij motie 56, de motie over de brede fietspaden. Laat ik beginnen te zeggen dat het klopt wat in de motie staat, dat de beleidnota uit 2012 achterhaald is. Want wij hebben namelijk in 2016 nieuw fietsbeleid vastgesteld met elkaar, dus die motie uit 2012 is inderdaad achterhaald. In december 2016 hebben uw Staten de nieuwe Fietsstrategie 'Verbinden met de fiets' vastgesteld en in die Fietsstrategie hebben wij ook onderzoek gedaan maar wat nu de toekomstbestendige breedtes van de fietspaden zouden moeten zijn. Daarbij hebben we ook met elkaar afgesproken dat we inderdaad voor nieuwe fietsroutes voor reguliere fietspaden de minimale breedte hanteren van tweeënhalve meter en als het gaat om de zogenaamde doorfietsroutes, of Fietsroutes Plus, minimaal vier meter. Dat is meer dan we dat in het verleden deden. Dus we hebben volgens mij in de lijn van uw betoog ook die breedtes daarin met elkaar vastgesteld. Dat is een tienjaarsplan dat we daarbij met elkaar hebben opgesteld en daarmee hebben we met elkaar inzichtelijk gemaakt wat nu die verschillende ambitieniveaus zijn die je daarin zou kunnen realiseren. We hebben daarbij ook gekeken naar hoe we in dat plan de verkeersveiligheid op de fietspaden nadrukkelijk konden onderzoeken en hebben ook een evaluatiemoment ingebracht om te kijken of de ontwikkelingen zo zijn dat met name de breedtes en andere normen die we vastgesteld hebben, nog steeds passen. In 2020 is het de bedoeling dat we dan opnieuw voor drie jaar een uitvoeringsprogramma vaststellen. Daarin zullen we dus opnieuw die afweging maken. Ik heb u al gezegd dat er meerdere ambitieniveaus in die fietsnota staan. Van het hoogste ambitieniveau heeft de meerderheid in uw Staten aangegeven dat wij daarnaar zouden moeten streven. Dat vroeg om een bedrag van vijf tot acht miljoen per jaar. Dit College maakt nu zeven miljoen per jaar vrij voor deze nota en heeft los daarvan ook nog 1,7 miljoen vrijgemaakt om te kijken of we de fietsroute richting Leek kunnen verbeteren. Daarmee voldoen we dus aan het hoogste ambitieniveau van de fietsnota en geven we daar ook invulling aan.

De heer TEN HOOVE (50PLUS): Dank voor uw uitleg. Waar het ons met name ook om gaat is de prioriteit. Er is nu een groot aantal fietspaden – dat is u ook bekend – waar je nauwelijks elkaar kunt passeren. Dat is ook gedeeltelijk in kaart gebracht, maar er zijn ook heel veel fietspaden waar dat zeker nog niet het geval is. Als je nu bijvoorbeeld kijkt rond Blauwestad, dan is dat een fietspadje van niks: daar kun je nauwelijks fietsen. Wat mij opvalt is juist het verkeer dat op de fietspaden rijdt, steeds veranderend is. Ik zou ook graag willen dat u dat zou willen meenemen. Er komen meer, andere, snellere bewegingen op dat fietspad en dat wordt niet meegenomen in de eerdere conclusies die er getrokken zijn.

Mevrouw GRÄPER (gedeputeerde): Ja, misschien dat ik u buiten de vergadering om eens een keer kan meenemen in wat er in die nieuwe nota van 2016 staat. Want dit staat expliciet omschreven in die nieuwe Fietsnota. Daarin vragen we juist ook aandacht voor hoe je nou omgaat met die grote snelheidsverschillen en die verschillende gebruikers op dat fietspad. Dat is een van de redenen waarom we op dit onderzoek doen onder de gebruikers van het eerste stuk van de fietsroute richting Assen naar hoe we met die snelheidsverschillen omgaan. Want we zien daar zowel de speedpedelecgebruikers als roeicoaches die, half kijkend naar de boten in het water, op dat fietspad lopen. Naar die verschillen die we daar natuurlijk letterlijk aan den lijve ondervinden, vindt nu onderzoek plaats over hoe wat bij de inrichting van dat fietspad kan helpen om juist ongevallen te voorkomen. Dus u noemt een terecht punt en het heeft vol de aandacht als integraal onderdeel van de nieuwe Fietsnota die we in 2016 met elkaar hebben vastgesteld.

De heer TEN HOOVE (50PLUS): Ik ben blij dat dat zo is, dan zullen we dat samen nog wel een keer bekijken.

Mevrouw GRÄPER (gedeputeerde): Daarmee heb ik volgens mij alle moties gehad en bent u, als het goed is, helemaal compleet – op volgens nog één motie na, waar u nog zelf iets over mag zeggen.

De heer PAAS (Commissaris van de Koning): Nou, laat ik dat dan maar doen – al was ik niet van plan daar lang over te spreken. Dat is motie nummer 37, de motie 'Opkomstbevordering'. Alle moties zijn aan de Staten, maar deze natuurlijk wel helemaal. Dus het is niet meer dan gepast dat ik die in haar

geheel overlaat aan de Staten. Mochten de Staten tot de conclusie komen dat het een goed idee is dat er staat, dan zijn er twee consequenties. De eerste is dat ik dat graag op me neem, in nauwe samenspraak met het presidium – het is dus altijd een gedeelde verantwoordelijkheid. De tweede is dat er dan nog geen budget voor is, dus dat is nog wel iets wat even geregeld moet worden als het een plan is dat geld moet gaan kosten.

De VOORZITTER: Daarmee is er een eind gekomen aan de eerste termijn van het College. Ik kan mij voorstellen dat u er behoefte aan hebt, om meerdere redenen maar ook vanwege onderling overleg, om even na te denken wat dat dan gaat brengen in de tweede termijn en wat voor consequenties deze antwoorden van het College hebben voor wat u straks gaat zeggen. Dus daarom schors ik de vergadering voor twintig minuten.

[Schorsing]

De VOORZITTER: Ik heropen de vergadering. Dames en heren, de heer Meendering staat al voor u klaar. Het zou het debat ten goede komen als u naar hem ging luisteren. Het woord is aan de heer Meendering.

De heer MEENDERING (GroenLinks): Dank aan het College voor de beantwoording van de gestelde vragen en de reacties naar aanleiding van de opmerkingen, door ons en anderen gemaakt in de eerste termijn. We hebben er alle vertrouwen in dat het College voortvarend aan de slag gaat met de uitgesproken ambities.

Zo is het ook goed om te horen dat de zorgen rondom de PAS die wij samen met een aantal andere partijen hier hebben gedeeld, uitvoerig zijn uitgesproken, dat het College die ook deelt en dat de Staten hier ook in betrokken worden. De concrete vraag die nog wel bij ons leeft, is over dat er wordt gesproken over een zogenaamde 'prioriteringslijst'. In hoeverre kunnen wij als Staten nog bij de samenstelling van die lijst betrokken worden? Kunnen we daar nog invloed op uitoefenen?

Wat ons na de eerste termijn ook opvalt, is de behoorlijke tweedeling in deze Staten als het gaat om de energietransitie, de klimaatcrisis, de gevolgen daarvan en hoe we daarmee om moeten gaan. Maar gelukkig ziet de meerderheid van deze Staten de noodzaak om kei- en keihard daarmee aan de slag te gaan met die klimaatcrisis. Laten wij het nogmaals noemen: wij gaan dit doen samen met onze inwoners. We gaan dit als provincie niet alleen doen, maar dus samen met onze inwoners en zeker ook met de gemeenten doen.

Dan zijn er veel moties ingediend. Het was af en toe ook even puzzelen, maar daar zijn we nu uit. Ik ga ze niet allemaal bespreken. Wat we wel zien is dat er veel moties – dat heeft het College ook aangegeven – toch wel gaan over bestaand beleid of een stukje verdieping of verduidelijking van bestaand beleid. Wij zijn daar wel vrij kritisch over geweest, in die zin dat als moties echt bestaand beleid noemen of daarvan uitgaan, wij die dan ook niet zullen steunen. Want we hebben er alle vertrouwen in dat het College die goed gaat uitvoeren. Wat ook is om te zien is dat er een aantal moties is ingediend door partijen uit de oppositie én coalitie. Dit geeft ook aan dat de ruimte, die wij in eerste termijn benoemd hebben, er gewoon is en dat partijen elkaar gingen opzoeken en dat moeten we blijven doen de komende jaren. Dat is gewoon heel goed.

Een paar moties even heel kort benoemend. Motie 49 'Carnivoor? Geef het door!' is hier eerder geweest. Wij zijn daar weer voor en hopen ook dat deze Staten nu in meerderheid voor deze motie zullen gaan stemmen. Want, zoals ook vanuit het College werd opgemerkt, het is ook een bepaalde manier van denken c.q. omdenken, waardoor mensen anders kunnen gaan denken naar voedselconsumptie.

En dan tot slot motie 57, een motie die wij samen indienen met onder andere de Partij voor de Vrijheid, waarin we eigenlijk alle aannemers die hier in het gebied actief zijn, betrokken willen laten zijn bij de herstel- en versterkingsoperatie. Dat is natuurlijk een heel positief punt als we dat met z'n allen voor elkaar krijgen, want dat laat zien dat we de regio heel actief betrekken bij de herstel- en versterkingsoperatie en dat is alleen maar een win-winsituatie.

De heer ENGELKENS (PvdA): Ik wil het even houden bij de moties. Er zijn dus 29 moties ingediend, waarvan bijna 30 procent door één partij. Ik geef daar verder geen waardeoordeel aan, hoor, maar het is gewoon even een constatering. Wij zijn het met zes moties eens of dienen die mede in. Ik kom er zo op welke dat zijn met een soort van motivatie. Met de rest zijn we het niet eens, vinden we overbodig of moties zijn te voorbarig omdat het College nog met uitvoering of uitwerking komt.

Welke moties zijn wij voor? Motie 35 'FairTrade Provincie': dat vinden wij een sympathieke motie. Meestal als je dat zegt, dan komt erachteraan: 'We steunen haar niet.' Maar deze motie heeft wel het voordeel van de twijfel.

Dan motie 37 'Opkomstbevordering': een prima motie, SP. Ook een goede uitleg trouwens.

Motie 38 hebben wij mede ingediend: prima.

Motie 46 hebben wij ook mede ingediend.

Dan gaan wij naar motie 57, was eerst nummer 40: een prima motie van de PVV.

En dan komen we bij één motie en dat is 'Carnivoor? Geef het door!'. Daar gaat onze fractie verdeeld over stemmen. Dus oké, dat wordt nog even spannend wie dat zijn.

De heer VAN DER WERF (FvD): Nou, ik ga het ook kort houden, een paar opmerkingen inderdaad. De VVD zei dat zij altijd voor overzichtelijke financiën is. Nou ja, dat is misschien waar als je ziet waar het aan uitgegeven wordt. Of tenminste, hoeveel er uitgegeven wordt, want als je vraagt waaraan, dan laat het zich raden. O ja, de opcenten worden natuurlijk verhoogd: daar is de VVD normaal altijd tegen, maar dit keer dus voor. Misschien komt het omdat zij natuurlijk ook 2 miljoen voor een extra gedeputeerde in de wacht hebben gesleept: dat moet ergens vandaan komen.

Kijk, die 2,6 miljoen kan ook prima, daar zijn we ook helemaal niet tegen, als het maar aan de juiste dingen wordt uitgegeven. En hier zit een beetje een omgekeerde volgorde die ik eigenlijk in die hele nota wel zie. Want eerst wordt het geld gereserveerd en vervolgens gaan ze bedenken wat ze ermee gaan doen. Ja, en dan kun je soms heel rare dingen krijgen, omdat er dan gewoon een bak met geld op de plank staat en je dan festivals krijgt waartoe je wordt opgeroepen om elkaars ongemakken te omarmen en al dat soort onappetijtelijke flauwekul.

Goed. Dan het behouden van de energiepositie als provincie, als leverancier. Ja, dan blijkt er dus dat er een *pubquiz* nodig is om tot de essentie te komen. Dan blijkt toch dat dat helemaal niet mogelijk is. Het klinkt natuurlijk mooi, omdat dat enorme sommen geld legitimeert. Eigenlijk wordt daarmee een soort worst voorgehouden om onze positie als energieleverancier te behouden. Maar goed, er is eigenlijk helemaal niet voldoende groene energie opwekbaar in deze provincie, laat staan in Nederland, om die positie te kunnen behouden. En dat is natuurlijk wel essentieel, wil je dat doen.

O ja, daarnaast hebben we een motie ingediend waar een dubbele ontkenning in zat. Die hebben we er even uitgehaald en die dien ik opnieuw in. Helemaal onder aan de motie stond in het dictum twee keer 'niet niet'.

De VOORZITTER: Motie 34 is daarmee ingetrokken. Deze motie krijgt dan nummer 58 (gewijzigde versie van motie 34), 'Laadpalen voor e-bikes'. Deze motie is ingediend door de fractie van Forum voor Democratie, mede namens de fractie van de PVV:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 3 juli 2019, Constateerend dat

- het College in de Kadernota 2019-2023 in programma 2 'Milieu en Energie', sub B.8 wil zorgen voor een dekkend netwerk van laadpalen voor e-bikes om (het afleggen van) langere afstanden per fiets te promoten, en daartoe tezamen met het investeren in slim(?) openbaar vervoer in vier jaar een miljoen euro wil uitgeven;
- e-bikes, anders dan elektrisch aangedreven auto's, over een trapmechnisme beschikken dat door spierkracht pleegt te worden aangedreven;
- elk huis, bedrijf, kantoor en school aangesloten is op het elektriciteitsnetwerk en dus kan voorzien in een of meer oplaadpunten voor e-bikes;

Overwegende dat

- het aan gebruikers van e-bikes moet worden overgelaten, met een welgevulde accu op pad te gaan en bij uitputting van die energiebron zelf de benen te gebruiken om op hun plaats van bestemming te komen en aldaar hun accu al dan niet op te laden;
- het geen taak van de provincie is, een zeer kostbaar laadpaalnetwerk aan te leggen en te onderhouden, temeer niet nu voor elektrische auto's laadstations worden aangelegd en geëxploiteerd door commerciële bedrijven, hetgeen door zulke bedrijven ook voor een fietslaadpaalnetwerk zou kunnen worden gedaan;
- eerst als tot aanleg van een landelijk netwerk van laadpalen voor e-bikes is besloten, deelname van de provincie kan worden overwogen;

Roepen het College van Gedeputeerde Staten op om:

1. niet over te gaan tot aanleg van een netwerk van laadpalen voor e-bikes en hiervoor geen middelen ter beschikking te stellen;

En gaan over tot de orde van de dag!

De heer VAN DER WERF (FvD): Dat is juist. Kan ik daar nog wat aan toevoegen? Nou ja, die 55 procent reductie doen we dan een beetje op basis van 'nou ja, we doen wel dit en een windmolentje hier en wat groen gas daar'. En dan hopen dat we in 2030 miraculeus bij die 55 procent zijn aanbeland. Ik heb daar weinig vertrouwen in.

De heer KAMMINGA (D66): Ja, over feitelijke vragen gesproken. Kent de heer Van der Werf de Energiemonitor van de provincie Groningen?

De heer VAN DER WERF (FvD): Licht mij toe.

De heer GEIJTENBEEK (ChristenUnie): Er is een Energiemonitor waarin de provincie bijhoudt hoeveel duurzame energie er wordt opgewekt. Die wordt ook aangevuld met de CO₂-uitstoot: die wordt dus gemeten, we houden bij wat we aan opwekking doen. Dus er is wel degelijk een onderbouwde visie en er wordt ook gemonitord. Ik hoop dat de heer Van der Werf zich daarin gaat verdiepen, dan kunnen we daar de volgende keer de discussie over voeren in plaats van cynisch te doen over de monitoring en dergelijke. Want volgens mij schieten we daar helemaal niks mee op.

De heer VAN DER WERF (FvD): Ik ben niet zozeer cynisch over de monitoring die ik nog niet ken. Ik heb de vraag daarover gesteld aan de gedeputeerde, die het antwoord ook niet wist. Dus laten we het daarover hebben, lijkt mij.

De heer GEIJTENBEEK (ChristenUnie): Aan het einde van de eerste termijn sloot ik de bijdrage van mijn fractie af met de vraag voor wie de Statenleden van betekenis willen zijn. Concreet heb ik gehoord: de jonge landbouwer, de internationale student en Pieter uit Loppersum. Maar ongetwijfeld gaan achter alle gedeelde visies nog veel meer concrete voorbeelden schuil.

Onze fractie is verheugd dat het College toezegt zich sterk te maken voor de geestelijke verzorging aan de inwoners in het aardbevingsgebied. Voor alle duidelijkheid: dit werk wordt ondersteund door de ondernemers, door humanitaire fondsen en door kerken. Dat neemt niet weg dat ook – en misschien wel juist – de rijksoverheid de verantwoordelijkheid heeft bij de aanpak van het leed dat door gaswinning veroorzaakt wordt. Leed dat door veel fracties vandaag onder woorden is gebracht.

Onze fractie is ook blij dat er in onze Staten brede steun is voor de ondersteuning van de Voedselbank. Mede dankzij de inzet van de ChristenUnie is daar de komende jaren ook geld voor gereserveerd. We horen graag van het College of het ons wil informeren over de uitkomst van de gesprekken met de Voedselbank.

Dan neem ik u graag nog even terug naar de Special Olympics. Een van de basketballers vroeg ik wat hij nou het allermooiste aan basketbal vond. Ik was benieuwd of dat dan misschien de dribbels of de passes of misschien wel de driepunters waren. Maar nee, hij antwoordde: "Het mooiste aan basketbal vind ik dat we samen spelen." Ik wil uw Staten vandaag vragen wat het mooiste is aan het Statenwerk. Zijn dat veel moties? Snedige interrupties? Spitsvondige woordgrapjes? Voor de ChristenUnie is dat dat we samenwerken. Samen voor ons mooie Groningen.

De heer MASTENBROEK (SP): Wij hebben nog een motie. Die gaat over Eelde. De gedeputeerde heeft aangegeven dat de vluchten waar wij het over hebben gehad, Eelde naar Münster-Osnabrück, binnen de kaders vallen. Maar wat ons betreft doet dat niets af aan het feit dat die vluchten ongewenst zijn. Ik heb een vraag aan het College: ontvangt de luchtvaartmaatschappij, die de vluchten uitvoert voor die lijn, ook een bijdrage uit het Routefonds? En, los van het antwoord op die vraag, wil ik graag de volgende motie indienen.

De VOORZITTER: Dit is de motie met nummer 59, 'Vervliegen'. Deze motie is ingediend door de fractie van de SP:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 3 juli 2019,
Constaterende dat

- er een nieuwe lijndienst Eelde-Münster/Osnabrück aangekondigd is;
- de afstand Eelde-Münster/Osnabrück ruim binnen de twee uur kan worden afgelegd per auto;
- vanaf de luchthaven Münster/Osnabrück uitsluitend vakantievluchten vertrekken en vluchten binnen Duitsland;

- Münster/Osnabrück daarmee geen hubfunctie heeft;

Overwegende dat

- er een brede maatschappelijke tendens is tegen vliegen op korte afstanden;

- ook het kabinet, onder meer in de Kamerbrief van 27 maart 2019, heeft aangegeven dat voor korte en middellange afstanden gezocht moet worden naar duurzame alternatieven voor vliegen; de luchthalve Eelde op dit moment in de benen wordt gehouden uit publieke middelen, voor een niet-onaanzienlijk deel vanuit de provincie;
Spreken als hun mening uit dat
 - het ongewenst is dat er vanaf luchthaven Eelde vluchten op korte trajecten worden uitgevoerd, in ieder geval zolang Eelde nog afhankelijk is van overheidsgeld;
Roepen het College van Gedeputeerde Staten op om
1. in de aandeelhoudersvergaderingen aan te dringen op het niet langer uitvoeren van vluchten op korte trajecten;
- En gaan over tot de orde van de dag!

De heer BAKKER (VVD): De SP dient een motie in over de opkomstbevordering. De Commissaris heeft ook duidelijk aangegeven dat het wel nuttig zou zijn als daar ook een bedrag bij genoemd werd. Het lijkt een heel sympathieke motie en we zouden er ook wel voor willen zijn, maar een motie waar geen financieel kader in genoemd is, gaat voor ons toch wat te ver. Dus zou daar enige precisering plaats kunnen vinden?

De heer MASTENBROEK (SP): Ja, zoals ik al zei: we hebben de motie overgenomen zoals we die vier jaar geleden ook hebben ingediend. Toen is het zo gegaan dat er een concreet plan gemaakt werd, daar ook een budget aan gekoppeld is en dat budget vervolgens in de Begroting is gevonden. Wat ons betreft zouden we dat op die manier weer kunnen doen. We hechten natuurlijk zeer aan een voorstem van de VVD-fractie, een van de twee fracties die de vorige keer daartegen heeft gestemd – misschien wel om deze reden, wie zal het zeggen. Maar qua budget moeten we denken aan de budgetten die we er de vorige periode ook aan besteed hebben. Dus in zoverre is het continuering van het beleid.

De VOORZITTER: Dat was 50.000 euro per jaar. De heer Schmaal.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Ik heb toch nog even een vraag over de net ingediende motie. Wat zijn 'korte vluchten'? Is dat qua tijd? Is dat qua kilometers? Is dat dan 2.000 kilometer of is dat een half uurtje? Wat is 'kort'?

De heer MASTENBROEK (SP): Ja, het is jammer, voorzitter, dat u de motie niet helemaal voorleest. Ik verwijs daarin naar een Kamerbrief waarin ook een definitie van 'kort' staat. Maar 'kort' is wat mij betreft in ieder geval alles wat binnen een uur vliegen is. Dus laten we zeggen 500 kilometer.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Vliegtuigen hebben een behoorlijke snelheid. Dus is het nu 500 kilometer of is het nu een uur?

De heer MASTENBROEK (SP): Ja, zonder al te technisch te worden. Laten wij de motie zo bedoelen dat we de korte vluchten op een kilometer of 500 inschatten. Kijk, het gaat ons specifiek om Münster-Osnabrück als bestemming vanaf Eelde. Dat is 140 kilometer volgens mij. Dat is in ieder geval een korte vlucht. En als je een definitie wil, dan kun je het erover hebben. Als u voorstelt als 'kort' minder dan 500 kilometer betekent: prima. Ik denk dat 'kort' in zichzelf wel vrij duidelijk is. In ieder geval is er landelijk beleid voor korte vluchten en dat beleid is bedoeld in de motie.

Ik zou in algemene zin dan nog even heel kort iets willen zeggen over de moties. Bij een aantal zullen wij straks voor of tegen stemmen. Maar met name tegen, omdat sommige heel specifiek en heel in de uitvoering en de details zijn. Daar ga ik straks geen stemverklaring over geven, maar dan weet u dat het best eens om die reden zou kunnen zijn als wij tegen een motie zijn die 'best sympathiek' is – om de woorden van de Partij van de Arbeid nog eens te herhalen.

De heer DE WIT (CDA): Het eerste is dat ik even een compliment wil maken aan de ChristenUnie voor de inbreng in tweede termijn. Als wij kijken naar onze fractie wat ons Statenwerk mooi maakt, dan is dat vooral om ervoor te zorgen dat mensen daadwerkelijk aan de start kunnen verschijnen. Het is mooi dat wij daar gezamenlijk een bijdrage aan kunnen leveren, dus daar wil ik mij heel graag bij aansluiten.

Dan heeft het College een antwoord gegeven op de motie van het CDA met betrekking tot het aanboren van gelden uit Europa. Wij kunnen ons volledig vinden in de beantwoording van het College, zeker als het aankomt op het feit dat er veel meer projecten zijn waar wij dan natuurlijk richting het

Rijk, maar ook richting Brussel gaan. Maar wij vinden dit toch ook wel een belangrijk punt om in die overleggen mee te nemen.

Dan nog een punt dat niet zozeer op de inhoud zit, maar meer op de orde. Er zijn vandaag heel veel opmerkingen gemaakt en vragen gesteld die heel erg in detail gingen, die heel erg uitgingen van wat de voorzitter net inderdaad zei, een beetje een 'pubquizgehalte'. Dan is in ieder geval niet de lijn die het CDA graag kiest. Ik wil daar in het presidium nog wel even op terugkomen. Maar ik vond het toch wel even benoemenswaardig om daar iets over te zeggen. Want we vinden het heel belangrijk dat je als politieke partij, hoe ver je inhoudelijk ook van elkaar af staat, op een serieuze en fatsoenlijke manier met elkaar omgaat.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Kijk, wij als provincie hebben met inwoners te maken, maar gemeente, andere overheidsorganen en nog heel veel andere partijen ook. En wat je dan zien en wat het jammer is, is dat we blijkbaar allemaal vanuit ons eigen eilandje kijken. Dat zeg ik even naar aanleiding van de discussie over de opcenten. De gemeenten hebben het moeilijk en de gemeenten hebben de OZB al tussen de 10 en 15 procent verhoogd; Stadskanaal heeft die zelfs al met 16 procent verhoogd. Dat zijn allemaal extra kosten voor die inwoner. En als er dan gezegd wordt dat we die opcenten nauwelijks verhogen en dat puur een indexering is om onze ambities waar te maken, dan mogen die ambities wel iets minder, zodat je die juist niet hoeft te verhogen – ook niet met een index. Toen werd ik uitgedaagd door gedeputeerde Brouns om dan even aan te geven waar de dekking vandaan moet komen. Nou, daar kom ik natuurlijk graag op terug. Als we dan even kijken naar het extra geld dat door dit College de komende vier jaar besteed gaat worden aan cultuur en maatschappij, dan staat daar nu 23 miljoen voor. Wij stellen voor om daar 8 miljoen van te maken. En in het programma Milieu & Energie stellen wij voor om niet 19,8 miljoen extra, maar 7,8 miljoen extra te doen – dus toch nog meer dan het huidige beleid. Bij elkaar op is dat een besparing van 27 miljoen en daarmee is de 24,63 miljoen voor de komende vier jaar ruimschoots gedekt en is er ook nog wat geld over voor andere zaken die ik hier hoorde. Dus tot zover even over de opcenten en vandaar dat we toch de oproep doen aan het College om de motie te gaan steunen. We gaan het zien.

Dan nog even een vraag aan gedeputeerde Gräper. Zij gaf aan dat ik niet expliciet een vraag had gesteld over de Lelylijn: dat is correct. Dus hierbij dan expliciet de vraag: waarom staat er in de hele Kadernota het woord 'Lelylijn' niet, terwijl de voordracht op 11 juni is verschenen en de motie hierover is aangenomen op 29 mei? Daartussen was toch wel tijd om daar wat teksten over toe te voegen?

Dan even over de toezegging van mevrouw Homan, waar we erg blij mee zijn, namelijk met de keiharde toezegging 'geen windmolenpark als een raad niet akkoord is'. En we zien de meetlat en ook het protocol voor de klimaatcrisis graag tegemoet. Want als je een bestuurscrisis hebt, is het duidelijk wat er gebeurt zo ongeveer – niet altijd, maar meestal wel. Dus we willen ook graag weten aan de hand van een protocol en een meetlat als er een klimaatcrisis wie dan welke rol heeft.

Misschien nog even dit vermelden. Wij zullen twee stemverklaringen gaan afleggen. Die hebben te maken met de motie van de SP over opkomstbevordering. Ondanks dat we denken dat er niet heel veel meer stemmen erdoor komen, denken we wel dat het voor de zichtbaarheid van onze provincie goed zou zijn. Vandaar dat we die motie wel gaan ondersteunen.

De heer RAM (PVV): Ik zal eerst ingaan op de motie 'Gelijk speelveld'. Ik wil het College bedanken voor de steun die het heeft uitgesproken voor de motie en ik hoop dat het ministerie ook onze aannemers in Groningen echt een gelijk speelveld gaat gunnen, want dat hebben we hard nodig. We kunnen deze banen hier in Groningen goed gebruiken.

Ik wil toch even iets over zeggen over de inbreng van het CDA. Het CDA heeft het over de *pubquiz*. Ja, de reden waarom wij hier zitten met elkaar is om het debat te voeren. De *pubquiz* wordt gehouden – om het zomaar te zeggen, daar wordt een karikatuur van gemaakt – gaat over of het beleid dat wij hier in deze provincie hebben, ook realistisch is. Dat is de angel die daarachter zit. Het is een oprecht verzoek om een debat om van mening te kunnen verschillen. Dat gaat het er ook om wat het realiteitsgehalte is van het klimaatbeleid dat hier wordt gevoerd. Dus als het dan gaat over grote woorden als 'fatsoen', vind ik dat ook niet op zijn plek, omdat het CDA daarmee andere partijen de maat neemt. Het is juist een uitnodiging tot een debat over het beleid dat hier gevoerd wordt.

De heer DE WIT (CDA): Ja, als mijn partij daarop wordt aangesproken, vind ik het ook netjes om daar een antwoord op te geven. Het gaat ons als partij zeer zeker niet om het feit dat wij andere mensen niet de gelegenheid willen geven om te zeggen wat ze willen. Want we zitten hier met dertien partijen, soms staan we lijnrecht tegenover elkaar – zoals in dit geval, maar dan om andere redenen. Het is belangrijk dat je daar het woord over kunt voeren. Alleen, wij zijn ook allemaal

volksvertegenwoordigers. Soms worden er vragen die zo in detail zijn dat ik eigenlijk met mijn fractie van mening ben dat het niet altijd mogelijk is om daar dan altijd op dat moment een adequaat antwoord op te geven. Het nadeel van de vervolgvraag is dan dat mensen af en toe ook wel een beetje de maat wordt genomen dat dan 'iemand niks weet'. Nou, en dat is eigenlijk het punt dat mijn fractie graag wil maken.

De heer RAM (PVV): Dank u wel voor de toelichting. Ik hoorde niet echt een vraag, maar dat is een reactie op wat ik net heb gezegd. Ja, dat is de manier hoe het CDA dat dan kan opvatten. Maar het is meer een uitnodiging tot een debat over deze feiten. In dat licht moet je elkaar dan ook bevragen. Wij hebben ook vragen bij de realiteit van het klimaatbeleid dat hier wordt gevoerd – daar kom ik zometeen ook op. In het verlengde daarvan zitten wij hier als Staten met elkaar om het College te controleren op het beleid dat hier gevoerd wordt. Er is een aantal oppositiepartijen dat behoorlijk kritisch is als het gaat om het klimaatbeleid. Dan is het ook de vraag aan het College – en ik meen misschien ook aan de rest van de Staten die niet zo kritisch daarop is – of het College en dat deel van de Staten dan wel openstaat voor andere geluiden, ook als het niet in hun straatje past. De reden daarvoor is, is dat als het klimaatbeleid anders uitpakt en het niet zo'n grote crisis is als wordt beweerd door bijvoorbeeld de Partij voor de Dieren, wij dan bezig zijn met een geldverslindend project en ook een zinloos project. In dat licht wil ik toch het volgende naar voren brengen. Een van de wetenschappers die dat ook zegt, dokter Harper van Princeton: "Klimaat is helemaal niet zo gevoelig voor CO₂." Sterker nog, als je meer CO₂ daarin stopt, dan neemt de klimaatgevoeligheid af. Een andere wetenschapper die dit ook beweert, is de heer Guklani, een Indiër, die meegeschreven heeft aan het rapport van het IPCC. Die zegt dat CO₂ op dit moment een netto positief resultaat voor de wereld heeft. Ik kan een aantal voordelen noemen. Eén voordeel is bijvoorbeeld dat de hoeveelheid landbouwgronden is afgenomen door de CO₂. De opbrengsten zijn hoger geworden in de landbouw. Er is zelfs meer natuur op dit moment en die natuur groeit harder door CO₂. Dat is een van de voordelen van CO₂ dat wel degelijk door een wetenschapper wordt benoemd. Dat zijn dingen die niet worden meegenomen in het klimaatdebat en dat vind ik erg jammer.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Beseft de heer Ram wel dat hij bij zijn eigen mening wetenschappers zoekt, terwijl er misschien wel een miljoen te vinden zijn die het erover eens zijn dat we wel degelijk met een heel groot probleem te maken hebben? Dat geldt voor 97 of 98 procent van de wetenschappers.

De heer RAM (PVV): Over die 97 procent heb ik in een eerder debat in de vorige Collegeperiode ook een vraag gesteld. Mijn tegenargument was dat er onder 31.500 wetenschappers toentertijd een vraag gesteld of er consensus was over het klimaat. Het antwoord was 'nee'. Dus 31.500 wetenschappers zeggen dat er geen consensus was over het klimaat. Nou, dat zijn dan toch getallen die je serieus moet nemen? Dat is dus ook één ding dat de Partij voor de Dieren dan serieus zou moeten nemen?

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Als wij dan hebben over dat er geen consensus is: de ene zegt dat de zeespiegel een meter omhooggaat, de ander zegt zes meter, twintig meter of veertig meter. Daar is inderdaad geen consensus over, want dat weten ze nog niet. Maar dat er écht een crisis aan de gang is, daar zijn ze het bijna allemaal over eens, onder andere de VN die laatst nog een rapport uitgebracht heeft. U moet deze zaken ook eens serieus nemen en proberen ook eens andere dingen te lezen dan degene die u leest.

De heer RAM (PVV): Wat ik aangeef – dat heb ik net ook al gedaan naar het CDA – is dat wij openstaan voor een open debat over dit soort dingen. Maar wat wij nu al acht jaar merken is dat elke keer als wij daar iets over inbrengen, de luiken dan dichtgaan. Dat is wat ik aangeef. Ik wil best met u in debat, ook wel persoonlijk een keer, over wetenschappers en wetenschappelijke resultaten. Daar ben ik best toe bereid om daar samen met u naar te kijken.

De VOORZITTER: Mevrouw Voerman, ten slotte.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Ja, 'samen ernaar kijken' is altijd mooi. Maar misschien is het goed om niet de luiken dicht te doen, maar gewoon eens boeken open te trekken en rapporten open te slaan en daarin eens aan het studeren gaan.

De heer RAM (PVV): Nou, ik heb net aangegeven dat de PVV dat dus doet. Wij horen een aantal stellingen vanuit het College, wij gaan die onderzoeken en andere partijen in dit gremium geven ook aan zij daar kanttekeningen bij hebben. Zij komen dus dan met feiten die dat ter discussie stellen. Nou, ik vind dat daar het open debat over gevoerd zou moeten worden hier in deze Staten en ik beproef toch dat dat wat lastig is.

Ik wil even ingaan op de motie die wij hebben ingebracht en die gaat over de schadeloosstelling bij wind- en zonneparken. Het College heeft zelf een Regionale Energiestrategie opgezet samen met gemeenten op basis waarvan deze wind- en zonneparken moeten worden aangelegd. Dan is het toch eigenlijk minder dan heel vanzelfsprekend dat het College ook samen met deze gemeenten gaat kijken naar een nulmeting qua gezondheid, in een straal van twee kilometer bijvoorbeeld rondom een windpark? Dus mijn verzoek naar het College om dat dan ook mee te nemen in de Regionale Energiestrategie. Dat is één ding dat ik nog wilde aangeven.

Ja, dan wilde ik nog wat aangeven over de motie over de doorrekening van het Klimaatakkoord. Wat ik niet heb gehoord – misschien heb ik dat gemist – is of het College bereid is om de kosten voor de provincie als overheidslaag zelf van het Klimaatakkoord door te rekenen. Ik zou nog graag daar een antwoord op hebben van het College.

De heer ZWART (PvH): Allereerst wil ik even mijn excuses aanbieden voor het doorpraten tijdens uw eerdere interruptie, voorzitter, als gevolg van het betrokken zijn bij een onderwerp dat mij echt aan het hart gaat. Ik ging even te ver door, dus excuses aan iedereen – en aan u, voorzitter, uiteraard.

Dan wil ik het College bedanken voor de beantwoording van de vragen. Ik wil alleen nog reageren op de vier moties waarbij wij als Partij voor het Noorden de hoofdindieners waren. Dat is nummer 44, 'Apart hoofdstuk gasdossier Jaarrekening'. Wij zijn blij met de toezegging van de heer Brouns om een paragraaf expliciet op te nemen, waarin wij ook financiën uit zouden kunnen lezen – niet 'destilleren', maar echt lezen. Ja? Als ik die toezegging heb, zijn wij tevreden.

Dan motie nummer 45 'Kerntakenonderzoek provincie Groningen'. De bedoeling van dit onderzoek was dat de provincie voor zichzelf ging onderzoeken wat zij denkt wat haar taken zijn in 2030 en 2040. Het lijkt er nu op dat in overleg met de gemeenten gezegd wordt als zij bepaalde taken niet doen, de provincie die wel doet en zij als provincie ineens daar verantwoordelijk voor is. Dus de vraag blijft: onderzoek nou eens als provincie wat je zelf ziet als je taak over tien en over twintig jaar.

Dan motie nummer 46 over de Wunderline: daar hoeft ik verder niet zo heel veel over te zeggen.

Dan het onderzoek naar de uitwijkplaatsen voor het landbouwverkeer. Ik wil graag deze motie aanhouden omdat de gedeputeerde heeft toegezegd daar binnenkort op te zullen reageren. 'Binnenkort' zal dan niet voor 1 januari 2020 zijn, maar wij hopen wel heel erg snel daarna, omdat het echt een groter wordend probleem is op de provinciale wegen.

De VOORZITTER: Dan heb ik nog een verduidelijkende vraag aan u. Motie nummer 44 over het gasdossier: hebt u die nou ingetrokken of wacht u nog een nadere precisering van de kant van het College?

De heer ZWART (PvH): Ik heb die nog niet ingetrokken. Ik zou graag formeel hier voor de microfoon nog even horen hoe de gedeputeerde het ziet en afhankelijk van dat antwoord zal ik weer reageren.

Mevrouw VOERMAN (Pvd): Ik wil gewoon even ingaan op een paar moties en op onze eigen moties. Eerst de motie van het Forum voor Democratie. Daar heb ik echt zitten dubben, dat is de motie 'Groninger aangezicht'. Want in de overwegingen staat dat de biodiversiteit van weidevogels en windparken niet samengaan. Daar ben ik niet helemaal mee eens, alleen niet op dezelfde plek. En dat *'het College inzet op realistische klimaatdoelen'*. Ik heb echt nagedacht over waar ik nu voor moet kiezen. Voor de natuur? Want u wilt meer geld naar de natuur, zegt u, maar minder geld naar de klimaatdoelen. Maar ik vind eigenlijk dat dat hand in hand met elkaar gaat, dus uiteindelijk zal ik tegen stemmen. Wel met enige moeite, want ik vind natuur eigenlijk veel belangrijker. Alleen, niet met het idee in het achterhoofd dat een klimaatcrisis wordt ontkend. Want dat doet Forum.

Dan het CDA en anderen met de motie 'Boor Europees geld aan voor aardgasbanen': die motie zullen wij steunen. Alleen zullen wij dat wel kritisch volgen, we zijn niet zo voor economische groei. Maar wel voor het streven dat we banen krijgen in de energietransitie.

De laatste motie van de SP 'Vervliegen': nou, iedereen weet hoe de Partij voor de Dieren over Groningen Airport Eelde denkt. Dat is duidelijk denk ik: we willen eigenlijk dat het gaat sluiten. Maar dit vinden wij ook een heel positieve motie, niet over korte afstanden vliegen. Dat is slecht voor het klimaat, dus die motie zullen wij zeker steunen.

Dan ga ik nog even op onze eigen moties in. Dat is 'Uitroepen klimaatnoodtoestand', motie 48. Ik ga ervan uit dat ik nog wat hoor van de gedeputeerde hierover.

Dan 'Justdiggit': de gedeputeerde heeft gezegd dat hij daarop terugkomt in een toekomstig plan. Dat wachten wij even af, dus die motie houden wij aan.

Dan 'Subsidieregelingen groene schoolpleinen': ik wil graag horen van de gedeputeerde – ik hoop dat hij dat kan toezeggen – dat ook met nadruk de scholen worden meegenomen daarin. Dus dat die ook de mogelijkheid voorgeschoteld krijgen om hiervoor aan te vragen.

Dan motie 52 'Groen platform'. Daarvan heeft de gedeputeerde gezegd dat zij er op een later tijdstip op terugkomt. Maar ik heb inmiddels ook een afspraak met D66 gemaakt om daar samen eens lekker in te duiken. Dat vind ik heel erg goed, dus dat is prima.

Dan motie 'Lening energiemaatregelen lagere inkomensgroepen'. We hebben, als ik het goed heb, de toezegging van de gedeputeerde gekregen dat de sociale klasse aan de onderkant van de maatschappij heel duidelijk daarin meegenomen moet worden en geïnformeerd moet worden hierover. Dus die motie trekken wij in. Dat is motie 53.

Motie 54 willen we aanhouden, want de gedeputeerde zegt dat het College al van alles aan die biodiversiteit doet. Maar dat is op het vlak van bomen nog niet helemaal duidelijk voor ons, dus daar gaan we heel goed op letten. Dus we houden deze motie aan.

En motie 55 brengen we gewoon in stemming en de motie 'Carnivoor? Geef het door!' ook.

De heer TEN HOOVE (50PLUS): Ik wou graag nog even op onze eigen motie ingaan. Er was voor ons wat verwarring, omdat het voor ons eigenlijk een motie was over Beleidsnota Fiets van 21 maart 2012. We hebben begrepen dat die inmiddels is bijgesteld in 2016. Ik wou de motie toch laten staan en wel om de volgende reden: ik wil toch aangeven als herinnering, ook naar het College toe, dat het wel al een aantal jaren nu bezig is om dit beter te maken. Er wordt veel onderzoek gepleegd, vanaf 2016 ook, er wordt 7 miljoen per jaar voor gereserveerd en die 7 miljoen willen we ook graag terugzien in de verbreding van fietspaden en waar nodig ook echt betere bewegwijzering op fietspaden. Dat er meer onderzoek naar komt en dat er ook echt fietspaden die echt nu ook opgeknapt moeten worden. Dus vandaar dat ik die motie nog wel laat staan.

Maar wij staan ook op een groot aantal andere moties. Ik wou eigenlijk over twee daarvan nog een korte opmerking maken. Ik ben heel blij wat ik gehoord heb over de windmolens. Het is klip en klaar dat er wel grote stappen worden gezet, maar er geen grote molens op het land komen. Dat is denk ik voor mij heel belangrijk.

Het andere wat ik wilde inbrengen, was de Cultuurnota. Wij hebben daar een optie in gedaan om eens te kijken naar wat Joop van den Ende doet naar de scholen toe, om daar een pilot van te maken. Misschien is dat ook mogelijk binnen onze provincie.

De VOORZITTER: Dank u wel. Daarmee is de tweede termijn van de kant van de Staten tot een einde gekomen. En ik kijk even of er aan de kant van het College behoefte is aan woordvoering. Dat begint denk ik bij de heer Brouns.

De heer BROUNS (gedeputeerde): Het is goed om te zien dat in uw Staten niet alleen naar de inhoud gekeken wordt, maar ook naar de financiën en hoe die financiën zich tot de inhoud verhouden. Want dat is natuurlijk ook zowel het kaderstellende karakter van uw Staten als ook het monitorings- en verantwoordingskarakter van uw Staten. Dat heeft het College vandaag ook weer een aantal keren zien terugkomen. Dat hebben we zien terugkomen vanuit de zijde van de Socialistische Partij, die een motie indiende om te kijken of een en ander op een andere manier gepresenteerd kan worden. Dat past ook heel erg in de lijn die wij de afgelopen jaren hebben gevolgd, waarbij wij continu hebben gewerkt aan de verbetering van onze planning- en controlcyclus: terugdringen van de hoeveelheid papier, maar wat erin staat, wel transparanter maken. Dat heeft er ook toe geleid dat wij de voortgangsrapportages vervangen hebben door de Digitale Monitor met 'verkeerslichten' die inzicht geven waaraan wij het geld hebben uitgegeven en of dat ook op de route ligt om te realiseren waarvoor het geld bedoeld was. Ik zeg toe – dat heb ik ook in de commissie al gedaan – dat als die documenten naast elkaar gelegd worden en dat vragen of onduidelijkheden oproept, het College natuurlijk altijd via de ambtelijke lijn bereid is die vragen of onduidelijkheden verder te verhelderen. Dus wij hebben op deze manier onze systemen de afgelopen jaren opnieuw ingericht en zijn blij dat die verbeteringen ook geleid hebben tot transparantie.

Daar valt ook de vraag vanuit de Partij voor het Noorden onder dat als we dan een aparte paragraaf gaan opnemen – want dat heeft het College in eerste termijn al toegezegd – die dan ook zo opgesteld wordt dat zij die financiën ook zo kan lezen en daar niet verder in hoeft te zoeken. Wij zullen

hem zo opstellen dat u die financiën daar gewoon in kunt lezen. Want dat is natuurlijk wel de bedoeling van die p&c-documenten.

Dan is er vanuit Groninger Belang op die inhoud – in het kader van waar we dan dat geld vandaan gaan halen als we de opcenten naar het landelijk gemiddelde brengen – een reactie gegeven. Daarbij wil ik overigens nog even een vicieuze cirkel meegeven. Op het moment dat wij de opcenten verlagen, zakt dat landelijk gemiddelde. Dus dan moeten wij weer gaan verlagen en dat zakt het landelijk gemiddelde nog weer verder. Theoretisch leidt dat uiteindelijk tot nul opcenten, maar dat is het theoretische model. Tegelijkertijd maakt Groninger Belang een aantal keuzes, onder andere op het cultureel domein. Het moge uit de Kadernota duidelijk zijn dat ons College daar andere keuzes in maakt en wij ook aan die keuzes vasthouden en daarbij horende budgetten. Maar dat is natuurlijk uiteindelijk aan uw Staten.

Dan is er nog een opmerking gemaakt over het vliegen op Osnabrück-Münster en of daar ook een bijdrage vanuit het Routefonds voor gegeven is. Voor zover wij dat weten – want wij zijn geen partij in dat Routefonds – is er, zoals uw Staten weet, ook nadrukkelijk voor gekozen – ook vanuit Europese steunregels – is daar geen bijdrage vanuit het Routefonds of de luchthaven in aanwezig. En zoals ik u al eerder aangegeven heb, is er nu een nieuwe Raad van Commissarissen benoemd. Die is op dit moment aan het verkennen binnen de Toegangspoort voor het Noorden hoe de toekomst van die luchthaven eruitziet en wat daarvoor verstandige keuzes zouden kunnen zijn. Die rapportage komt in het najaar en zal dan door de aandeelhouders besproken worden, maar uiteraard ook met uw Staten gedeeld worden. Dan kunt u daar een reactie op geven. Dus wij ontraden de motie, omdat wij de RvC met een opdracht op pad gestuurd hebben en wij het ook in dat licht vanzelfsprekend vinden dat wij afwachten waar zij mee komen, voordat wij op voorhand al allerhande conclusies en stellingen innemen.

De heer STAGHOUWER (gedeputeerde): Er is een vraag gesteld door GroenLinks over de prioriteitenlijst ten aanzien van de PAS. Ik heb tegen u gezegd dat er voor 1 september een prioriteitenlijst samen met het ministerie wordt opgesteld. Op basis daarvan wordt er gekeken of er maatregelen zijn te nemen om die balans tussen ecologie en economie goed aan te houden. Ik heb u ook toegezegd dat ik graag uw Staten eind september, begin oktober nader wil informeren over de keuzes die daarin te maken zijn.

Dan een antwoord op mevrouw Voerman van de Partij voor de Dieren ten aanzien van de groene schoolpleinen: dat antwoord is 'ja'.

Mevrouw HOMAN (gedeputeerde): Ik had nog een vraag van de PVV over de Regionale Energiestrategie en of daarin geen nulmeting naar de gezondheid kan worden gedaan. Ja, dan is het nog steeds aan de Gemeentelijke Gezondheidsdienst en is het nog steeds het initiatief voor de gemeenten. Dus dan zou ik u willen verzoeken om het via de gemeenten alsnog te verzoeken, als u daar in de gemeenteraad zit.

Dan vroeg de Partij voor de Dieren nog bevestiging om de lagere sociale inkomens ook daadwerkelijk mee te nemen in de mogelijkheden voor een energielening danwel informatie over energiebesparing. Ja, dat zullen we zeker doen.

Dan hoorde de partij 50PLUS eigenlijk iets concluderen wat we volgens mij niet met elkaar hebben geconcludeerd hier, namelijk 'geen windmolens op land'. Ik denk dat hij ermee bedoelde dat we vooral geen Rijkscoördinatieregeling meer willen en de heel grote windparken. Daarom hebben we ook aangegeven dat we wel kleinschalige lijnopstellingen en kleinere parken doen, we het vooral voor en door de Groningers doen en vooral de gemeenten daar een rol in hebben. Maar ik dacht dat ik het toch even op een andere manier moest formuleren dan dat de samenvatting net was.

Dan had volgens mij de PVV nog een vraag over het Klimaatakkoord, namelijk of ik de vraag had beantwoord over het in kaart brengen van de kosten voor de provincie. Ja, dat hebben we wel degelijk gedaan en op hoofdlijnen zullen we dat ook doen. Maar heel gedetailleerd kunnen we dat niet, het is ook even afhankelijk van welk moment omdat er heel veel maatregelen staan in het Klimaatakkoord die nog moeten worden uitgewerkt. Maar we zullen u in ieder geval wel informatie sturen op hoofdlijnen.

Dan kwam Forum nog even terug op de meetlat voor de klimaatcrisis. Nou inderdaad, daar komen wij op terug. Een protocol heb ik volgens mij niet genoemd. Dat zullen we even moeten nakijken, maar volgens mij gaat het er vooral over dat wij zeggen dat een klimaatcrisis eigenlijk vooral symboliek is voor het feit dat er een klimaatverandering is, dat die snel gaat en dat er actie moet worden ondernomen. En dat ondersteunen wij graag.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Ik heb even een vraag en die erover dat die kosten globaal wel op te geven zijn, maar niet in detail. Dat is toch wel raar, want als je de kosten hebt uitgegeven, dan is het het optellen van allerlei bonnetjes bij elkaar en dan heb je een totaal. Dus dan kun je toch ook op details aangeven wat de kosten zijn?

Mevrouw HOMAN (gedeputeerde): Ik neem aan dat deze vraag over het Klimaatakkoord ging en de beantwoording die we net gaven. Ja, het Klimaatakkoord omvat meer dan 300 pagina's, ontzettend veel maatregelen. Wij zullen inderdaad – daar zijn we nu ook mee bezig – een analyse maken van wat nu de hoofdpunten zijn en wat het betekent voor de provincie Groningen. In de uitvoering van de RES zullen wij daar veel gedetailleerder op terugkomen. Maar het is onmogelijk voor ons om alle maatregelen, die ons ook niet allemaal zullen raken, helemaal gedetailleerd door te gaan rekenen. Sowieso gaat het over ontzettend veel sectoren. Er zitten plussen bij en er zitten minnen bij, maar op hoofdlijnen zullen wij u die informatie doen toekomen.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Ik snap het nog steeds niet. Op het moment dat je maatregelen hebt en maatregelen niet gaat uitvoeren, dan is dat gewoon nul. Als je maatregelen wel gaat uitvoeren, staat er een bepaald bedrag voor. Dan neem je toch niet genoeg met wat onder aan de streep staat bij al die maatregelen bij elkaar opgeteld? Dan kunt u toch gewoon de maatregelen aangeven plus de bedragen?

Mevrouw HOMAN (gedeputeerde): Het lijkt me goed dat we deze discussie voeren bij het agenderen van het Klimaatakkoord en de uitwerking daarvan. Want het gaat inderdaad om ontzettend veel maatregelen. Een maatregel kan bijvoorbeeld geformuleerd worden als het aanleggen van warmtenetten in zijn algemeenheid en het afhalen van huizen van aardgas. Ik kan u niet toezeggen dat wij tot in detailniveau u daar een antwoord op kunnen geven. We kunnen wel het gesprek over de kaders daarvoor voeren met elkaar, maar ik stel voor dat we dat dan ook bij het Klimaatakkoord. Want ik kan me voorstellen dat er heel veel mensen zijn die dit nog niet allemaal hebben gelezen.

De heer RAM (PVV): Ik had het College ook nog een vraag gesteld over het debatteren en het openstaan voor andere wetenschappelijke geluiden als het gaat over het klimaat. Daar heb ik nog geen antwoord op gehad.

Mevrouw HOMAN (gedeputeerde): Nou, wij houden wel van een goed debat. Dus in die zin staan we daar natuurlijk altijd voor open. Echter, we moeten onze tijd ook zo effectief mogelijk besteden. Het IPCC is toch wel de basis voor bijvoorbeeld het Klimaatakkoord van Parijs in 2015. Daarin stelt inderdaad 98 procent van de wetenschappers dat dit de kaders zijn waar we aan moeten houden om het binnen die anderhalve graad opwarming van de aarde te houden. Nou, daar baseren wij ons op en het lijkt me ook heel nuttig om dan te gaan kijken waar dan de instrumenten liggen die wij nodig hebben voor de acties om maatregelen te kunnen treffen in onze eigen provincie. Dus ja, op zich is een debat goed, maar het moet niet te technisch worden en het moet vooral ook gaan over wat wij hier zelf kunnen doen.

De heer RAM (PVV): Nou ja, op zich geeft het College aan waar het zijn beleid op baseert, op het Klimaatakkoord van het IPCC in 2015. Dat is al een eerste stap voor een open debat. Dus ik zie dat als een uitnodiging in ieder geval om dat zo te doen. Zijn er nog andere bronnen die het College aanhaalt om het klimaatbeleid te onderbouwen?

Mevrouw HOMAN (gedeputeerde): Jazeker, en dan gaat het niet zozeer om de wereldwijde CO₂-reductie. Wij hebben natuurlijk in het Programma Energietransitie heel veel analyses laten uitvoeren door de kennisinstellingen in onze provincie, waaronder RUG en waaronder de Hanzehogeschool. Dus ja, we gebruiken ook de lokale bronnen – om het zo maar te zeggen – en ik weet ook dat de wetenschappers op de universiteit de internationale bronnen gebruiken. Dus daar baseren wij het op. Dat is ook niet aan ons, wij zijn geen wetenschappelijk instituut, wij zijn een overheid en wij gebruiken zoveel als mogelijk informatie waarvan wij ook vinden dat die betrouwbaar is en vaak ook als zodanig is beoordeeld.

De VOORZITTER: Ik denk dat deze kwestie helder is. Zal ik eens naar mevrouw Voerman gaan?

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Ik wil de gedeputeerde danken voor het feit dat zij namens het College ook echt zegt dat het om een klimaatcrisis gaat die we hier hebben – niet alleen in deze provincie,

maar wereldwijd uiteraard. Ik zou graag nog de toezegging willen hebben dat zij ook gaat kijken eventueel naar die declaratie die al zoveel landen, steden, dorpen – weet ik veel wat niet allemaal – al ondertekend hebben. Ik heb u dacht ik de informatie daarover gegeven. Toch?

Mevrouw HOMAN (gedeputeerde): Inderdaad, aanvullend op de opmerking die ik daarnet over maakte. U had mij nog gevraagd naar de Climate Emergency Declaration. We hebben nog niet zo snel kunnen achterhalen wat die inhoudt en wij komen daar ook schriftelijk bij u op terug. Dus dank.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Nogmaals dank hiervoor. Wij gaan deze motie intrekken, maar wel met het verhaal erachter dat we het heel kritisch zullen blijven volgen uiteraard. Maar wij hebben wel goede hoop, dank u wel.

Dat wil ik nog even een opmerking maken – met uw toestemming, voorzitter – over motie ‘Subsidieregeling groene schoolpleinen’. We zijn blij met de toezegging van de gedeputeerde en die motie willen dan ook intrekken. Dat is motie 51.

De heer TEN HOOVE (50PLUS): Nog even voor alle duidelijkheid. Mevrouw Homan, de gedeputeerde, gaf mij net een duidelijk antwoord. Ik vroeg haar net of er geen grote windmolens komen in Groningen – klip en klaar. ‘Grote stappen’, zei u in een eerder debatje, maar geen grote windmolens. Dat staat toch heel duidelijk? Dat kun je toch niet veranderen: geen grote windmolens?

Mevrouw HOMAN (gedeputeerde): Ja, dat heb ik toch echt niet aangegeven. Ik heb wel als voorbeeld genomen dat we meerdere varianten van grote windmolens hebben dan van 15 meter. Dus dat wil niet zeggen dat je overal maar windmolens van 200 meter krijgt, dat kunnen er ook van 40 of van 60 meter zijn. Zoals bijvoorbeeld ook vlak bij Winsum: daar staat volgens mij ook eentje van 45 meter. Je hebt verschillende variabelen en dat moet ook passen bij het landschap. Nou, dat soort kaders vinden wij erg belangrijk: passend bij het landschap, wat de omgeving ervoor terugwil. Oftewel: hoe hoog worden ze? Waar kunnen ze staan? Moeten ze volledig in eigendom van omwonenden komen?

De heer TEN HOOVE (50PLUS): Dus toch hagelslag over de hele provincie, ook kleinere molens? Maar als gemeenten niet ermee akkoord gaan, komen er geen grote windmolens meer in Groningen?

Mevrouw HOMAN (gedeputeerde): Op ‘hagelslag’ ben ik zojuist ook ingegaan. Dat gaat over de solitaire molens: daarover zeggen wij dat men ervoor moet zorgen dat ze in kleinschalige of lijnopstellingen beter gegroepeerd moeten worden. Daar gaat onze voorkeur naar uit. Het klopt inderdaad – want ik herformuleer toch even uw opmerking – dat wij de gemeenten daarin een heel grote rol geven. Dat betekent dus ook dat het goedgekeurd moet worden door de gemeenteraad. Ik wil daar wel graag bij aangeven dat in de Regionale Energiestrategie de gemeenten en de waterschappen dus ook plannen moeten maken over hoe we nou moeten komen tot die 49 procent CO2-reductie. Daar kunnen inderdaad wel molens bij komen, maar dat is ook aan de gemeenten.

De VOORZITTER: Ik zie de lijnen achter de interruptiemicrofoons zich weer vullen. Ik ga scherp opletten of ik vragen hoor die al gesteld zijn – en in mijn beleving ook beantwoord. Dat is in het kader van het een beetje bij elkaar houden van het hele debat. Ik begin bij de heer Schmaal.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Dat is heel goed, voorzitter, want ik hoop dat ik het goed gehoord heb een poosje geleden dat er toch een heel duidelijke uitspraak was van deze gedeputeerde op mijn vraag dat als een raad niet akkoord is met een groot windmolenpark, dat windmolenpark er niet komt. Dat hebt u zonet verteld.

De VOORZITTER: Dat antwoord is inderdaad gegeven.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Oké.

De heer ZWART (PvH): Ik hoor de gedeputeerde zeggen dat grote windmolens komen met instemming van de gemeenteraad. Ik zou heel graag weten – en graag een bevestigend antwoord daarop – of ook de buurgemeenten hierbij betrokken zijn. Want als de ene gemeente ze toestaat op de grens binnen die gemeente, heeft de andere gemeente ze ook.

Mevrouw HOMAN (gedeputeerde): Wij stimuleren en ondersteunen inderdaad precies ook dat overleg. Dat is ook precies waarom wij zeggen dat het moet passen bij het landschap, het moet op de

goede plek, de omgeving moet ermee eens zijn. Dat betekent inderdaad ook het gesprek en het overleg met de naburige gemeenten. Eens.

De heer VAN DEKKEN (gedeputeerde): Er was mij een vraag gesteld vanuit de ChristenUnie over het gesprek met de Voedselbank en de vraag of ik deze Staten daarover kan informeren. Dat doe ik natuurlijk met liefde, ook gezien de oproep die er vanuit Forum is gekomen om gezien het brede draagvlak dat er is, tot een aanpak voor armoedebestrijding in deze prachtige provincie te komen. Dus dat kunt u toegezegd krijgen bij dezen, dank u wel.

Mevrouw GRÄPER (gedeputeerde): Nou kan ik onder verwijzing naar uw laatste opmerking zeggen dat de vraag die net gesteld is door Groninger Belang, letterlijk beantwoord heb in de commissie. Want dat was namelijk het moment waarop u letterlijk deze vraag stelde. En met alle plezier geef ik nog een keer hetzelfde antwoord, maar ik denk dat het wel goed is in het kader van dit debat is dat we daar met elkaar alert op zijn en daar wees de voorzitter daarnet ook op. Het antwoord dat ik in de commissie heb gegeven – ik ga het dus nog maar een keer proberen – is dat u kunt lezen op pagina 22 onder B5 dat wij ons gaan inzetten, omwille van de economische ontwikkeling van het noorden, voor een snelle verbinding met de Randstad en Noord-Duitsland. Ik heb daar in de commissie bij aangegeven dat wij, als wij de motie goed hebben gelezen, daar al een aantal opties bij hebben genoemd. Want wij hebben gemeend dat uiteindelijk het doel van de motie – namelijk: hoe komen we nou zo snel mogelijk in de Randstad? – overeind staat. Dat kun je linksom doen en dat kun je rechtsom doen en uw motie heeft inkleuring gegeven aan wat u daarvan vindt. In die motie staat dat u warme gevoelens hebt voor de Lelylijn en dat u die graag op de agenda wilt krijgen, maar wel in de context van die snelle verbinding naar de Randstad. Nou, die motie gaan wij uitvoeren. Zo hoort dat ook in een democratisch debat en de verwijzing daarnaar staat op pagina 22 in de Kadernota.

De heer ZWART (PvHn): Ik heb nog een interruptie. Ik mis nog één ding en dat is het kerntakenonderzoek waar ik toch uitgebreid voor wil pleiten.

Mevrouw GRÄPER (gedeputeerde): Daar heeft de heer Zwart natuurlijk gelijk in. U vroeg of wij wilden omschrijven wat onze taken zijn. Maar ik denk dat in de discussie die we de komende tijd met de gemeenten gaan voeren, het onder andere de discussie is over welk bestuursniveau het gemakkelijkst de instrumenten in huis heeft om de opgaven waar wij als provincie voor staan, uit te voeren. En soms zal dat het instrumentarium van de provincie zijn, soms zal dat het instrumentarium van de gemeenten zijn en dat zou ook zomaar eens per onderwerp en per opgave kunnen verschillen. Ik denk dat het goed is om juist in die discussie met de gemeenten met elkaar te kijken waar die grens zit tussen welk instrumenten we gebruiken en welke taken ook bij de provincie horen. Op het moment dat wij een kerntakendiscussie voeren en een soort starre afbakening aanbrengen voor ons eigen beleid, geven we denk ik geen recht en ook geen positie aan de gemeenten om die discussie echt goed met elkaar te kunnen voeren vanuit een open houding, om te kijken hoe we nu met elkaar als overheden gezamenlijk de opgaven waarvoor wij steun, op een goede wijze invulling te geven. Van dat gesprek hebben wij in het Collegeprogramma met elkaar gezegd dat we dat graag willen aangaan en wij daar invulling aan willen geven. Dat proces willen we graag eerst doorlopen voordat we daarbij komen tot een kerntakenonderzoek.

De VOORZITTER: Dank u wel. Daarmee is de tweede termijn van het College écht beëindigd.

Ik kan mij voorstellen dat er behoefte is aan een ogenblikje schorsing voordat wij overgaan tot de stemmingen. Is dat niet het geval? Want dan stemmen we gewoon in één keer door. Ik hoor net dat er warme snacks staan in het atrium. Is er behoefte aan schorsing? Dat is het geval. Tien minuten duurt die schorsing dit keer.

[Schorsing]

De VOORZITTER: Ik heropen de vergadering.

Er zijn geen amendementen ingediend, dus we gaan meteen door naar de moties. Voordat we gaan stemmen, gaan we even kijken of iemand behoefte heeft aan een stemverklaring. Ik heb van een enkeling onder u al begrepen dat dat wellicht het geval is. De heer Zwart om te beginnen.

De heer ZWART (PvHn): Dat betreft de vier moties die op naam van de Partij voor het Noorden zijn ingediend. M44 trekken wij in, met dank aan het antwoord van de heer Brouns.

Motie nummer 45 houden wij aan en nummer 47 houden wij ook aan.

De heer ENGELKENS (PvdA): Ik had gezegd dat wij voor zes moties waren. Ik had er maar vijf genoemd. Wij zijn ook voor motie 55 'Duurzaam gebruik eigen gronden'. Bij dezen.

De VOORZITTER: Daar waren wij overigens bij de stemming vanzelf achtergekomen, hoor, denk ik. De heer De Wit.

De heer DE WIT (CDA): Ja, er is één motie waar ik namens het CDA graag iets over wil zeggen. Want ik wil de heer Mastenbroek niet langer in spanning houden. Wij zullen voor motie 37 stemmen, want wij vinden opkomstbevordering belangrijk als CDA-Statenvructie.

De heer MEENDERING (GroenLinks): Motie 56 over fietspaden, een motie van de partij 50PLUS: wij staan achter die motie, wij vinden die ook heel belangrijk. Maar gezien de beantwoording van de gedeputeerde zien we dit als toevoeging op bestaand beleid. Dus daarom zullen we die motie niet gaan steunen.

Dan motie 59, zojuist ingediend door de SP, over vliegveld Eelde. Die route naar Osnabrück vinden wij een heel bijzondere situatie. Die kun je sneller fietsen dan vliegen, dus wat ons betreft hoeft die route helemaal niet. Alleen, wij snappen ook de gedeputeerde dat hij zegt dat hij in september met een evaluatie komt. Dan willen wij dit soort zaken zeker ter discussie stellen, dus we zullen de motie nu nog niet steunen, maar hier in september heel kritisch op zijn.

De heer RAM (PVV): Wij hebben een stemverklaring bij motie 32 'NPG-gelden strikt gescheiden'. Hoewel wij het wel eens zijn met het idee dat gemeenten niet geld van het NPG moeten uitgeven aan doelstellingen van het eigen beleid, hebben wij al eerder aangegeven dat wij het geld ook willen gebruiken om bijvoorbeeld voor te schieten voor schadeafhandeling of versterking. Dus daarom kunnen wij niet voor deze motie stemmen.

Dan hebben we motie M38 'Boor Europees geld aan voor aardgasbanen'. Wij zijn het niet eens met de constateringen, maar wij zullen wel voor het dictum stemmen. Want hoe meer er uit Europa wordt teruggehaald, hoe beter.

Dan hebben we motie M49 'Carnivoor? Geef het door!'. Wij zullen tegen deze motie stemmen. Mensen van nature vleeseters, dus daarom zullen wij tegen deze motie stemmen.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Twee korte stemverklaringen, bij motie 41 en 43 en vooral bij motie 43 'Schadeloosstelling bij wind- en zonneparken'. Jammer dat we die iets te laat gezien hebben, anders hadden we die graag mede ingediend. Dus beide moties zullen we gaan steunen.

De rest wordt wel helder bij de stemmingen.

De heer KAMMINGA (D66): Over twee moties een stemverklaring. Motie 56 over de fietspaden van 50PLUS. Hoewel we de inhoud sympathiek vinden, vinden we de motie eigenlijk ook overbodig. Dus daar zullen we tegen stemmen. Maar we juichen het toe dat 50PLUS zich inzet voor fietsen en zouden daar ook in de toekomst ook graag mee samenwerken op dat thema.

Bij motie 59 sluiten wij ons aan bij de stemverklaring van GroenLinks. Mijn fractie is niet blij met deze verbindingen en vinden het ook een vreemde situatie. Maar we hebben Gedeputeerde Staten ook goed gehoord en begrijpen dat in het najaar de discussie plaats gaat vinden op basis van de nieuwe inzet van de Raad van Commissarissen. Dus daar wachten wij op.

De heer MASTENBROEK (SP): Een tweetal stemverklaringen ook van mijn fractie. Wij zullen voor motie 33 stemmen, maar wel met de kanttekening dat het erg streng geformuleerd is, 'geen cent'. Wij onderschrijven de strekking van die motie wel en zullen haar daarom steunen.

Onze eigen motie 59 handhaven wij en daar zullen wij uiteraard ook voor stemmen. Wat ons betreft is dat gewoon een politiek oordeel over de wenselijkheid van kort vliegen en staat dat helemaal los van wat de Raad van Commissarissen daar wel of niet van vindt.

De heer BENNEMA (VVD): Wij zijn ook voor een opkomstbevordering bij de verkiezingen en zullen dus ook voor motie 37 stemmen.

De VOORZITTER: Wie mis ik nog? Iedereen gehad? Dan kunnen we feitelijk gaan stemmen. Er worden steeds 42 stemmen uitgebracht.

We beginnen met stemmen over motie met nummer 28 'Oude zonnepanelen'. Voor deze motie hebben tien leden gestemd van de fracties van 50PLUS, Forum voor Democratie, de Partij voor

de Dieren, de Partij voor het Noorden en de PVV. Daartegen hebben 32 leden gestemd van de fracties van het CDA, de ChristenUnie, D66, GroenLinks, Groninger Belang, de Partij van de Arbeid, de SP en de VVD, dus de motie is verworpen.

Dat brengt ons bij motie nummer 29 'Groninger aangezicht'. Ik constateer dat er twaalf stemmen voor deze motie zijn uitgebracht van de leden van de fracties van 50PLUS, Forum voor Democratie, Groninger Belang, de Partij voor het Noorden en de PVV. Daartegen hebben 30 leden gestemd van de fracties van het CDA, de ChristenUnie, D66, GroenLinks, de Partij voor de Dieren, de Partij van de Arbeid, de SP en de VVD, zodat de motie is verworpen.

Dat brengt ons bij de volgende motie: dat is M30 'Leen je arm'. Ik stel vast dat voor de motie acht leden hebben gestemd van de fracties van Forum voor Democratie, 50PLUS en de PVV. Daartegen hebben 34 leden gestemd van de fracties van het CDA, de ChristenUnie, D66, GroenLinks, Groninger Belang, de Partij voor de Dieren, de Partij voor het Noorden, de Partij van de Arbeid, de SP en de VVD, zodat de motie is verworpen.

Dat brengt ons bij motie nummer M31 'Voedselbank Groningen'. Zeventien leden hebben voor deze motie gestemd van de fracties van 50PLUS, Forum voor Democratie, Groninger Belang, de Partij voor de Dieren, de Partij voor het Noorden, de PVV en SP. Daartegen hebben 25 leden gestemd van de fracties van het CDA, de ChristenUnie, D66, de Partij van de Arbeid, GroenLinks en de VVD, zodat de motie is verworpen.

Dan zijn we bij motie 32 'NPG-gelden strikt gescheiden'. Voor de motie hebben negen leden gestemd van de fracties van Forum voor Democratie, de Partij voor het Noorden en Groninger Belang. Daartegen hebben 33 leden gestemd van de fracties van 50PLUS, het CDA, de ChristenUnie, D66, GroenLinks, de Partij voor de Dieren, de Partij van de Arbeid, de PVV, de SP en de VVD, dus deze motie is verworpen.

Dan zijn we toe aan motie nummer 33 'Internationale samenwerking'. Veertien leden hebben voor de motie gestemd van de fracties van de SP, de Partij voor het Noorden, Groninger Belang, Forum voor Democratie en 50PLUS. 28 leden hebben tegen de motie gestemd van de fracties van het CDA, de ChristenUnie, D66, GroenLinks, de Partij voor de Dieren, de Partij van de Arbeid, de PVV en de VVD, dus de motie is verworpen.

Motie 34 'Laadpalen voor e-bikes' is ingetrokken en veranderd in motie nummer 58, dus daar komen we straks op terug.

Dan zijn we bij motie 35 'FairTrade Provincie'. Voor deze motie hebben gestemd 27 leden van de fracties van 50PLUS, de ChristenUnie, D66, de SP, de Partij voor de Dieren, het CDA, de Partij van de Arbeid en GroenLinks. Daartegen hebben vijftien leden gestemd van de fracties van Forum voor Democratie, Groninger Belang, de PVV, de VVD en Partij voor het Noorden, dus de motie is aangenomen.

Dan zijn we toe aan motie 36 'Aanvullende kaders voor de Kadernota'. Zeventien leden hebben voor de motie gestemd van de fracties van 50PLUS, Forum voor Democratie, Groninger Belang, de Partij voor de Dieren, de Partij voor het Noorden, de PVV en de SP. Daartegen hebben 25 leden gestemd van de fracties van het CDA, de ChristenUnie, D66, GroenLinks, de Partij van de Arbeid en de VVD, dus de motie is verworpen.

Dan motie 37 'Opkomstbevordering'. Voor de motie hebben gestemd 37 leden van de fracties van 50PLUS, het CDA, de ChristenUnie, D66, GroenLinks, Groninger Belang, de Partij voor de Dieren, de Partij voor het Noorden, de Partij van de Arbeid, de PVV, de SP en de VVD. Daartegen hebben vijf leden gestemd van de fractie van Forum voor Democratie, zodat de motie is aangenomen.

Dan motie 38 'Boor Europees geld aan voor aardgasbanen'. Voor deze motie hebben 42 leden gestemd van de 42 uitgebrachte stemmen, dus deze motie is unaniem aanvaard.

Dat brengt ons bij motie nummer 39 over belastingvermindering.

De heer MASTENBROEK (SP): Voorzitter, mag ik een ordepunt maken?

De VOORZITTER: Zeker.

De heer MASTENBROEK (SP): Naar mijn inschatting – en ik denk ook die van u – is motie 42 vergaander dan motie 39. Dus daarom denk ik, om zuiver te blijven, dat de moties andersom in stemming gebracht moeten worden.

De VOORZITTER: Dank voor de assistentie, ik denk dat dat waar is. Dan beginnen we dus met motie 42 'Geen duurzaamheid, maar realiteit', omdat die verdergaat dan motie 39 die bovenaan in de lijst stond. Voor deze motie hebben gestemd zeven leden van de fracties van Forum voor Democratie en de PVV. Daartegen hebben 35 leden gestemd van de fracties van 50PLUS, het CDA, de

ChristenUnie, D66, GroenLinks, Groninger Belang, de Partij voor de Dieren, de Partij voor het Noorden, de Partij van de Arbeid, de SP en de VVD, dus deze motie is verworpen.

Dan gaan we nu terug naar motie nummer 39 'Belastingvermindering', want dat is de minder vergaande motie. Voor de motie hebben gestemd twaalf leden van de fracties van Forum voor Democratie, Groninger Belang, de Partij voor het Noorden, de PVV en 50PLUS. Daartegen hebben 30 leden gestemd van de fracties van het CDA, de ChristenUnie, D66, GroenLinks, de Partij voor de Dieren, de Partij van de Arbeid, de SP en VVD, dus ook deze motie is verworpen.

Motie M40 'Gelijk speelveld voor Groningse aannemers' is ingetrokken.

Motie 41 is daarmee nu aan de orde. Dat is de motie 'Doorrekening van het Klimaatakkoord'. Voor deze motie hebben gestemd zestien leden van de fracties van 50PLUS, Forum voor Democratie, Groninger Belang, de Partij voor het Noorden, de PVV en de SP. Daartegen hebben gestemd 26 leden van de fracties van het CDA, de ChristenUnie, D66, GroenLinks, de Partij voor de Dieren, de Partij van de Arbeid en de VVD. En dat betekent dat deze motie is verworpen.

Over motie 42 hebben we al gestemd, dus dan zijn we toe aan motie 43 'Schadeloosstelling bij wind- en zonneparken'. Zestien leden stemmen voor deze motie en wel van de fracties van 50PLUS, Forum voor Democratie, Groninger Belang, de Partij voor het Noorden, de PVV en de SP. Daartegen hebben 26 leden gestemd van de fracties van het CDA, de ChristenUnie, D66, GroenLinks, de Partij voor de Dieren, de Partij van de Arbeid en de VVD. Dus deze motie is verworpen.

Motie 44 'Apart hoofdstuk gasdossier in Jaarrekening' is ingetrokken.

Motie 45 'Kerntakenonderzoek provincie Groningen' is aangehouden.

Dan zijn we toe aan motie nummer 46 'Voorrang Wunderline en treinstation Hoogkerk in vrijval RSP-projecten'. 42 stemmen zijn uitgebracht en alle voor, dus deze motie is unaniem aanvaard.

Motie 47 'Onderzoek uitwijkplaatsen voor landbouwverkeer' is aangehouden.

Motie 48 'Uitroepen klimaatnoodtoestand' is ingetrokken.

Dan zijn we nu toe aan motie 49 'Carnivoor? Geef het door!'. Voor deze motie hebben gestemd twaalf leden van de fracties van D66, GroenLinks, de Partij voor de Dieren en de Partij van de Arbeid. Daartegen hebben 30 leden gestemd van de fracties van 50PLUS, het CDA, de ChristenUnie, Forum voor Democratie, Groninger Belang, de Partij voor het Noorden, de Partij van de Arbeid, de PVV, de SP en de VVD, dus deze motie is verworpen.

Motie 50 'Justdiggit' is aangehouden.

Motie 51 'Subsidieregeling groene schoolpleinen' is ingetrokken.

Dus wij zijn bij motie 52 'Groen platform': deze is ook aangehouden.

Motie 53 'Lening energiemaatregelen lagere inkomensgroepen' is ingetrokken.

Motie 54 'Planten voor biodiversiteit' is aangehouden.

Motie 55 'Duurzaam gebruik van eigen gronden' staat nog open, dus die zou ik nu graag in stemming willen brengen. Er is gestemd: 26 leden zijn voor deze motie en wel van de fracties van 50PLUS, D66, Forum voor Democratie, GroenLinks, de Partij voor de Dieren, de Partij van de Arbeid, de SP en de ChristenUnie. Daartegen zijn zestien leden van de fracties van het CDA, Forum voor Democratie, Groninger Belang, de Partij voor het Noorden, de PVV en de VVD. Deze motie is dus aangenomen.

Dan motie 56 'Behoeftte aan bredere fietspaden'. Negen leden zijn voor van de fracties van 50PLUS, Forum voor Democratie, de PVV en de Partij voor het Noorden. 33 leden stemden tegen de motie en wel van de fracties van het CDA, de ChristenUnie, D66, GroenLinks, Groninger Belang, de Partij voor de Dieren, de Partij van de Arbeid, de SP en de VVD, dus deze motie is verworpen.

Dan kom ik toe aan motie 57, de gewijzigde versie van motie 40, 'Gelijk speelveld voor Groningse aannemers'. Er zijn 42 stemmen uitgebracht, allemaal voor. Dus deze motie is unaniem aanvaard.

Dan motie 58, de gewijzigde versie van motie 34, 'Laadpalen voor e-bikes'. Voor deze motie hebben zeven leden hun stem uitgebracht van de fracties van de PVV en Forum voor Democratie. Daartegen hebben 35 leden gestemd van de fracties van 50PLUS, het CDA, de ChristenUnie, D66, GroenLinks, Groninger Belang, de Partij voor de Dieren, de Partij voor het Noorden, de Partij van de Arbeid, de SP en VVD, dus deze motie is verworpen.

Dan motie 59 'Vérvlieden'. Voor zijn zes leden van de fracties van 50PLUS, de Partij voor de Dieren en de SP. Daartegen zijn 36 leden van de fracties van het CDA, de ChristenUnie, D66, Forum voor Democratie, GroenLinks, Groninger Belang, de Partij voor het Noorden, de Partij van de Arbeid, de PVV en de VVD, dus de motie is verworpen.

Dan kijk ik rond of er behoefte is aan een stemverklaring over de voordracht. De heer Schmaal.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Voor alle zekerheid – in mijn bijdrage heb ik het al gemeld – worden wij geacht tegen hebben te gestemd bij beslispunt 1 en 3 en vóór 2, 4 en 5.

De VOORZITTER: Wie verder? Anderen nog? Dat is niet het geval.

Dan kunnen we denk ik gaan stemmen over de voordracht met de Voorjaarsmonitor 2019 en de Kadernota 2019-2023. Iedereen heeft zijn of haar stem uitgebracht en is daarover tevreden? Dan sluit ik de stemming. Voor de voordracht hebben gestemd 35 leden van de fracties van GroenLinks, de Partij van de Arbeid, de ChristenUnie, de SP, de VVD, het CDA, Groninger Belang, D66, de Partij voor het Noorden, de Partij voor de Dieren en 50PLUS. Daartegen hebben zeven leden gestemd van de fracties van Forum voor Democratie en de PVV. Dus, met inachtneming van de opmerking van de heer Schmaal van de fractie van Groninger Belang, is de voordracht aanvaard.

Dat is het einde van dit agendapunt.

4. Sluiting

De VOORZITTER: Dat is ook meteen bijna het einde van deze vergadering. Want het woord is nu aan de jury van Triple-V Trofee, de heer Zwart.

De heer ZWART (juryvoorzitter Triple-V Trofee): We hebben naastig overleg gevoerd en tijdens alle beschouwingen, spreekbeurten en alles wat je maar kunt bedenken hebben wij, de jury, erg geprobeerd om goed op te letten. Dat valt niet mee. Zeker niet als je zeer ervaren mensen in de zaal hebt zitten die dondersgoed weten wanneer ze 'u' moeten zeggen of wanneer ze dat juist niet moeten zeggen.

De voorzitter zei op gegeven moment al tegen mij te weten wie hem niet krijgt. Nou, dat weet hij niet. Want ik ben ooit in dienst geweest bij een bedrijf en daar leerde op een gegeven moment mij iemand het volgende. Als je een bos bloemen geeft aan het eind van een spreekbeurt aan een van je sprekers, hij 'dank je wel' zegt en met die bos bloemen wegloopt, dan is het dat dan ook wel. Als je die bos bloemen nu van tevoren gaat geven, dan gaat die iemand heel erg zijn best doen met datgene wat hij juist moet gaan doen. Dan wil hij hem ook echt gaan verdienen en daarom heb ik iemand gekozen die dit van mij over mag nemen. Overigens, je krijgt allerlei opmerkingen naar je hoofd als je hem krijgt, hoor. Tot en met: "Draai hem zijn kop maar af, dan zijn we dat ding kwijt." Maar de trofee is er nog en hij is heel.

Ik draag de trofee dus ook heel graag en heel over aan iemand die begon met niet via de voorzitter te praten, zichzelf daarna herstelde en in de loop van de dag constant richting de voorzitter bleef praten. Vandaar dat dit kleinoord deze keer gaat naar het volgend jurylid, Bart van der Werf. [Overhandigt de Triple-V Trofee aan de heer Van der Werf.] Bart, geniet ervan!

De VOORZITTER: Wij zien Bart trots kijken. Het is geen uil van Minerva, maar het is ook een vogel, denk ik dan.

De vergadering is gesloten.